

نوشاک

اینها، خاودرشیان روستانیان ایران

بروزگار شاهنشاهی

محمد رضا شاه پهلوی آریامهر شاهنشاه ایران

نوشته‌ی

جلیل صنیع‌پور

رئیس مؤسسه پژوهشی

از انتشارات وزارت فرهنگ و هنر

دفتر خوب در بهارستان همشایان، لطافت رنگ آمیزی را
سردار از موفقیتهای می خواهیم و آرزو داریم در هر اقدامی
که انجام می دهی سرافراز باشی

چاپ
جلد ۱۱ مهریاد
۱۳۷۸

(شکل ۱) دختری کُرد از حوالی قصر شیرین .

شكل پوشاك و تنوع آنها (در كم و زيادى يا بلندى و كوتاهى) تابع
وضعيت مخصوص منطقه ايست كه مردمش روى حفاظت از گرما و سرما ، يا توجه
به اعتدال هوا ، وادار به ايجاد آنها ميشوند .

.....
بر همين زمينه و اصل ، در نجد ايران نيز انواعى پوشاك بوجود آمده
است كه در كمتر سرزمينى اينچنين تنوع مشخص از هم ، وجود دارد .

.....
هم اكنون كشور ما با داشتن بيش از بيست نوع پوشاك مردان و زنان ،
داراى سرمايه اى كم نظير است .

يك نگاه عمومى به پهنه اى اين سرزمين (كه از نظر تنوع پوشاك به يك
سالن مـد جهانى مانند است) روشن ميكند كه مردم اين مرز و بوم تا چه حد سليقه
نشان داده اند و بعنوان جلوه گرى ، تا چه اندازه براصل پوشاك افزوده ، آنرا آراسته
يا گاهى پيراسته اند .

شايد اگر مـديست هاى جهان با خبر شوند كه چنين مايه و منبع الهامى
در اين سرزمين وجود دارد ، چه بسا با استفاده و الهام گيرى از انواع اين
پوشاك ، پوشاكهاى با شكل تازه ترى به جهانيان عرضه كنند .

شگفت در اين است كه ، ارتباط مداوم مردم اين سرزمين با هم ، هنوز
نتوانسته است اين بستگى آنان به سليقه اى بومى شان را از ميانه چنان بردارد كه

بی‌نشانه یا تحت نفوذ و تقلید بنظر برسند ، البته این هست که عده‌ی کم ساکن میان گروه‌های بزرگ ، از پوشاك همجواران ، برداشت‌های مناسب ذوق و نیاز خود کرده‌اند ولی گروه‌های بزرگ همیشه حدود سلیقه‌ی خود را در نظر داشته‌اند و به استفاده از پوشاك محلی خود قناعت نموده‌اند . (مثلاً میدانیم که ، کردها هنوز پوشاك اصلی خود را دارند ، و لرها ، یا که بلوچ‌ها و قشقایی‌ها و گیلک‌ها ، هنوز از پوشاك محلی خود استفاده میکنند) و اینهمه تماس‌ها در سلیقه‌ی اقوام بزرگ و مختلف ما رخنه‌ی قابل ذکر نکرده ، اساس پوشاك بومی و محلی ما را بهم نزده است . .

این پوشاكها ، همه و همه یادآور پوشاكهای دوران گذشته‌ی ماست و به آنها بستگی دارد .

بااینکه میدانیم بر مبنای تأثیر روابط عمومی ، این اختلاف فاحش پوشاك بتدریج کم خواهد شد ، و زمانی دیرتر از میانه برخواهد خواست ، اینك جای بسی خوشوقتی است که اینچنین سرمایه‌ای بزرگ برای ما برجاست .

با بودن اینهمه زمینه و مایه ، ایران را میتوان به يك موزه‌ی بزرگ پوشاك شبیه دانست که ساکنینش (چون مانکن‌های لباس) در زندگانی روزانه خود پوشاك محلی‌شان را عرضه میکنند ، و ما که تماشاگر این موزه‌ی بزرگ هستیم می‌بینیم که : پوشاك مردان کرد در سه منطقه‌ی کُردنشین کردستان ، کرمانشاهان و آذربایجان غربی با کمی تفاوت یکی میباشد ، ولی پوشاك بانوانشان با هم تفاوت روشن دارد ؛ و مردم گیلان زمین ، تنکابن و مازندران تا مرز ترکمانان ، پوشاكشان بهم شبیه است ، و پوشاك بانوان گیلک در اینمیان دارای تنوع و جلوه‌ای خاص است ، و می‌بینیم که پوشاك بانوان شمال خراسان ، در رنگ آمیزی چون پَرطاووس رنگ برنگ است و پوشاك مردان شرق خراسان در ابهت کمی از پوشاك بانوانشان ندارد ؛

و پوشاك مردم تربت‌جام ، باخَرز ، خواف و قائنات را می‌بینیم ، که با

پوشاك بلوچها وجه اشتراکی دارد ، و پوشاك بانوان بلوچ ، با آنهمه نقش و نگارهای پُرکار و ذقیق ، عجیب و جداآمیز است و بانوان بنادر جنوب ایران را می بینیم ، که با آن پوشاك سبك وزن ، و چادر توری سیاه ، چون پروانه های ظریف سیاهی هستند (که بر بالهای سیاه خود خطوط زرد و قرمز دارند) یا ، که پوشاك بانوان قشقائی در فارس بنظر پرشکوه است ، و از آن بختیاری ها رنگین ، با نشاط و ساده میباشد .

ما ، در این موزه ی بزرگ که يك میلیون و ششصد و چهل و هشت هزار کیلومتر مربع مساحت دارد ، فقط پوشاك متنوع و مجلل نمی بینیم ، بلکه دنیائی از زیور همه جور و همه رنگ می بینیم که آرایش اینهمه پوشاکهاست .

در سراسر ایران زمین ، زنی را نمیتوان یافت که خود را به زیوری نیاراید .

يك بانوی كُرد (چه ساکن غرب ایران و چه شرق « در شمال خراسان »)

مانند هر بانوی گیلانی یا ترکمانی ، یا قشقائی و بندری و بلوچی ، از فرق سر تا به پا ، دارای انواع زیور : از یاره ، سینه ریز ، تاج ، گوشواره ، انگشتری ، خلخال و دیگر زیورها است ؛ و همه ی آنها چون به پیکر این بانوان جلوه گر ، آرایش یابد ، نمایشی توأم با زیبایی و گیرائی فراهم می آورد (شکل ۲) .

.....

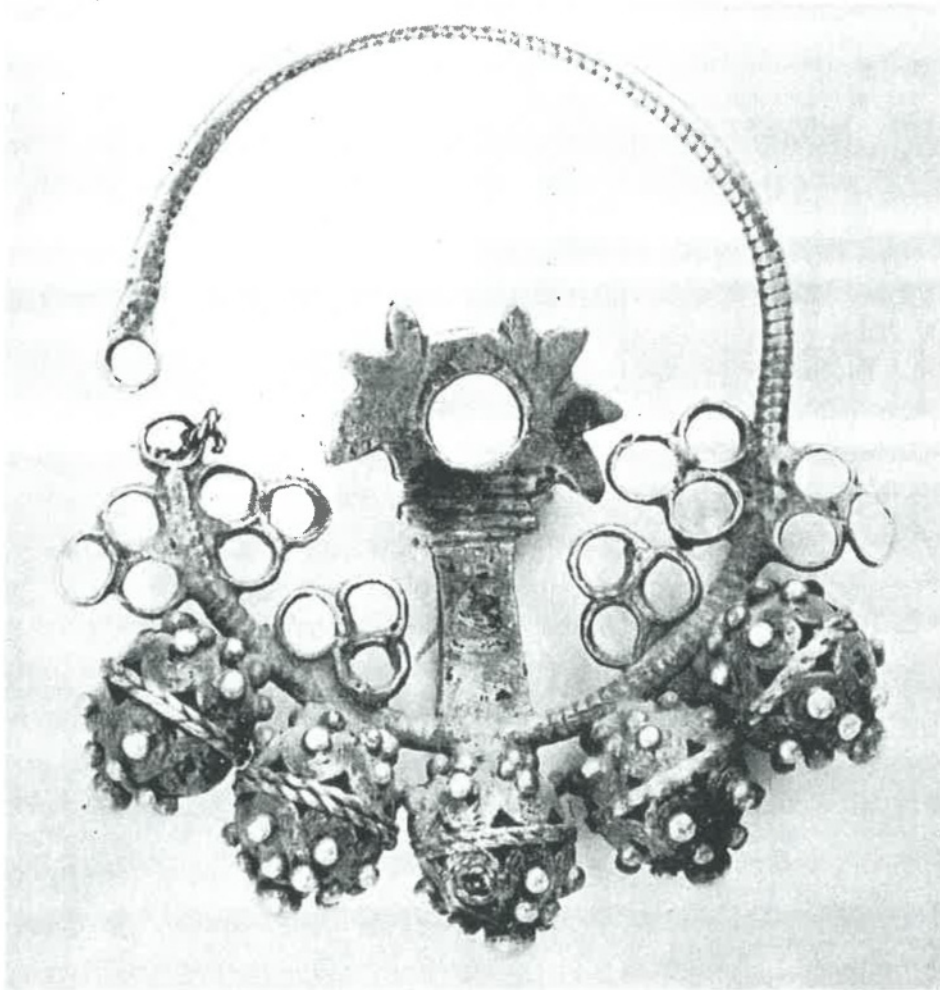
زرگران با ذوق ما نیز ، گوئی از عطش و هوس تنوع طلبی و تمامی ناپذیر زنان این مرز و بوم آگاهی داشته اند که از همان گذشته های دور تاکنون ، بنای کار را چنان گذارده اند که میل خودآرائی آنان را با بوجود آوردن زیورهای جالب روزافزون ، برانگیخته اند (شکل های ۳ و ۴) .

کرد و کار این زیورها شاید در این اواخر چنان که باید گاهی ظریف نبوده باشد ، ولی ترکیب عمومی و بومی آن (مخصوصاً از آن ترکمن ها ، بلوچها

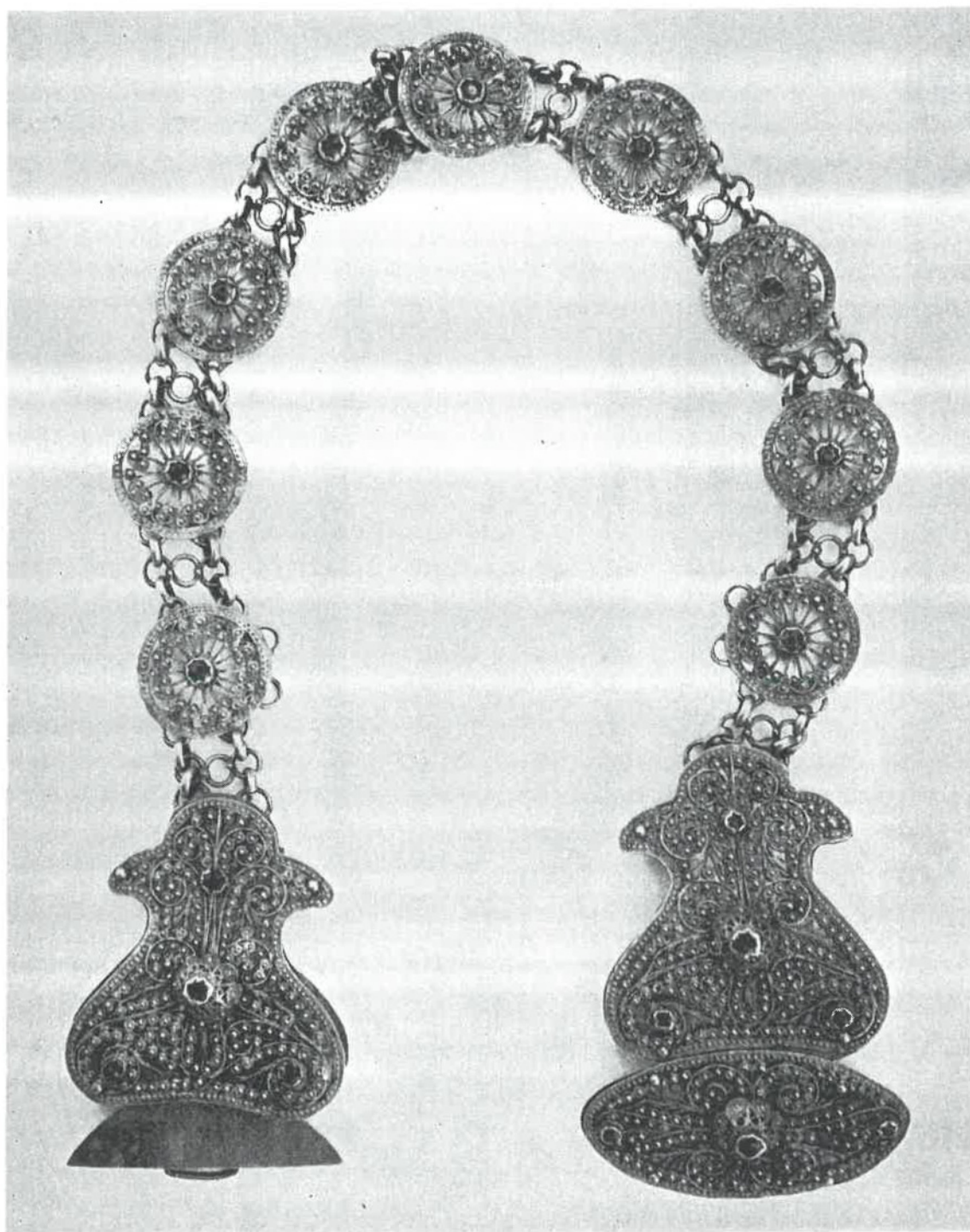

(شکل ۲) بانوئی از کُردهای شادلو ؛ در بجنورد .

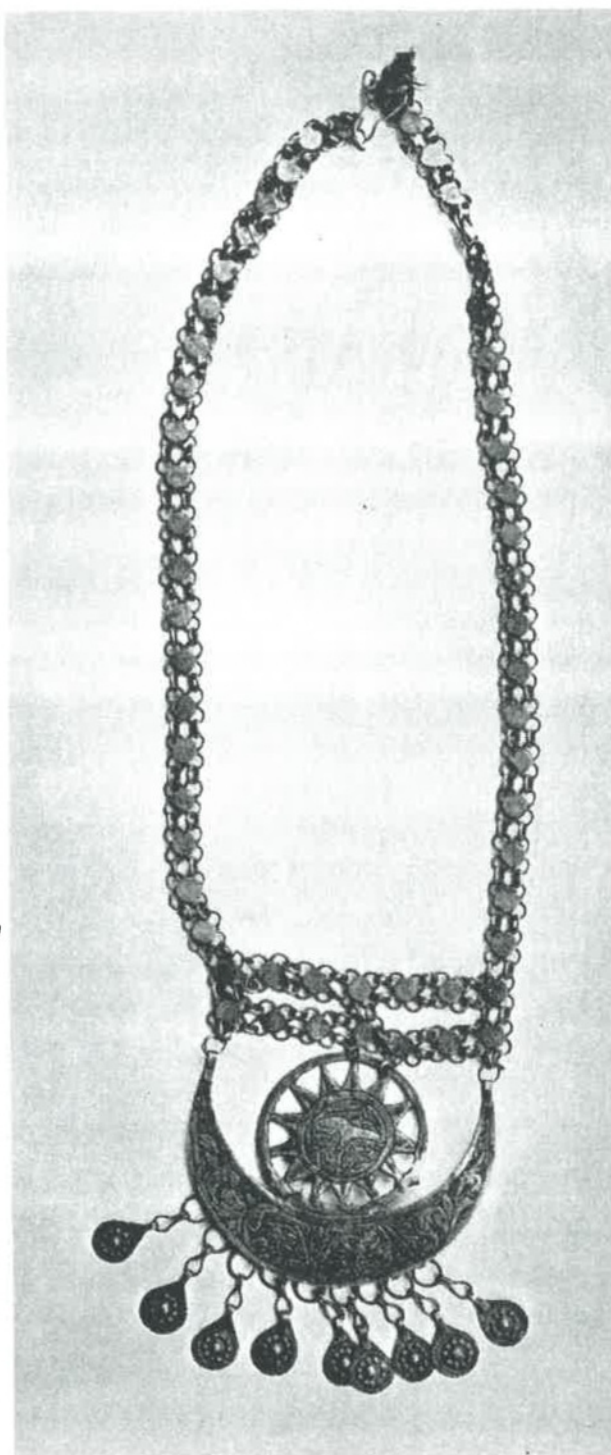
و کُردها (برای بوجود آوردن ترکیب‌های تازه‌ای (که دلپذیرتر باشد) الهام‌بخش است (شکل ۵) .

(شکل ۳) گوشواره‌ی بانوان ساکن جنوب ایران . این عکس دوبرابر خود گوشواره بزرگ شده است .

(شکل ۴) کمر بند ایلی بچگانه .

(شکل ۵) پیشانی بند بانوان کرد .

چگونگی و چندگونگی پوشاك مردم ما

باتوجه به نمای کلی پوشاك مردم ما (در عصر حاضر) ایلها ، چادرنشینان و روستائیان ما دارای چندین گونه پوشاك اند که از لحاظ شکل عمومی مشخص میباشند ، بطوریکه میشود هریک آنها را جداگانه نامگذاری کرد : مانند پوشاك کُردها ، لُرها ، قشقائیهها ، بلوچها ، خراسانیها ، ترکمانها ، گیلکها ، مازندرانیها و یا بندریها (که ساکنین با سابقه‌ی بنادر جنوب ما به این نام مشهورند) .

بااینکه گفته شد پوشاك مردم ما ، در هر منطقه‌ای اختصاصی است باید بدانیم : که اگر این مناطق برای وجود گروه بزرگ و خاصی بنام آن گروه نامیده شده‌اند ، بهمین‌رو خالی از مردم دیگر ما نمی‌باشند . بلکه دیگران نیز هریک با پوشاك معمول خود در آن نقاط بکسب و کار و گشت و گذارند . در کردستان و کرمانشاهان علاوه بر کُردها ، لُرها نیز سکونت دارند ، یا در آذربایجان علاوه بر ساکنان اصلی (ترک‌زبانها) کُردها ، ارامنه و آسوری‌ها نیز هستند ، و در خراسان ، بلوچها و زابلیها نیز زندگانی میکنند (و همچنین است در دیگر نقاط ایران) و این امر بهرجهت سبب تأثیر متقابل (هرچند که اندك باشد) میشود و باعث برداشت پوشاك و سلیقه می‌گردد . جای این برداشتها را (که کدام از دیگری بیشتر متأثر شده است) بخوبی میتوان تمیز داد : مانند اینکه مردم طالش از پوشاك مخلوط ساکنین آذربایجان شرقی و مردم کوهستان گیلان برداشت کرده‌اند ، و زابلیها از پوشاك بلوچها و خراسانیها ، و تنکابنی‌ها از پوشاك گیلکها و مازندرانیها ، و خوزها از مخلوطی از پوشاك همجواران خود (کُردها ، لُرها و ساکنین آنسوی مرز خاکی ما) بهره گرفته‌اند .

گاهی نیز زیور خاص برخی، مخصوص برخی دیگر شده و بنام آنان هم معروف

گشته است (چنانکه برخی زیور ترکمانی « که در ویژه بودن آنها حرفی نیست » زیور کُردهای ساکن شمال خراسان نیز میباید؛ یا زیور بلوچی، که مورد استفاده‌ی بانوان کُرد و بانوان ساکن سراسر سواحل جنوبی کشور ما نیز قرار میگیرد). در واقع مرزهای اختصاصی درهم شکسته و یا در حال درهم شکستن است، و چه بسا که هرچه زودتر پوشاک متنوع مردم ما بعلت رخنه‌ی زندگانی نو، دیگر بکار نخواهند رفت و همان در موزه‌ها جایگزین شده بنمایش خواهند بود.

همچنین است وضعیت اقلیت‌های زردشتی و ارامنه. باینکه هنوز گروهی از این دو اقلیت بعلت بستگی بیشترشان به آداب و رسوم و سنت‌های گذشته، از پوشاک سابقشان دست برنداشته‌اند و از آنها با جزئی تغییر (ساده کردن یا کم کردن) هنوز استفاده میکنند، باز، نسل تازه تحت تأثیر و کشش زندگانی نو، پیرو مد روز است.

.....

کتاب حاضر (که برای عرضه‌ی پوشاک ایلها، چادرنشینان و روستائیان ما اختصاص یافته) بدیهی است که جای توجه به بسیاری از مسائل دیگر را ندارد. در اینجا فقط پوشاک مورد استفاده و معمول عصر حاضر مردم ما (آنها که از لحاظ شکل دارای خصوصیت و اصالت‌اند) بررسی شده است و درباره‌ی چگونگی و تحول پوشاک مردان شهرهای بزرگ و یا بانوان ما (که پیرو مد روزند) در کتابی دیگر که در دست تهیه است بحث شده است؛ و روشن است که چه بسا مسائل مربوط بمردم ما (از لحاظ مردم‌شناسی، فرهنگ عامه، اختصاصات محلی) « خاصه نامهای اختصاصی و فراوان پوشاک و ابزار زندگانی ما » وجود دارد که روی هریک باید جداگانه بررسی نمود و برداشتهای مناسب کرد.

(شکل ۶) نمودار جای سکونت مردم ما (از لحاظ وحدت پوشاک)

(شکل ۷) نمودار جای طبیعی سکونت مردم ما (از لحاظ وحدت پوشاک)

پوشاك كردها

كردها در چهار منطقه‌ی كردستان، كرمانشاهان، آذربایجان غربی و خراسان شمالی سکونت دارند و به این طریق، از مرز شمالی آذربایجان غربی به جنوب تا به سامان لرستان شمالی (که حوالی کوههای ملایر و بروجرد است) منطقه‌ای بزرگ را (به اضافه‌ی خراسان شمالی) اشغال کرده‌اند .

مسلماً در وضع و شکل پوشاك كردهای مناطق سه گانه‌ی آذربایجان غربی، كردستان و کرمانشاهان، فرقهائی وجود دارد، ولی نزدیکی و شباهت بیشتر پوشاك مردم این سامان با هم، چنان است که این فرقه‌های كوچك، مانع در يك رده گذاردن پوشاك آنان با هم نیست . (مگر پوشاك كردهای قوچان و بجنورد در خراسان که اصولاً شکلی دیگر دارند) .

با این تفصیل، میتوان پوشاك كردها را (از لحاظ وجود اختلافهائی که در آنها گفته آمد) در چهار نوع شناخت: كردستانی، کرمانشاهانی، آذربایجانی، قوچانی .

پوشاک کردستانی کردها

مردمی که از این پوشاک استفاده میکنند ، در منطقه‌ی کردستان (که مرکز آن سنندج است) سکونت دارند ، و کردستان در میان آذربایجان و همدان و کرمانشاهان و عراق عرب واقع است .

پوشاک بانوان کردستان

بانوان این سامان (و پیرامون نزدیکش) دارای یازده تکه پوشاک اساسی میباشند که عبارتند از :
جفتی کفش ، شلوار ، زیر پیراهن ، پیراهن ، جلپتقه ، قبا ، یل ، دستمال سه گوش زینتی ، عمامه ، روسری یا گاهی سربند (که خود چندین تکه میباشد) .
(شکل ۸) .

کفش بانوان کردستان

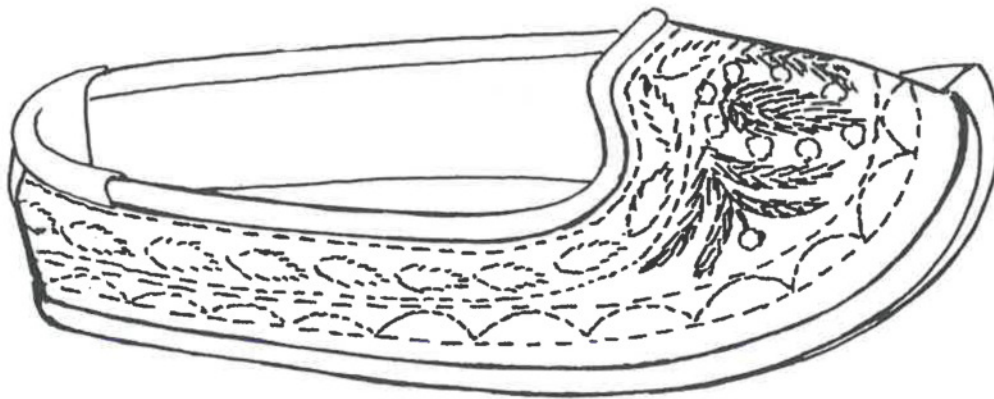
کفش بانوان این سامان ، از تیماج الوان یا چرم خام با طرحی ساده ، و نوک پنجه‌ای اندک برگشته میباشد . رویه‌ی کفش را معمولاً با نخهای الوان ابریشمی نقش‌بندی و گلدوزی میکنند . (شکل ۹)

شلوار بانوان کردستان

شلوار ، دارای دو ساقه و يك میانساق پهن چهارگوش است . کمر این شلوار لیفهایست و دمپای ساق‌ها نیز لیفهای میباشد و بوسیله‌ی بندی در حدود میچ پا جمع میشود . از لیفهای کمر به پائین ، به پهنای بیست سانت پارچه‌ای به شلوار دوخته میشود که معمولاً آنرا سفید انتخاب میکنند ، و بقیه (ساق‌ها و میانساق) از پارچه‌های ساتن و گاهی گلداز تهیه میشود . (شکل‌های ۱۰ و ۱۱) .

(شکل ۸) پوشاک بانوان کردستان .

(شکل ۹) کفش بانوان کردستان .

زیر پیراهن بانوان کردستان

زیر پیراهن یا زیرپوش را معمولاً از چلوار تهیه میکنند و دارای بُرشِ ساده و بلند است و تا پشت پا میرسد . آستینش دارای بُرش معمولی است و در میچ دست با دگمه بسته میشود .

پیراهن بانوان کردستان

پیراهن ، تمام قد و بلند است ، و از زیر بغل ، مخروطی شکل بسوی پائین پهن میشود . قسمت جلوی آن ، از حدود زیر سینه بیائین تا به انتهای دامن به پهنای سینه ، مزین به پولک‌های آرایشی گرد فلزی است ، و نصفه‌ی جلو و پائین دامن (از پهلویی تا پهلوی دیگر) نیز پولک آرایشی دارد ، و از همین نوع پولک (البته ریزتر) بر روی سینه‌ی پیراهن ، نقش بندی میکنند و پیرامون نقش را نیز با یراق‌ها میدوزند . (این کار آرایش و نقش بندی را به صورتهای متنوع انجام میدهند) . یقه‌ی پیراهن ، گرد است (شکل ۱۲) .

آستین پیراهن ، شکلی خاص دارد . این نوع آستین را (که شرح آن خواهد

آمد) سنپوسه‌ای^۱ می‌نامند. معمولاً به دور مچ دست و روی دم‌آستین قبا یا (کُت) این سنپوسه را می‌پیچند ولی در مواقع پایکوبی و جشن، آنرا باز کرده، آویخته نگاه میدارند و مانند دستمالی بلند در حرکات رقص بکار می‌برند.

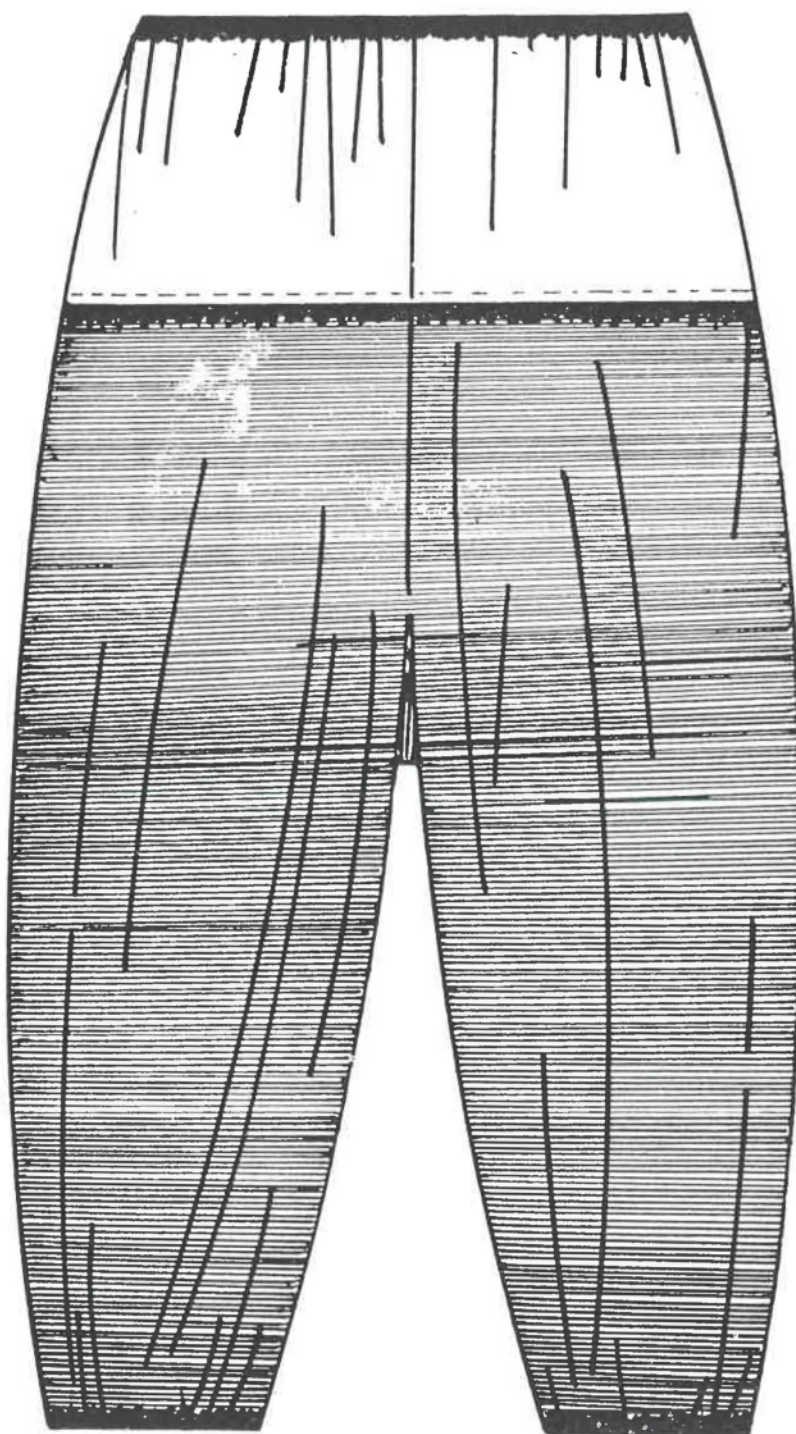
دوره‌ی لبه‌ی این سنپوسه‌ی بلند، نیز پولک دوزی میشود (و گاهی نیز ساده است). انتخاب رنگ پیراهن، اصولاً بستگی به سلیقه‌ی پوشنده‌ی آن دارد (که چه آرایشی، بر چه زمینه‌ای میخواهد). جنس پیراهن، ابریشمی دستباف یا پارچه‌ی آماده در بازار است.

آستین سنپوسه‌دار

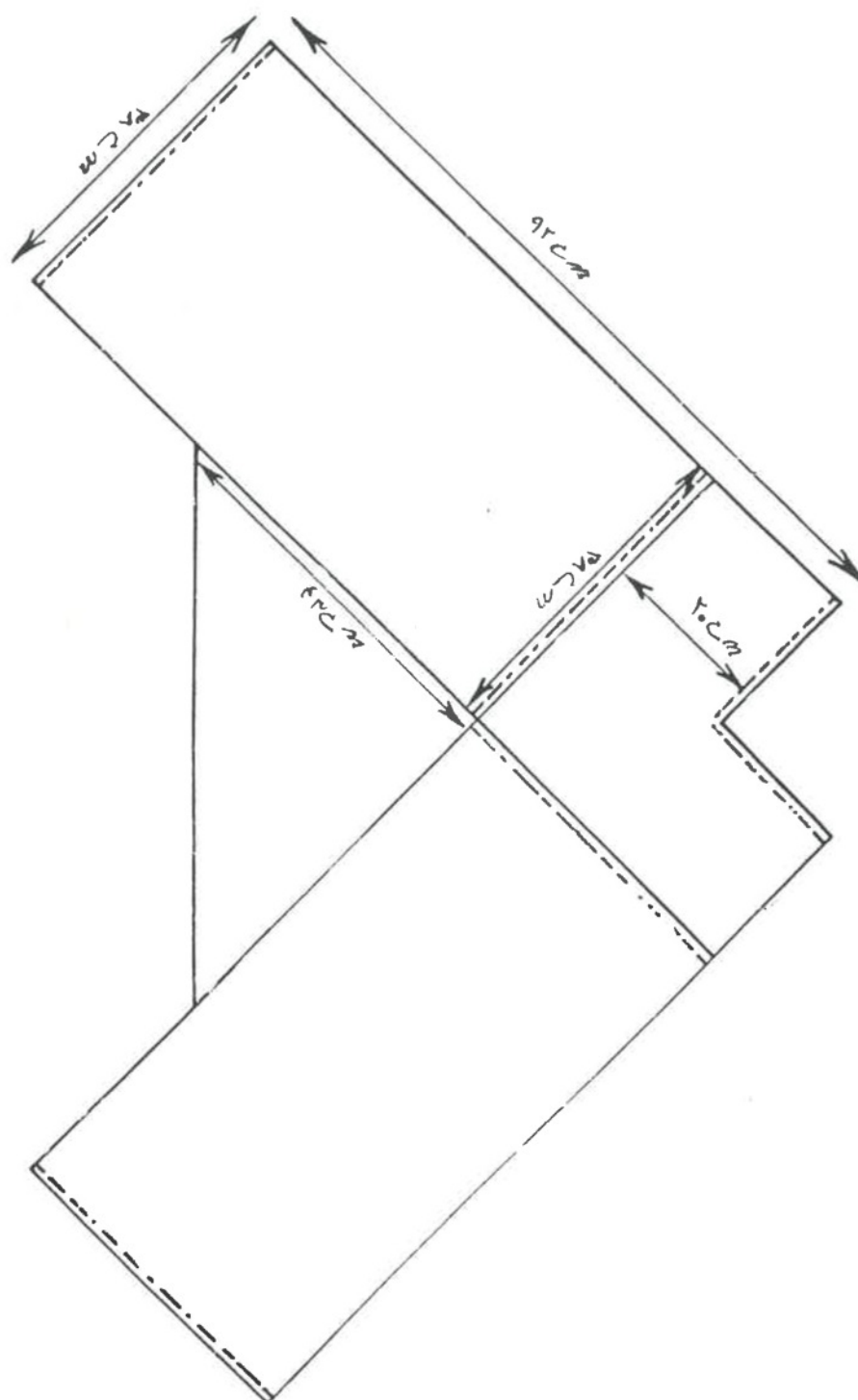
این آستین سنپوسه‌دار، آستینی است که علاوه بر وضع ساده‌ی خود، زائده‌ای با بُرشی خاص دارد. این زائده، پارچه‌ای دوزنقه‌شکل است که یک پهلوی آن قائم است (طبق شکل ۱۳). قاعده‌ی کوچک (AB) به اندازه‌ی یک زیر بغلی پیراهن، از درازای آستین کوتاه‌تر بریده میشود؛ و قاعده‌ی پائینی (CD) را آن اندازه دراز میگیرند که وقتی به آستین وصل میکنند در حالت آویخته، بر سطح زمین نسلاید. بلندی دوزنقه نیز به درازای قاعده‌ی کوچک (AB) میباشد. گوشه‌ی پائینی سمت چپ (C) را به سوی گوشه‌ی بالائی سمت راست (B) برده، خط (AC) را برخط (AB) منطبق میکنند و سپس دوزلع (AB) و (AC) را بر دو درز آستین پیراهن میدوزند (طبق شکل ۱۴).

گاهی هم، سنپوسه را به طریق دیگری بُرش زده میدوزند. در این یکی، شکل پارچه، لوزی میباشد (طبق شکل ۱۵). لوزی (AOA'O') در حول (OO") تازده میشود و سپس لبه‌های (AO) و (A'O) در محل (AO) بر آستین پیراهن دوخته میشود.

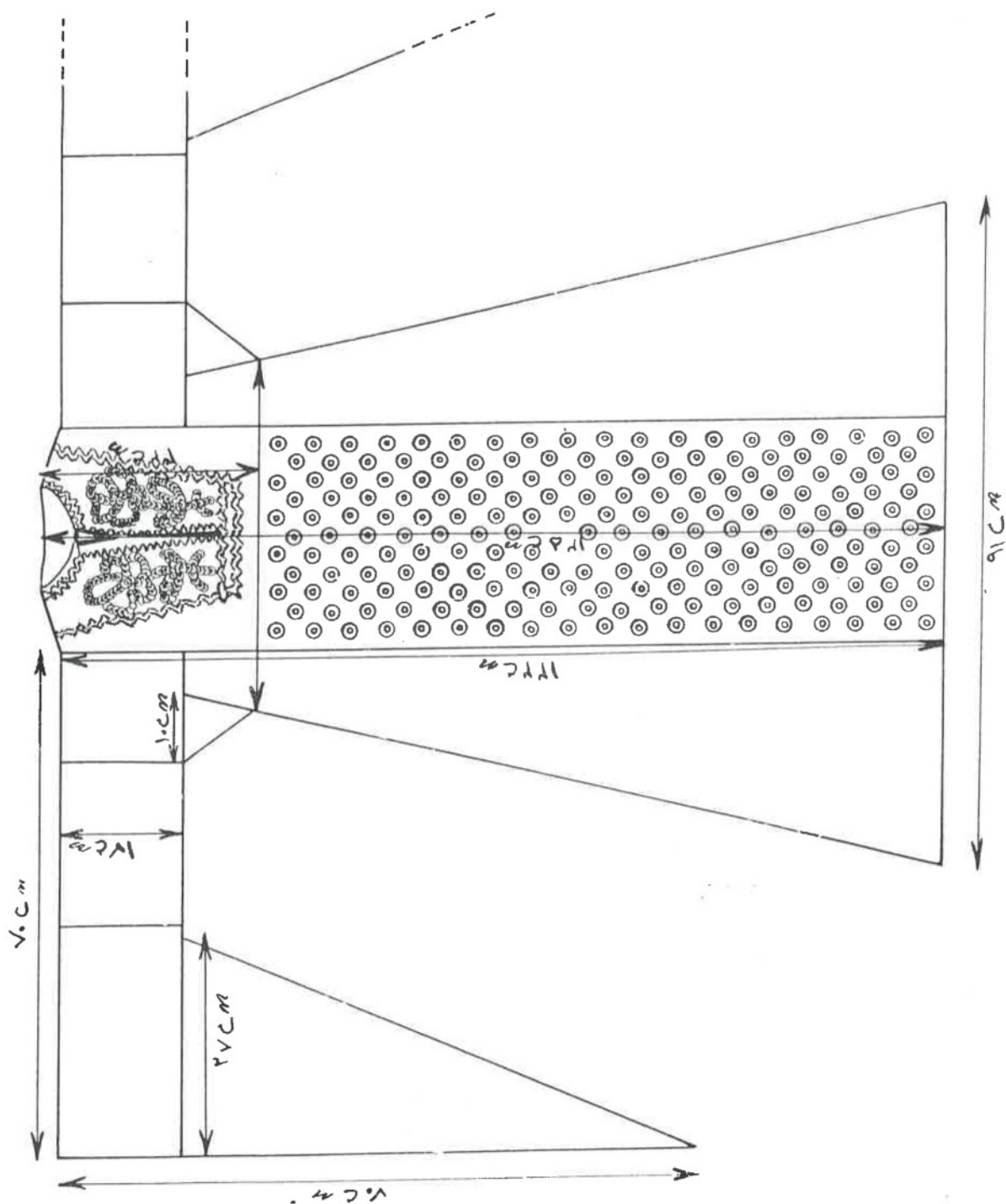
۱ - سنپوسه (Sanbusa) هرچیز سه‌گوش عموماً مثلث. لچک زنان خصوصاً (فرهنگ فارسی معین).

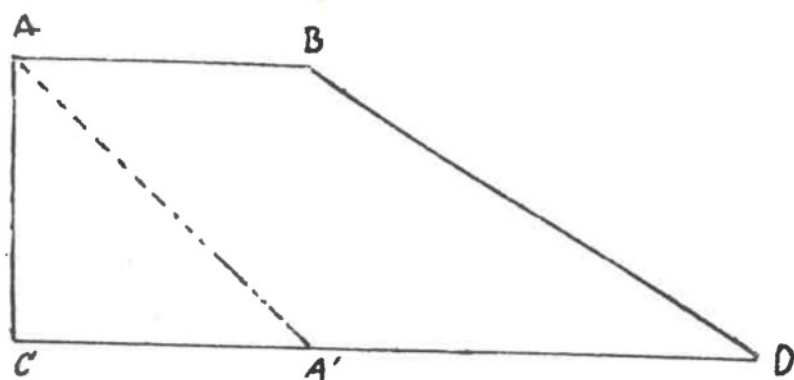
(شکل ۱۰) طرح شلوار بانوان کردستان درحالت پوشیده و کمرپای جمع شده .

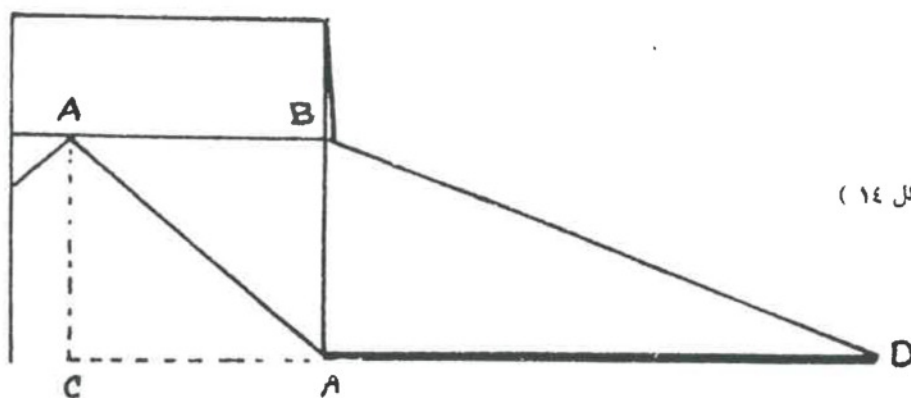
(شکل ۱۱) طرح شلوار بانوان کردستان با دمپای لیفته‌ای (در حالت باز شده) .

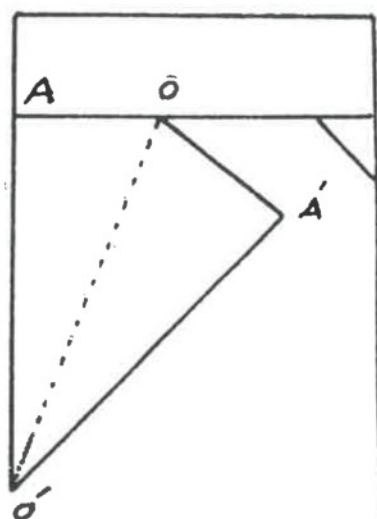
(شکل ۱۴) پیراهن بانوان کردستان .

(شکل ۱۳)

(شکل ۱۴)

(شکل ۱۵)

جلیتقه‌ی بانوان کردستان

جلیتقه‌ی بانوان کردستان از مخمل‌های الوان دوخته میشود و دارای یراقهای پهن، نوارها و پولک‌های فراوان زیوری است و معمولاً دو حاشیه‌ی جلوی جلیتقه، از سر شانه تا به پائین و پهلوهایی آن پُر از سکه‌ها و زیورهای طلا و نقره میباشد (شکل ۱۶).

قبای بانوان کردستان

قبای بانوان کردستان مانند پیراهنشان تمام قد تا به پشت پا ست و بر روی پیراهن پوشیده میشود.

در محل اتصال یقه، دگمه و قیطانی دوخته‌اند که یقه را بهم می‌پیوندند، و قبا جز این، دگمه‌ای ندارد. از کمرگاه به پائین، در طرفین، دارای جیب است، و همچنین در طرفین پائین دامن، چاک دارد.

بر کناره‌ی آستر قبا (پیرامون دامن و سراسر کناره‌ی قبا تا به یقه «خود یقه همچنین») حاشیه‌ای مشکی به پهنای سه سانت میدوزند و آستر گوشه‌ی دامن را زیکزاک، حاشیه میدهند (البته اینکار را بانوانی که علاقمند به ابراز سلیقه میباشد بیشتر انجام میدهند).

آستین قبا، معمولی و ساده است، و برگردانی کوچک بر کم میچ آن میدهند (شکل ۱۷).

بُرش بر قبا، طوری است که در حالت پوشیده و ایستاده، دائم از هم بدور میمانند. جنس پارچه‌ی این قبا از زری و گلدار است و رنگ آن اغلب متنوع است. (بانوان کردستان، گاهی نیز از یکل یا «کت» استفاده میکنند که شرح آن در جای خود خواهد آمد).

دستمال زینتی

این دستمال زینتی پارچه‌ای از جنس توری و سه گوش است و به رنگهای مختلف انتخاب میشود.

روی آن را نقوشی هندسی با نخ‌های طلائی تعبیه میکنند. دو گوشه‌ی این دستمال را می‌تابند، و چون طنابی بطول در حدود یک متر در می‌آورند، و با نخ طلائی روی آنرا می‌پیچند و متناسب با آرایشی که میخواهند، آنرا بر روی شانه و بازوی راست یا چپ می‌افکنند و انتهای دو گوشه را نیز با یک دور به دور گردن پیچیدن، در پشت گردن گل‌گرم می‌زنند (شکل ۱۸).

عمامه‌ی بانوان کردستان

عمامه‌ی بانوان کردستان، از دو قسمت تشکیل شده است:

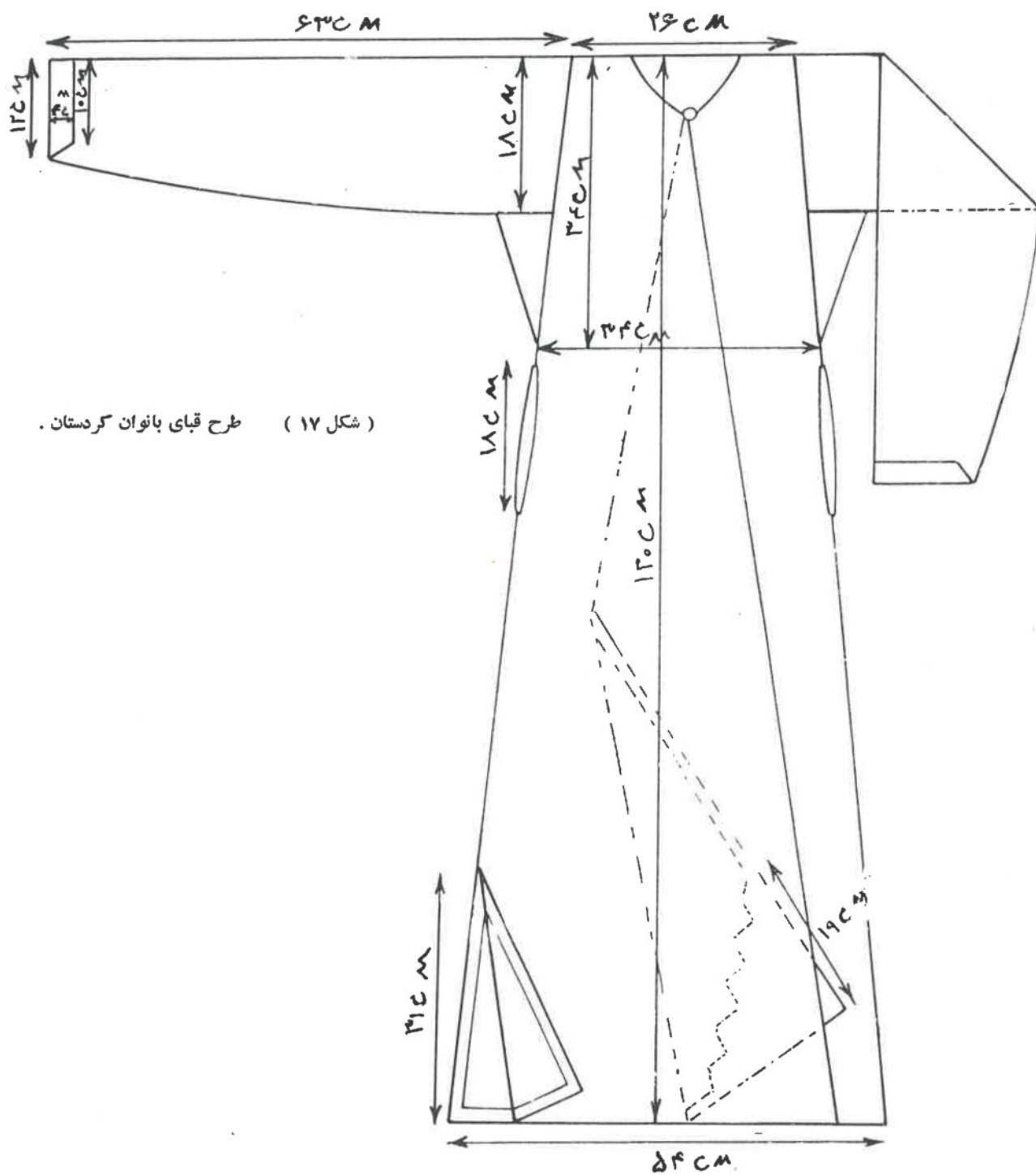
- الف - کلاه‌ی کوتاه با کتلیگی مسطح و پولک دوزی شده، (شکل ۱۹).
- ب - مقداری پارچه‌ی مشکی لوله‌شده (که لفاف را لوله کرده در داخل آن نهاده‌اند).

این پارچه‌ی لوله‌ای مشکی را بر دوره یا بدنه‌ی کلاه (با توجه به شکل خاص دادن) بر رویهم انباشته و با سنجاق‌های بلند ته گرد، بهم می‌پیوندند، و دنباله‌ای پارچه‌ای در پشت سر، از آن می‌آویزند (شکلهای ۲۰ و ۲۱).

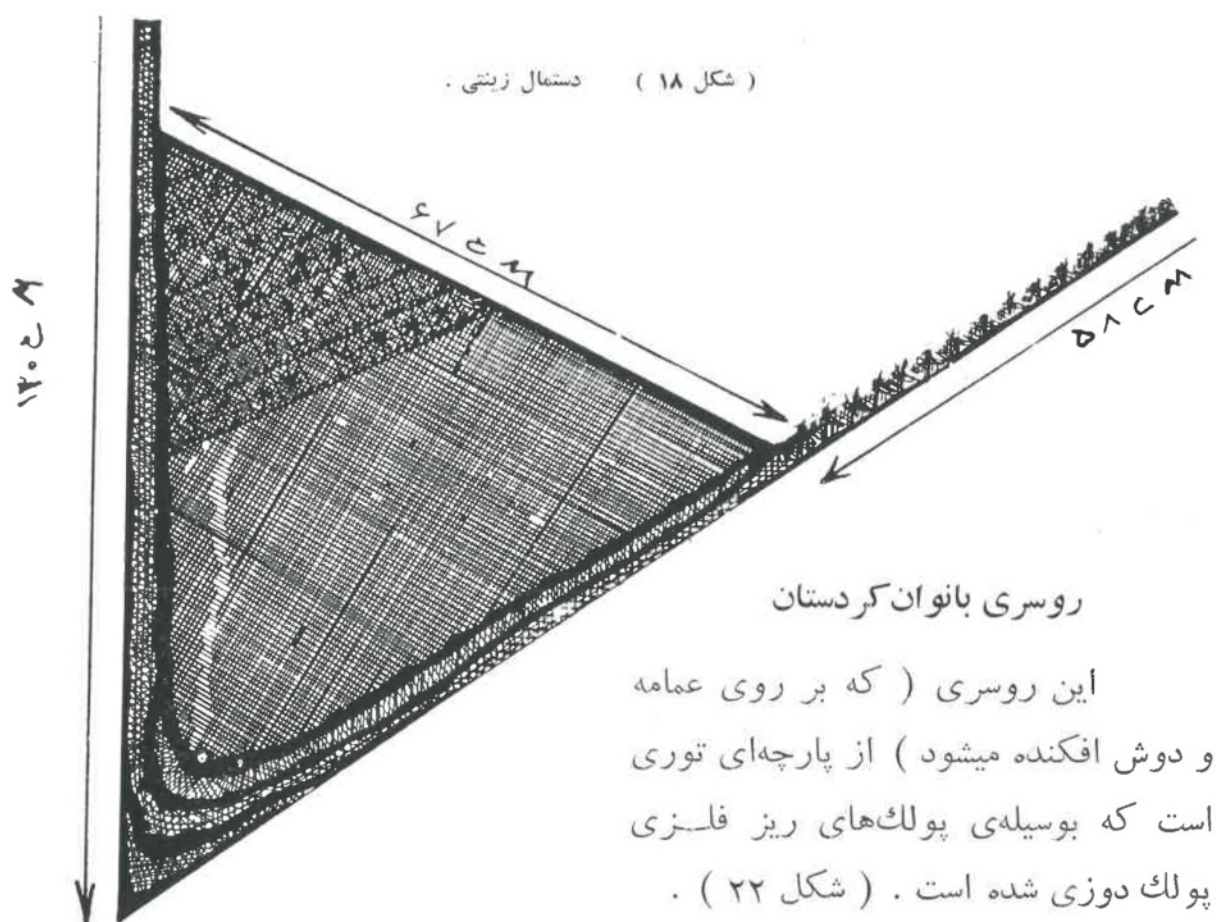
پیرامون عمامه را نیز با زیورهای گوناگون آرایش میدهند، و برای اینکه عمامه درست بر سر قرارگیرد و نیفتد، رشته‌هایی از زیور را از زیر چانه گذرانیده، به دو پهلوی عمامه وصل میکنند (ولی امروزه، چون تهیه‌ی اینگونه عمامه‌ها وقت زیادی میگیرد و از حوصله واقتضای زندگانی روزانه بیرون است، کمتر مورد استعمال دارد و بیشتر، از دستمالهای مشهور به کلاغی استفاده میکنند).

(شکل ۱۶) نقاشی جلیتقه‌ی بانوان کردستان .

(شکل ۱۷) طرح قبای بانوان کردستان .

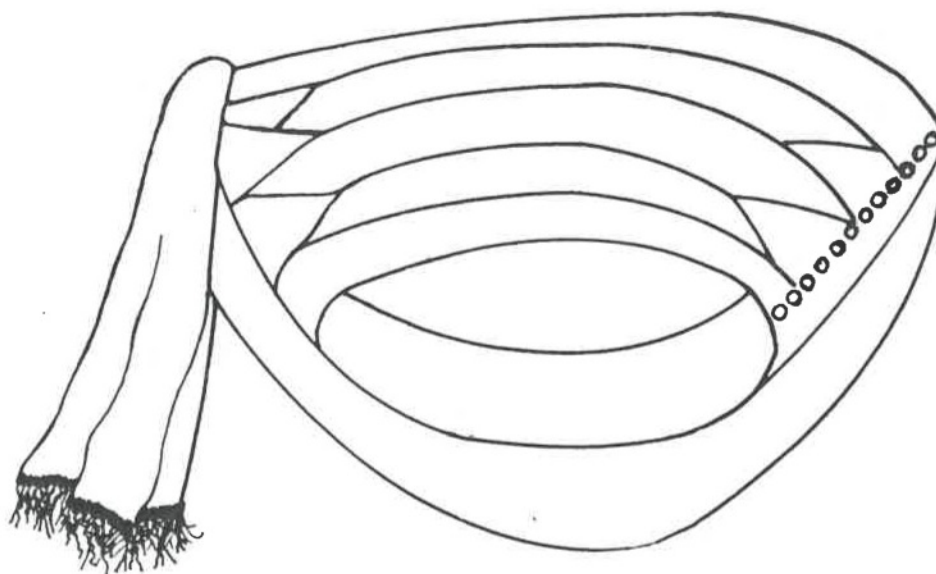
سربند بانوان کردستان

سربند، معمولاً از چندین پارچه‌ی ابریشمی (کلاغی) با زمینه‌ی سیاه و گل‌های زرد و سفید تشکیل میشود. طرز بستن آن بر سر، در نزد زنان، بستگی به سلیقه و طرز آرایش آنان دارد، ولی معمولاً بطریق زیر آنها را بر سر مرتب میکنند:

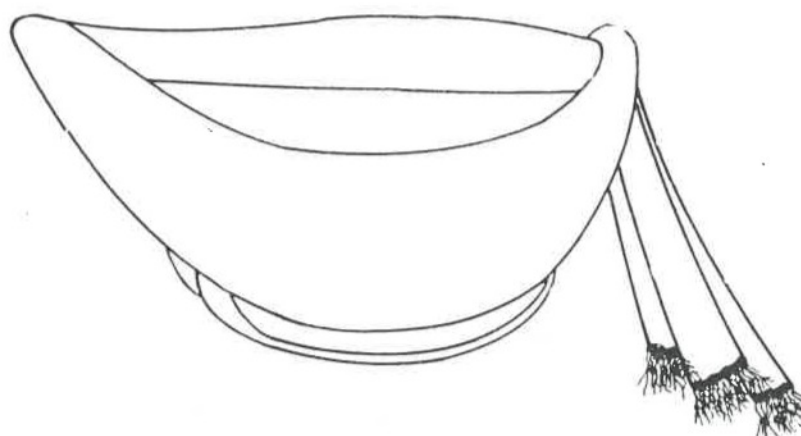
(کلاغی چهارگوشه‌ی مشکی‌ای را تازده سه‌گوشه میسازند، وسط آنرا به پیشانی می‌نهند، و دوگوشه‌ی آنرا به پشت می‌برند، و پس از رد کردن آن گوشه‌ها از هم، دوباره بسوی پیشانی برمیگردانند، و زیادی گوشه‌ها را در لای تاهای کلاغی فرو کرده و میدارند). گاهی بر روی این سربند، چندین کلاغی دیگر می‌پیچند تا با ابهت‌تر باشد، و از آن زیورهای نیز می‌آویزند. کلاغی‌ها معمولاً ریشه‌دار میباشند.

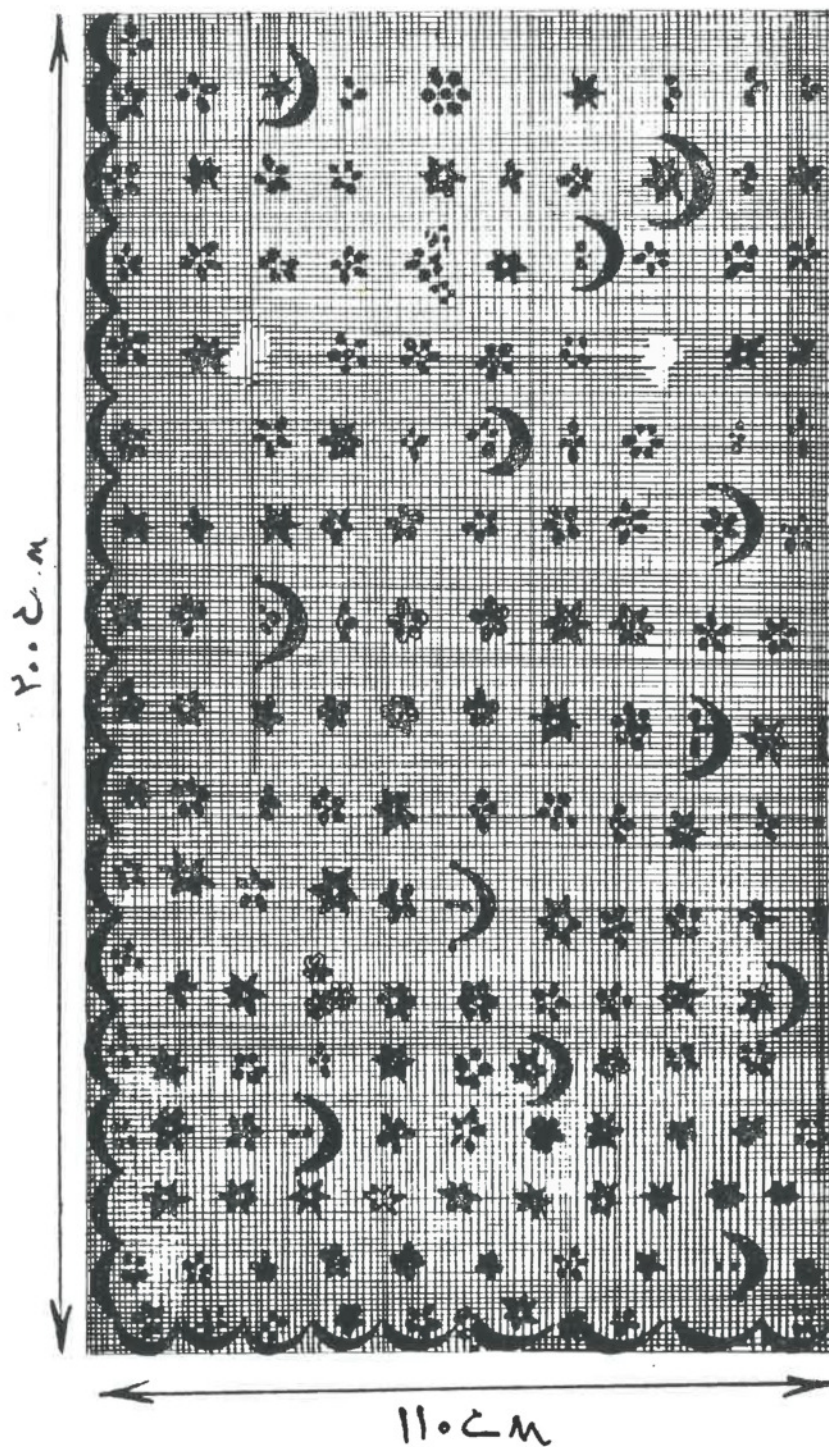
(شکل ۱۹) نقاشی عمامه‌ی بانوان کردستان (از بخش کلگی).

(شکل ۴۰) عمامه‌ی بانوان کردستان از پهلوی راست و داخل .

(شکل ۴۱) عمامه‌ی بانوان کردستان از پهلوی چپ .

(شکل ۲۲) روسری بانوان کردستان .

پوشاک کرمانشاهانی کردها

منطقه‌ی کرمانشاهان (که مرکز آن کرمانشاه است و در جنوب کردستان و شمال لرستان قرار دارد) با اینکه دارای مردمی مختلف با خصوصیات و گویش‌های متنوع است بخش شمالی آنرا کردها و جنوبی را لرها اشغال کرده‌اند . بانوان این منطقه ، موهای سر خود را چون دیگر بانوان کرد یا بلوچ و ترکمان ، اغلب بصورت گیسوان ریز می‌بافند و گاهی آنها را از میان گیسوبندهای نقره‌ای که معمول بانوان کرد و بلوچ و ترکمان است می‌گذرانند (شکل ۲۳) . گاهی نیز موها را شانه زده به دو طرف صورت ، افشان میکنند (شکل ۲۴) .

پوشاک بانوان کرمانشاهان

پوشاک اساسی بانوان کرد منطقه‌ی کرمانشاهان شامل نه تکه است که عبارتند از: سربند ، زیرپوش ، پیراهن ، جلیتقه ، نیم‌تنه (یَل) قبا ، روپوش ، شلوار و کفش .

سربند بانوان کرمانشاهان

سربند بانوان این منطقه ، پُر پشت است و از چندین دستمال بزرگ کلاغی ریشه‌دار تشکیل شده است . این دستمال‌ها را معمولاً بر دوره‌ی کلاهی که گاه شبیه عرقچین است می‌پیچند (کلاهک مذکور ممکن است چندین تَرک یا بدون تَرک ، ساده و دوره گیرد باشد) (شکل‌های ۲۵ و ۲۶) .

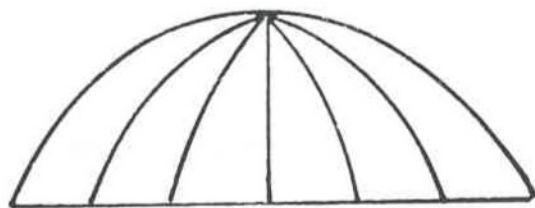
پس از آنکه موی سر را شانه زدند و به دو بَر صورت رها کردند و سربند اولی

(شکل ۴۳) گیسو بند بانوان کُرد و ترکمان .

(شکل ۳۴) نقاشی پوشاک بانوان کُرد کرمانشاهان .

(شكل ۲۶) كالاھك كُردى .

(شكل ۲۵) كالاھك كُردى .

را (به طرزى كه در پوشاك بانوان كردستان به آن اشاره شد) بستند ، كلاغى‌هاى ديگر را بر رو ، و پيرامون هريك ديگر (رهاتر) مى‌پيچند و دنباله‌اى نيز از آن بر پشت سر مى‌آويزند (شكل ۲۷) .

در اين سربند ، كلاغى آخرين و روئى را چنان ترتيب مى‌دهند كه ريشه‌هاى آن به وضع مطلوبى در جلو و پيرامون سر ، جلوه‌گرى كند (شكل ۲۸) .

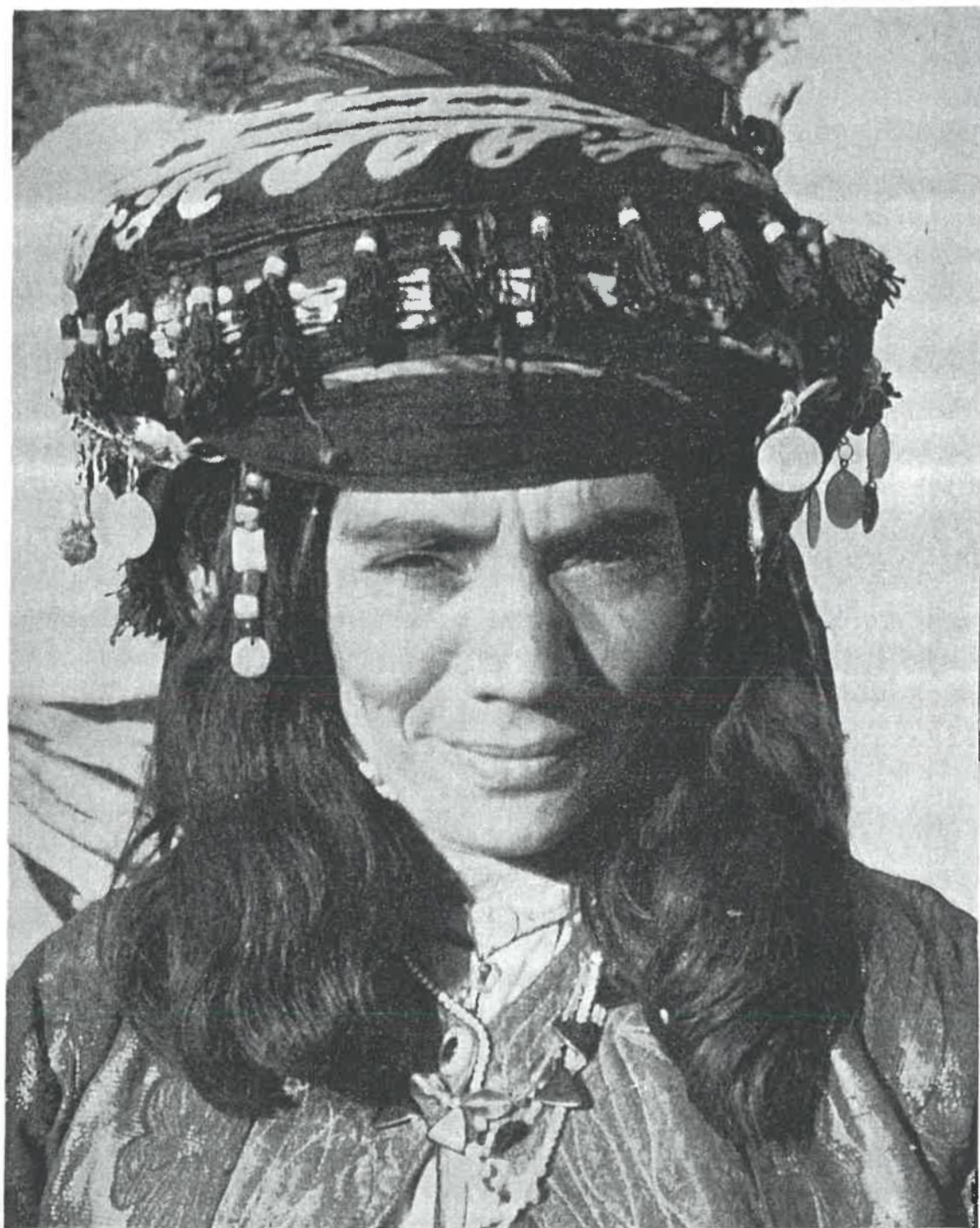
گاهى نيز بانوان ساكن مناطق كردستان و كرمانشاهان (بويژه دختران و نوجوانان) بجاي سربند ، از كالاھك يا عرقچين منجوق دوزى شده‌اى استفاده مى‌كنند كه وسيله‌اى دلخواهى براى انباشتن زر و زيور و يا سكه‌آرائى فراوانى بر آنست (شكل‌هاى ۲۹ و ۳۰) .

زيرپوش بانوان كرمانشاهان

زيرپوش يا زير پيراهن بانوان اين سامان ، ساده و بلند است و تا پشت پا ميرسد . جنس آنرا اغلب از پارچه‌هائى از نوع چلووار انتخاب مى‌كنند . آستينش داراى بُرشى ساده است و مچ آن با دگمه بسته مى‌شود ، يقه‌اى گِرد آن نيز با دگمه جمع مى‌شود .

(شکل ۲۷) در این عکس دو بانوی کرمانشاهانی را می بینیم که هریک سربند را به نوعی بسته اند .

(شکل ۴۸) نمای جلوی سربند يك بانوی کرمانشاهانی .

(شکل ۳۹) کالاهک منجوق دوزی شده وسکه دار بانوئی کُرد (ساکن میان کرمانشاهان و کردستان) .

(شکل ۳۰) کلاھک منجوقدوزی شده و سکه دار شکل ۳۹

پيراهن بانوان کرمانشاهان

پیراهنشان، بلند و گشاد است و معمولاً آنرا از پارچه‌های گلداز تهیه میکنند. یقه‌ی پیراهن، از جلو تا زیر سینه باز است، و شکل یقه سه‌گوش می‌باشد. آستین، راسته و بی‌سرآستین و ساده است، گاهی سرآستین به آن میدهند (و در اینصورت با دگمه بسته میشود) برخی از زنان، پیراهن خود را از مخمل‌های رنگارنگ انتخاب میکنند. (شکل‌های ۳۱ و ۳۲).

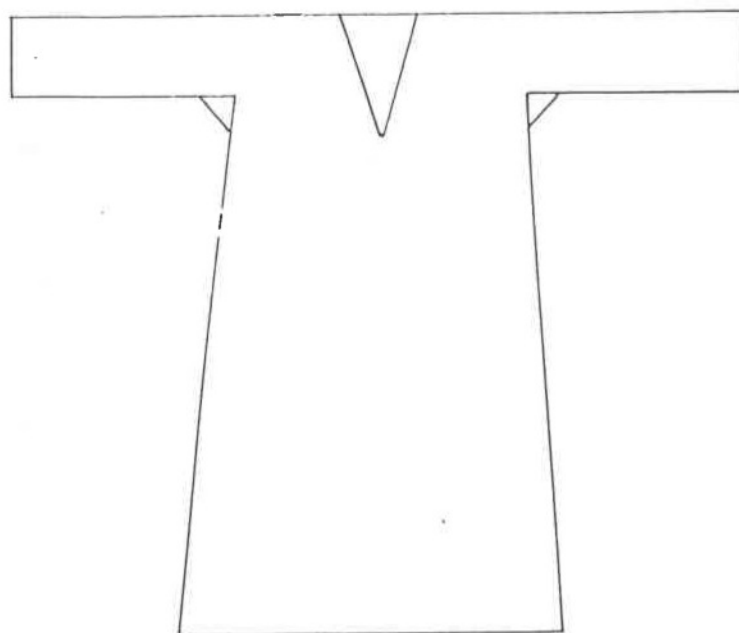
جلیتقه‌ی بانوان کرمانشاهان

یکی از پوشاك بسیار مجلل بومی و مورد علاقه‌ی بانوان كُرد، جلیتقه است، زیرا علاوه بر رنگ و بُرش و وضع تزئینی خاص خود، به بانوان كُرد امکان استفاده از زیورهای گوناگون را میدهد.

این تن پوش بی‌آستین، با قد کوتاهش (که تا کمرگاه میرسد) همیشه از مخمل‌های الوان تهیه میشود، و دارای آستر و گاهی هم لفاف است و یقه‌ی آن سه‌گوش و گاهی دارای برگردان است. بر کناره‌های جلیتقه (از بالای یقه تا به گوشه‌ها و پهلوها) به پهنای سه انگشت، یراقدوزی و نوار دوزی میشود، و بانوان كُرد نیز بر روی این تزئینات سکه‌ها و زیورهای فراوان نصب میکنند (دیده شده است که گاهی، يك بانوی كُرد چندین کیلو زر و زیور و سکه‌های طلا و نقره، از فرق سر تا پیا، بخود آویخته است) جلیتقه، چون در این سامان بهتر تهیه میشود، به نواحی دیگر كُردنشین نیز برده میشود (شکل‌های ۳۳ - ۲۷ - ۱۶ و ۱).

نیم‌تنه (یکل)

یکل بانوان كُرد این منطقه (که قدش چون قد جلیتقه کوتاه است، و آستینش

(شکل ۳۱) طرح پیراهن بانوان کرمانشاهان .

نیز بـمـچ دـسـت مـیـرـسـد) از لـحـاظ شـکـل اـسـاسـی ، تـفـاوتـی بـا یـکـهـای بـانـوان دـیـگـر نـدـارـد (جـز اـیـنـکـه دـم آسـتـیـنـهـای بـرخی ، دـر بـرخی مـنـاطـق ، مـمـکـن اسـت سـادـه یـا بـا سـنـبـوسـهـای کـوتـاه بـاشـد) یـا اـیـنـکـه سـراسـر کـنـارـه ی یـک دـارای نـوارهای الوان و یـراق بـاشـد .

.....

آسـتـیـن یـک بـانـوان کـرد عـمـوماً بـدون سـنـبـوسـه اسـت و فـقـط بـر دـم آسـتـیـن ، چـاکـی کـوتـاه دـارـد ، و بـعـنـوان تـزئـیـن ، بـرخی جـاـهـای آنـرا چـرخـدوـزی مـیـکـنـند (شـکـل ۳۴) . کـنـارـهـای یـک دـر حـالـت پـوشـیـده دـائـماً از هـم بـاز اسـت . پـارچـه ی یـک رـا هـمـیـشـه از جـنس مـرغـوب مـخـمـل یـا پـارچـهـای زری اـنـتـخـاب مـیـکـنـند .

(شکل ۳۳) بانوان کرمانشاهانی که پیراهن‌های گلدار و مخملی پوشیده‌اند .

(شکل ۳۳) جلیتقی بانوان کرمانشاهان بر پیکر دختری کرمانشاهانی .

(شکل ۳۴) بانوان کرمانشاهانی (که نیم تنه یا «یل» را پوشیده دارند)

قبای بانوان کرمانشاهان

قبای بانوان این سامان ، مانند پیراهنشان تمام قد ، بلند است و تا پشت پایشان میرسد . رویه‌ی آن اغلب از مخمل‌های الوان تهیه میشود و دارای آستری از جنس پارچه‌های گلدار میباشد .

قسمت جلوی دامن از پائین تا زیر سینه ، از هم باز است و بحوالی پهلوها می‌ایستد ولی در روی سینه لبه‌های آن بهم میرسد .

طبق معمول ، بر این لبه‌های قبا در روی سینه ، سکه‌ها و زیورها را می‌آویزند و به این وسیله نیز زمینه‌ی دیگری برای جلوه‌گری بدست می‌گیرند . (شکل‌های ۳۵-۳۴ و ۲۴) .

روپوش بانوان کرمانشاهان

روپوش ، چادری است از پارچه‌ی ابریشمی مشکی ، بدرازای دو متر و پهنای کمتر (که معمولاً آنرا از درازا بر پشت و گرده می‌افکنند و دو گوشه‌ی بالائی آنرا بجلو آورده در پیش روی سینه گره می‌زنند) (شکل ۳۶) .

شلوار بانوان کرمانشاهان

شلوار بانوان کرد این سامان ، همان شلوار معمول میان دیگر زنان کرد است : (لیفهای ، با دو ساق بلند تا بمچ پا ، و میانساق چهارگوشه و پهن ، و دمپای جمع شده « بوسیله‌ی بند » بر دور مچ پا) (شکل ۳۷) .

کفش بانوان کرمانشاهان

گو اینکه بانوان کرد (چون همه‌ی زنان دیگر ایران) امروزه گرایش زیادی

(شکل ۳۵)
قُبای بانوان کرمانشاهان

به کفش‌های شهری پیدا کرده‌اند
و کفش‌های بومی خودشان ،
دیگر جلوه‌ای برای‌شان ندارد ،
و هر نوع کفش را که جلب نظر
کند مورد استفاده قرار می‌دهند ،
با این وصف پای پوش معمول

و بومی بانوان کرمانشاهان همان کفش دست‌باف رنگین است که به گیوه‌ی کرمانشاهی
مشهور است (شکل ۳۸) .

(شکل ۳۶) بانوئی کرمانشاهانی که روپوش بر دوش افکنده دارد .

(شکل ۳۷) چگونگی شلوار دویانوی کرد پیرامون سقز .

(شکل ۳۸) نقاشی کفش بوہی مشہور بہ گیوہی کرمانشاہی .

پوشاک کردهای ساکن آذربایجان

کردها در آذربایجان نیز (بخش غربی آن) با طوایف مختلف و با نامهای بیشمار سکونت دارند . آذربایجان غربی منطقه ایست که از شمال و شمال غرب محدود است به رودخانه‌ی ارس و مرز ترکیه ، مشرق به آذربایجان شرقی و دریاچه‌ی رضائیه ، جنوب به کردستان تا حوالی سقز ، مغرب به مرز ترکیه و عراق عرب .

.....
 اساس پوشاک کردها در این سامان با دیگر کردها یکی است . اختلاف شکل پوشاک ، بسیار ناچیز است و از نظر کلی مورد اعتنا نیست ؛ در پوشاک بانوان کرد این منطقه در دو مورد تغییری به چشم میخورد : یکی طرز استفاده از کلاه و روسری و سربند ؛ و دیگری آستین پیراهن (که ممکن است سنبوسه دار یا بدون آن باشد) (شکل ۳۹) .

پوشاک بانوان کرد آذربایجان غربی

پوشاک بانوان این منطقه شامل هشت تکه‌ی اساسی میباشد که عبارتند از : کلاه ، روسری ، سربند ، پیراهن ، شال کمر ، یکل (یا ، ارخالق) ، شلوار و کفش . (در استفاده از جلپتقه نیز گاهی غافل نمی‌مانند) .

کلاه بانوان کرد آذربایجان غربی

کلاه بانوان این سامان ، شکل گرد و کتلی مسطح دارد . آنرا با مقوا میسازند و همه جای آنرا با مخمل های الوان روکش میکنند و به داخل آن نیز آستر میدهند . روی کتلی کلاه ، نقشهائی را یراقدوزی و پولک دوزی میکنند (شکل های ۴۰ - ۴۱ و ۴۲) .

روسری بانوان کُرد آذربایجان غربی

روسری ، عبارت از يك دستمال بزرگ توری است که گلداری یا ساده و ضمناً سه گوش میباشد و دو ضلع آن ریشه‌دار است . درازی هر ضلع دو متر و چارک و گاهی بیشتر است .

این روسری را بر روی کلاه می‌اندازند و دو گوشه‌ی ریشه‌دار آنرا (که بر روی شانه می‌افتد) در جلوی سینه جمع میکنند و از حلقه‌ای چوبی (که معمولاً بدون نقش و گل و بوته نیست) میگذرانند و دنباله‌ی دراز آنرا به دو شکل روی بدن ترتیب داده می‌آویزند :

الف - دنباله‌ی دراز گوشه‌های روسری را بر روی شانه می‌اندازند و در پشت گردن و گرده ، گره زده آزاد ، رها میکنند .

ب - یا ، يك گوشه را به پشت برده جلو می‌آورند و با گوشه‌ی جلوئی گره زده می‌آویزند (گاهی نیز در پهلوی می‌آویزند) (کُردنشین‌های جنوب آذربایجان غربی معمولاً به این طریق از روسری استفاده میکنند (شکل‌های ۴۳ و ۴۴) .

سربند بانوان کُرد آذربایجان غربی

سربند ، چون همه‌ی سربندهای کُردی ، از پارچه‌ی مشکی مشهور به (کلاغی) است که برخی از بانوان کُرد (چون بانوان ایل « زرزا » ساکن حوالی بخش جنوبی رضائیه) آنرا بر روی روسری (که بر کلاه است) بر بدنه‌ی کلاه می‌پیچند (رجوع شود به شکل ۳۹) .

پیراهن بانوان کُرد آذربایجان غربی

پیراهن بانوان کُرد این سامان ، نیز مانند پیراهن بانوان دیگر کُرد ، تمام قد ، بلند

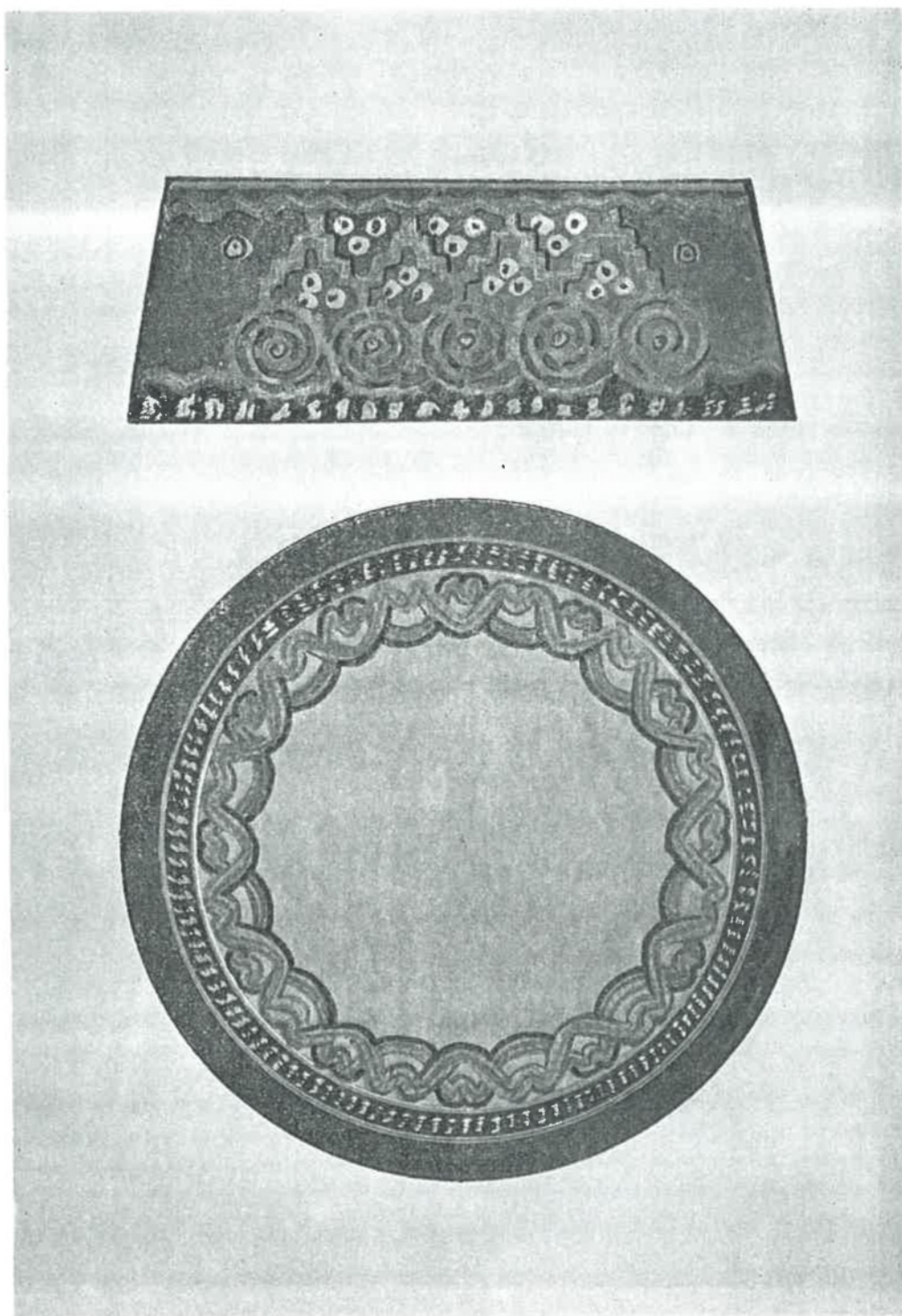
(شکل ۳۹) نقاشی پوشاک بانوان ایل زرزا در آذربایجان غربی .

(شکل ۴۰) نقاشی کلاه بانوان کرد آذربایجان غربی .

(شکل ۴۱) بانوان کرد آذربایجان غربی ، ساکن پیرامون سردشت .

(شکل ۴۳) کلاه بانوان کرد آذربایجان غربی با طرحی دیگر .

و گشاد است ، و دارای بالاتنه‌ی بلند ساده و پائین تنه‌ی پرچین است : (چین‌های پیراهن بر خلاف پیراهن‌های معمول « که ممکن است از زیر پستان‌ها یا کمر شروع شود » از حوالی بالای ران به پائین شروع میشود) .

آستین پیراهن ، اگر بدون سنبوسه باشد تا مچ دست ، ساده خواهد بود (آستین سنبوسه‌دار معمولاً در غیر مواقع لزوم بر مچ دست بسته است ، یا اینکه گوشه‌ی هر آستین را به دیگری گره میزنند و از روی دوش به پشت گردن می‌اندازند . پیراهن‌ها ، معمولاً دارای یقه‌ای گرد است و شکافی در جلو تا به میانه‌ی پستان‌ها دارد ، و جنس آن را نیز طبق معمول از پارچه‌های گلدار و رنگین انتخاب می‌کنند (شکل‌های ۴۵ و ۴۶) .

شال کمر بانوان کرد آذربایجان غربی

شال کمر بانوان کرد ، بیش از دو متر درازا و در حدود یک متر و بیشتر پهنا دارد و اغلب ، آنرا از پارچه‌های گلدار و خوشرنگ انتخاب می‌کنند و گاهی نیز آنرا دو تا ، میزنند که پهنای عرض آن نصف شود (در این صورت زنجیری بستن شال به کمر از نظر استحکام مناسب‌تر است) گاهی ، این شال کمرها در پهنای دو انتهای خود ریشه دارند .

زنجیری بستن چنین است : شال کمر را از ناحیه‌ی پشت به جلو آورده یکدور از هم (بشکل قلاب) میگذرانند و سپس به پشت برده ، ساده از هم رد میکنند ، دوباره به جلو آورده عمل را تکرار میکنند تا همه‌ی شال ، به کمر بسته شود (شکل‌های ۴۷ و ۴۸) .

.....

بانوان کرد ، این شال کمر را برخلاف مردانشان (که محکم به کمر می‌بندند)

رها تر بدور خود می‌پیچند .

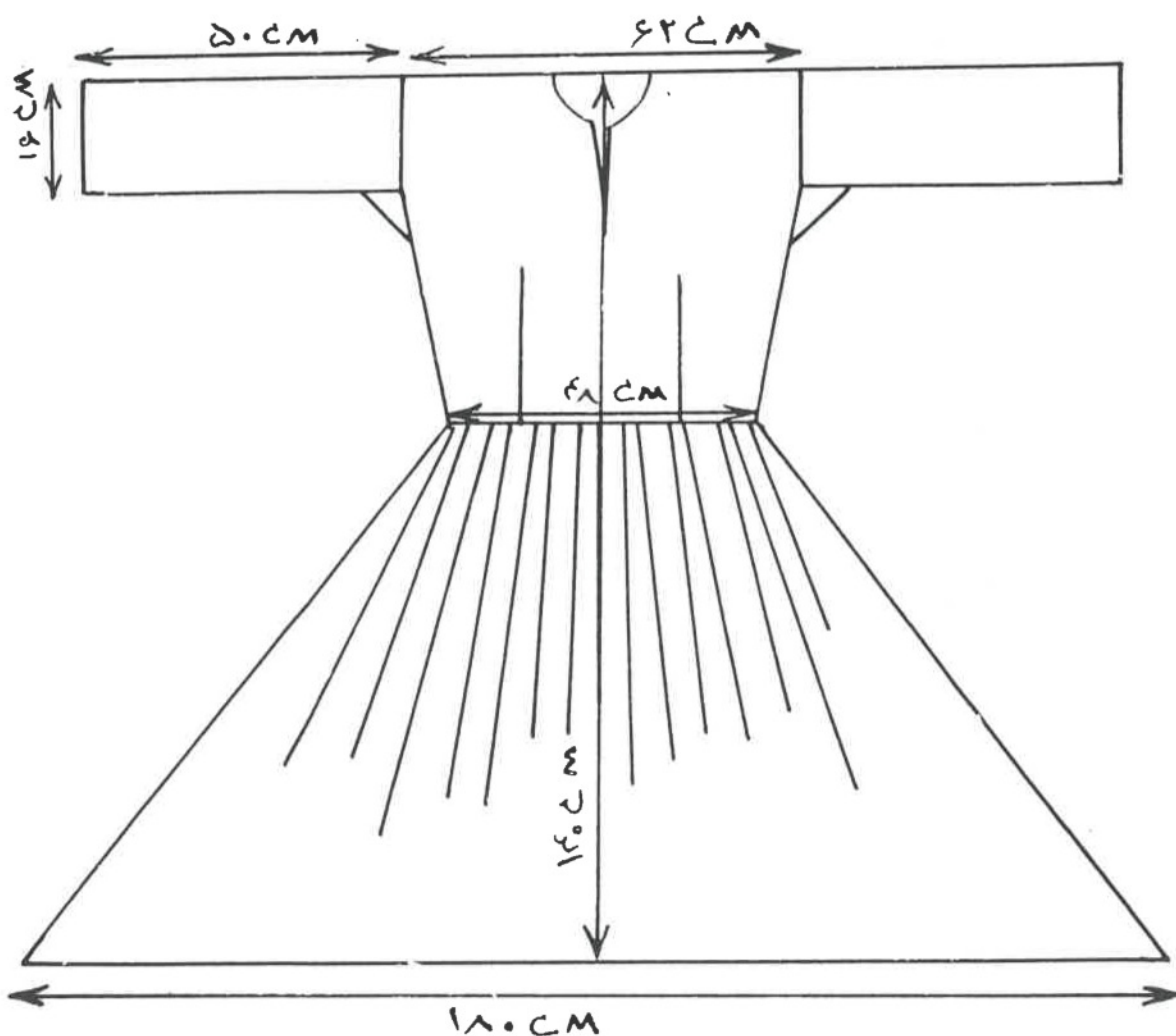
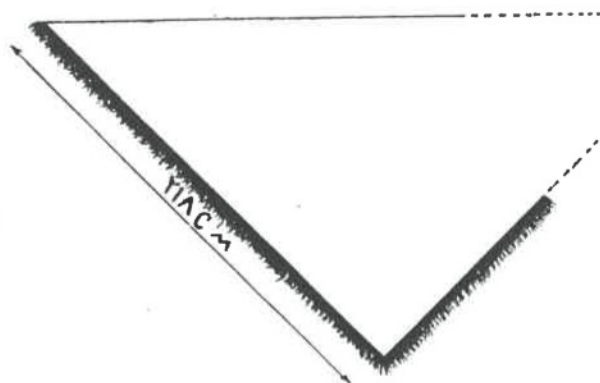

(شکل ۴۳) بانوی کُرد آذربایجان غربی با نمایش طرز استفاده از روسری .

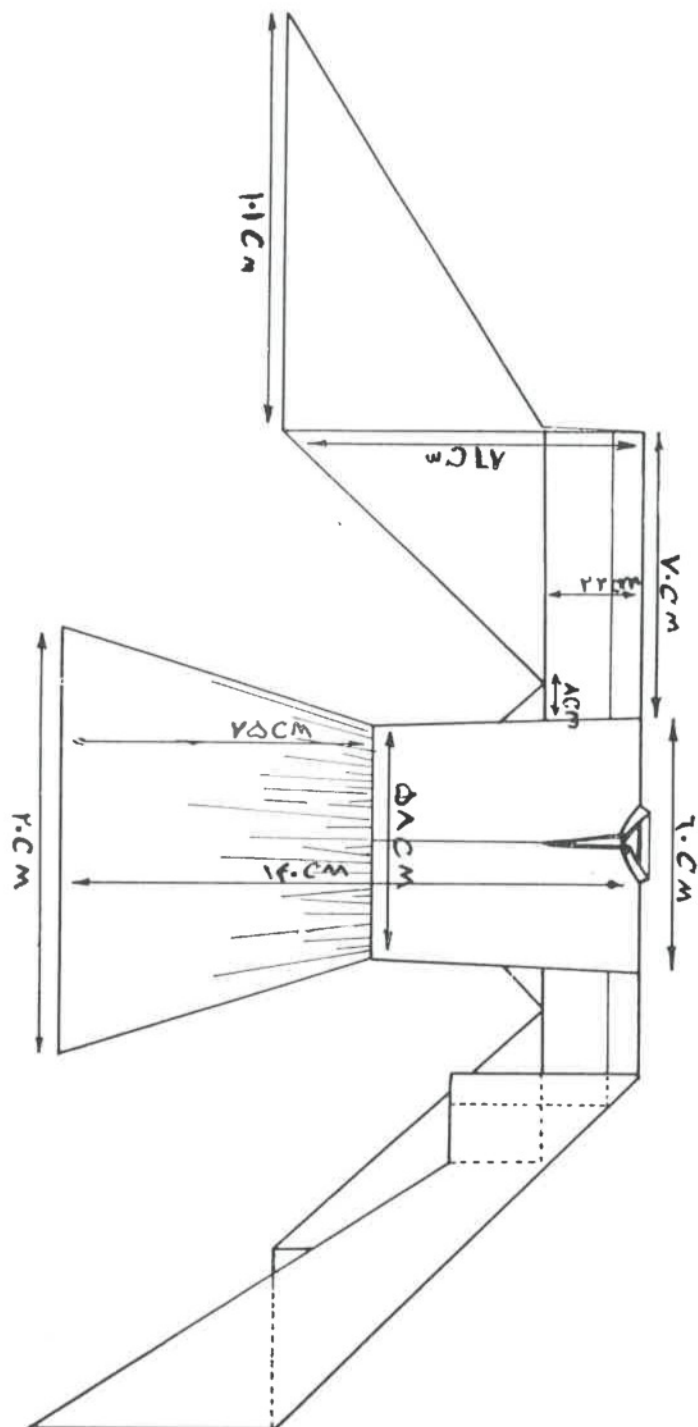
(شکل ۴۴)

روسری بانوان کرد آذربایجان غربی .

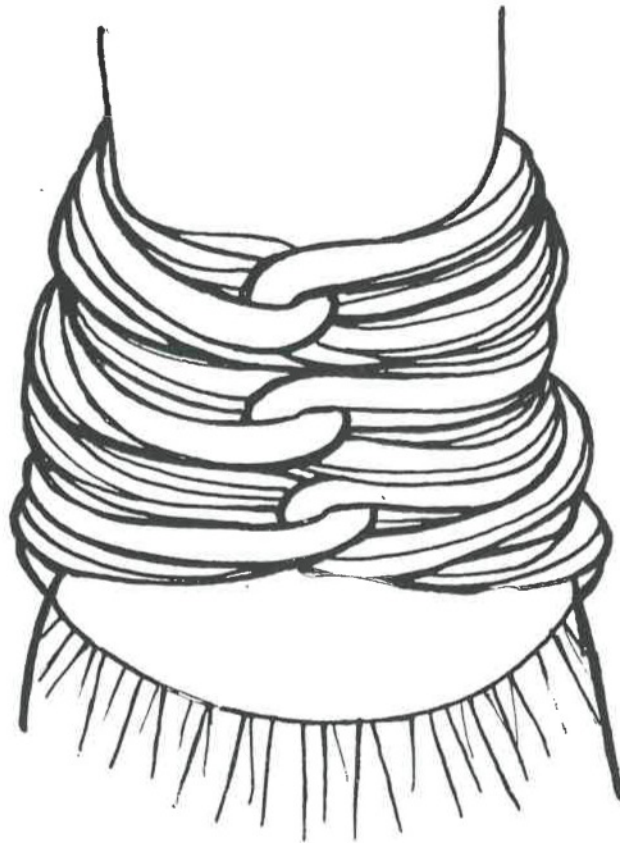
(شکل ۴۵)

طرح پیراهن بدون سنبوسه‌ی بانوان کرد آذربایجان غربی .

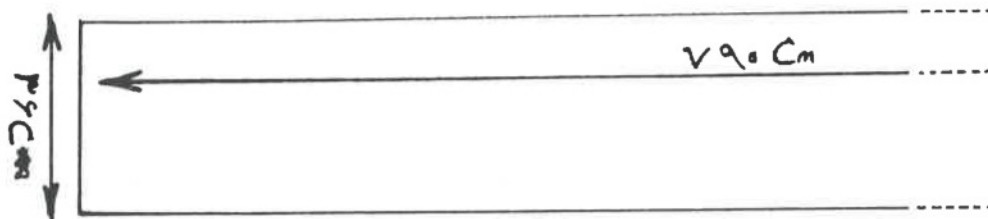

(شکل ۴۹) پیراهن سنوسدار باقوان کرد آذربایجان غربی .
این نوع پیراهن در حوالی بخش جنوبی رضایه بیشتره میان ایل زازا معمول است .

(شکل ۴۷) طرز بستن شال به کمر .

(شکل ۴۸) اندازه و طرح شال کمر بانوان کرد آذربایجان غربی .

یَل (ارخالق)

یَل یا ارخالق در این ناحیه ، همان یَل یا (کُت) است که بانوان دیگر کُرد از آن می پوشند : قدش همچنان کوتاه و تا کمر گاه است . آستینش ساده میباشد و در محل میچ ، درزی باز دارد ، و در انتهای دو پهلوی خود (در پائین) بُرشی زائد به بیرون و منحنی دارد که بالای این زائده محل تهیگاه را مجسم میسازد .
جنس این ارخالق را معمولاً از مخمل های الوان انتخاب میکنند (شکل ۴۹) .

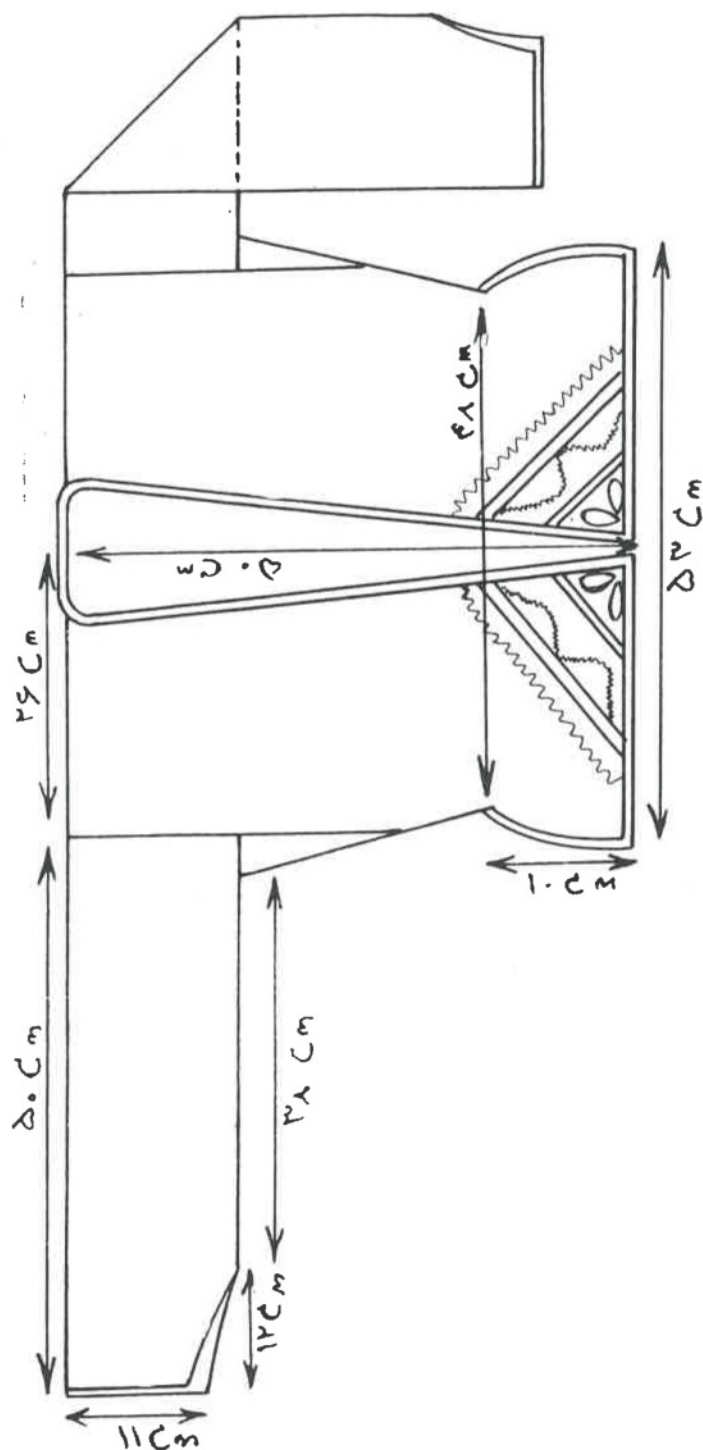
شلوار بانوان کُرد آذربایجان غربی

شلوار بانوان این سامان ، نظیر همان شلوارهایی است که زنان مناطق دیگر کُردنشین دارند (لیفهای و گشاد است و دارای دو ساق پهن و میانساقی چهار گوش میباشد که از اواسط درازای ساق ها به بالا و میان دو ساق وصل میشود) .
دمپای شلوار نیز بوسیله ی بند ، بر میچ پا جمع میگردد . (شکل ۵۰) .

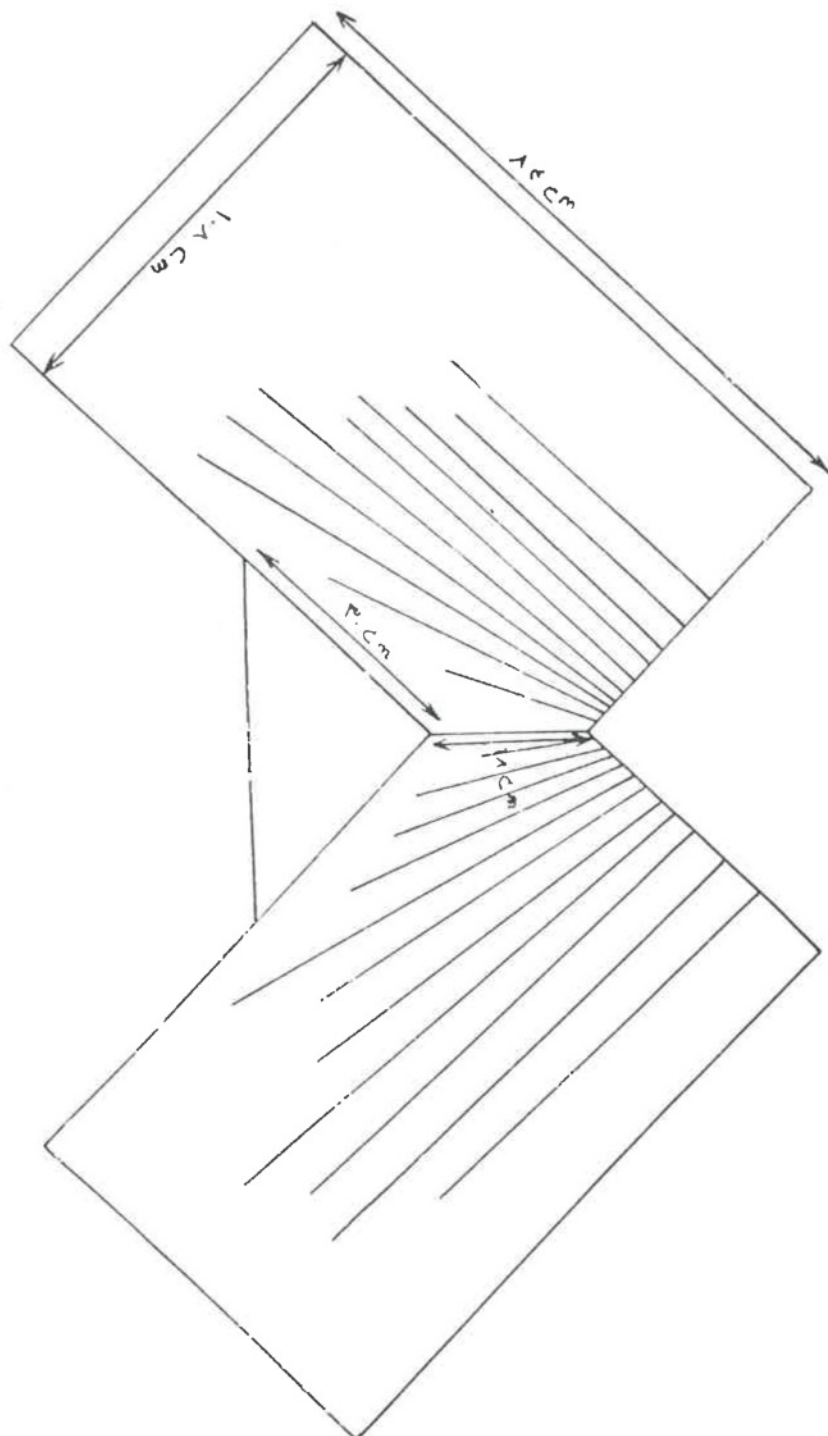
کفش بانوان کُرد آذربایجان غربی

کفش بومی بانوان ، از چرمی است رنگی و يك تکه که از کف پا ، دوره به بالا می آید و روبه ی آن بر پشت پا با نخ های ابریشمی ضخیم و الوان زه کشی میشود ، و معمولاً بر نوک پنجه و جلوی دهانه ی کفش ، منگوله هایی ابریشمین میدوزند . (شکل ۵۱) .

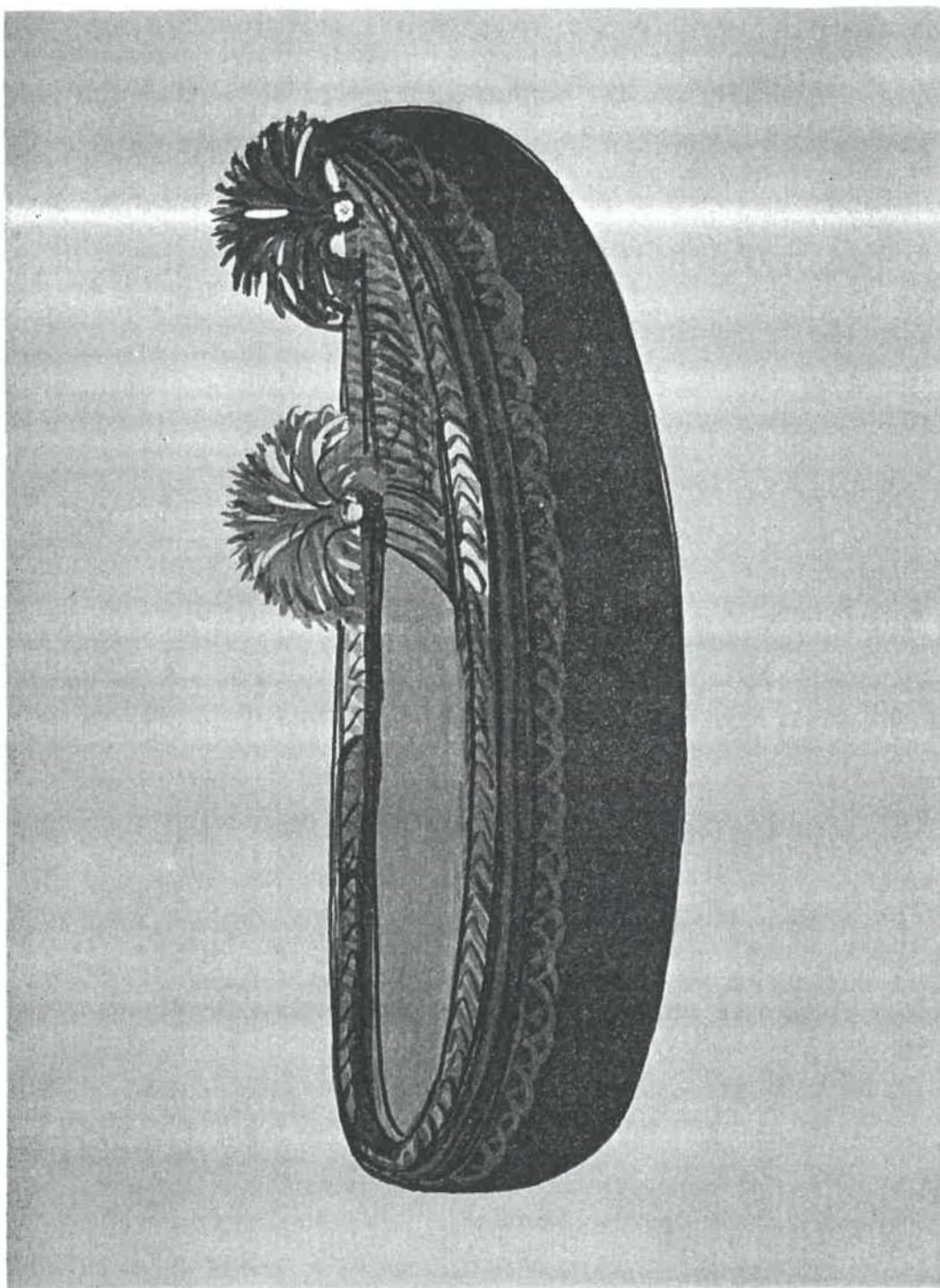

(شکل ۴۹) ارجاق باقوان کُرد آذربایجان غربی .

(شکل ۵۰) طرح شلوار بانوان کرد آذربایجان غربی .

(شکل ۵۱) کفش بانوان کرد آذربایجان غربی .

بانوان کرد این سامان، نوعی پوشاک روئی نیز دارند که میتوان آن را نوعی قبا یا در اصل بعلت نازک بودنش چون پیراهن، رو پیراهنی دانست. فرق این قبا با دیگر قباها در این است که شکل جلوی سینه‌ی آن سه گوش بر رویهم می‌آید و بوسیله‌ی بند در پشت و کمر بسته میشود. از کمر پپائین، دوکناره‌ی قد قبا به پهنای جلوی بدن، از هم فاصله دارند. جنس این قبا، از نوع گلدار نیز انتخاب میشود. (شکل ۵۲).

(شکل ۵۲) قبا و بژهی بانوان و دختران کرد آذربایجان غربی .

پوشاك كردهاى ساكن شمال خراسان

كردهاى اين سامان (كه از پيرامون كالات تا غرب بجنورد سكونت يافته‌اند) از دو ايل بزرگ و مشهور زعفرانلو و شادلو متشكل‌اند ، و مانند كردهاى مناطق وسيع كردنشين ، داراى طوايف فراوان با نامهاى بشمارند .
 بقرار نوشته‌ها و گفته‌ها (كه درستي يا نادرستي آنها لطمه‌اى به اصل مقصود « كه پوشاك است » نمى‌زند) در عهد صفويه ، از غرب ايران به اين سامان كوچانده شده‌اند .
 زعفرانلوها در قوچان و شادلوها در بجنورد سكونت كردند .
 پوشاك اين دو ايل هردو بر يك زمينه و طرح است ولى شادلوها در بجنورد ، زودتر خود را با زندگاني جديد آشنا كرده‌اند و در پوشاك خود دست برده ساده‌ترش كرده‌اند ، و زعفرانلوها در قوچان ، پوشاك خود را همچنان اصيل و دست نخورده نگاهداشته‌اند و ازينرو چشمگيرتر است و ميتوان پوشاك ساكنين قوچان و پيرامون آنرا شاخص پوشاك اصيل كردهاى شمال خراسان دانست .

پوشاك قوچاني بانوان كرد شمال خراسان

پوشاك قوچاني بانوان كرد ، مجموعاً هشت تکه است كه عبارتند از: كفش موسوم به (كومخ^۱) جوراب پشمي ، شلپنه (دامن) پيراهن ، جليپقه ، روسري ، سربند و چادر .
 (شكل ۵۳) .

كفش قوچاني بانوان كرد

كفش قوچاني بانوان كرد (كه موسوم است به كومخ) شبیه نعلين نوک برگشته‌ی پاشنه‌دارى است (كه شايد در حدود صد سال پيش معمول بانوان ما بوده است .)

جنس آن از تیماج الوان مخصوصاً سبز است (که بانوان کُرد این ناحیه به این رنگ دلبستگی بیشتری نشان میدهند) رویه‌ی کفش و کناره‌ی روی پاشنه را با نخ‌های الوان ابریشمی گلدوزی می‌کنند (شکل ۵۴).

جوراب قوچانی بانوان کُرد

جورابی که بانوان کُرد این ناحیه به پا می‌کشند، خود از پشم گوسفند (با نقش‌هایی دلپذیر و جالب) می‌بافند. ساقه‌ی آن کوتاه است و تا به وسط ساق پایشان میرسد (شکل ۵۵).

(شلیته) دامن قوچانی بانوان کُرد

بانوان کُرد ساکن نواحی شمال خراسان، چون کردهای غرب و شمال غربی ایران، پیراهن بلند به تن ندارند، بلکه پاچین یا شلیته‌ای دارند که روی آن پیراهنی که چندان بلند نیست و قسمت بیشتری از دامن یا شلیته را مینمایاند، می‌پوشند.

.....
شلیته، طبق معمول، از ده تا دوازده متر پارچه‌ی گلدار خوش نقش و رنگ تشکیل شده است. بالای شلیته لیفه دارد، و گاه تا یک سوم قد دامن را از پائین زری - دوزی و نوار دوزی میکنند.

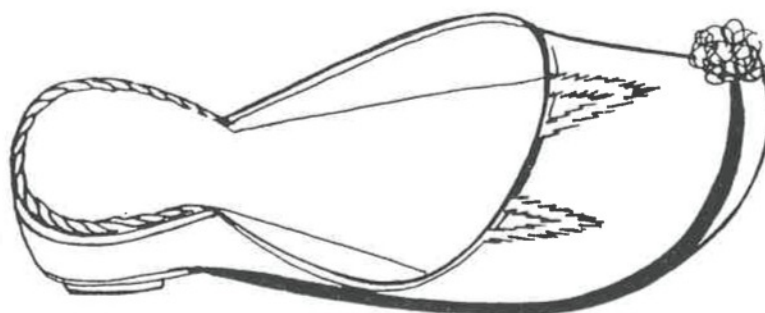
زنان سالخورده، دارای شلیته‌ای بلندترند و تا به وسط ساق پایشان میرسد، ولی شلیته‌ی جوانسالان کوتاه‌تر است و به حدود بالای زانو و زانویشان میرسد. (شکل ۵۶).

پیراهن قوچانی بانوان کُرد

پیراهن بانوان این نواحی دارای تزئینات زیاد است. قد آن، از حدود وسط

(شکل ۵۳) نقاشی پوشاک قوچانی بانوان کرد .

(شکل ۵۴) کفش موسوم به کومخ بانوان کرد قوچان .

بدن ، اندکی به پائین میگراید .

پارچه‌ی پیراهن ، گلداز است . یقه‌اش گرد و آستینش با سر دست است (وسر دست همیشه دارای تزئیناتی از نوارهای زری میباشد) .

پیش‌سینه را اغلب ، با نوارهای الوان افقی و عمودی تزئین میکنند ، و از حدود کمر به پائین را (جائیکه قسمت دامن پیراهن شروع میشود « و دارای شکل مخروط ناقص است ») اغلب در دو یا سه رج و بیشتر ، بطور افقی نوار دوزی میکنند و ریشه‌هایی الوان از پائین همان نوارها می‌آویزند . دو طرف این دامن پیراهن را معمولاً در حدود ده سانتیمتر چاک میدهند (شکل ۵۷) .

جلینتقه‌ی قوچانی بانوان کرد

جلینتقه‌ی قوچانی ، مانند پیراهن ، دارای جلوه و شکوهی بومی است ، و طبق معمول کردها ، زمینه‌ی آن از مخمل‌های الوان انتخاب میشود ، و تا ممکن است همه جای آن را به کمک انواع نوارهای رنگارنگ زری ، و یراق‌ها تزئین میکنند ؛ و بعلاوه ، سکه‌های فراوان به آن می‌آویزند . با این وصف ، جلوه و نمای پیراهن مجلد بانوان این ناحیه را ندارد (شکل ۵۸) .

روسی قوچانی بانوان كُرد

روسی بانوان كُرد این سامان ، از پارچه‌ی گلداز و چهارگوش است ، اغلب با زمینه‌ی روشن و نقش‌های خودنما ، و بطول و عرض در حدود یکمتر و چارك (گاهی اندك بیشتر یا کمتر) .

دو طرف این روسی را ریشه می‌دهند و روسی را تقریباً سه‌گوش و لچکی می‌کنند و پس از بر سرگذازدن (به نحوی که ریشه‌های دو سمت روسی در پائین آویخته بماند) يك گوشه‌ی آنرا به بغل سربند فرو کرده و امیدارند (شكل ۵۹) . (سربند « که همان دستمال‌کلاغی معروف است » در محل پیشانی به دور سر پیچیده میشود و روسی را از افتادن باز میدارد) .

چادر قوچانی بانوان كُرد

چادر قوچانی بانوان كُرد ، از نوع پارچه‌های مشکی دبیت ، بطول و عرض در حدود دو متر است که دو گوشه‌ی آنرا دو رج (با فاصله) نوار دوزی وریشه‌دوزی می‌کنند .

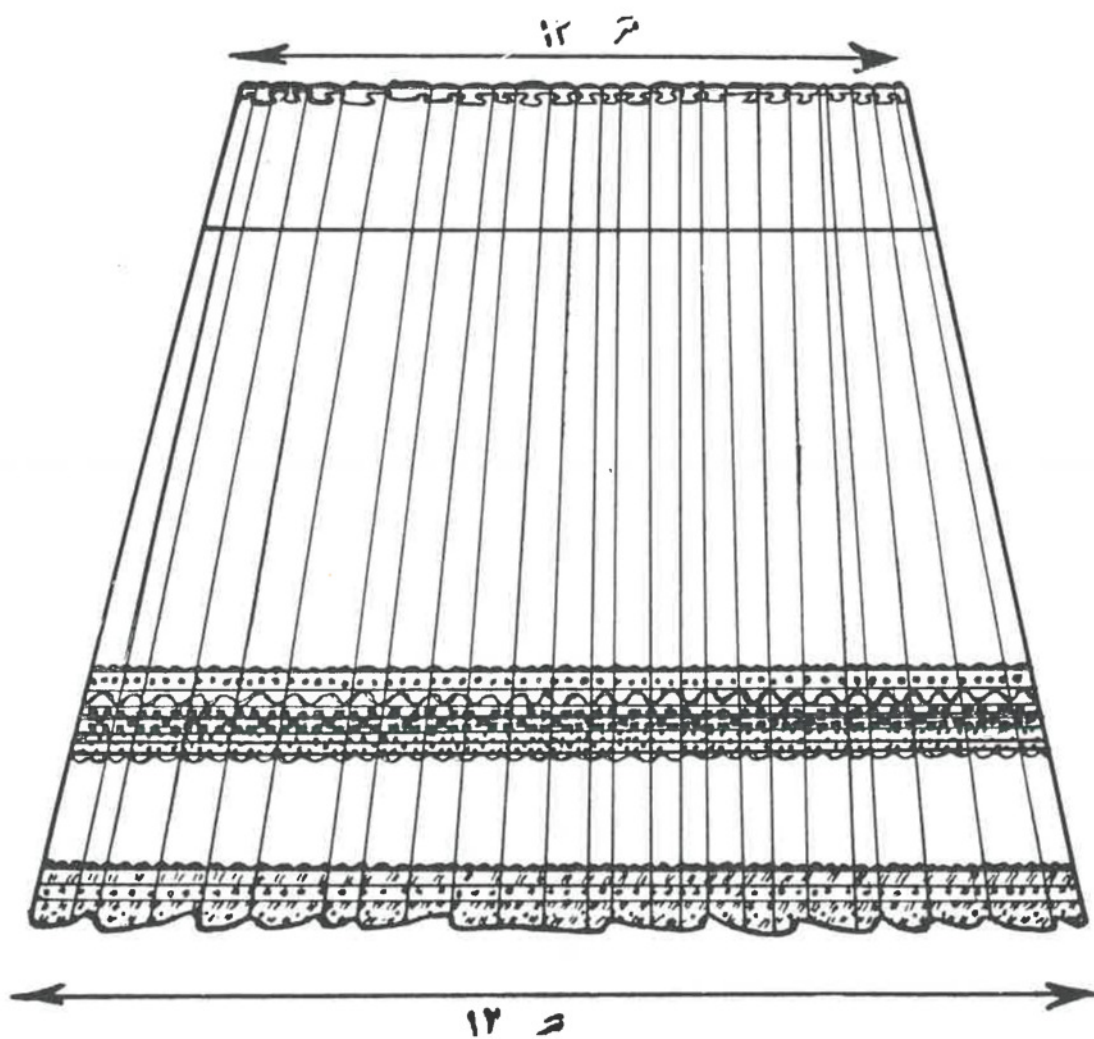
چادر را نیز چون روسی بصورت سه‌گوش و لچکی ناقص در آورده ، روی روسی ، بر سر می‌نهند ، و جلوی چادر را (جایی که روی سر است) در حدود چهار انگشت پهنا ، به بالا تا زده روی سر می‌خواهانند و به اینطریق ، وزن و تعادل چادر را روی سر نگاه میدارند تا نیفتد .

(ریشه‌ی چادر نیز از دو سوی شانه و بازو بر پشت می‌افتد) (شكل ۶۰) .

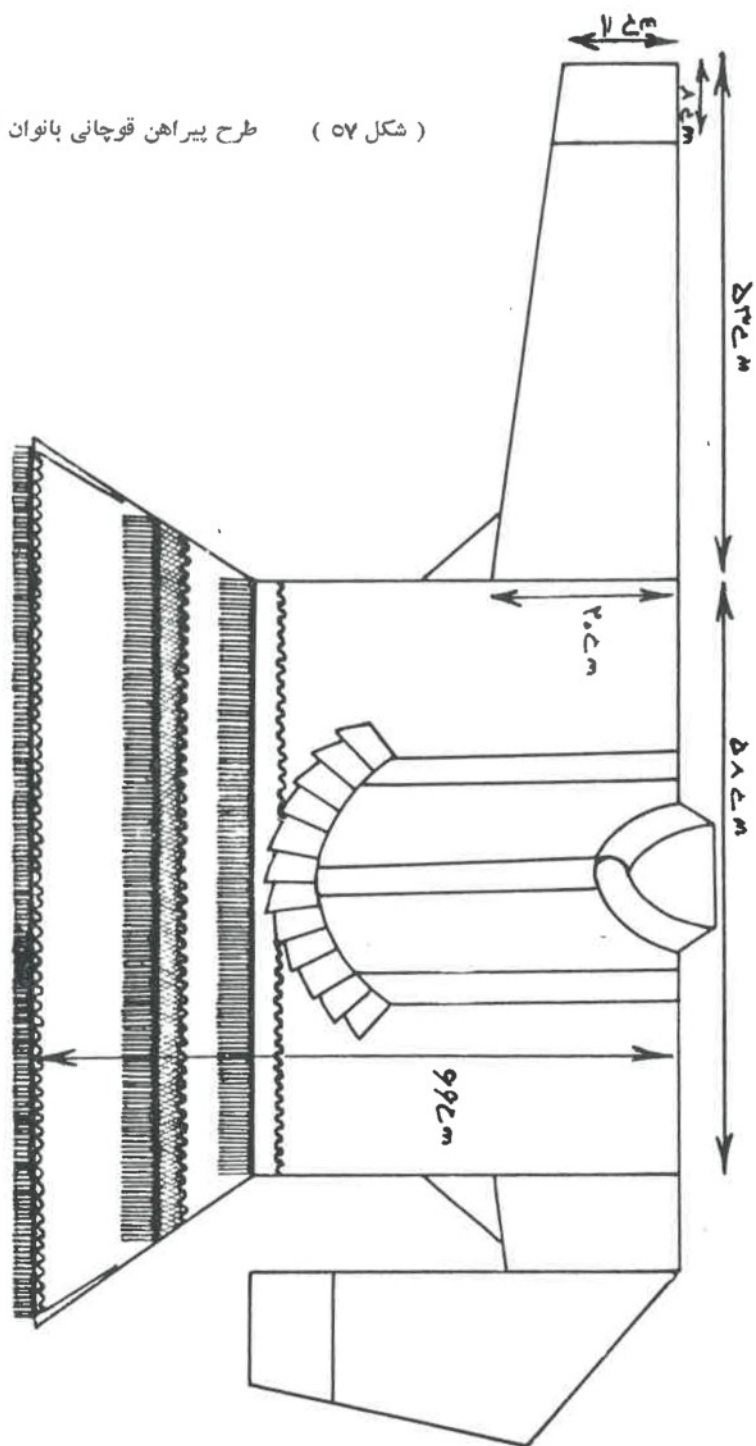

(شکل ۵۵) جوراب پشمی و قوچانی بانوان کُرد.

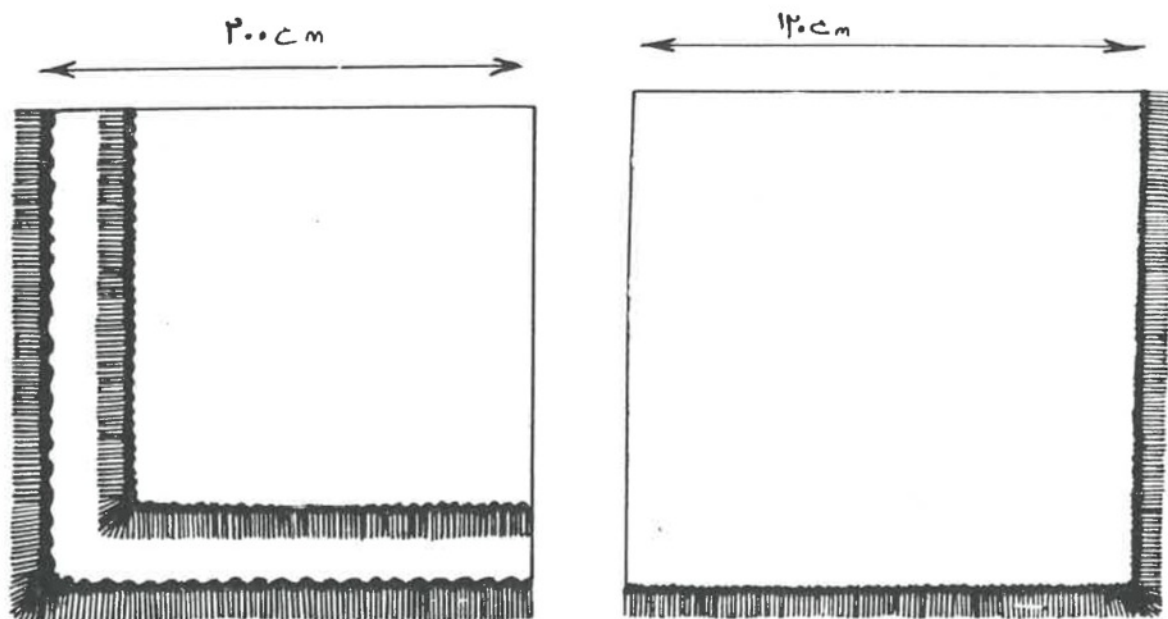
(شکل ۵۶) طرح شلیته‌ی قوچانی بانوان کرد .

(شکل ۵۷) طرح پیراھن قوچانی بانوان کُرد .

(شکل ۵۸) جلیتقه‌ی بانوان کُرد قوچان .

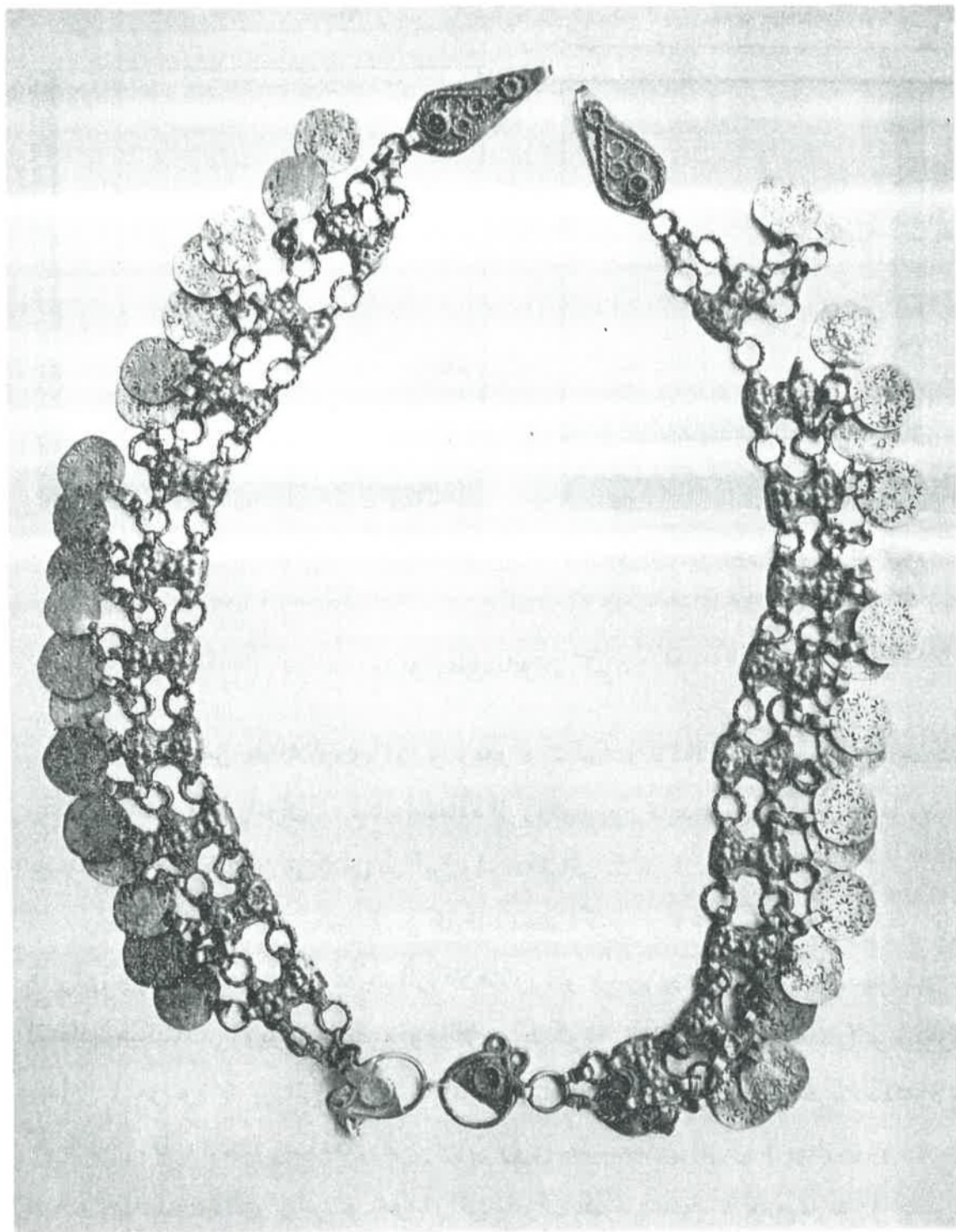
(شکل ۶۰) چادر قوچانی بانوان كرد .

(شکل ۵۹) روسری قوچانی بانوان كرد .

زیورهای بانوان كرد

هیچ چیز به اندازهی زر و زیور و تزئینات پوشاك ، زنان ما را خوشحال و ذوق زده نمی کند. بانوان كرد در استفاده از زر و زیور شاید میان دیگر زنان ما ، سرآمد باشند (و حتی با زنان ترکمان در این راه ، همپائی کنند) .

بانوان كرد ، از همه چیزی که قابل جلوه گری و تزئین باشد (حتی خرمهرها « برای خود و کودکانشان ، به پیشانی کلاهشان ، و بر روی جیب جلپتقهی خودشان ») استفاده میکنند . آویزهای نقره و طلا بر بنا گوش (آویخته از کلاهك) و زیورهای پیشانی (موسوم به پیشانی بند) دستبندهای متنوع از عقیق و کهربا و نقره ، سینه ریزهای گوناگون ، قاب دعاها و سکه های فراوان بر روی جلپتقه های الوان (چنانکه نوشته شد) همه و همه ، وسیلهی تزئین و خودآرایی بانوان كرد است . (و میشود که گاهی يك بانوی كرد ، چندین کیلو زر و زیور بخود آویخته باشد !) (شکل ۶۱) .

(شکل ۶۱) زیور روکلاهی بانوان کُرد .

پوشاك مردان كُرد

پوشاك مردان كُرد ، در مناطق كُردنشین کرمانشاهان ، کردستان و آذربایجان همگی یکسان است (جز اینکه در میان کُردهای این سامان ، برخی ها چون ایل هَرکی دارای پوشاك تابستانی نیز میباشند و این از لحاظ شکل با پوشاك معمول وزمستانی کُردها اختلاف دارد) .

همچنین است پوشاك مردان كُرد ساکن نواحی شمال خراسان ، که نیز با پوشاك کُردهای مناطق سه گانه فرق دارد .

.....

پوشاك مردان كُرد مناطق سه گانه از دوازده تکه تشکیل شده است و عبارتند از : عرقچین ، کلاه ، سربند ، پیراهن ، کُت ، (در سه نوع) ، پَسْتَكْ° ، شلوار ، جوراب ، کفش ، شال کمر (و کُت و شلوار تابستانی) (شکل ٦٢) .

(شکل ۶۴) یکی از مردان متشخص کرد پیرامون مهاباد .

عرقچین مردان کُرد

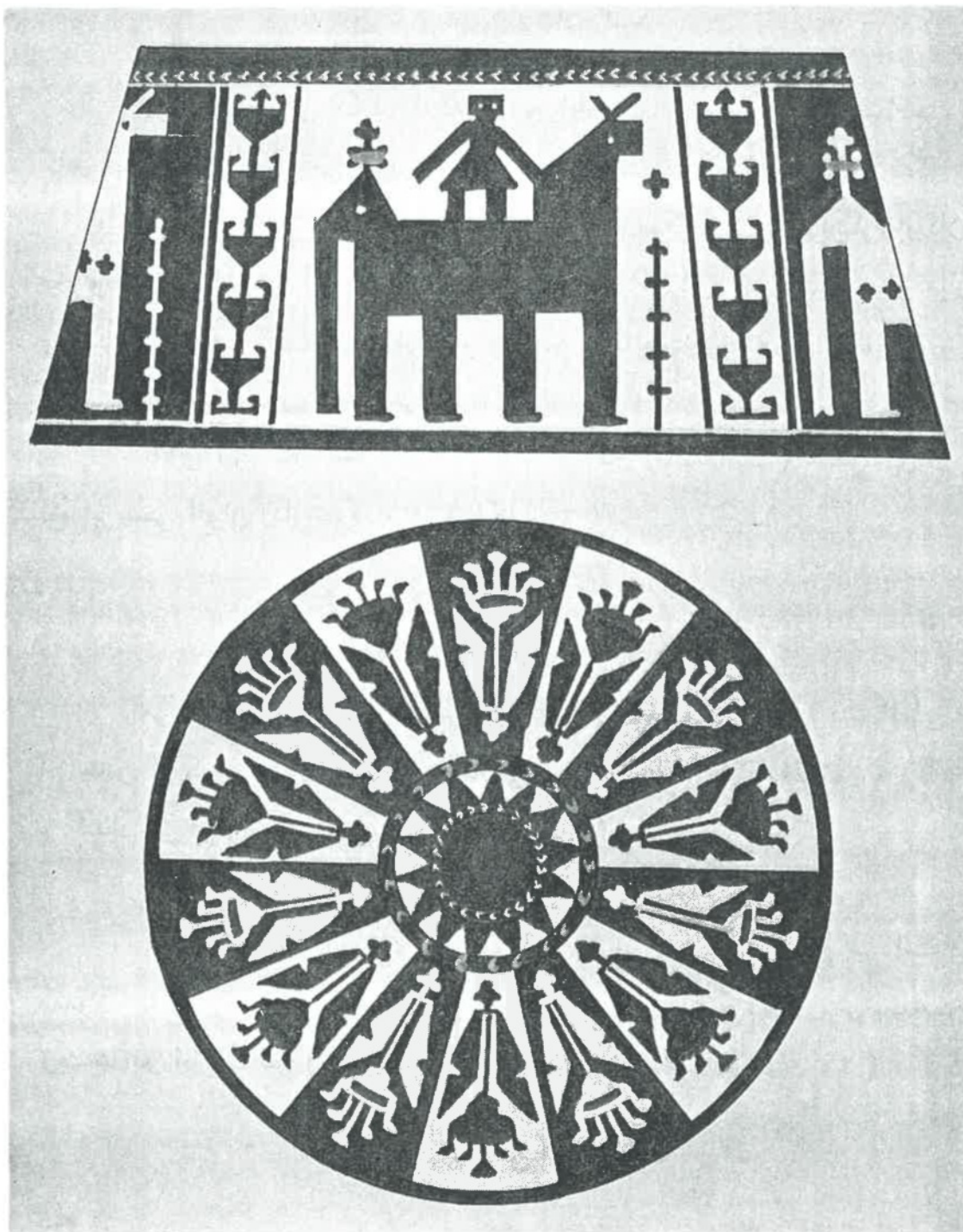
عرقچین مردان کُرد را که از نخ یا ابریشم است بانوان کُرد میبافند، و اینان گاهی بکمک سلیقه‌ی بومی خود نقوشی بسیار دلچسب در آن کار میزنند (شکل ۶۳). برخی از مردان کُرد، از عرقچین استفاده میکنند و برخی دیگر، از کلاهی (که مخروطی شکل است و آن را از پارچه میدوزند و به آن آستر میدهند و میان رویه و آستر را لفاف کلفت می‌گذارند و این سه را با هم چرخدوزی میکنند) و در این وضعیت چون پنبه دوزی بنظر می‌آید (شکل ۶۴). بالای این کلاه مخروطی (که به شب کلاه مانند است) منگوله‌ای از یکدسته نخ ابریشمی الوان کار میگذارند (شکل ۶۴).

سربند مردان کُرد

مردان کُرد، بر دوره‌ی عرقچین یا کلاه مخروطی خود، دستمالهای متعددی از جنس ابریشمی مشکی مشهور به کلاغی می‌پیچند. از سربندهای به رنگ روشن و گلدار نیز فراوان استفاده میکنند (شکل ۶۵). همه‌ی این سربندها ریشه دارند. گاهی آنرا رها تر به سر می‌بندند. وقتی بخواهند از چند دستمال یا سربند برای پیچیدن دور سر استفاده کنند معمولاً دنباله‌ی هریک از آنها را به دیگری گره میزنند و آنچنان ترتیب میدهند که ریشه‌ها در اطراف سر و صورت آویخته، جلوه‌گری کنند (شکل ۶۶).

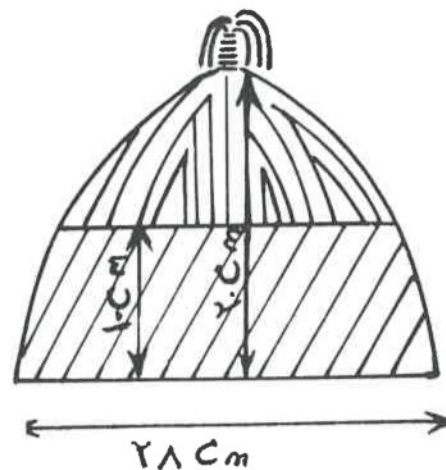
پیراهن مردان کُرد

بطور کلی پیراهن‌های مردان کُرد سنبوسه دارد (مگر برخی مواقع که بجای سنبوسه دستمالی بدور آستین می‌بندند) (نظیر شکل ۶۲).

(شکل ۶۳) عرقچین دستباف ، کار بانوان کُرد .

يقيه آنها گيرد است ، و جا دگمه را گاهي در پهلوي گردن و گاهي نيز در جلوي آن تعبيه ميکنند . قد پيراهن ، معمولي است . سنبوسه‌هاي آستين ، در پيراهن مردان نيز به دو شکل تهيه و دوخته ميشود : نوعي ، سنبوسه‌اش مانند پيراهن بانوان کردستان است (رجوع به شکل ١٢) که از اواسط قد

(شکل ٦٤) کلاه مخروطي مردان کرد .

آستين شروع ميشود . (شکل ٦٧)

و نوع ديگر ، سنبوسه‌اش بلافاصله

از زير بغل آستين شروع ميگردد ، در آن يك ، قد سنبوسه بلندتر از پيراهن است ، و در اين يك کوتاه است و همقد پيراهن ميباشد . (شکل ٦٨) .

کت‌های مردان کرد

مردان کرد داراي سه نوع کت ميباشند :

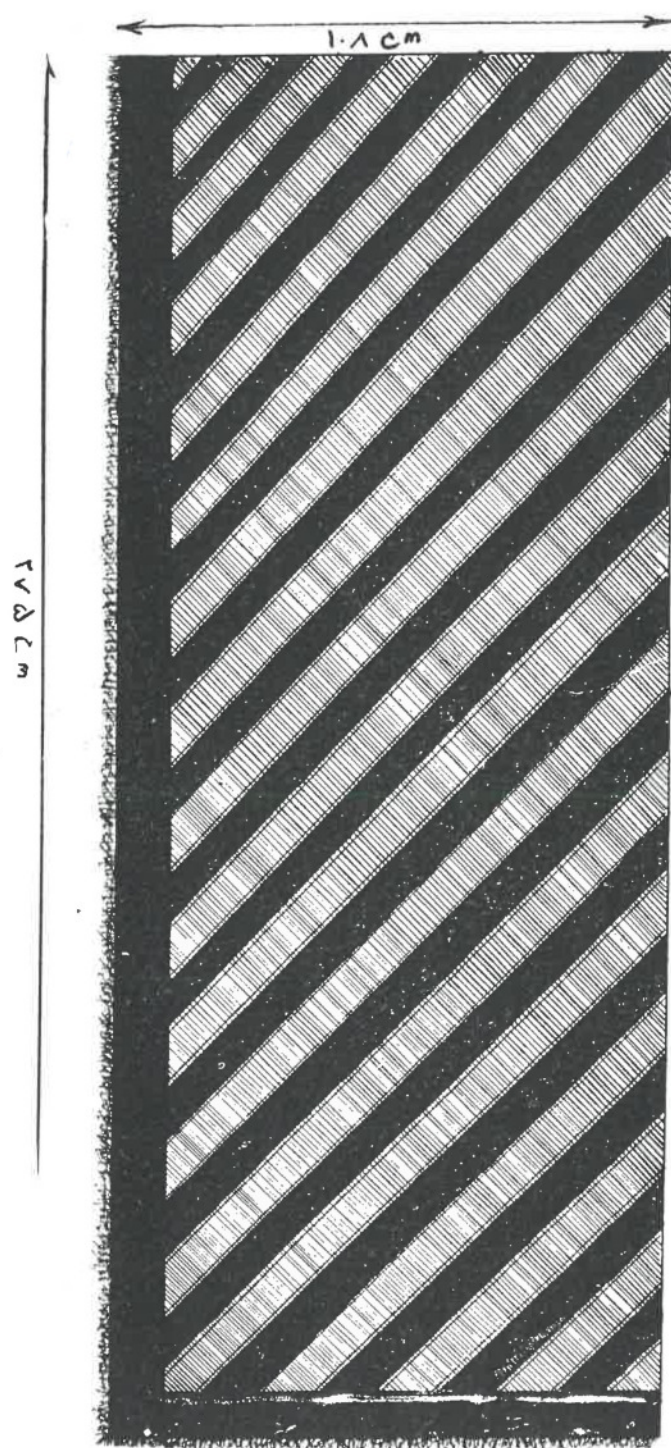
نوعي از آن چون پيراهن روئي افسران ما ، دوجيب در جلوي سينه و بعلاوه ، دو جيب در پهلوها دارد . يقيه کت ، نيز چون يقيه پيراهن افسري بر دور گردن استوار است ، و دو بر کت تا پاي يقه بر روي هم مي‌آيد و از بالا تا وسط کمر با دو رج دگمه بوضع عمودي بسته ميشود .

دو پهلوي دامن کت ، تا حدود کمر چاک دارد . آستينش معمولي است و دم آستين (طرفي از آن که بسوي بدن است) نيز چاک دارد .

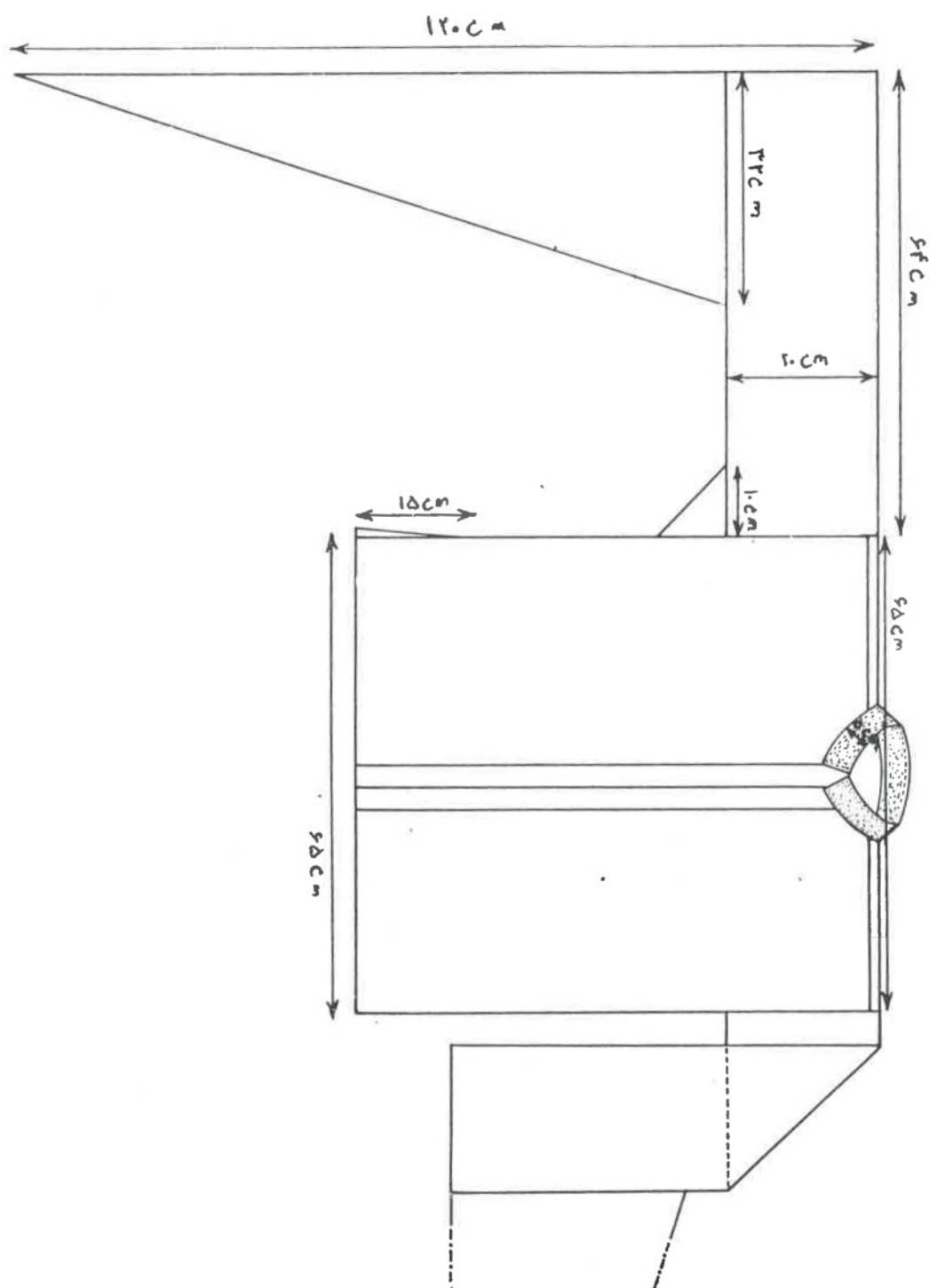
قيد کت ، از کت‌هاي معمولي اندکي بلندتر است . پارچه‌هاي کت را اغلب ،

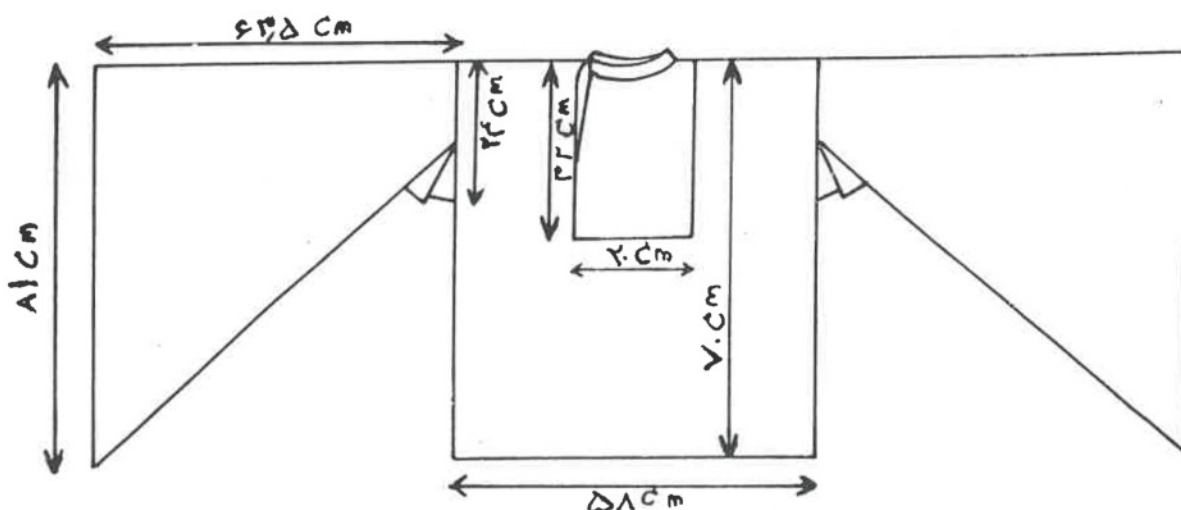
(شکل ۶۵) یکی از مردان متشخص کرد با سربند به رنگ روشن .

(شکل ۶۶) روسری یا سربند مردان کردها .

(شکل ۶۷) طرح پیراهن سنوسه‌دار مردان کُرد (از نوع اول) .

(شکل ۶۸) طرح پیراهن سنبوسه‌دار مردان کرد (از نوع دوم) .

از پارچه‌های وطنی و گاهی از پارچه‌های خارجی انتخاب میکنند (شکل‌های ۶۹ و ۷۰) .

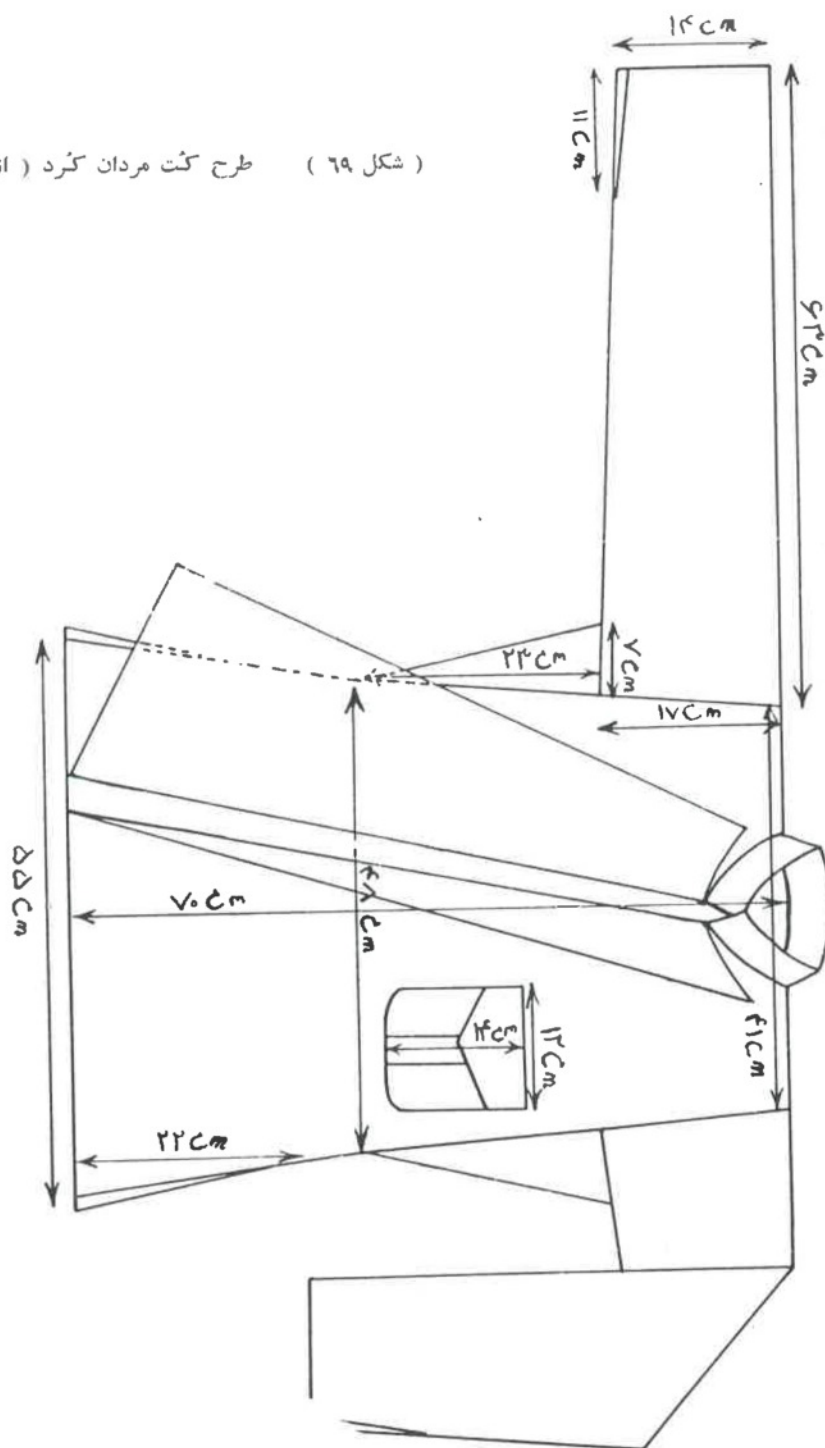
نوع دوم ، کتی است با مشخصات کت اول (مگر در یقه‌ی آن که تفاوتی دارد) . یقه‌ی این کت ، در پائین یقه‌ی اصلی ، برگردانی اضافی دارد (شکل ۷۱) . نوع سوم ، کتی است پنبه‌دوزی شده ، با شکل یقه‌ای نظیر کت‌های قبلی (بدون برگردان اضافی نوع دوم) .

قدِ این کت ، آستین و شکل عمومی آن ، چون کت‌های نوع اول و دوم است ، ولی بر این یک با آن دو ، تفاوتی دارد : در این یکی ، هر بری از جلوی یقه ، اوریب بسوی پهلوها تا پائین متمایل است ، و بر روی دیگری (که با همین تمایل بر روی جلوی بدن چسبیده) قرار میگیرد (شکل‌های ۷۲ و ۷۳) . (از نوع کت اول ، نیز پنبه دوزی کرده می‌پوشند (شکل ۷۴) .

پستک° مردان کرد

پستک° Pastak پوشاکی مانند جلیتقه است و از تکه پارچه‌های ضخیم‌بافت

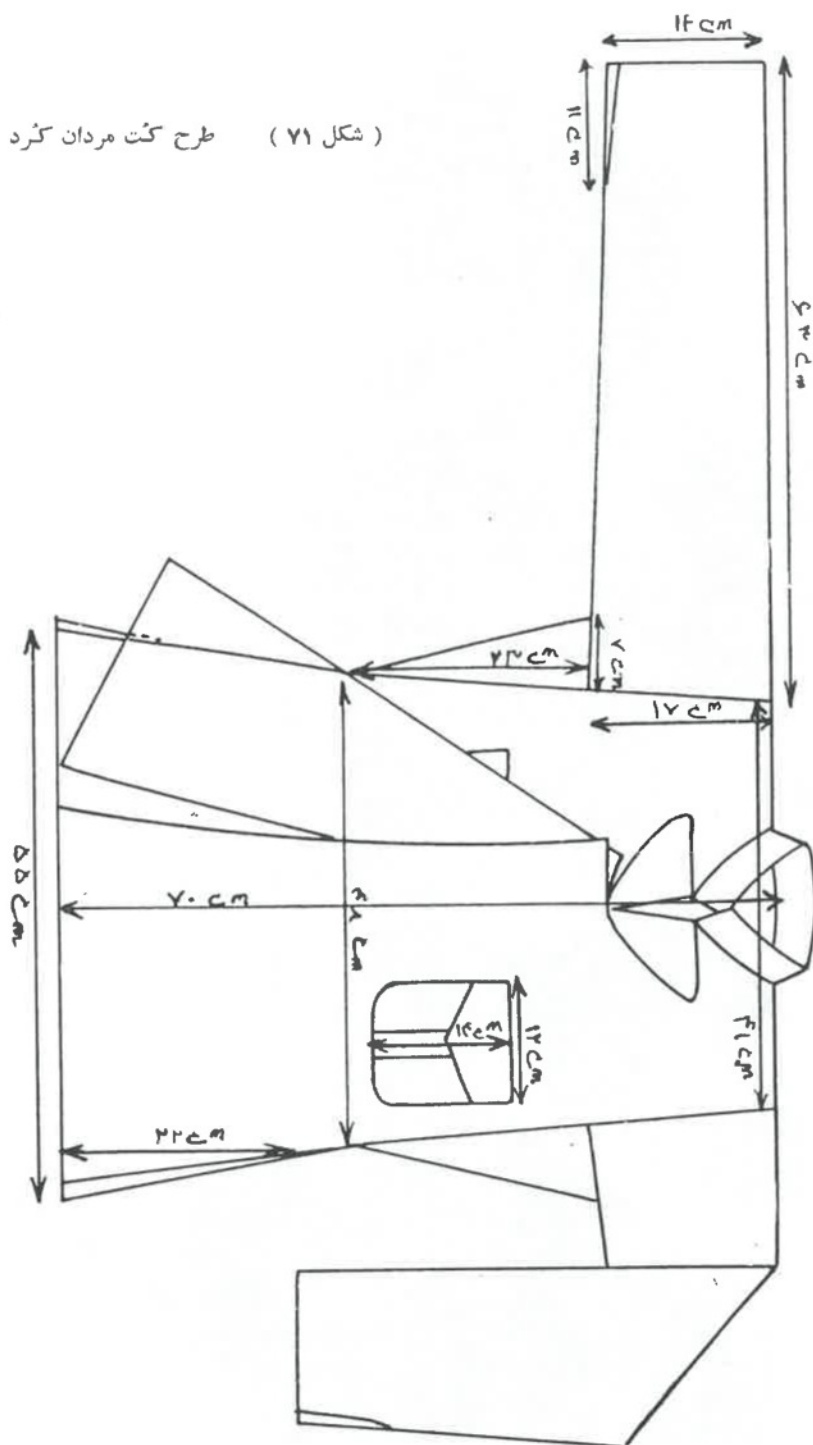
(شکل ۶۹) طرح کت مردان کرد (از نوع اول) .

(شکل ۷۰) یکی از مردان کُرد کشاورز (که کت از نوع اول دربر دارد) .

(شکل ۷۱) طرح کُت مردان کُرد (از نوع دوم) .

و گلداز استفاده مینمایند . همچنین ، میانساق شلوار مردان گاهی از پائین ساقهای شلوار شروع میشود و ضمناً پهن‌تر است) و گرنه ، اساس بُرش و دوخت شلوار مردان کُرد با شلوار بانوان ، مشترك است (شکل‌های ۷۷ و ۷۸ « و رجوع شود به شکل‌های دیگر همین کتاب - ۱۰ - ۱۱ - ۳۷ - ۵۰ - ۶۲ - ۶۵ و ۷۳ ») .

جوراب مردان کُرد

جوراب مردان کُرد را بانوانشان از پشم‌های الوان (و از همان که خود می‌پوشند) برای مردانشان نیز می‌بافند (شکل ۷۹) .
مردان کُرد در تابستان از جوراب‌های نخی نیز استفاده میکنند .

کفش مردان کُرد

کفش مردان کُرد معمولاً از چرم خام بی‌رنگ یا رنگی است (که از زنجان و همدان تهیه می‌کنند) . ولی امروزه از کفش‌های دوخت باصطلاح شهری بیشتر استفاده میکنند (شکل‌های ۸۰ و ۸۱) .

شال کمر مردان کُرد

شال کمر مردان کُرد ، چون شال کمر بانوانشان میباشد (با همه‌ی مشخصات : از نظر پهنای و طرز بستن بکمر) .
پهنای شال کمر (در صورت دولا بودن) در حدود ۳۰ سانت است (و در صورت يك عرض و يك لا بودن) در حدود ۶۰ سانت میباشد ؛ ولی طول شال کمر مردان از ۹ متر بحدود ۱۸ تا ۲۰ متر نیز میرسد .
مردان کُرد ، شال کمر خود را از جنس پارچه‌های گلداز انتخاب میکنند و آن را اغلب بشکل زنجیری بکمر می‌بندند . (رجوع شود بشکل ۴۷) .

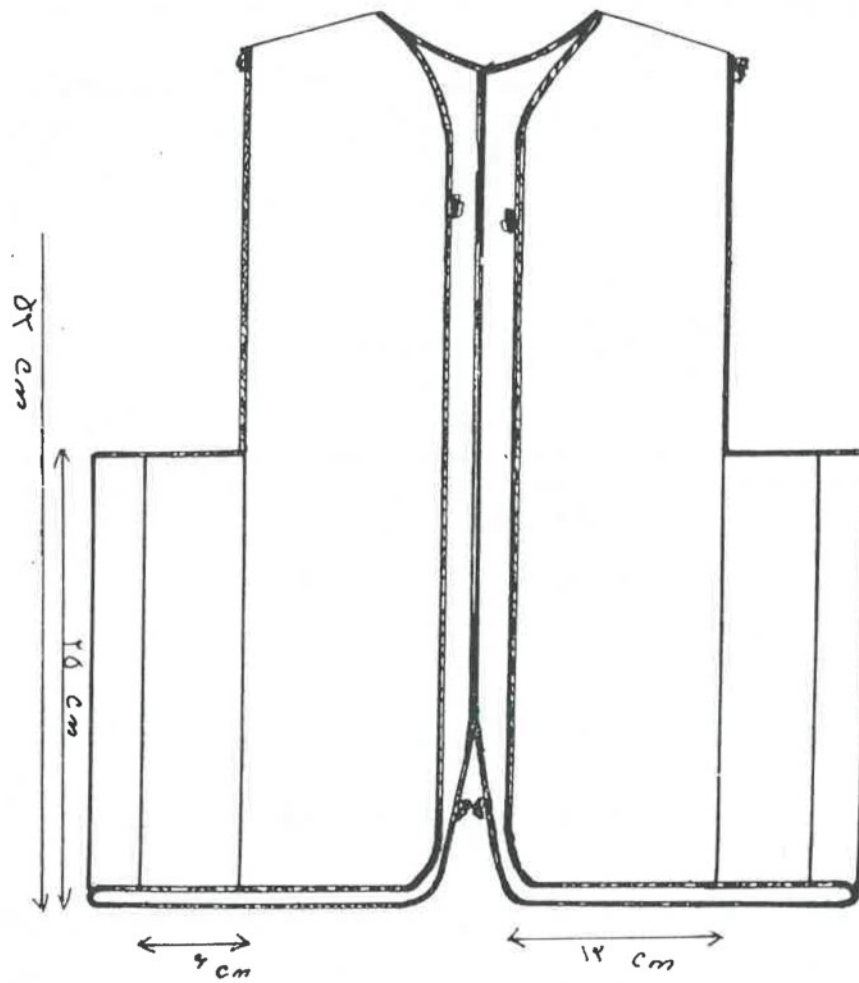
(شکل ۷۳) نقاشی پوشاک عمومی مردان کرد .

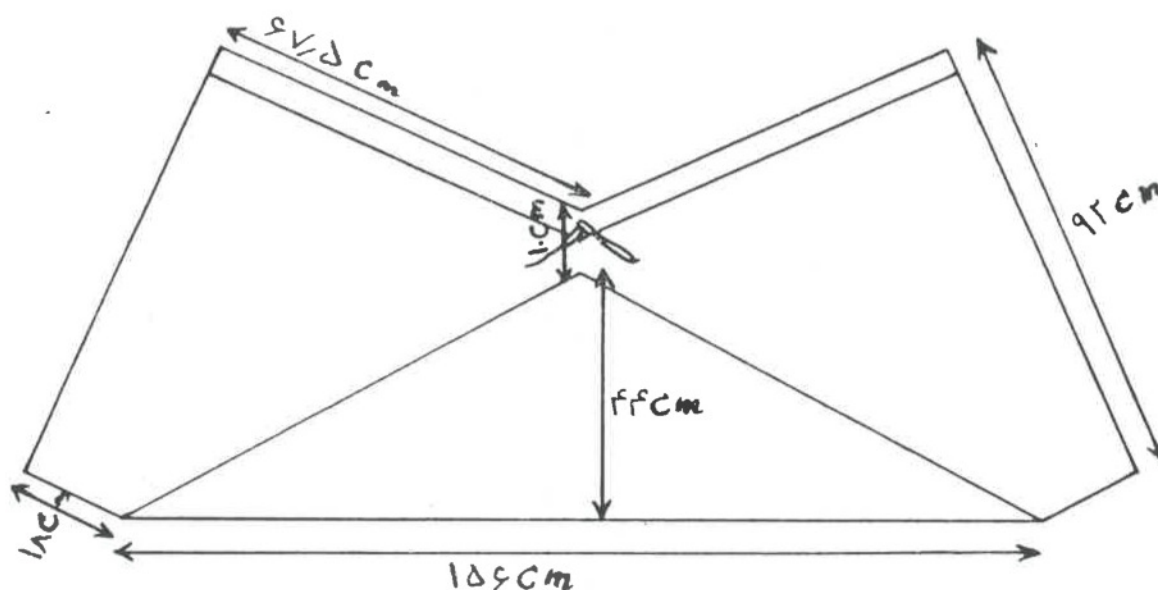
(شکل ۷۴) کت از نوع اول پنبه‌دوزی شده‌ایکه کشاورز کرد سمت چپ آنرا دربردارد .

(شکل ۷۵) پَشْتَنَك موصوف که مردی کُرد آنرا دربردارد .

(شکل ۷۶) طرح پستک مردان کُرد .

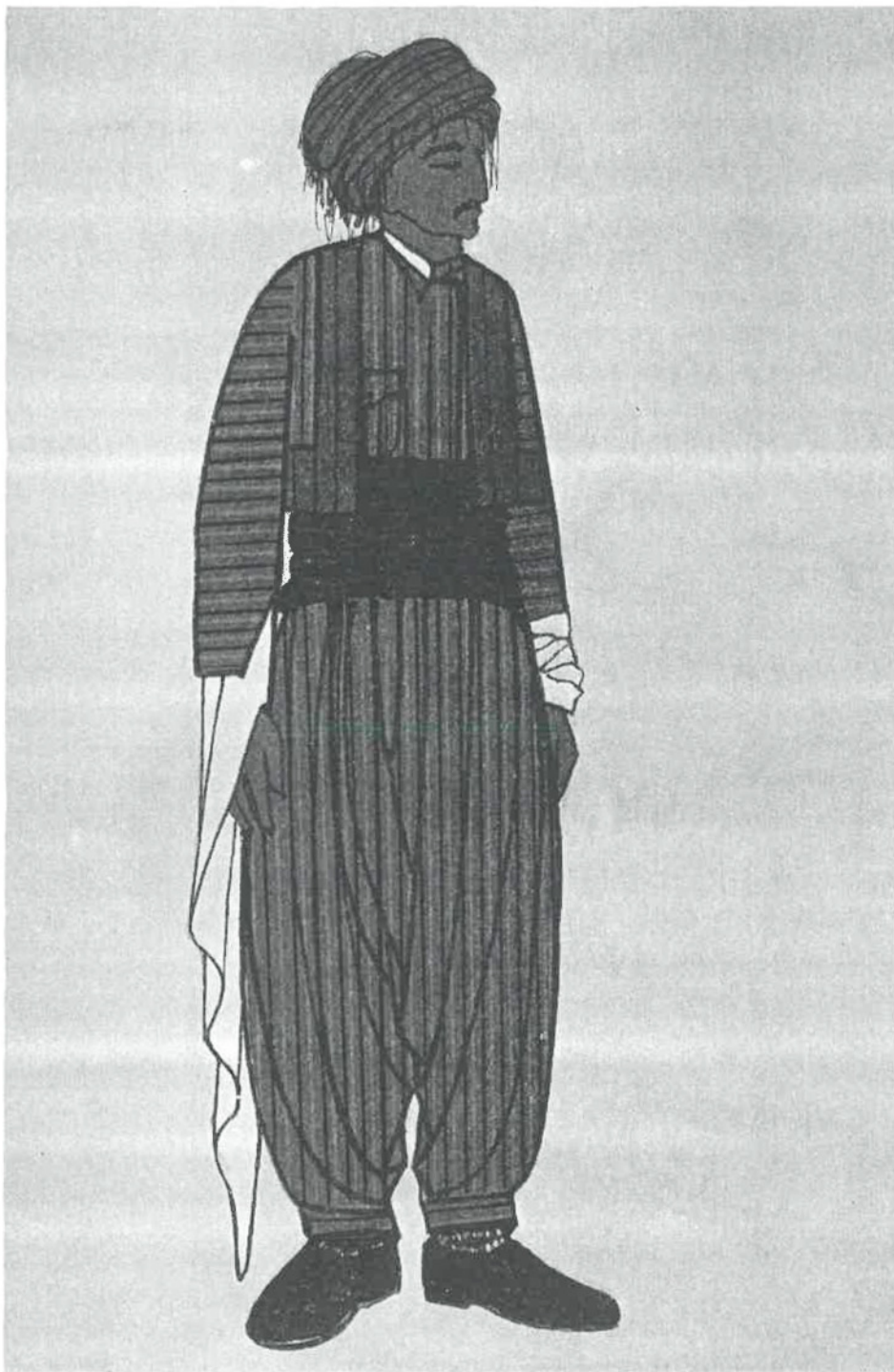
(شکل ۷۷) طرح شلوار مردان کرد .

پوشاک تابستانی مردان کرد

مردان کرد مناطق کردستان و کرمانشاهان ، از پارچه‌های نازکتر و روشن‌تر برای پوشاک تابستانی استفاده میکنند ، و شکل پوشاک مردان کرد در این فصل با پوشاک زمستانی آنان فرق ندارد (مگر در آذربایجان غربی که برخی از ایل‌ها « چون ایل هَرکی » که پوشاک تابستانی مخصوصی دارند : و آن ، شلواری است راسته (از پارچه‌های نازک راه راه) و کتی از همان جنس (جلو باز ، و بدون یقه) (شکل ۸۲) .

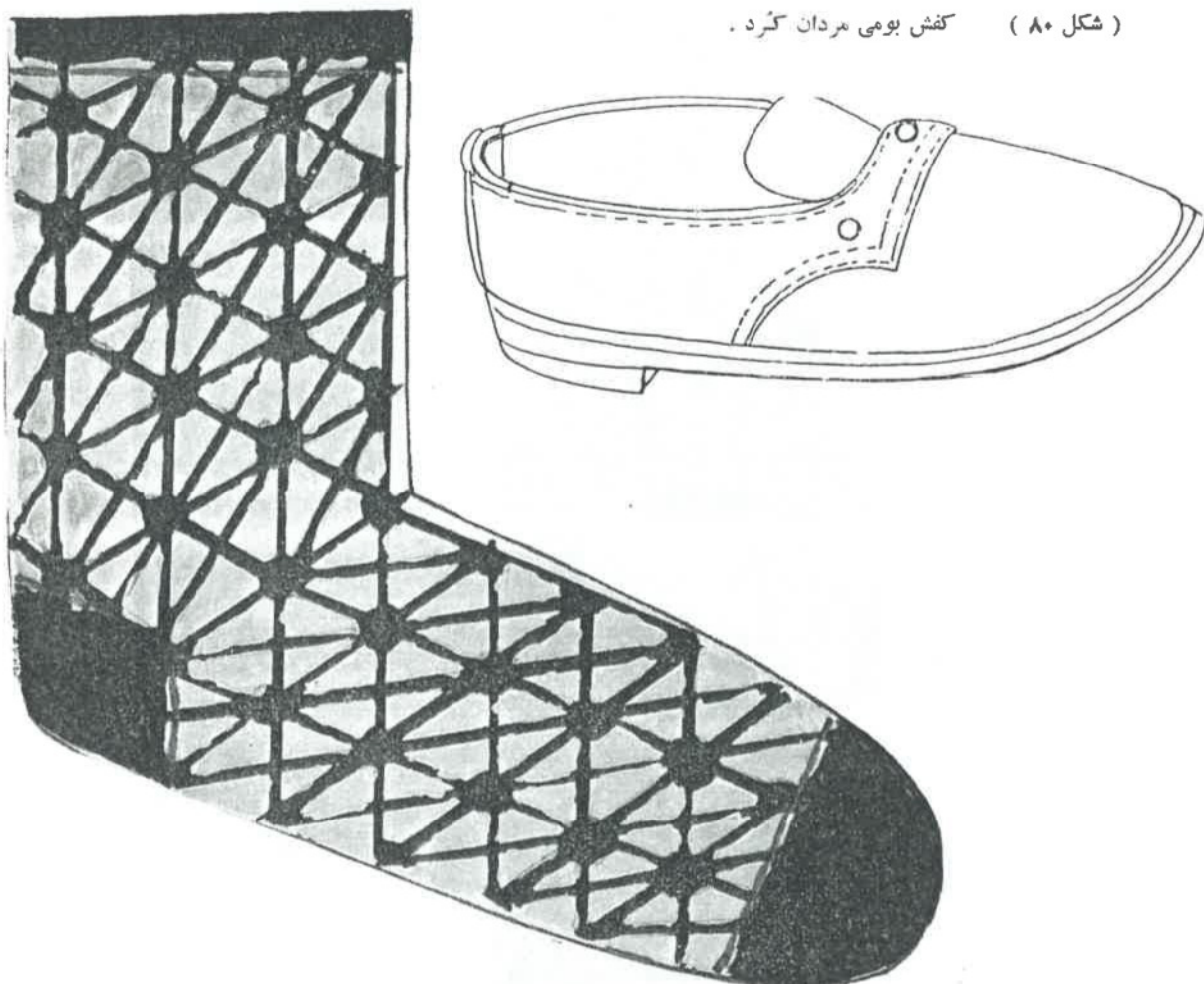
شلوار تابستانی مردان کرد

شکل عمومی شلوار تابستانی چنین است :

(شکل ۷۸) پوشاک عمومی مردان کرد وشلوار موصوف .

(شکل ۸۰) کفش بومی مردان کرد .

(شکل ۷۹) جوراب پشمی مردان کرد .

(شکل ۸۱) کفش بومی مردان کرد .

(شکل ۸۲) پوشاک تابستانی مردان کرد ایل هَترکی .

بخش مجاور دو ساق شلوار (که میان دو پا قرار دارند) يك تکه بوده از یکسر دمپا به بالا رفته ، پس از گرفتن طول کافی و مناسب ، بسوی دیگر ساق پا سرازیر میشود (شکل ۸۳) .

ساقهای بیرونی شلوار ، از دو جانب بر این ساق داخلی دوخته میشود ؛ و در بالا (کمرگاه) به آن لیفه میدهند .

دمپای شلوار را با نخ رنگی یکدست ، به پهنای سه انگشت ، برای تزئین ، چرخدوزی میکنند (و بر اطراف شکاف جیب شلوار نیز مانند دمپای آن چرخدوزی میکنند) (شکل ۸۴) .

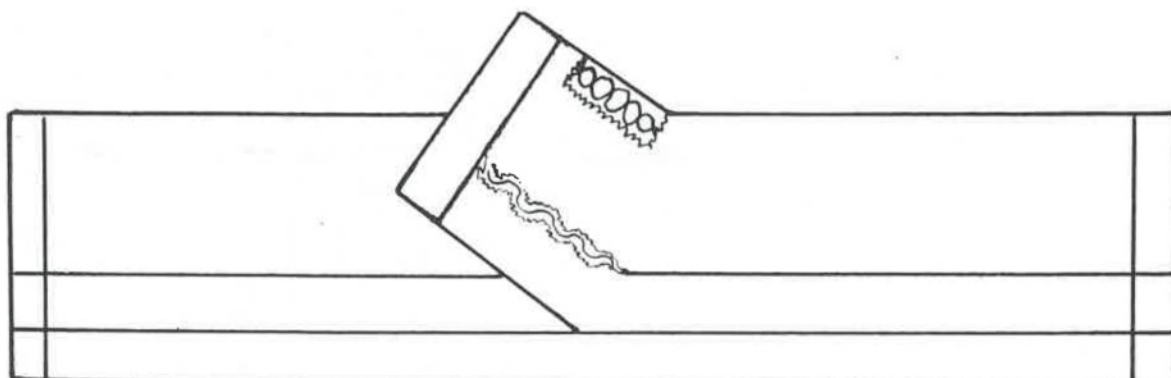
کت تابستانی مردان كُرد

کت ، شکلی ساده دارد . بره‌های آن راست بی‌آئین بُرش گرفته است . بر روی این لبه‌های کت ، از حدود کمر بی‌الا تا حوالی پشت گردن (و همچنین بر سر شانه‌های کت « چون رو دوشی » همانند دمپای شلوار) چرخدوزی میشود .

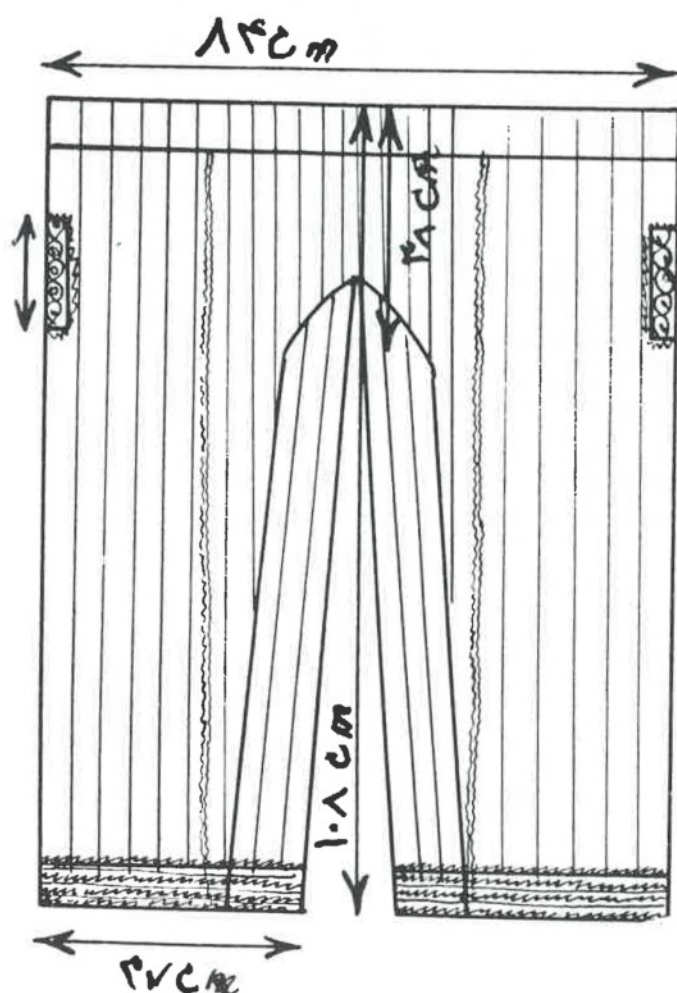
دو پهلوی ، پشت و دم آستین کت را چاک میدهند . مردان ایل هَرکی ، این کت را (که بدون آستر است) معمولاً بر روی يك کت دیگر از نوع کت‌های اول و دوم کُردی می‌پوشند (شکل‌های ۸۵ و ۸۶) .

(بقیه‌ی پوشاك « از سربند و كفش و جزراب و شال و پیراهن » همان‌هاست که كُردهای مناطق سه‌گانه می‌پوشند) .

(شکل ۸۳) نمای یک تکه ای ساق داخلی شلوار تابستانی مردان کرد .

(شکل ۸۴) شلوار تابستانی مردان کرد .

(شکل ۸۶) مردان کُرد هَترکی که پوشاک تابستانی دربردارند .

پوشاک مردان کُرد ساکن شمال خراسان

مردان. کُرد ساکن نقاط قوچان، شیروان، بجنورد در شمال خراسان، از نظر پوشاک عموماً تابع پوشاک قوچانی میباشند، و در این میان مردمی هم یافت میشوند که احیاناً فقط از سربندهای مردم شرق خراسان بطور دائم استفاده کنند.

پوشاک قوچانی مردان کُرد

این پوشاک شامل: کلاه (نمدی و پوستی)، پیراهن، قبا، شلوار، پَتاوه، جوراب و کفش (چاروق) است. (شکل ۸۷).

کلاه قوچانی مردان کُرد

کلاه قوچانی، دو نوع نمدی و پوستی است:
کلاه نمدی را از پشم شتر میمالند و هیئت عمومی آن بشکل ازگیل است (شکل ۸۸).

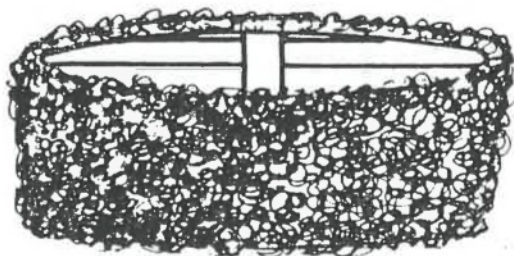
کلاهی دیگر دارند که موسوم است به قره کل (Ghara-col) و از پوست سیاه بَره تهیه میکنند.

این کلاه (که بشکل استوانه‌ای کوتاه است) دارای کُتلی مسطحی است و اغلب، آنرا با پارچه‌ی قرمز خوشرنگ می‌پوشانند. به کلاه قره کل، آستر میدهند (شکل ۸۹).

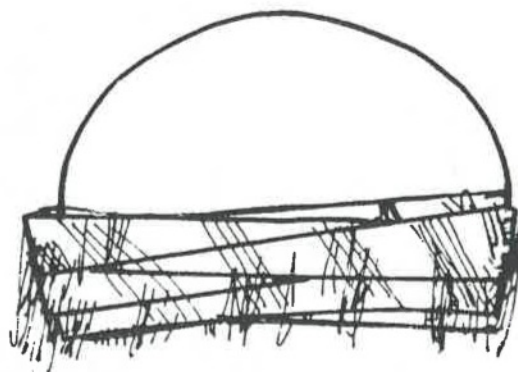
(کلاه نمدی را وقتی که بر سر میگذارند، پارچه‌ای کلاغی بدور آن «در محل بالای پیشانی و لبه‌ی نمد، و دوره‌ی سر» می‌پیچند) (رجوع شود بشکل ۸۸).

(شکل ۸۷) پوشاک قوچانی مردان کرد .

(شكل ۸۹) كلاه قمره كل قوچانی .

(شكل ۸۸) كلاه نمدی قوچانی .

پیراهن قوچانی مردان كُرد

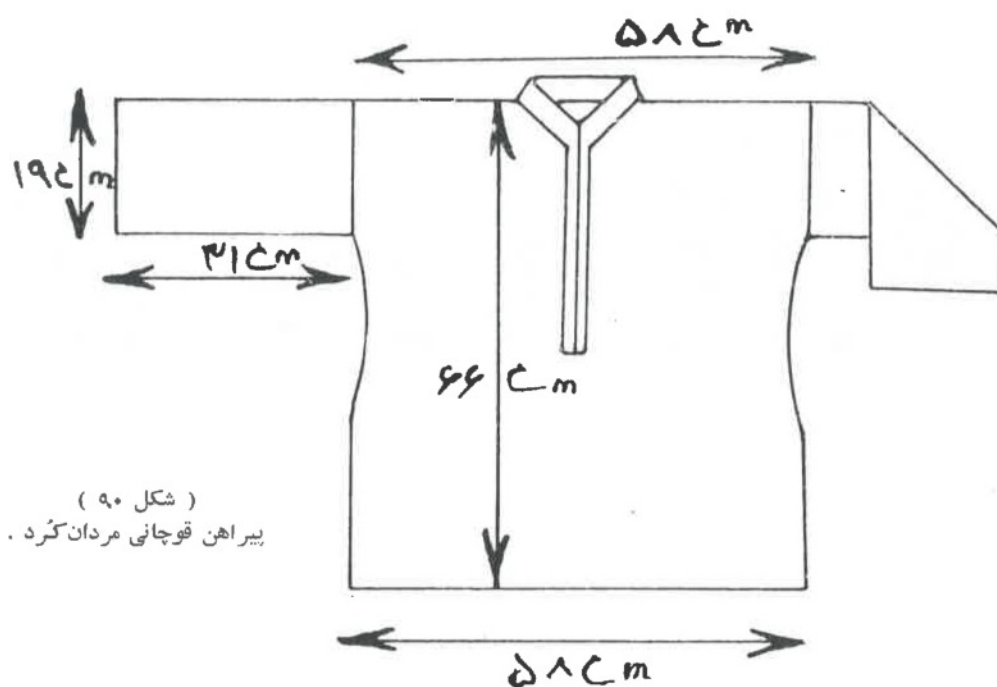
پیراهن مردان كُرد این ناحیه ، اغلب به رنگ قرمز تند و گاهی سفید وبدون گل وبوته و ساده است . قد آن به اندازه ی پیراهن معمولی مردان و یقه اش گرد و جلو باز است . آستینش ساده و راسته میباشد . گاه میشود که دامن پیراهن را داخل شلوارکنند (شكل ۹۰) .

شلوار قوچانی مردان كُرد

شلوار مردان كُرد این سامان ، دارای شکلی ساده بوده لیفهای میباشد ، و دو ساق مخروطی ناقص ، با يك میانساق دارد که در جائی (اندك از زانو بیالا) به ساقهای شلوار دوخته میشود . هیچگونه تزئینی ندارد و معمولاً آن را از جنس پارچه های مشکی مخطط یا ساده چون دیت انتخاب میکنند . (شكل ۹۱) .

جوراب قوچانی مردان كُرد

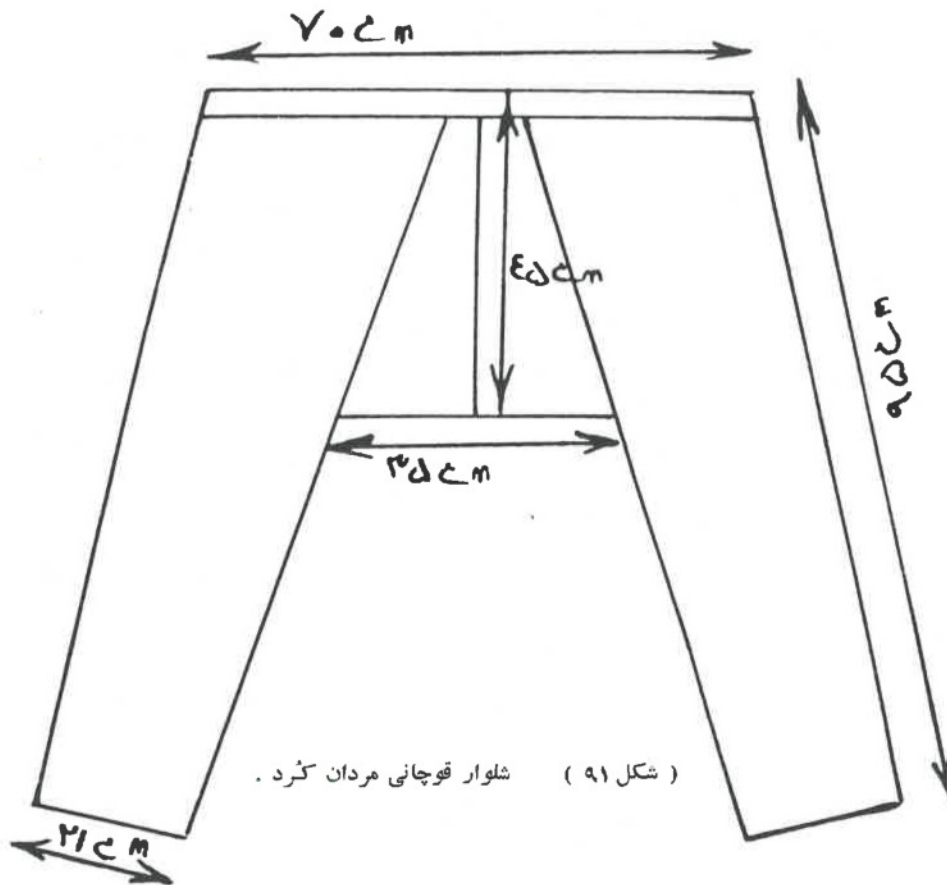
جوراب قوچانی مردان كُرد به وسیله ی بانوانشان بافته میشود ، و گاه نقش هائی

گیرا در آن می‌اندازند . مردان ، دمپای شلوارشان را همیشه داخل ساق جوراب میکنند و روی آن را پتاوه می‌بندند (برای دیدن نوع جوراب قوچانی رجوع شود به شکل ۵۵) .

پتاوه‌ی قوچانی مردان کرد

پتاوه یا میچ پیچ (ساق بند) پارچه‌ای کتانی و سفید است که بانوان کرد آنرا می‌بافند . هر پتاوه در حدود یکمتر و گاه کمتر درازا و در حدود ۲۰ سانت و گاه بیشتر ، پهنا دارد . در یکسر این کتان ، به آن اندازه درازا که یکدور میچ پا را بپوشاند ، نقوش تزیینی جالب و چشم‌گیر می‌بافند . مردان ، این پتاوه را بر روی جوراب و دمپای شلوار (که داخل ساقه‌ی جوراب میکنند) می‌پیچند (به نحوی که نقش آن در آخرین دور پیچیده شود و بر دوره میچ و ساق پا بنظر برسد) . روی پتاوه را با ریسمانی نازک (رنگین یا ساده) می‌بندند . (شکل ۹۲) .

کفش (چاروق) قوچانی مردان کرد

چاروق مردان کرد (که شهر قوچان تنها جای تهیه و دوختن آنست) بسیار جالب است و هیئتی پرا بهت و تزئینی و کاملاً بومی دارد . در سابق ، پوشیدن آن بصورت هرچه مزین تر ، بسیار معمول بود ولی اینک بآنصورت کمتر رومی آورند و به کفش های شهری بیشتر رو کرده اند در واقع ، وضع طوری است که ایجاب میکند آنرا هرچه ساده تر برگذار کنند و از مقدار چرمهای اضافی و تزئینات فراوان آن بکاهند . ولی آنکه مجلل است و گاه و بیگاه در دکان چاروق دوزان دیده میشود (و از طرف خانزادگان و جوانان با نشاط سفارش داده شده است) هیئتش چنین است :

يك تکه چرم خام حنائی رنگ است که از کف پا به اطراف بالا آمده ، بر پشت پا و بسوی قوزکها جمع شده است . در پشت پاشنه‌ی پا نیز ، یکسره تا بیالای میچ ، بلندی گرفته است .

پنجه‌ی کفش بر گشته ، و بر روی جلوی سینه‌ی کفش خوابیده است .
 بر روی این چرم یکپارچه ، تکه چرمی دیگر (با وسعتی کمتر) میدوزند که بلندی دیواره‌ی اطراف آن ، اندک است . بقیه‌ی دیواره‌ی چرم اولی که نمایان است ، محل تزئینات و گل و برگ سازی با نخ‌های الوان و زری میباشد .
 این چاروق قاعدتاً با این هیئت ، سنگین است و برای اینکه از پا نیفتد ، در دو جا ، بندهای چرمی (برای بندشدن پیا) در آن تعبیه کرده‌اند : یکی بر بالای پشت پاشنه‌ی چاروق و دیگری در دو بغل آن (که این يك ، سگك دار است) .
 (شکل ۹۳) .

قبای قوچانی مردان کرد

قبای مردان این سامان ، از پارچه‌های پشمی دستباف کم عرضی است که بانوان کرد آنها را می‌بافند . این پارچه‌های کم عرض را پهلوی هم میدوزند و بُرش میزنند .
 قبا ، دارای قدی بلند تا پائین زانو و بدون یقه‌ی برگردان است ، و دو بُر قبا ، اوریب بسوی پهلوهایی بدن متمایل است و بر رویهم می‌افتند . کمر قبا را نسبتاً باریک میگیرند ولی از کمر پائین ، دامن قبا پهن میشود . قبا در دو پهلو جیب و در پائین دامن خود نیز چاک دارد . آستین آن ساده است و بسوی میچ دست که میرود کم عرض‌تر میشود . دم آستین نیز چاک دارد (شکل ۹۴) .
 مردان کرد این سامان معمولاً کمربندی چرمی هم دارند که گاهی بر روی پیراهن یا قبا بر میان می‌بندند .

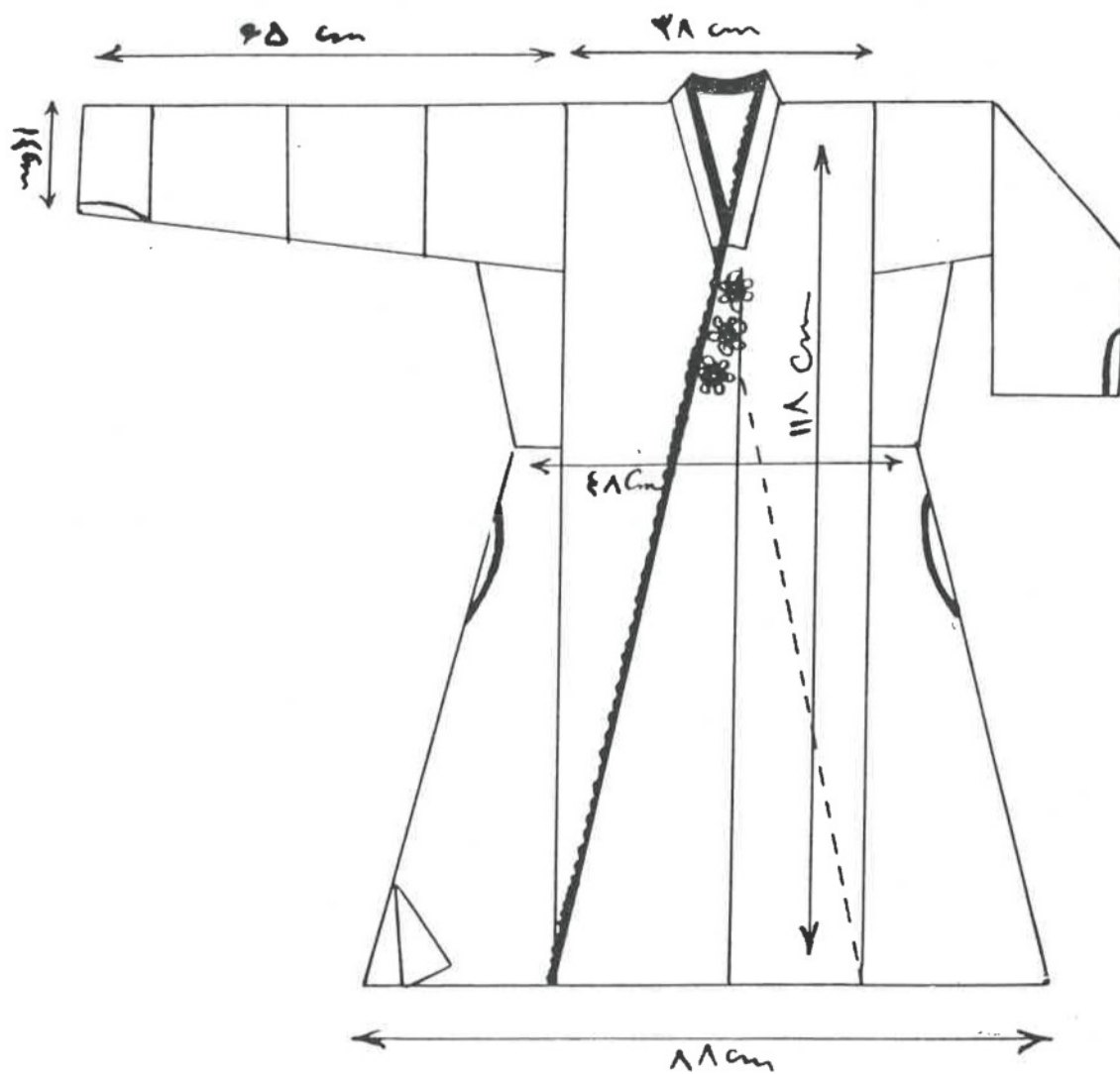

(شکل ۹۲) پتاهوی قوچانی مردان کرد .

(شکل ۹۳) چاروق قوچانی مردان کرد .

(شکل ۹۴) طرح قبای قوچانی مردان کرد .

لُر‌ها و لُرستان بزرگ

لُرستان ، این منطقه‌ای که در جهت شمالغربی - جنوبشرقی قرار دارد ، درازای وسعت آن در حدود سه برابر پهنای آنست ، و از سوی شمال ، به منطقه‌ی همدان و کرمانشاهان ، و جنوب به خوزستان ، و غرب ، یکسر به عراق عرب وصل است ، و در سراسر شرق ، از حوالی شرقی ملایر و بروجرد بسوی الیگودرز ، فریدن ، نجف‌آباد ، و بخش غربی شهرضا و سمیرم ، تا بحوالی اردکان و کازرون و بخش شمالی فارس ، امتداد دارد .

این منطقه‌ی بزرگ را سه‌گروه نامی از لُرهای لُرستان شمالی و بختیاری و بویراحمدی (که همگی دارای ایل‌های بیشمار با نامهای فراوانند) زیر سکونت خود دارند .

.....
پوشاک لُرهای بخش شمالی (بر اثر همجواری) یادآور پوشاک کُردهای صفحات کرمانشاهان است (نظیر پوشاک ساکنان بروجرد و ملایر) .
.....

ساکنان بخش جنوبی و جنوبی‌تر لُرستان (چون بختیاری‌ها و بویراحمدیها) از این مسئله به‌دورند و پوشاک آنان با کمی اختلاف ، با پوشاک لُرهای ساکن مناطق میانی لُرستان بزرگ ، شباهت کامل دارد ، و صورت واحد پیدا میکند . با اینکه اصل مجاورت ، تمایلات را به یاری امکانات بسوی خواستها میکشاند ، و براین مبنا ، توانگران ایل ، با استفاده از مجاورت شهرهای بزرگ همیشه به دنبال تقلید از پوشاک شهریها هستند ، و میشود که برخی پوشاک بومی را کنار گذاشته باشند ، با این وصف ، امروزه از نحوه‌ی پوشش و توجه به برخی از پوشاک فعلی لُرها ، میتوان هیئت خاص لُری آنان را شناخت ، و به آنان ، در داشتن پوشاک مخصوص ، شخصیت داد .

پوشاک بانوان نر

با توجه به جوانب تأثیر و رعایت واقعیت، پوشاک بانوان لرستان شمالی، شامل قسمت‌های زیر است:

کلاهک و روسری، پیراهن، شلوار، جلیقه، کت (پَل) و کلنجه Kolanja سرداری و پاپوش (شکل ۹۵).

کلاهک و روسری بانوان نر

بانوان نر، از پارچه‌های کم عرض و لفافدار، کلاهکی تهیه می‌کنند، و به دوره‌ی آن دستمال (روسری کلاغی) می‌بندند.

این روسری‌های ریشه‌دار را (که گلداز و الوان و همچنین سیاه و سفید نیز می‌باشند) به نحوی بر دوره‌ی سر می‌پیچند که پشت باشد و هرچه ممکن است آویزهای فراوان و بلند داشته باشد (شکل‌های ۹۶ و ۹۷).

بانوان نر، گیسوان خود را در پشت سر می‌بافند، ولی در دوپهلوی چهره و جلوی بناگوش و بر دوش، انبوهی از موهای خود را افشان می‌کنند و به این طریق: (با انبوهی موها، و پرپشتی روسری‌ها و آویزهای زیاد آنها، در حوالی سر و صورت) ابهت و گیرائی خاصی به وجود می‌آورند، خاصه که طبق معمول، بر این روسری‌های خود زر و زیور و سکه‌هایی بیاویزند (شکل ۹۸).

بانوان نر، روسری‌های خود را به انواع مختلف بر سر می‌پیچند و نمونه‌ی آنها را در شکل‌های (۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ و ۱۰۱) میتوان دید.

(شکل ۹۵) نقاشی پوشاک بانوان نثر .

پیراهن بانوان لُر

پیراهن بانوان لُر، دارای بُرشی ساده، بلند و گشاد است و یقه‌ای گرد و بهم آمده دارد و با دگمه بسته میشود. جلوی پیراهن از زیرگلو تا حدود پستانها چاک دارد (این چاک، گاهی از چال جلوی گردن راست به پائین و بهم آمده است و گاهی از پهلوه‌ای گردن، سه‌گوش پائین می‌آید).

تنه‌ی پیراهن، گاهی بُرش راست دارد و گاهی نیز از زیر بغل اوریب بسوی پائین دامن، پهن میشود (شکل ۱۰۲).

آستین پیراهن، دارای سر دست شکافدار و بی‌دگمه میباشد. پارچه‌ی پیراهن، همیشه از نوع گلدار و الوان است (شکل ۱۰۳ - ۱۰۱ - ۱۰۰ و ۹۹ و ۹۸).

(گاه، این پیراهن از مخمل تهیه میگردد، و روی سر دست و دور شکاف آن، و دورهی دامن آن را نیز یراقدوزی میکنند).

در سابق، پیراهن بانوان لُر (چون نوپوشان امروزی یا چون پیراهن بانوان زردشتی) از پارچه‌های رنگ برنگ ترکیب میشد، به این طریق که هر بخش از پیراهن را به رنگی انتخاب میکردند (شکل ۱۰۴).

بانوان لُر، اصولاً از دو پیراهن بر رویهم استفاده میکنند. پیراهن زیرین (که بمنزله‌ی زیر پیراهنی آنان است) دارای بُرشی ساده و بلند میباشد، و آن را معمولاً از جنس تافته انتخاب میکنند.

شلوار بانوان لُر

شلوار بانوان لُر، از لحاظ بُرش وضعی خاص دارد: قسمت بالای آن، گشاد و، هم پهن است و دارای لیفه در کمر میباشد.

(شکل ۹۶) یکنوع روسری بانوان لُر .

دو ساق مایل به بیرون دارد که بصورت مخروطی ناقص ، قسمت پهن آن در پائین بخش بالائی شلوار دوخته میشود . این دوساق در بخش بالای خود ، بفاصله‌ای از همدیگر قرار میگیرند ، و این فاصله ، خود بمنزله‌ی میانساقی میان آندو میباشد . شلوار بانوان لُر ، از لحاظ ترکیب و جنس پارچه ، دو قسمتی و دو رنگ است : معمولاً از دمپا تا حدود بالای زانو برنگی است (که کم و بیش بر آن نقشبندی و نوار دوزی میکنند) و قسمت بالاتر برنگی دیگر و گلدار است (این ، شلوار

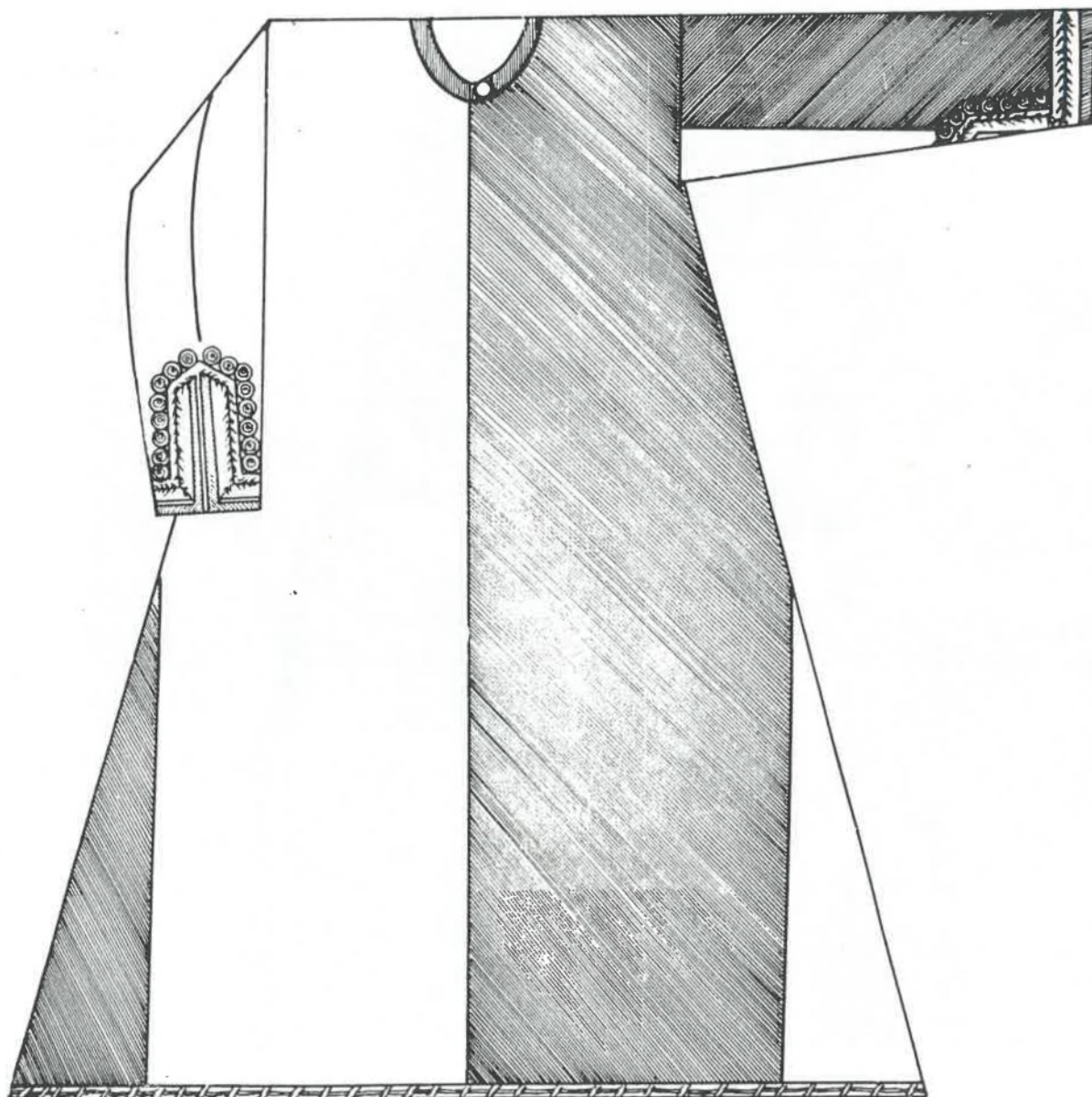
(شکل ۹۷) نوعی دیگر از روسریهای بانوان ثر .

(شکل ۱۰۰) بانوئی نر که سربندش را بطرزی جز دوبانوئی دیگر بسته است .

(شکل ۱۰۱) بانوان لرها که سربندهایشان را بطرزی جز سه بانوی دیگر بسته‌اند .

(شکل ۱۰۲) طرح پیراهن بانوان نر .

(شکل ۱۰۳) بانوئی لڑ که پیراهن گلدار دربر دارد .

(شکل ۱۰۴) نقاشی پوشاک عمومی و پیراهن چند رنگی بانوان لُر .

نسبتاً ساده‌ی آنان است) شلوار مجلل بانوان لُر (که در گذشته بیشتر معمول بوده است نیز دو قسمتی بوده ولی قسمت پائین آنرا (که از مخمل‌های الوان می‌گرفته‌اند) بر دمپایش ، یراقدوزی و نواردوزی و نقشبندی مفصل می‌کرده‌اند (و این تزئینات تا بحدود وسط ساق و زیر زانو می‌رسیده است) .

در بخش جلوی دمپای شلوار ، ریشه‌هایی میداده‌اند که بر پشت پا و پاپوش میریخته است (شکل‌های ۱۰۵ و ۱۰۶) .

جلیتقه‌ی بانوان لُر

جلیتقه ، طبق معمول ، از لحاظ بُرش و ساختمان ، در میان تمام ایل‌ها یکی است (گاهی ، در برخی‌ها تزئینات کمتر و در دیگرها بیشتر است) .

جلیتقه‌ی بانوان لُر در بخش جلو ، همیشه باز است و دگمه ندارد ، ولی در تمام بخش جلوی آن یراقدوزیهای مفصل دارد (شکل‌های ۱۰۳ - ۱۰۱ و ۹۹) .

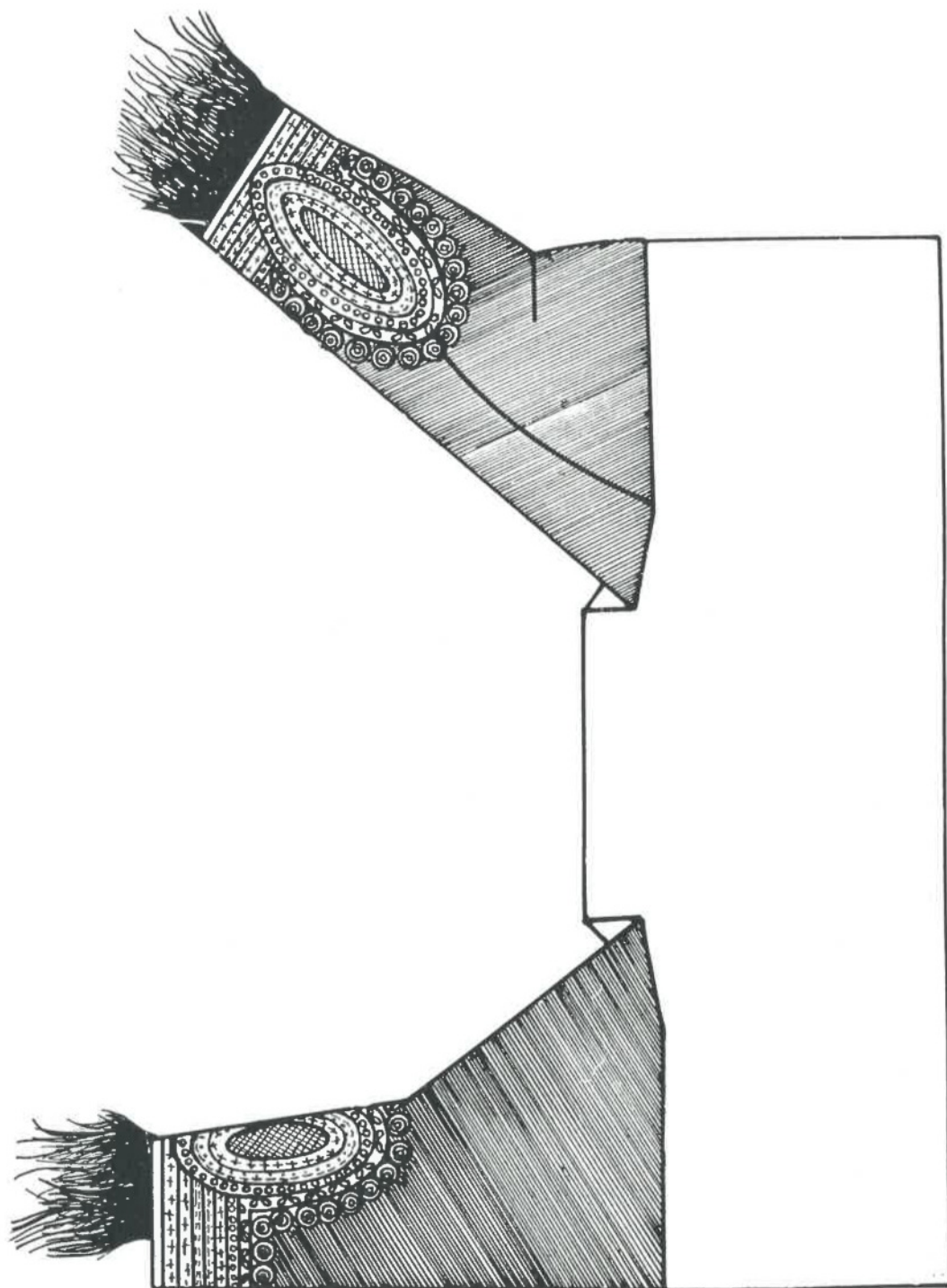
کُت (یَل) بانوان لُر

بانوان لُر دو نوع کُت دارند :

یکی ، همان کُت معمولی است که نیم تن را می‌پوشاند و زر و زیور و نواردوزی ندارد و با دگمه‌ها در جلوی بدن بسته میشود ؛

و دیگری ، کُتی است مخملی که در محل به آن کُلَنجَه^۱ می‌گویند (Colanja) کُلَنجَه ، چون کُت معمولی است ولی در جلوی بدن بسته نمیشود و رهاست و یقه‌اش باز است . یقه و لبه‌های کُلَنجَه و دم آستین و دوره‌ی شکاف آن یراقدوزی و نواردوزی میشود .

۱ - کُلَنجَه kolanja : نوعی جلیتقه زنانه است که بانوان عشایر بتن میکنند ، جنس آن مخمل است و جاشیه‌ای رنگارنگ دارد و اطراف آنرا سکه‌های نقره میدوزند (فرهنگ لری) .

(شکل ۱۰۵) طرح شلوار بانوان نر .

(شکل ۱۰۶) نقش کدماپی شلوار بانوان نثر .

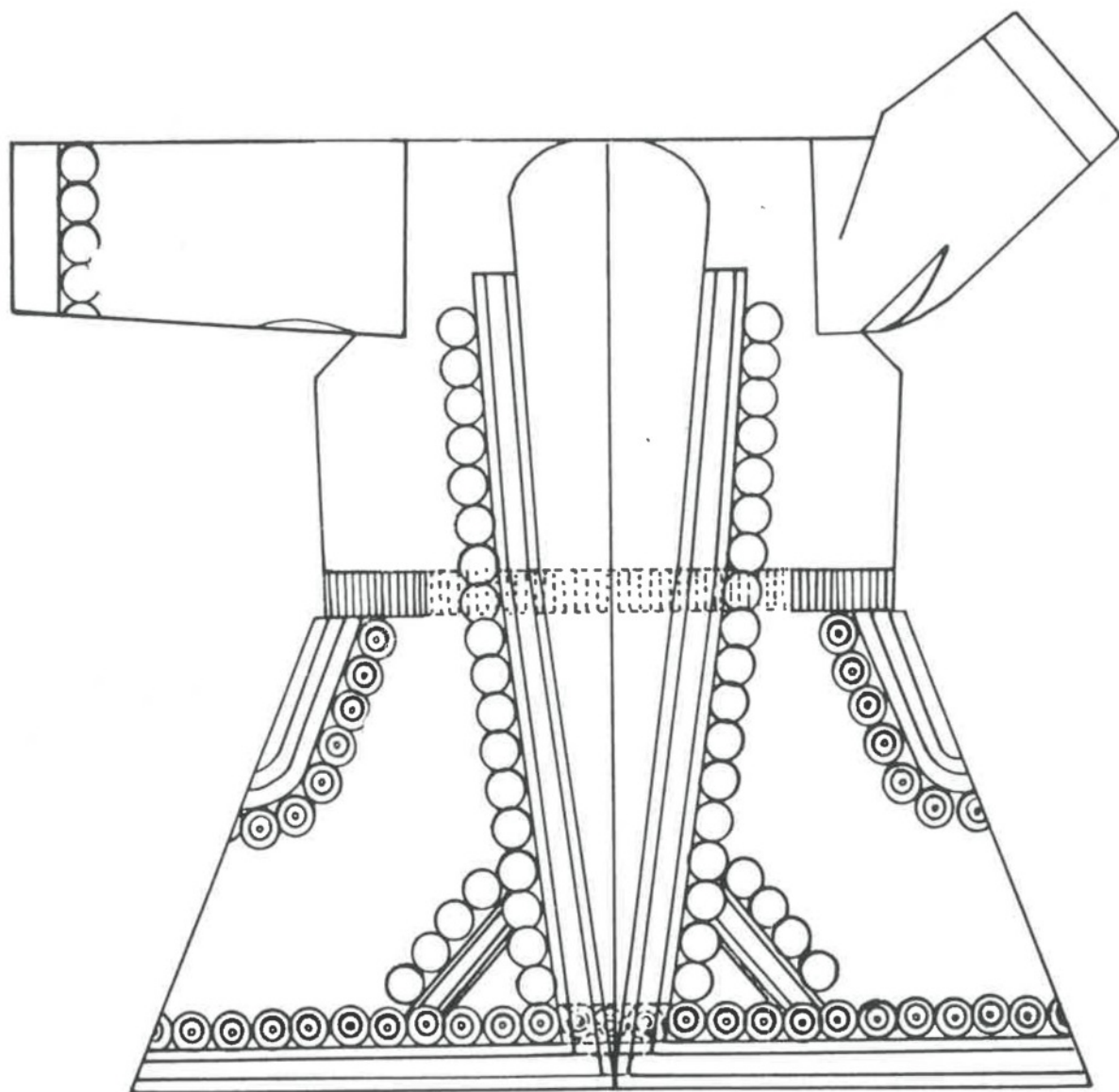
سرداری بانوان لُر

سرداری بانوان لُر ، پوششی است بلند تا به پشت پا ، دارای کمرچین ، جلوی آن آزاد و رها ، بدون دگمه ، با آستینی تا آرنج کوتاه و آنرا اغلب از مخمل‌های الوان مشکی - سبز و قرمز تهیه میکنند و کناره‌های سرداری و دوره‌ی دامن و آستین آنرا نیز ، به پهنای دو سه انگشت یراقدوزی و نوار دوزی میکنند . (در گذشته ، سرداری بانوان لُر از پارچه‌های ترمه تهیه میشده است) (شکل ۱۰۷) .

کفش بانوان لُر

طبق معمول ، کفش بانوان لُر از دوخته‌های چرمی محلی است (خرم‌آباد و بروجرد) ولی ، اغلب از دوخته‌های کرمانشاهان و گیوه‌های معروف آنجا و گاهی از گیوه‌های شیرازی استفاده میکنند .

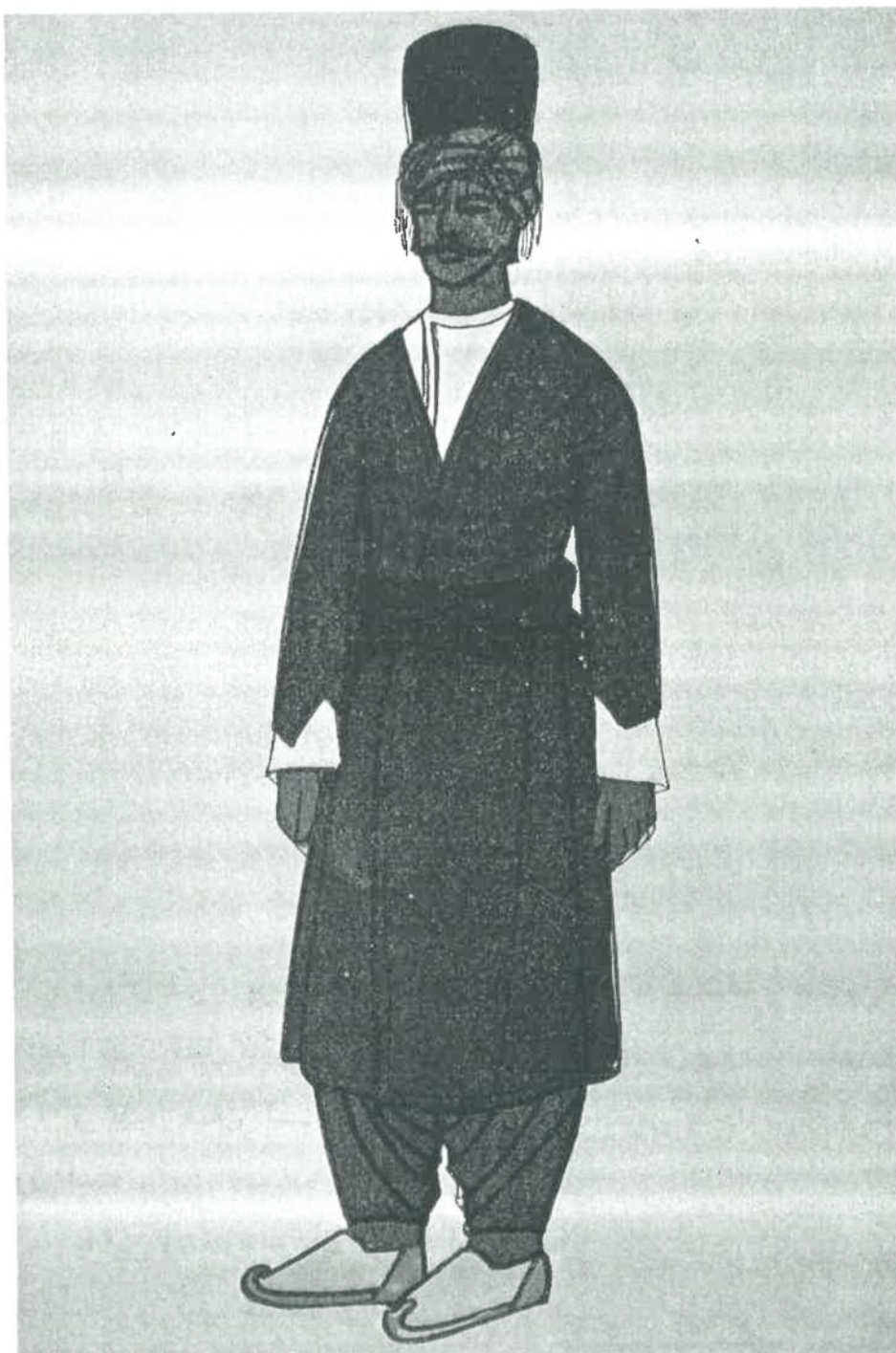

(شکل ۱۰۷) طرح سرداری بانوان نثر .

پوشاک مردان لُر

مردان لُر ، پوشاکشان عموماً ساده است و به بهانه‌ها و عناوین مختلف ، تزئین برنداشته است . قابل ذکر اینست که ، شلوار آنان به طرح و هیئت شلوار کُردها گرایش دارد ، و بقیه همان است که در بخش‌های جنوبی و جنوبی‌تر لرستان بزرگ نیز متداول است .

با این وصف ، پوشاک مردان لُر ، شامل : کلاه نمدی با سربند ، پیراهن ، شلوار ، ستره ، شال و گیوه می‌باشد (شکل ۱۰۸) نیز ، چوپانان لُر ، شولائی از جنس پارچه‌ی ضخیم باف و کلفت دارند که مورد استفاده‌ی کُردها و مردم دور و بر ، هم می‌باشد (شکل ۱۱۲) .

(شکل ۱۰۸) پوشاک مردان ئر .

کلاه مردان لُر

کلاه لرها از نمد ساخته و پرداخته میشود . بلندی این کلاه هرچه بیشتر باشد ، ابهت آن با داشتن يك جفت سبیل مردانه‌ی ستبر و پُرپشت بیشتر است . بلندی کلاه از حدود ۲۵ تا ۲۸ سانتیمتر است و کَلگی آن مسطح و گاه اندك محَّذب است . هیئت عمومی کلاه لرها یادآور کلاه داریوش در نقوش تخت جمشید است .

لرها ، رنگ کلاه را اغلب مشکی انتخاب میکنند (شکل ۱۰۹) .

پائین کلاه را (جائیکه بر پیشانی قرار دارد) دستانال کلاغی ریشه‌دار می‌بندند و ریشه‌های آنرا در اطراف سر و صورت می‌آویزند .

پیراهن مردان لُر

پیراهن مردان لُر ، بُرشی ساده دارد ، آستینش راسته و گاه با سر دست است (و با دگمه بسته میشود) .

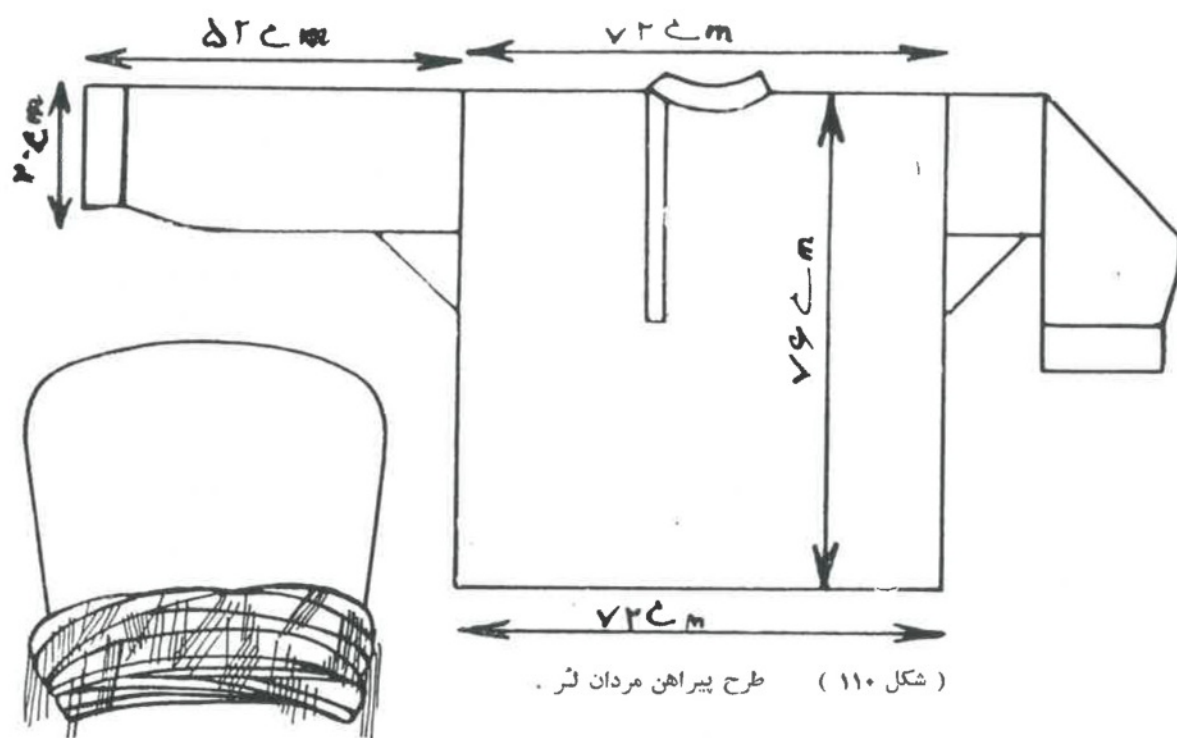
بقیه‌ی آن گاهی در پهلوی گردن و گاه در جلو قرار دارد . چاک پیراهن (چه در جلو و چه در کنار سینه باشد) معمولاً تا حدود زیر سینه باز است .

رنگ پیراهن ، اغلب سفید و گاهی رنگین انتخاب میشود (شکل ۱۱۰) .

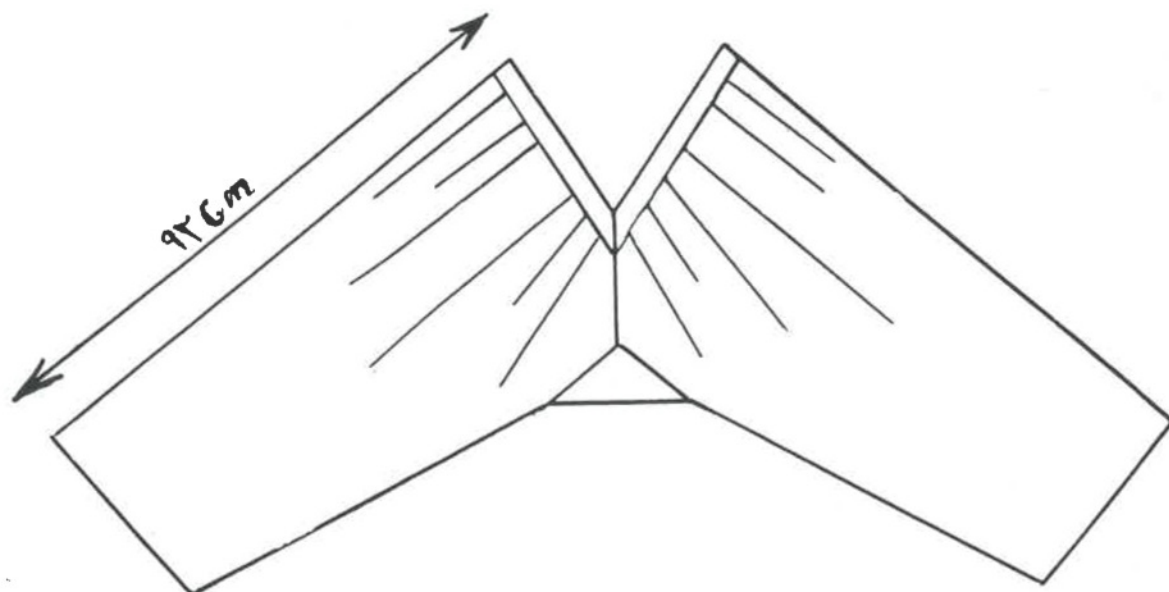
شلوار مردان لُر

شلوار مردان لُر ، در بخش شمالی لرستان به هیئت شلوار مردان کُرد ، دارای کمپائی تنگتر از قسمت بالای آن (بخش ران) است ولی عموماً شلواری گشاد است .

کمر آن ، لیفه دارد ، و اغلب به رنگ مشکی انتخاب میشود (شکل ۱۱۱) .

(شکل ۱۰۹) طرح کلاه مردان نر .

ستره^۱ مردان لُر

ستره که روپوش مردان لُر است دارای طرحی ساده و بلند تا به وسط ساق پا میباشد. جلوی آن باز است، و در دو پهلو جیب دارد، بدون یقه‌ی برگردان و بی‌دگمه است، و فقط به وسیله‌ی شال کمر نگهداری میشود و دامن‌های آن بر رویهم می‌آیند.

شال کمر مردان لُر

مردان لُر نیز چون مردان کُرد، شال کمری گلدار، کم عرض ولی طویل (به درازای در حدود دوازده متر و بیشتر)، دارند که روی ستره به دور کمر می‌پیچند.

کفش مردان لُر

کفش مردان لُر، همان گیوه‌ی محلی و یا گیوه‌ی بافت و ساخت کرمانشاهان است که مورد استفاده قرار میگیرد. (باید توجه داشت که امروزه دوزندگان کفش یا دیگر اصناف، با تهیه‌ی اجناس شهری، مردم بومی را وادار به تغییر سلیقه‌ی شهری نموده‌اند، ازینرو، میان تمام ایل‌های ایران «ضمن بکار بردن کفش‌های بومی» کفش‌های با دوختی نخاله «به تقلید از کفش‌های شهری» مورد استفاده قرار میگیرد).

۱- ستره Sotra = آنچه بدان پوشیده شوند (فرهنگ معین). ستره Setra قبای مخصوص مردان عشایر (فرهنگ لری).

(شکل ۱۱۳) شولای چوپانان نر

پوشاك بختيارى‌ها

بختيارى‌ها (كه در بخش جنوبى لرستان بزرگ و ميان منطقه‌ى محدود به : اردكان و كوه گيلويه و بهبهان ، رامهرمز ، شوشتر ، دزفول ، لرستان شمالى و عراق ايران سكونت دارند) طبق نوشته‌ى در تاريخ جغرافيايى خوزستان بنقل از تاريخ گزيده و شرفنامه ، طايفه‌اى از كردها ميباشند ، ولى آنچه هست اينست كه بختيارى‌ها در لرستان زندگانى ميكنند و تحت تاثير آداب و رسوم لرى (با اينكه خود لرها را طايفه‌اى از كردها ميدانند) پوشاكشان به لرى نزديكتر و شبیه‌تر است . در پوشاك بانوان بختيارى نيز (كه مخلوطى مشخص و جدا ميباشد) آثاري از پوشاك كردى ديده نميشود . بنابراين ، پوشاك بختيارى‌ها را (بويژه از آن مردانشان را) بايد لرى شناخت .

پوشاك بانوان بختيارى

بانوان بختيارى داراى يك كلاهك (نيمه عرقچين) ، يك روسرى بنام مينا ، يك پيراهن بلند ، تنبان (شليته) يكجفت گيوه‌ى برازنده ، يكل (يا ، كُت) و چادري تورى ميباشند (شكل ۱۱۳) .

كلاهك بانوان بختيارى

كلاهك بانوان بختيارى از پارچه‌هاى الوان و مخمل دوخته ميشود . برش آن ، دو تکه‌اى است : يکى در پشت و ديگرى در بالاي سر قرار ميگيرد . بخش پشت سرى ، پارچه‌اى بشکل نيمدايره است که دنباله‌اى پهن دارد و اين دنباله ، تا بنزديك پائين گردن ميرسد .

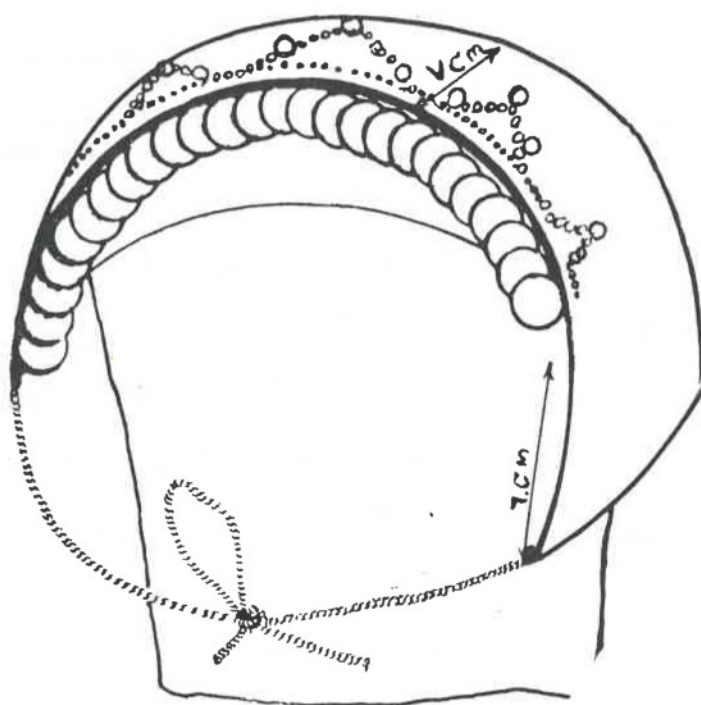
روى خط نيمدايره را پارچه‌اى ديگر به پهنای چهار انگشت ، لب بلب گردانده و دوخته‌اند (اين قسمت بر روى سر و در حدود بالاي پيشانى قرار ميگيرد ، و بر آن ، زر و زيور و سکه‌هاى تزيينى فراوان و منجوق‌دوزى ميکنند) . برگوشه‌هاى كلاهك ، بندى دوخته‌اند که بزير چانه مى‌اندازند تا كلاهك بر روى سر ، استوار بماند (شكل‌هاى ۱۱۴ و ۱۱۵) .

روسرى بانوان بختيارى

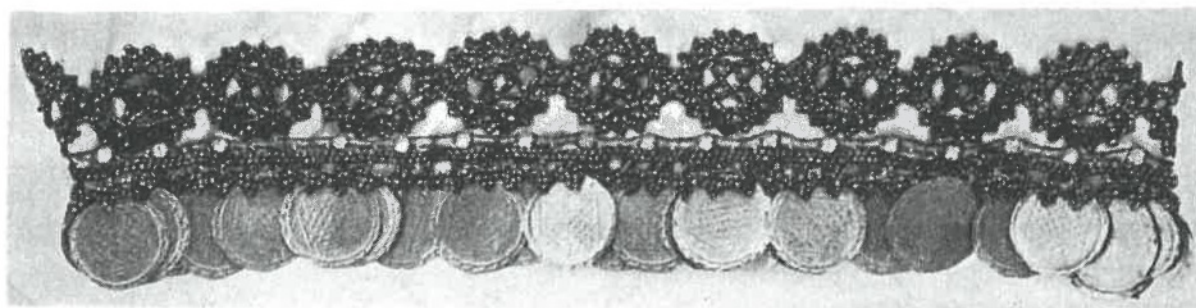
روسرى بانوان بختيارى که مشهور به مينااست ، يك روسرى کم عرض در حدود يك متر و طول سه متر و نيم است که روى كلاهك بر سر مى‌نهد . رنگ آن هميشه ساده ، (بدون گل و بوته) ولى الوان است . طول مينا را معمولاً چند بار در پشت سر تا ميزنند (بطوريکه چند لا ميشود) و يکبار (آخرين قسمت مينا را در جلوى صورت از زير چانه مى‌گذرانند و گوشه‌ى آنرا در كلاهك (که زير مينا قرار دارد)

(شکل ۱۱۳) نقاشی پوشاک بانوان بختیاری .

(شکل ۱۱۴) کلاهک بانوان بختیاری .

(شکل ۱۱۵) زیور جلوی کلاهک بانوان بختیاری .

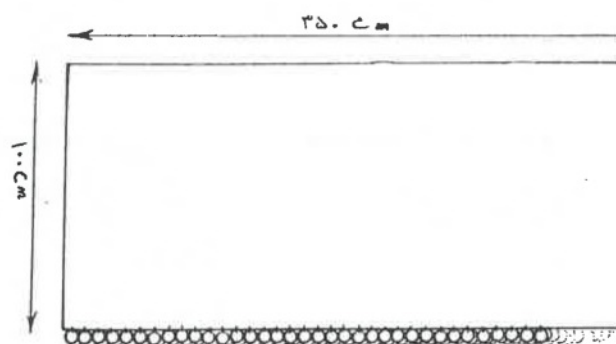
با سنجاق محکم میکنند . در اینحالت ، روسری در پهنای خود بر روی سینه و جلوی بدن و همچنین در پشت سر و کمر گاه افتاده است و درازای بخش پائین مینا (که برای قشنگی مملو از سکه‌های تزئینی است) گرداگرد بدن در حدود کمر گاه جلوه‌گری میکند . ضمناً برای اینکه مینا از سر نیفتد با سنجاقهای بلند آنرا به کلاهک درز میگیرند ، و همچنین ، رشته‌ای تزئینی متشکل از منجوق‌ها و سکه‌های تزئینی از زیر چانه میگذرانند و از دو طرف در بالا ، بر روی مینا و کلاهک محکم بند میکنند . روسری مینا ، با طرز بسته شدن آن بر سر ، وضعی خاص دارد و ویژه ی بانوان بختیاری است و در نزد بانوان دیگر ایرانی مرسوم نیست (شکل ۱۱۶) .

پیراهن بانوان بختیاری

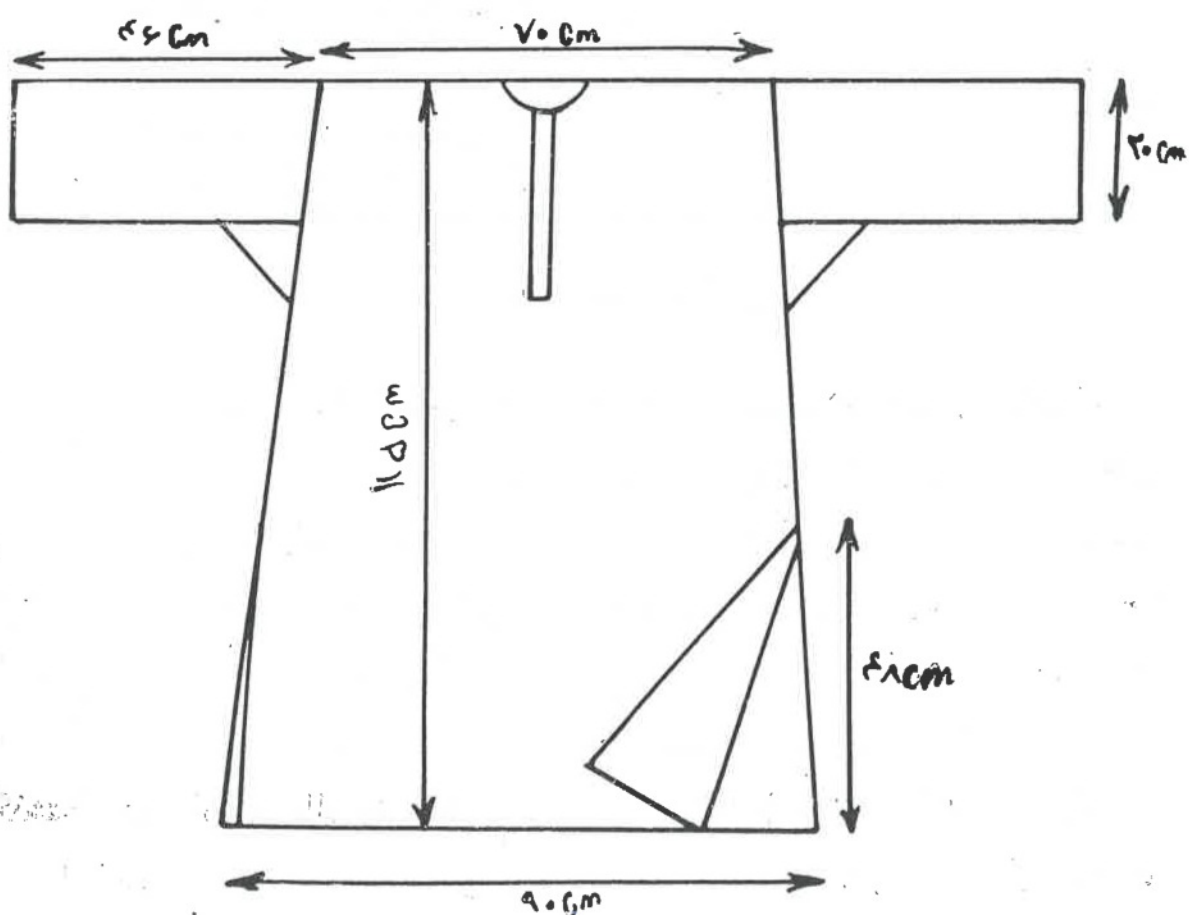
پیراهن بانوان بختیاری دارای بُرشی ساده است . آستینش راسته و با زیربغلی است . یقه‌ی آن گرد و جلو باز است . قد آن تا به وسط ساق پا میرسد و در دو پهلو از پائین دامن تا حدود کمر ، و گاه اندک پائین‌تر ، چاک دارد . جنس پارچه ، از ساتن رنگی و اغلب بدون گل و بوته میباشد . گاهی بر دامن آن در جلو ، تزئیناتی از نوع پولک دوزی یا سکه‌های تزئینی تعبیه میکنند (پوشیدن این نوع پیراهن‌ها در نزد بانوان فارس « قشقائی‌ها » نیز مرسوم است) . (شکل ۱۱۷) .

تنبان (شلیته)ی بانوان بختیاری

تنبان ، شلیته‌ای لیفهدار و پُرچین است (مقدار پارچه‌ی آن از شش متر کمتر نمیباشد) . این تنبان ، همیشه از مخمل‌های خوشرنگ و الوان و گاهی در زمینه‌ی خود ، گل و بوته‌دار تهیه میشود (شکل ۱۱۸) .

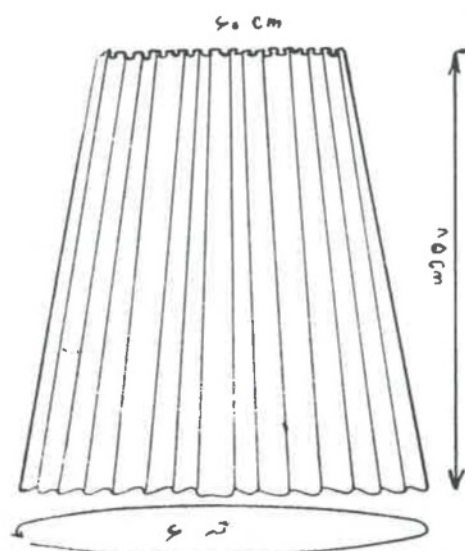
(شکل ۱۱۶) مینا (روسری بانوان بختیاری)

(شکل ۱۱۷) طرح پیراهن بانوان بختیاری

یل یا (کت) بانوان بختیاری

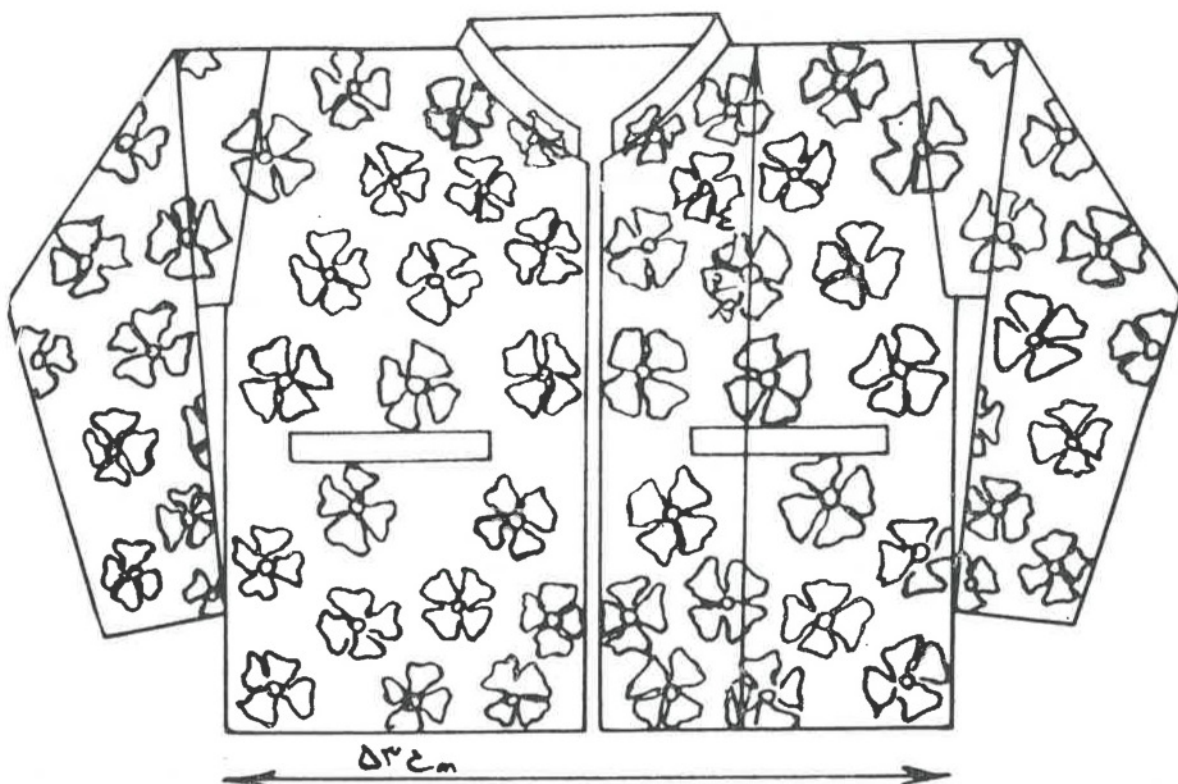
بانوان بختیاری ، یلی نیز دارند که طبق معمول از مخمل گلدار یا ساده ، گاهی با سر دست مزین و با یقه‌ای ایستاده و گاه خوابیده میباشد و در جلو با دگمه بسته میشود و آنرا بر روی پیراهن می‌پوشند (شکل ۱۱۹) .

(شکل ۱۱۸) تنبان بانوان بختیاری .

چادر بانوان بختیاری

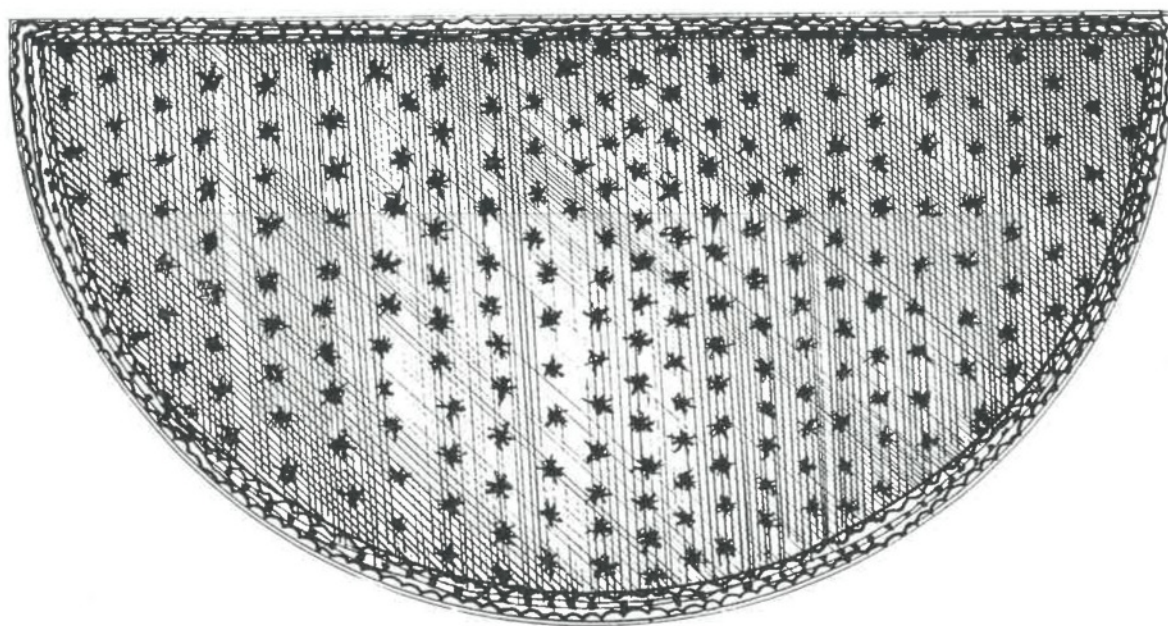
پوشش دیگری که وضع بانوان بختیاری را مشخص میکند انتخاب چادر آنان است . این چادر از جنس پارچه‌ی توری و گاه مزین به تارها و نقش‌ها و حاشیه‌های زرین است ، و همچنین سراسر کناره‌های چادر ، اغلب دارای زر و زیور و سکه‌های تزئینی میباشد . هیئت عمومی زنان بختیاری با این پوشاك و چادر توری و تزئینات آن ، یادآور پوشاك دوران گذشته و استفاده‌ی جوئی از همجواری با دیگران است . پوشاك بانوان بختیاری ، رویهم رفته (با حفظ شخصیت محلی) آمیخته‌ایست از پوشاك گذشته‌ی همجواری شمالی خود اصفهان و پیرامون آن (از نظر اینکه زمانی پایتخت و محل اجتماع سلیقه بوده) و نیز بخش جنوبی خود ، فارس (بكمك رابط بزرگ ایل قشقائی) (شکل ۱۲۰) .

(شکل ۱۱۹) یکل بانوان بختیاری .

پاپوش بانوان بختیاری

پاپوش بانوان بختیاری، گیوه‌هایی از نوع گیوه‌های شیراز است که در محل تهیه میشود و یا از اصفهان و شیراز فراهم میگردد، و زن و مرد از آن استفاده میکنند. (ضمناً نباید فراموش کرد که بعلاّت تأثیر همجواری، از مورد استفاده قرار دادن کفش‌های شهری « یا ، کفش‌های دوخت محلی بتقلید از کفش‌های شهری » دریغ ندارند) .

(شکل ۱۳۰) چادر بانوان بختیاری .

پوشاک مردان بختیاری

مردان بختیاری ، با هیئتی شبیه‌تر به لرها دارای کلاهی از نمد ، پیراهنی ساده ، شلواری گشاد و راسته ، سرداری‌ای بلند ، شال‌کمر و گیوه می‌باشند . (شکل ۱۲۱) .

کلاه مردان بختیاری

کلاه مردان بختیاری از نمد تهیه می‌شود . بلندی آن از کلاه نمدی لرها کمتر است ، و کُلگی آن نیم‌گرد می‌باشد . کلاه نمدی بختیاری‌ها بر حسب امکان ، به رنگهای : سفید ، شتری ، قهوه‌ای روشن و سیاه تهیه می‌شود (شکل ۱۲۲) .
شکل کلاه بختیاری یادآور کلاه مادها بر حسب نقوش تخت جمشید است .

پیراهن مردان بختیاری

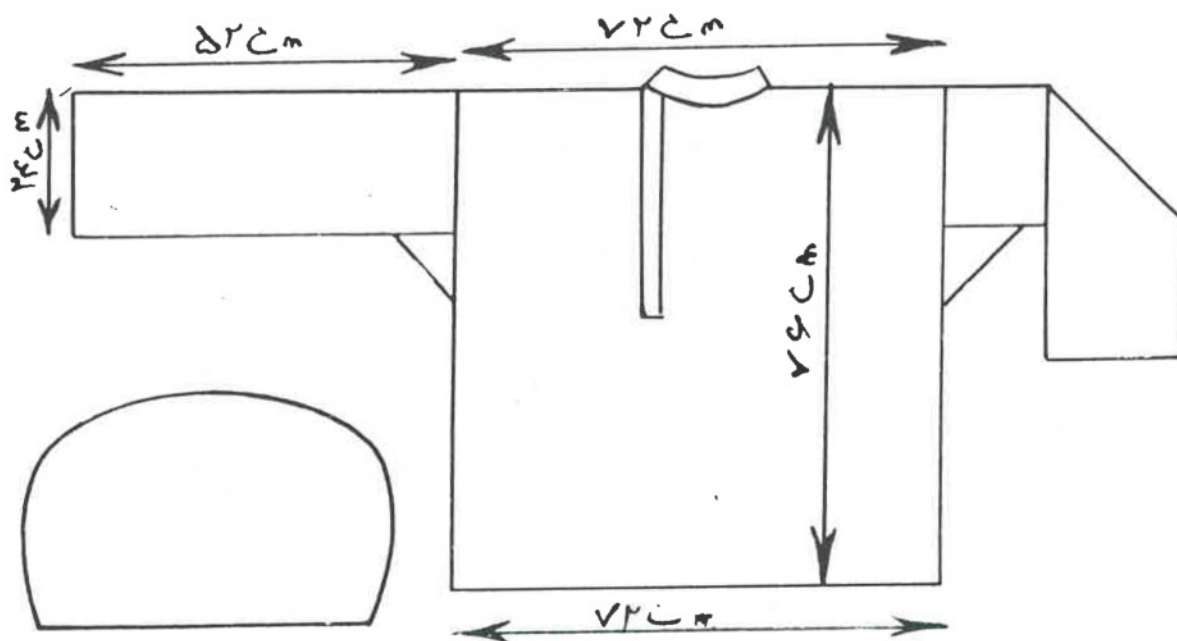
پیراهن مردان بختیاری ، همان پیراهن لری است از جنس کتان و سفید و گاهی رنگی . با آستین راسته و زیر بغلی . قد آن معمولی است و تا به وسط اندام میرسد . یقه‌ی آن گاه از جلو و گاه از پهلوی گردن باز و بسته می‌شود . (شکل ۱۲۳) .

شلوار مردان بختیاری

شلوار مردان بختیاری همان شلوار مردان لرهاست ، بُرش ساده دارد . عرض آن از پائین تا به کمر ، یکسره پهن و در حدود نیم متر هر يك ساق است . دو ساق شلوار را میانساقی بهم می‌پیوندند . کمر شلوار لیفهدار است (رجوع شود به شکل ۱۱۱) .

(شکل ۱۴۱) پوشاک عمومی مردان بختیاری .

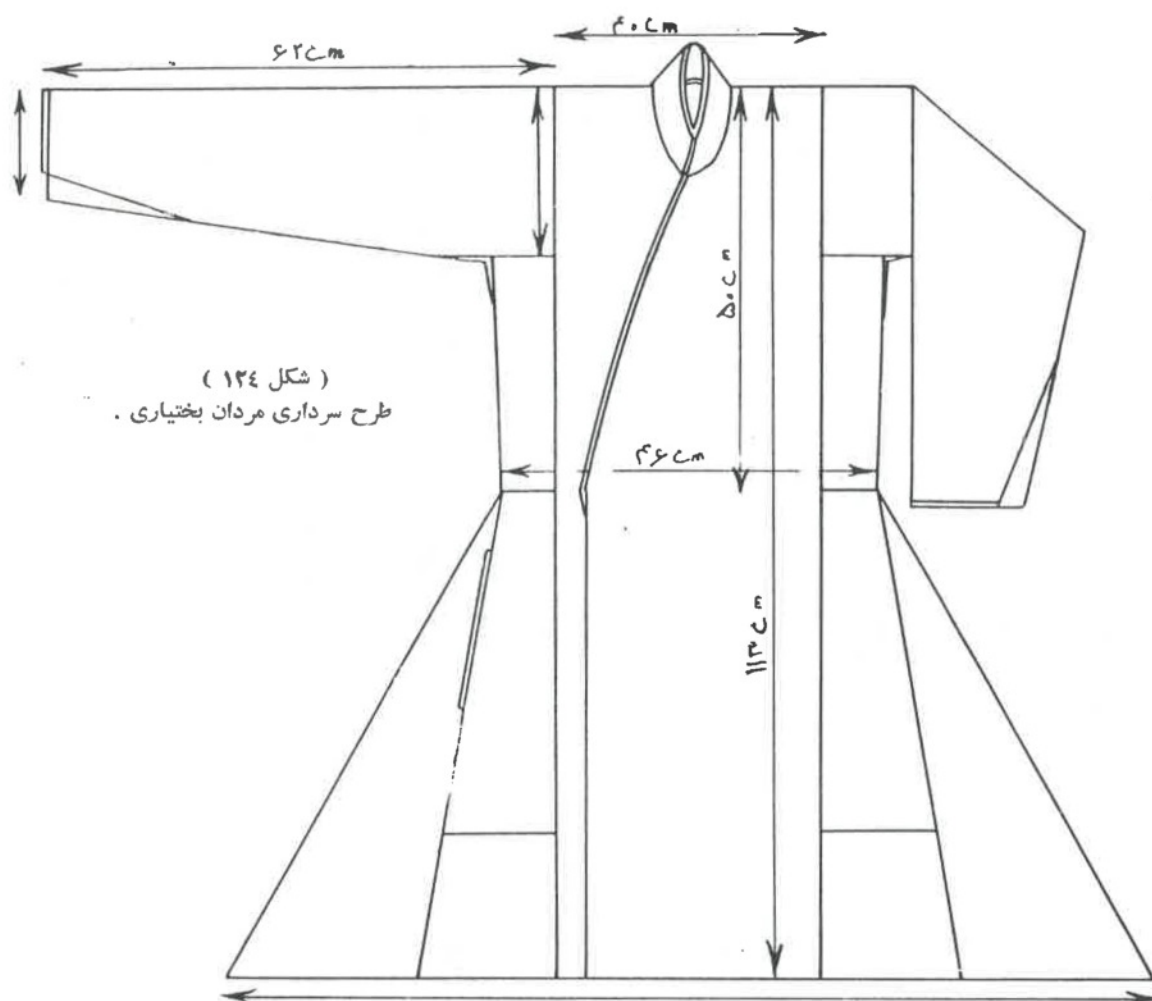

(شکل ۱۲۳) پیراهن مردان بختیاری . (شکل ۱۲۴) کلاه مردان بختیاری .

سرداری مردان بختیاری

بختیاری‌ها ، بر روی پیراهن خود ، سرداری می‌پوشند و این : پوشاکی همچون ستره‌ی لثری ، قدیمی است و یادآور پوشاک باستانی ما ایرانیان است .

قد آن ، بلند و تا به وسط ساق پا می‌باشد ، کمرش تنگ است و در پشت ، چین دارد . دامن آن گشاد ، و دارای دو جیب در پهلوها است . آستینش راسته است و سر دست آن شکاف دارد . زیر بغلی ندارد و بجای آن ، در بن آستین و بالاتنه‌ی سرداری در زیر بغل ، شکاف دارد . یقه‌ی سرداری ایستاده و گوشه‌های آن بر روی لبه‌های سرداری مالیده و یکسره است . سرداری را معمولاً از پارچه‌های جنس مرغوب تهیه میکنند (شکل‌های ۱۲۴ و ۱۲۵) .

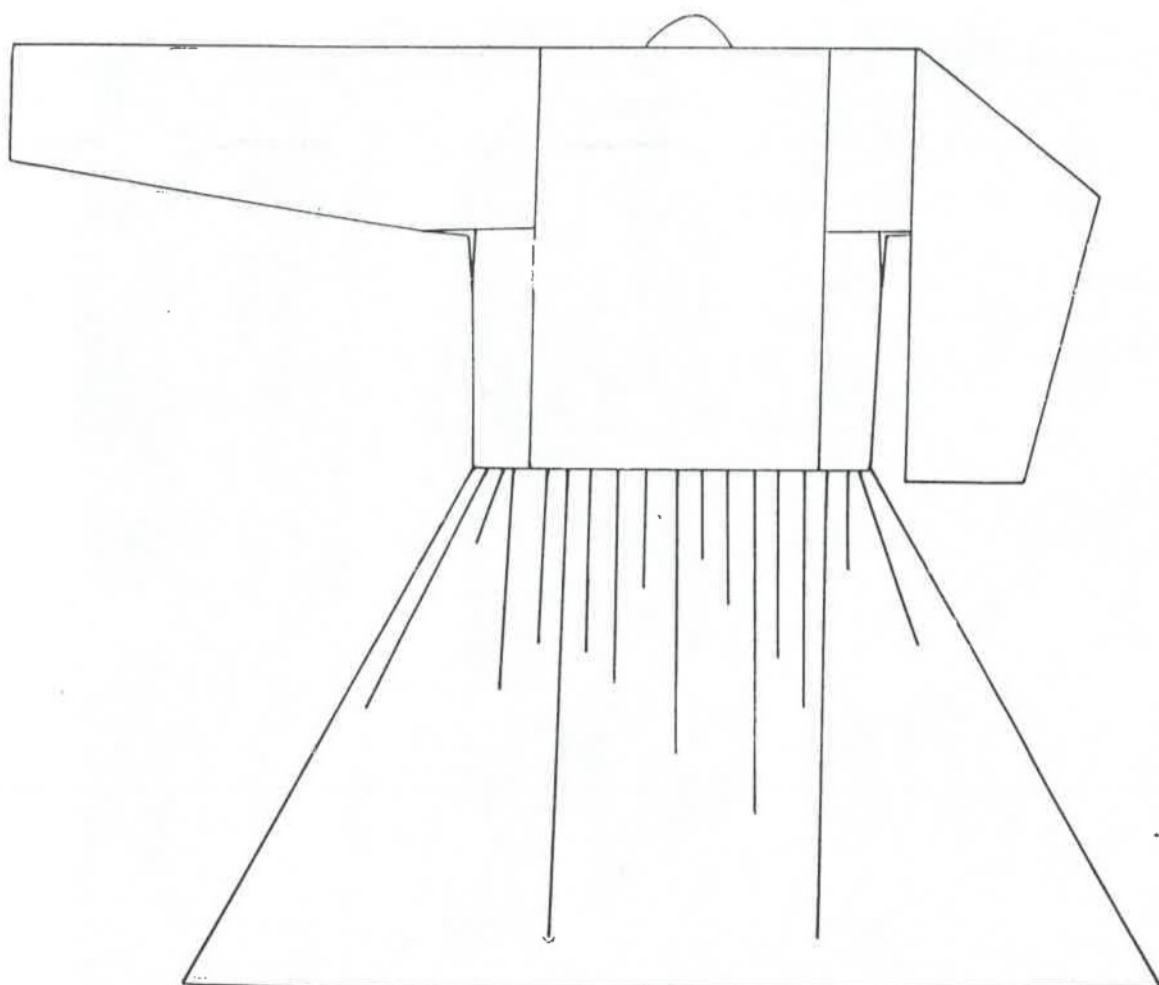
(شکل ۱۴۴)
طرح سرداری مردان بختیاری .

کفش مردان بختیاری

کفش مردان ، گیوه‌های ساخت محل و نواحی اصفهان و شیراز است که مورد استفاده قرار می‌گیرد .

شال کمر مردان بختیاری

مردان بختیاری ، چون لثرها و کُردها ، شالی به کمر می‌بندند که هم ساده و سفید می‌باشد و هم گلدار .

(شكل ۱۳۵) طرح پشت سرداری مردان بختیاری .

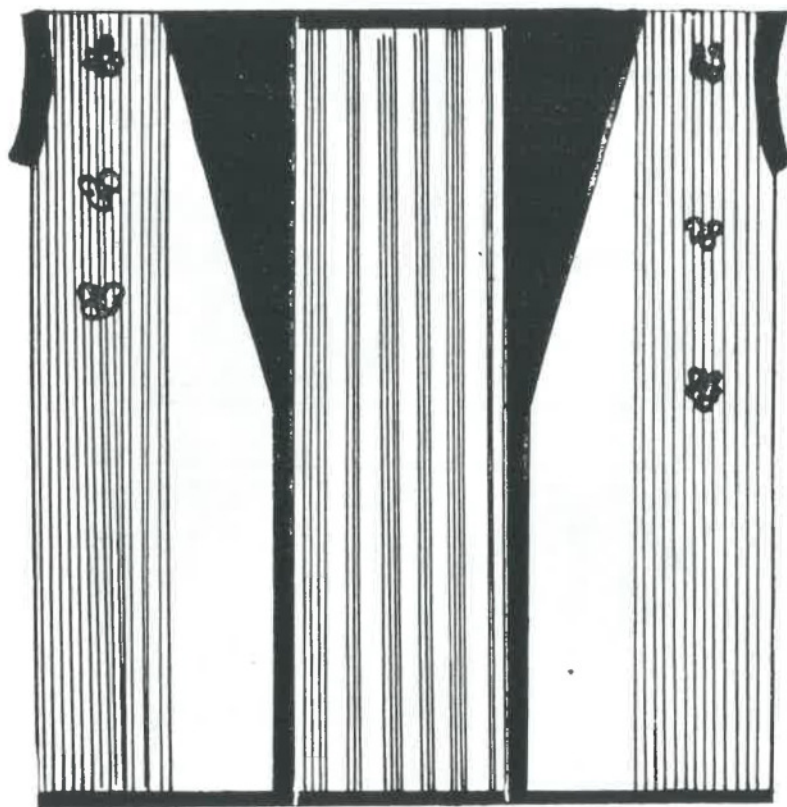
چادر نشینان بختیاری ، علاوه بر پوشاك معمول خود ، شولائی نازك و بدون آستین دارند كه از نخ پنبه میافند ، و آنرا چون عبا بر دوش میافکنند و دو بر آنرا به وسیله شالی (كه بكر بسته میشود) بر رویهم می‌آویزند . قَد برخی از آنها تا بزانو است و برخی دیگر چون جلپتقه تا بكر است ، و در بالاتنه‌ی هر دو نقوشی رنگین تعبیه میکنند (شكل‌های ۱۲۶ - ۱۲۷ و ۱۲۸) .

(شكل ۱۳۶) شولای نازك و نخپنه‌ای گله‌داران بختیاری .

(شكل ۱۴۷) چادر نشینی از لُرهای بختیاری که شولای نازك را دربردارد .

(شكل ۱۲۸) طرح شولای نازك گله‌داران بختیاری .

پوشاك قشقائى‌ها

در سراسر منطقه‌ی فارس (جز حوالی بنادر) پوشاکی که مشخص باشد و بشود آنرا جدا بحساب آورد ، همان پوشاك قشقائى‌ها است ، و همه‌ی آنان که بنام بیلاق – قشلاق دائماً منطقه‌ی فارس و پیرامون آنرا زیر پا نهاده درگشت و گذارند ، از آن می‌پوشند .

پوشاك بانوانشان بسیار موقر و مجلل است و پوشاك مردان ، جز کلاه مخصوصشان (که وجه تمایز ظاهرشان از دیگران است) بقیه همان و به‌همان شکل است که همه‌ی لُر‌ها دارند و می‌پوشند ؛ و در اصل میتوان دانست که مردان سراسر این مناطق (لُرشین و فارس) در واقع با تفاوتی بسیار اندك دارای پوشاك هم‌شکل‌اند .

پوشاک بانوان قشقائی

بانوان قشقائی، دارای ده تا یازده تکه پوشاک‌اند که عبارتند از: کلاهک، روسری و سربند، پیراهن، ارخالق، تنبان (حداقل ۴ تا ۵ عدد) و گیوه. (شکل ۱۲۹).

کلاهک بانوان قشقائی

اساس کلاهک بانوان قشقائی نظیر کلاهک بانوان بختیاری است و از پارچه‌های مختلف، مخمل و زری تهیه میشود.

تزئینات روی آن به اندازه‌ی کلاهک بانوان بختیاری نیست (مگر گاهی) و علتش پوشیده ماندن آن در زیر روسری میباشد. اینست که فقط به نوار دوزی روی آن اکتفا میکنند، و طبق معمول، بندی به گوشه‌های کلاهک تعبیه میکنند که دو سر آن را در زیر چانه بهم گره میزنند و کلاهک را به این وسیله بر سر استوار نگاه میدارند (شکل ۱۳۰).

روسری بانوان قشقائی

روسری بانوان قشقائی، پارچه‌ای سه گوش لچکی و بزرگ است. (شکل ۱۳۱). جنس آن از توری الوان (سفید، زرد و کرم) میتواند باشد. بخش جلوی آن (جائیکه در بالای پیشانی قرار میگیرد) به وسعت یک پیشانی بشکل نیمدایره متمایل به سه گوش، جلو آمده است (شکل ۱۳۲).

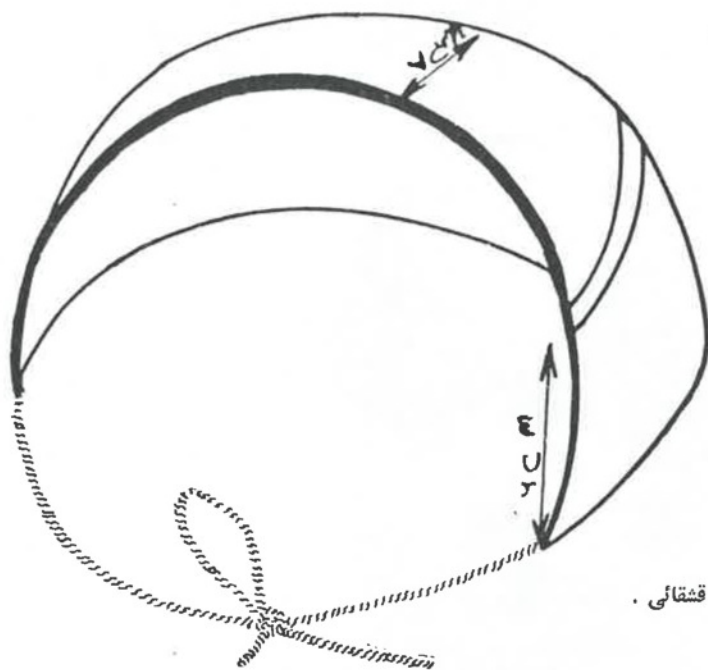
روسری را به وسیله‌ی دستمال کلاغی، در بالای پیشانی به دور سر می‌پیچند و در پشت سر گره میزنند (شکل ۱۳۳).

روسری را از دوطرف به زیر گلو می‌رسانند و سپس به وسیله‌ی سنجاق منجوق‌دار آنها را بهم وصل میکنند (شکل ۱۳۴).

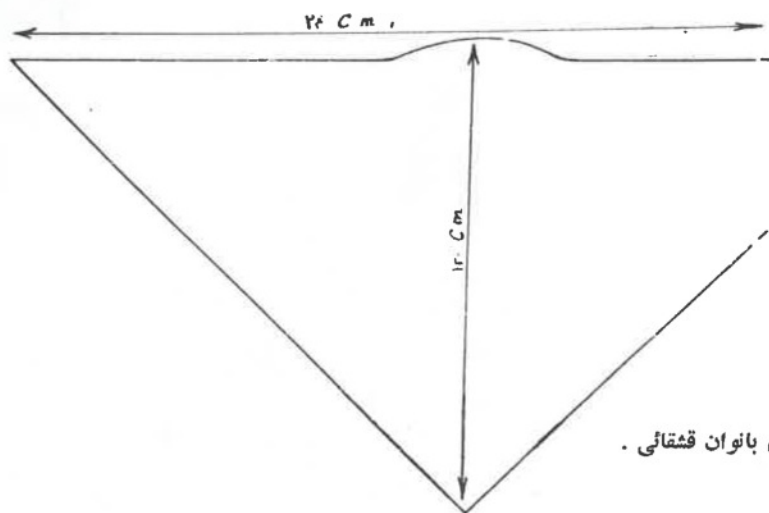
گوشه‌های روسری، در جلوی سینه و پشت، نمایش مطلوبی دارد.

(شکل ۱۳۹) نقاشی پوشاک بانوان قشقائی .

(شکل ۱۳۰) کلاهک بانوان قشقایی .

(شکل ۱۳۱) روسری بانوان قشقایی .

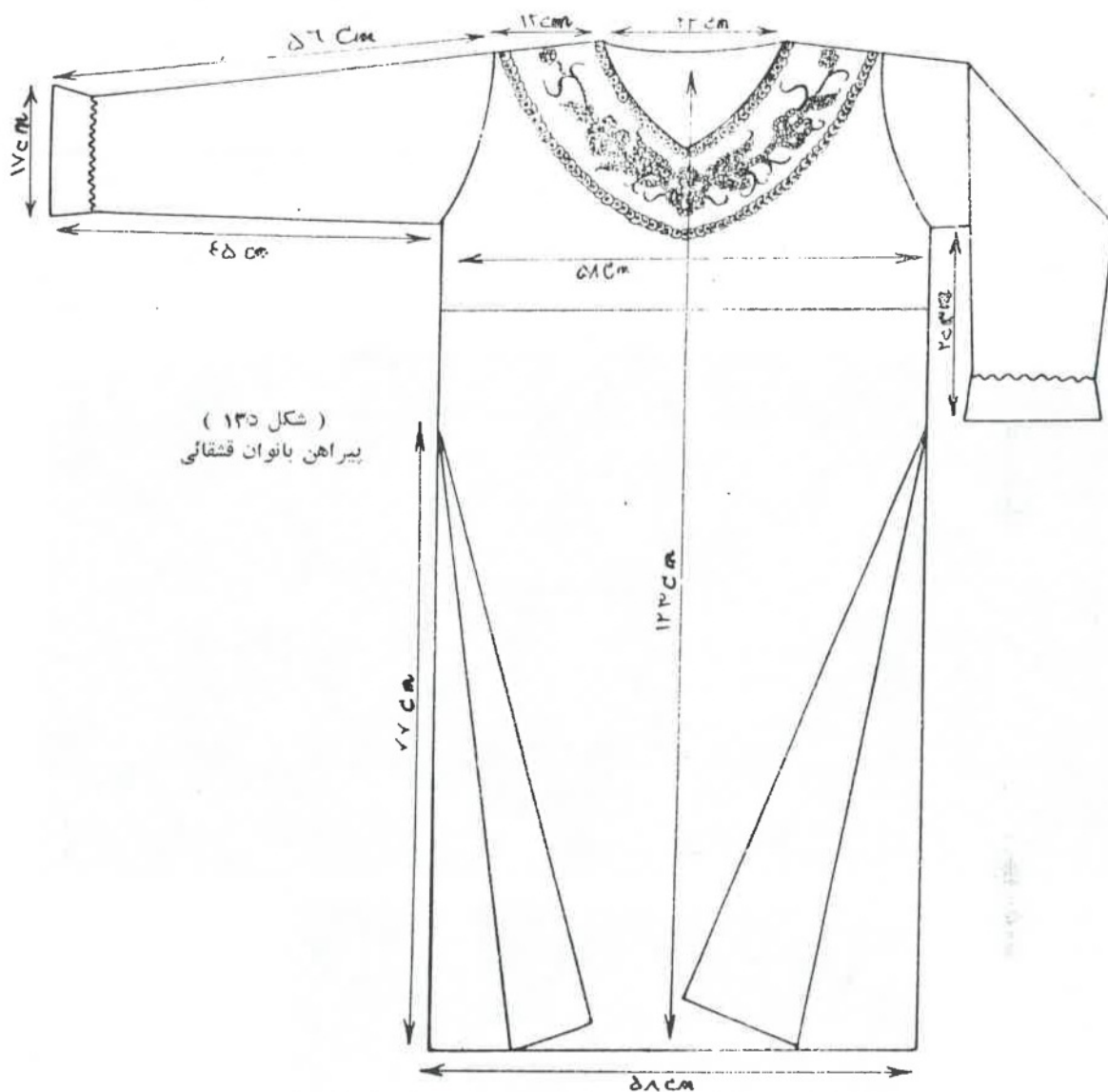
(شكل ۱۳۳) دختری قشقائی با روسری توری موصوف .

(شکل ۱۳۳) دستمال کلاهی و طرز گره زدن آن در پشت سر .

(شکل ۱۳۴) بانوئی قشقائی با روسری توری وزیرگلوبندش .

(شکل ۱۳۵)
پیراهن بانوان قشقایی

پیراهن بانوان قشقایی

پیراهن بانوان قشقایی ، دارای دامنی بلند است ، و در دو پهلو تا کمرگاه چاک دارد .

آستینش ساده و راسته است ، و به فاصله‌ی دو انگشت بالاتر از دم آستین را گاهی به وسیله‌ی بندی جمع میکنند .

پیراهن اگر از جنس پارچه‌های ساده باشد، پیش سینه‌ی دامن را پولک دوزی و نقش‌بندی میکنند تا آنرا از سادگی محض درآرند (شکل‌های ۱۳۵ - ۱۳۶ - ۱۳۷) و اگر گلداز باشد نیازی به تزئین آن نمی‌بینند. (شکل‌های ۱۳۸ و ۱۳۹).
پیراهن‌های زنان قشقائی، معمولاً مانند پیراهن زنان مناطق دیگر ایران،
الوان است.

(شکل ۱۳۶)
نقش پیش‌سینه‌ی پیراهن
بانوان قشقائی .

(شکل ۱۳۷)
نقش گوشه‌ی دامن پیراهن
بانوان قشقائی .

(شکل ۱۳۸) بانوان قشقایی که پوشاک گلدار دربردارند .

(شکل ۱۳۹) دختران قشقایی در پوشاک بومی شان .

ارخالق بانوان قشقائی

ارخالق بانوان قشقائی از جنس پارچه‌های زری و مخمل‌های الوان است . دم آستین ، نوار دوزی شده و برخی مواقع دارای سنبوسه‌ی کوتاه میباشد و تا به انتهای نوک انگشتان میرسد ، و در محل زیر بغلی ، شکاف دارد . یقه‌ی آن گرد ، خوابیده و بدون برگردان است . لبه‌ی ارخالق و دوره‌ی دامن آن ، یکسره نوار دوزی و تزئین میشود .

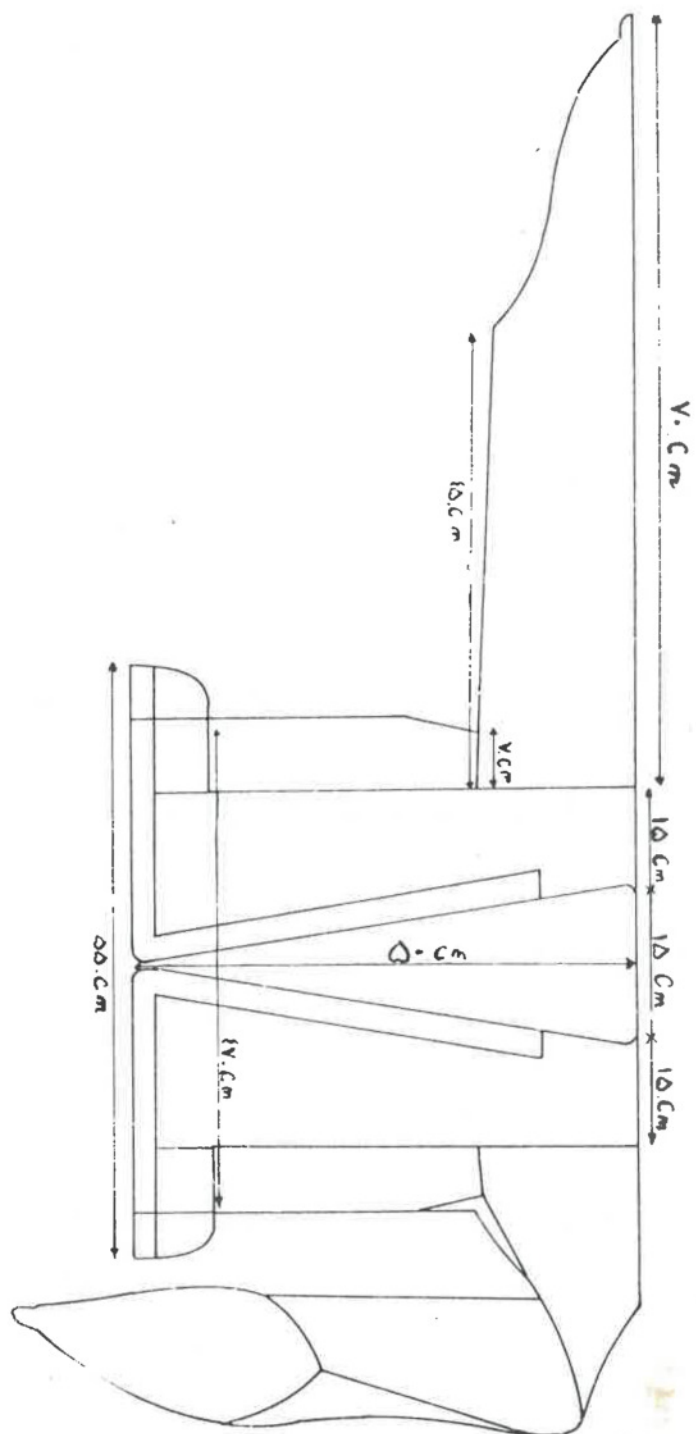
در پائین و پهلوی ارخالق زائده‌ای به رسم قدیم وجود دارد ، که اینک در اغلب ارخالق‌ها از آن صرف‌نظر میشود (شکل‌های ۱۴۰ و ۱۴۱) .

تنبان بانوان قشقائی

زنان قشقائی شلیته‌هایی دارند که به آن تنبان می‌گویند . تنبانها ، از جنس پارچه‌های گلداز است (جز تنبان روئی که از توری سفید تهیه میشود) . گاه میشود که زنان قشقائی تا شش یا هفت تایی آنها را رویهم می‌پوشند . اندازه‌ی تنبانها با هم فرق دارند . وقتی پوشیده میشوند ، در محل کمر ، لیفه‌ی هریک بالای دیگری قرار میگیرد و پائین همه‌ی دامنها ، در یک طراز میباشد . مقدار پارچه‌های تنبانها نیز با هم تفاوت دارد :

زیرترین ، حداقل را دارا است و روئین (که همان توری است) تا حدود شانزده متر هم میتواند دارا باشد . تنبان روئی ، نسبت به تنبانهای دومی و سومی زینت بیشتری دارد (تزئینات دامن‌های زیرین بتدریج کم میشود) .

به انتهای تنبان توری ، طبق معمول پارچه‌ی مشکی پرچینی اضافه میدوزند که عرض آن در حدود ۱۰ تا ۱۵ سانتی‌متر و طول آن در حدود ۵۰ متر است . بالای

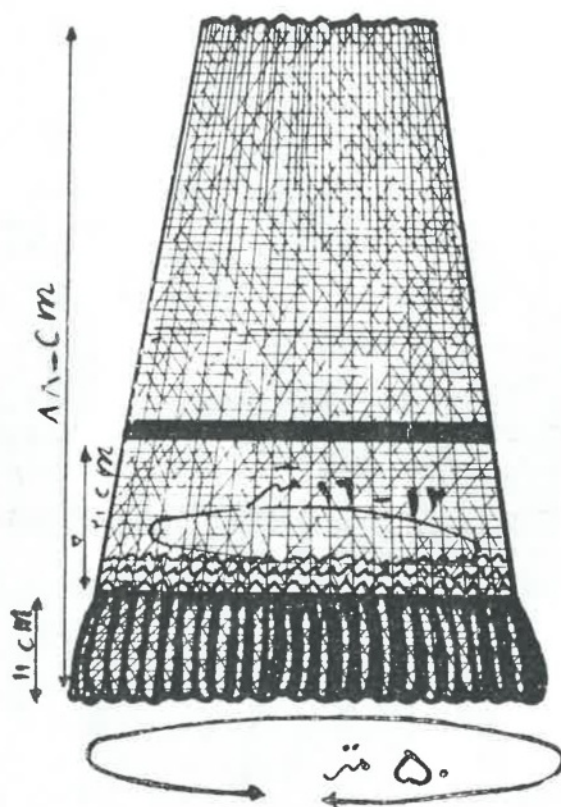

(شکل ۱۴۰) طرح ارخالق بانوان قشائیا

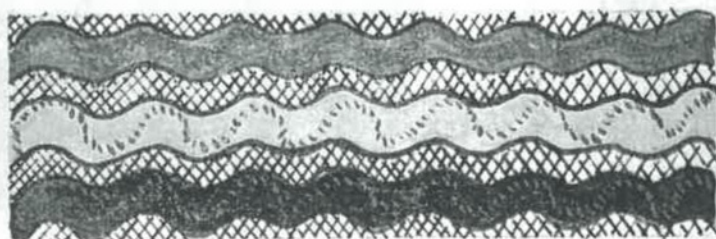

(شکل ۱۴۱) بانوان قشقایی که پوشاک بومی خود و اراخالق مخملی بدون سنبوسه را دربردارند.

این پارچه را (که انتهای دامن توری است) نوار دوزی میکنند . همچنین در حوالی پائین تر از قد شلیته یا تنبان نیز ، نوار توری (معمولاً مشکی) میدوزند . (شکل های ۱۴۲ و ۱۴۳) .

(شکل ۱۴۲)
طرح دامن روئی
بانوان قشقایی .

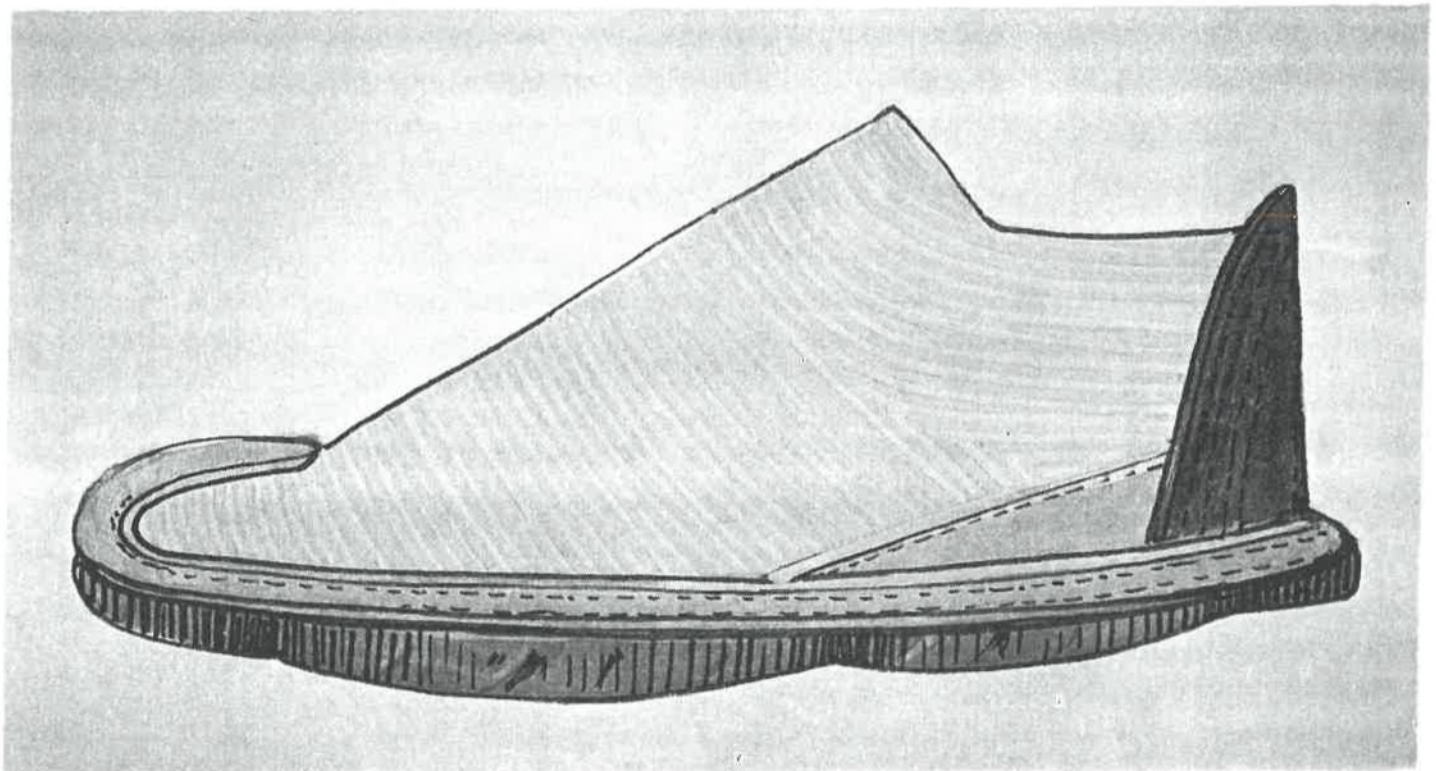

(شکل ۱۴۳) نقشی نواردوزی بر تنبان بانوان قشقایی .

پاپوش بانوان قشقائي

پاپوش بانوان قشقائي همان گيوه ايست كه مردان مي پوشند و جنس مرغوب آنرا در شيراز و آباده تهيه مي كنند (شكل ۱۴۴) .

رويه ي گيوه را زنان بومي روي يك قاعده و اندازه ي معين ، با نخ پنبه اي يا ابريشمي مي بافند . تخت گيوه را ، گيوه دوزان از كهنه پاره هاي پارچه فراهم مي كنند ، وبوسيله ي سرشش و دوخت ، آنها را بهم واميدارند و بُرش ميزند ، و گاه بجاي كهنه پاره ، از چرم استفاده مي كنند و روي چرم را با نخ پرك (چون گلمينخ) دوخت و دوز مي كنند (و در اين حالت آنرا آجيده ميگويند) . در فاصله ي ميان تخت و رويه ي گيوه و همچنين بر بغل هاي سرتاسري گيوه مغزيهائي از چرم خام براي دوام ميدوزند .

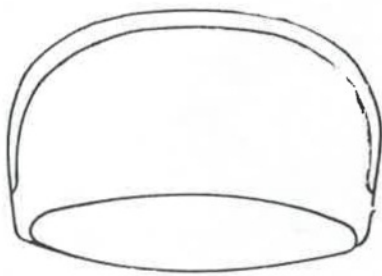
(شكل ۱۴۴) نقش گيوه ي مشهور با ملكي كه مورد استفاده ي بانوان قشقائي است .

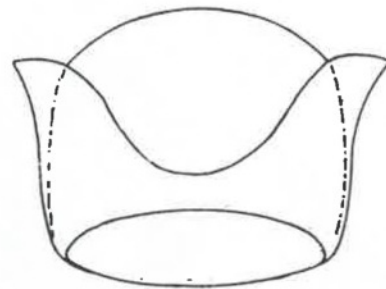
(شکل ۱۴۵) نقاشی پوشاک مردان قشقایی .

پوشاک مردان قشقایی

مردان قشقایی دارای يك كلاه نمدی مخصوص بخود ، پیراهن ، شلوار ، لباده ، شال کمر و جفتی گیوه میباشند (شکل ۱۴۵) .

(شکل ۱۴۷)

(شکل ۱۴۶)

کلاه مردان قشقایی

این کلاه از نمد تهیه میشود و متشکل از دو قسمت درونی و بیرونی است :
قسمت درونی ، همان کلاه اصلی است که سر را می پوشاند و کتلی آن
نظیر کلاه نمدی بختیاری ها برآمده و نیم گرد است .

قسمت بیرونی ، دو زائده‌ی نیمدائره‌ای پهن و تقریباً چسبیده به خود کلاه
است که در بخش پائین و جلو و عقب کلاه ، دو بدو بهم وصلاند ولی در بخش بالا
(جلو و عقب) از هم فاصله دارند و میان آنها فاصله‌ای به شکل هفت (۷) وجود
دارد . (شکل های ۱۴۶ و ۱۴۷) .

در هنگام آفتاب کلاه را بر سر می چرخانند و زائده‌های پهلوی را بجلو و عقب
سر می آورند تا بشکل سایه انداز ، مورد استفاده قرار گیرد (شکل ۱۴۸) .

(شکل ۱۴۸) مردی قشقائی باکلاه موصوف و طرز استفاده‌ی مخصوص از آن .

پیراهن مردان قشقائی

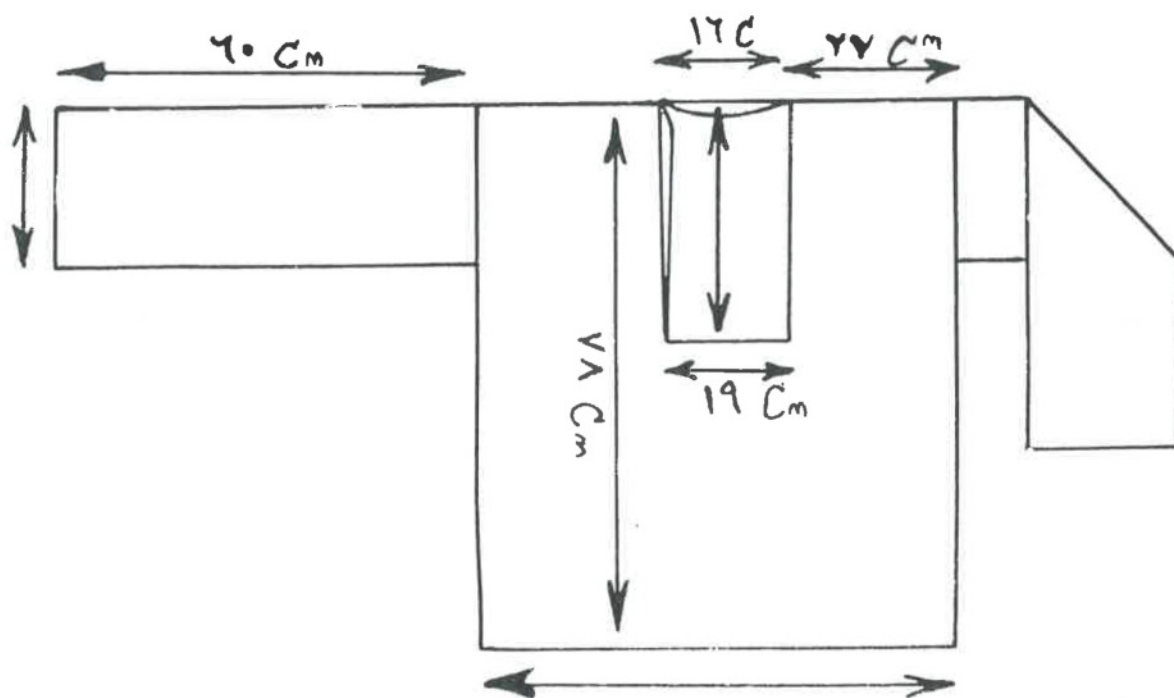
پیراهن مردان قشقائی از لحاظ ساختمان و بُرش ، اختلافی با پیراهن مردان لُر و بختیاری ندارد ، و مانند پیراهن آنان آستینش راسته و یقه‌اش گرد است و گاه ، در جلوی گردن و گاه در پهلوی آن ، با دگمه بسته میشود .
 قدر آن ، معمولی و تا نیمه‌ی اندام است . رنگ آن ، اغلب سیاه و سفید میباشد ولی گاه میشود که رنگ آنرا قرمز نیز انتخاب می‌کنند . (شکل ۱۴۹) .

شلوار مردان قشقائی

اساس شلوار مردان قشقائی ، همان بُرش و ساختمان شلوار مردان بختیاری است (جز اینکه ساق شلوار بختیارها راسته و یکسره است و کمربند پا و بالای ران آن یک اندازه میباشد ولی کمپای ساق شلوار قشقائی‌ها اندکی گشادتر است . همچنین ، بجای لیفه ، پارچه‌ای پهن و لفافدار « چون کمربندی پهن » ببالای ساق شلوار دارد و برای بسته شدن ، دگمه‌هایی در پهلوی کمر شلوار کار گذاشته‌اند) .
 شلوار قشقائی‌ها ، میانساق نیز دارد که البته کوچک است . رنگ شلوار مردان قشقائی اغلب مشکی مخصوصاً دبیت مشکی میباشد . (شکل ۱۵۰) .

لباده‌ی مردان قشقائی

لباده‌ی مردان قشقائی (چون سرداری بختیاری‌ها یا ستره‌ی لرها) دارای یک نوع بُرش و قواره است . اختلاف در انتخاب پارچه و زبری و لطافت یا با نقش و بی‌نقش بودن ، رنگین یا بی‌رنگ بودن آنها است .
 لباده‌ی قشقائی‌ها ، اغلب با رنگهای روشن ساده یا گلدار تهیه میشود (شکل ۱۴۸) .
 یقه‌ی لباده بدون برگردان است و کناره‌های آن تا پائین دامن بدون دگمه

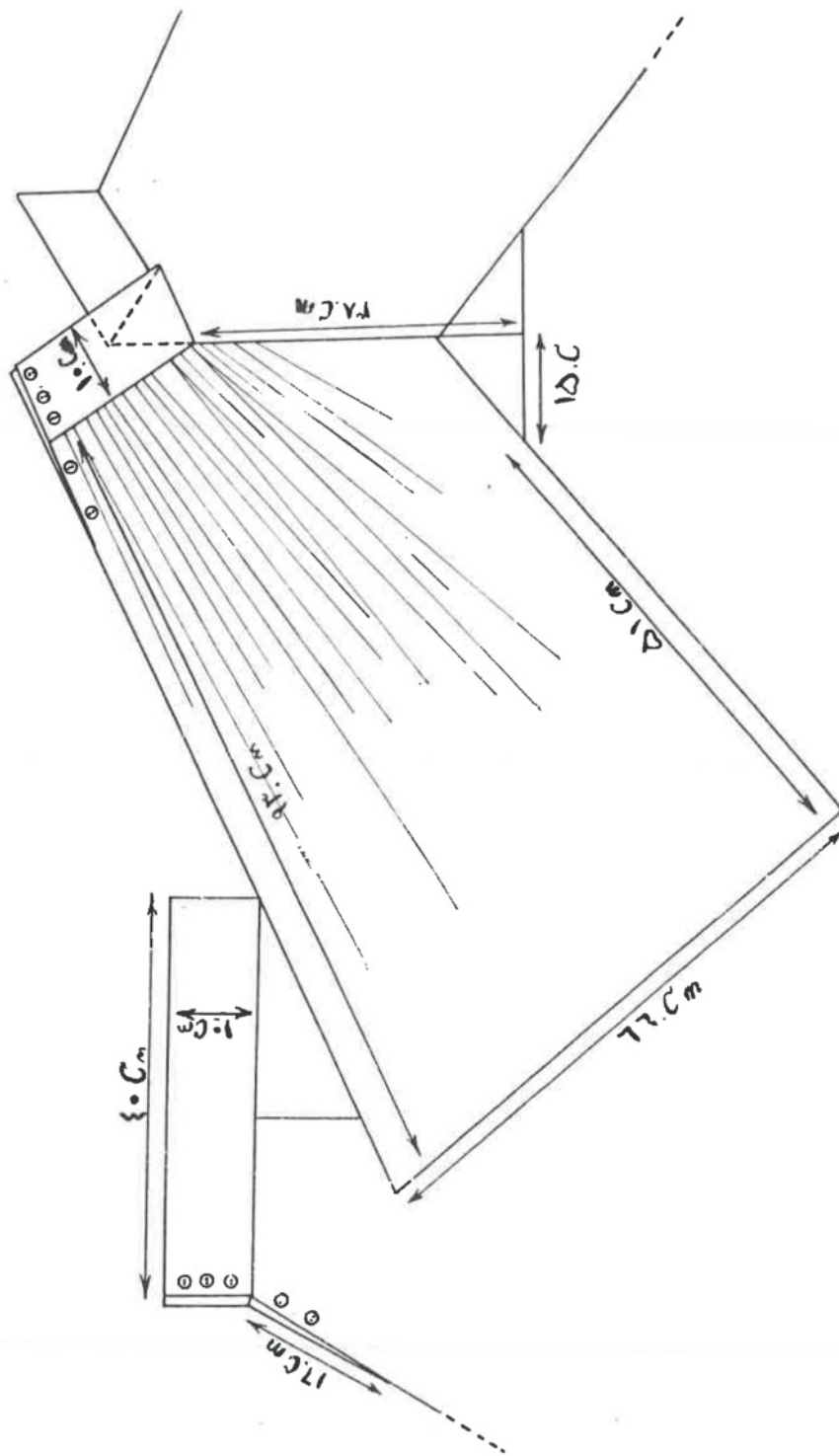

(شکل ۱۴۹) طرح پیراهن مردان قشائیه

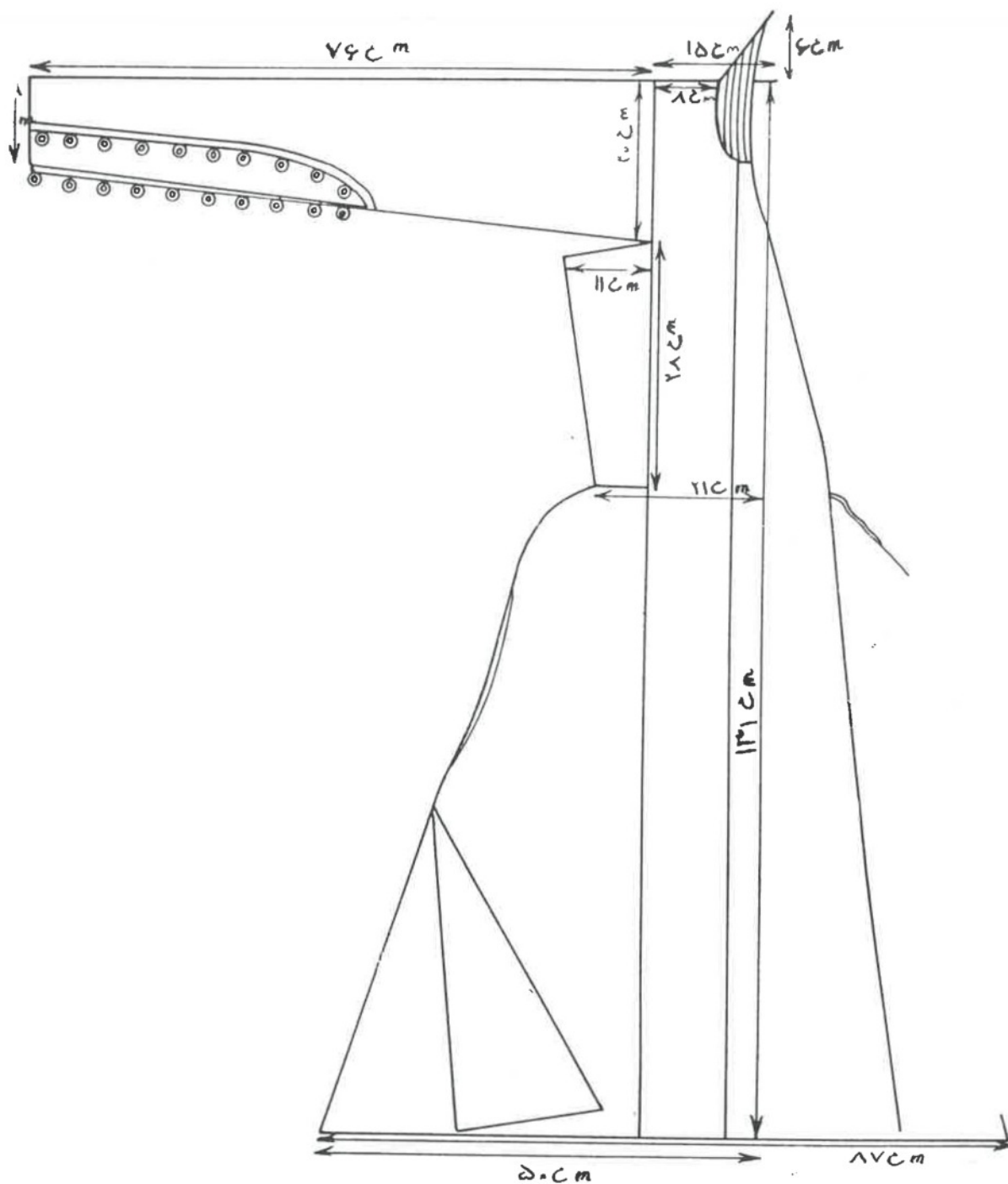
میباشد . دو پهلوی دامن تا بحوالی انگشتان دستی که آویخته است چاک دارد ، و بالای این چاکها ، جیبها را تعبیه کرده اند . (کمرگاه لبّاده را گاهی تنگتر از معمول ، بُرش میزنند) .

دامن لبّاده ، در بخش پائین ، گشاد است و به وسیله‌ی شال کمر ، دامن‌ها بر رویهم استوار میشوند .

آستین لبّاده دارای بُرشی راسته است و دم آستین در بخش رو به کمر ، شکاف دارد (شکل ۱۵۱) .

(شکل ۱۵۰) طرح شلوار مردان قشائی .

(شکل ۱۵۱) طرح تبادی مردان قشائی .

شال کمر مردان قشقایی

شال کمر این مردان، در حدود چهار - پنج متر درازا و حدود یک متر پهنا دارد و آنرا از پارچه‌های ساده یا گلدار انتخاب میکنند و سر و ته شال را در جلوی بدن بهم چندین گره میزنند (شکل ۱۵۲) .

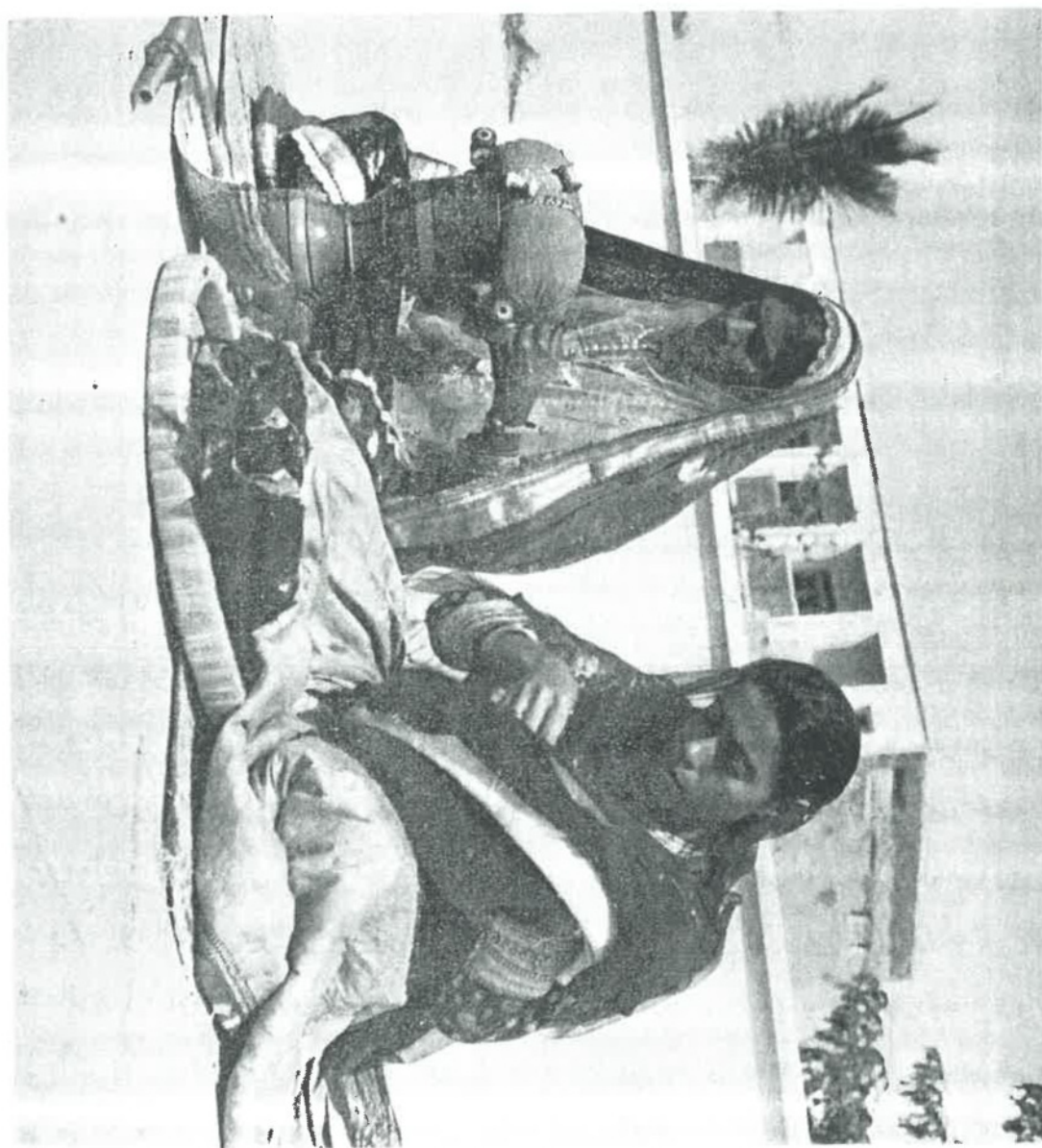

(شکل ۱۵۲) مردی قشقایی با کلاه بومی و شال کمر با گره مخصوص .

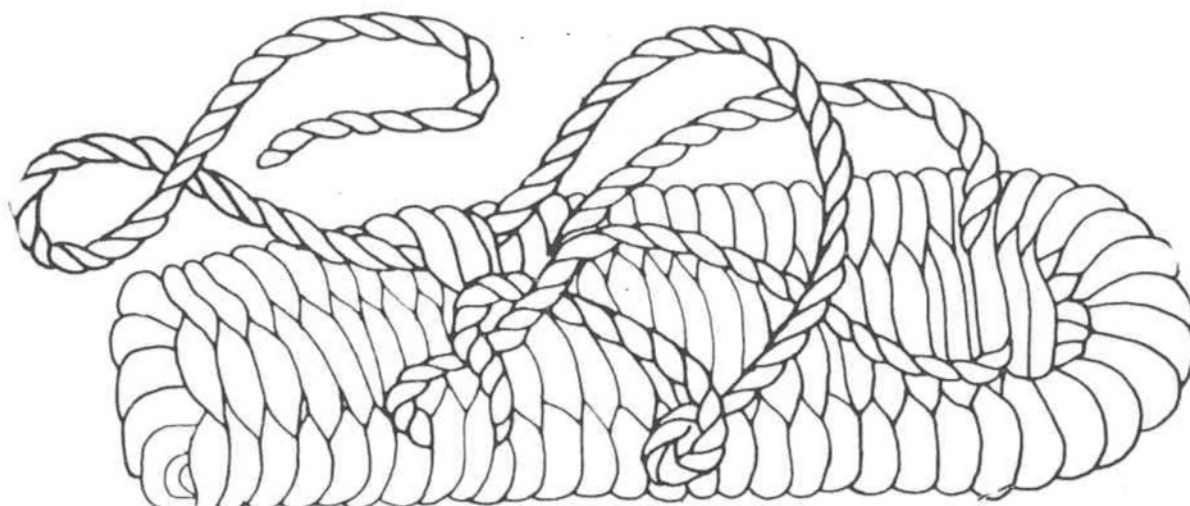
بندریها

ساحل‌نشینان جنوب کشور ما ، (که به بندری مشهورند) بر اثر آیند و روند عمومی (از راه دریا و خشکی) غالباً دستخوش تبادل سلیقه‌ی دائمی ساحلی شده‌اند ، و در طی قرون (با توجه به انتخاب احسن) از دونوع پوشاک عربی و هندی چیزی کم و بیش چاشنی سلیقه‌ی بومی خود کرده‌اند ، و در مقام مقایسه با سلیقه‌ی برخورد-کنندگان ، وضعی مخصوص (که توأم با ظرافت بومیانه است) برای خود بوجود آورده‌اند ، ولی این وضع مخصوص و مطلوب ، خاص بانوان بندری میباشد ، زیرا مردان بندری پوشاک درخور گفت ندارند : تن‌پوش آنان (اگر شلواری در منظر بلوچی یا قشقائی ، یا نیمه‌بلوچ و نیمه قشقائی نباشد) قطعاً لنگی است بر میانشان بسته ، و دیگری از آن در موقع لزوم بر دوششان افکنده ، یا پارچه‌ای به شکل عمامه‌ی درهم ، رهاتر بر سرشان پیچیده و پای‌پوشی است بافته از گیاه (که در لای انگشتان پایشان استوار است) (شکل‌های ۱۵۳ و ۱۵۴) .

این وضع همچنان (بسوی شرق تا میدان اثر و نفوذ بلوچها ، و عرضاً تا بحد نفوذ شهرنشینان) کم و بیش بر قرار است .

(شکل ۱۵۳) بانوان بندری ساکن بندرعباس و پیرامون آن در پوشاک بومی خود .

(شكل ۱۵۴) كفش بافته از گياه مردان بندري .

پوشاك بانوان بندري

بانوان بندري داراي هفت تا هشت تکه پوشاك اند كه شامل كلاهك ، روسري ، پيراهن ، شلوار ، كفش ، چادر و نقاب مي باشد (شكل ۱۵۵) .

كلاهك بانوان بندري

كلاهك بانوان بندري ، پارچه ي سه گوشه اي است آستر دار و به رنگهاي مختلف كه بر روي روسري مي نهند .

دو گوشه ي اين لچكي را (كه در پشت سر قرار مي گيرد) به وسيله ي قيطان ، بهم مي پيوندند ، و بر دنباله ي کوتاه قيطان زيوري گرد و كوچك مي آويند . نحاشيه ي جلوي كلاهك را زر دوزي و نوار دوزي مي كنند و گاه ، سكه هاي تزئيني از آن مي آويند (شكل ۱۵۶) .

روسی بانوان بندری

روسی بانوان بندری، پارچه‌ایست توری و مستطیل‌شکل، به رنگهای مشکی و بنفش (ساده، یا دارای گل‌های زرکوب) و در زیر کلاهک روی سر گذارده میشود. کناره‌های آن از حوالی بناگوش به زیر گلو آمده با سنجاق بسته میشود و بدور گردن و شانه می‌پیچد. اندازه‌ی آن در حدود یک متر و نیم و بیشتر، و عرض آن در حدود ۸۰ سانتیمتر است.

کناره‌های دو عرض و یک طول بالای روسی را اغلب حاشیه‌های زرین میدوزند و گاه سکه‌های تزئینی در پیش رو به آن می‌آویزند (شکل ۱۵۷).

پیراهن بانوان بندری

پیراهن بانوان بندری، راحت‌ترین انواع پوشش است. قدر آن تا بحوالی زانو است. آستینش راسته و فراخ است (بفراخی ۵۰ تا ۶۰ سانتیمتر چنانکه بال در میان آن به آسودگی جولان دارد و در حالت آویخته، قدر آن تا بحوالی انتهای دامن پیراهن میرسد).

یک زیر بغلی بزرگ (که اضلاع لچکی آن در حدود سی سانتیمتر و گاه میشود که بیشتر باشد) دامن و آستین را بهم می‌پیوندد.

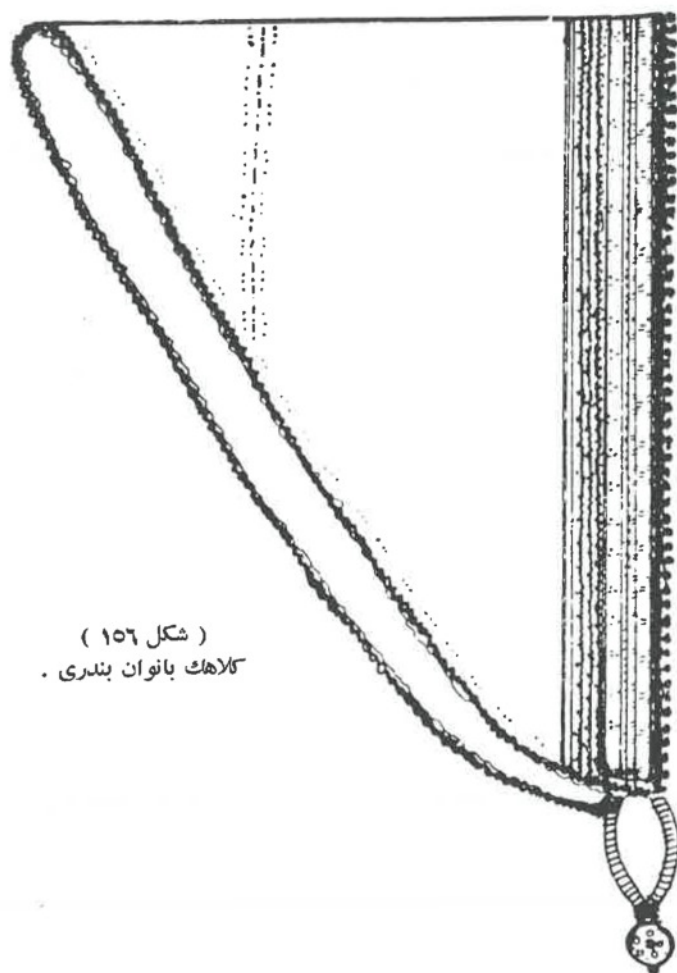
معمولاً این زیر بغلی را نیز از جنس پارچه‌های توری (ضمناً الوان) انتخاب میکنند و به کناره‌های آن نوارهایی به رنگ دیگر میدوزند.

عرض دامن پیراهن در حدود ۸۰ تا ۹۰ سانتیمتر است. یقه‌ی آن گرد، و بدون برگردان است. از پهلوهایی یقه بیائین (اواسط جلوی دامن) حاشیه‌ی پهن و رنگی به آن میدهند (که با نوارهای زری و الوان پُرش میکنند).

بر روی سینه از جلوی یقه بیائین تا حدود پستانها چاک میدهند و لبه‌های این

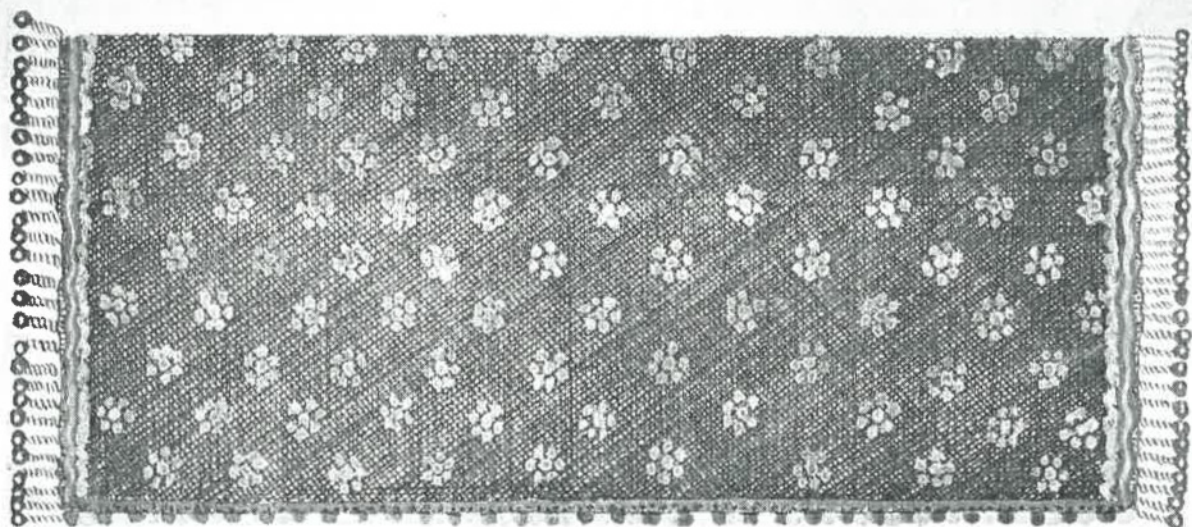
(شکل ۱۵۵) نقاشی پوشاک بانوان بندری .

(شکل ۱۵۶)
کلاهک بانوان بندری .

چاکها را قیطان دوزی میکنند . در درازا و پهنای پیراهن (طبق رسم و معمول)
نوارهایی رنگین (زنده و تند) با حاشیه‌های طلائی میدوزند ، و به این طریق
پیراهنی مجلل ، با تزئیناتی هندسی به وجود می‌آورند .
پیراهن را نیز (چون روسری) از جنس توری و اغلب مشکی و بنفش تیره
انتخاب می‌کنند تا تزئینات الوان و زرین ، بر روی آن جلوه‌گری داشته باشد .
(شکل ۱۵۸) .

چون به این پیراهن‌ها ، دستبندها و دانه‌های درشت به رشته کشیده‌ی کهرباها
و خلخالها (که در مچ پا دارند) و گردن بندها و سینه‌ریزها و سکه‌های تزئینی را

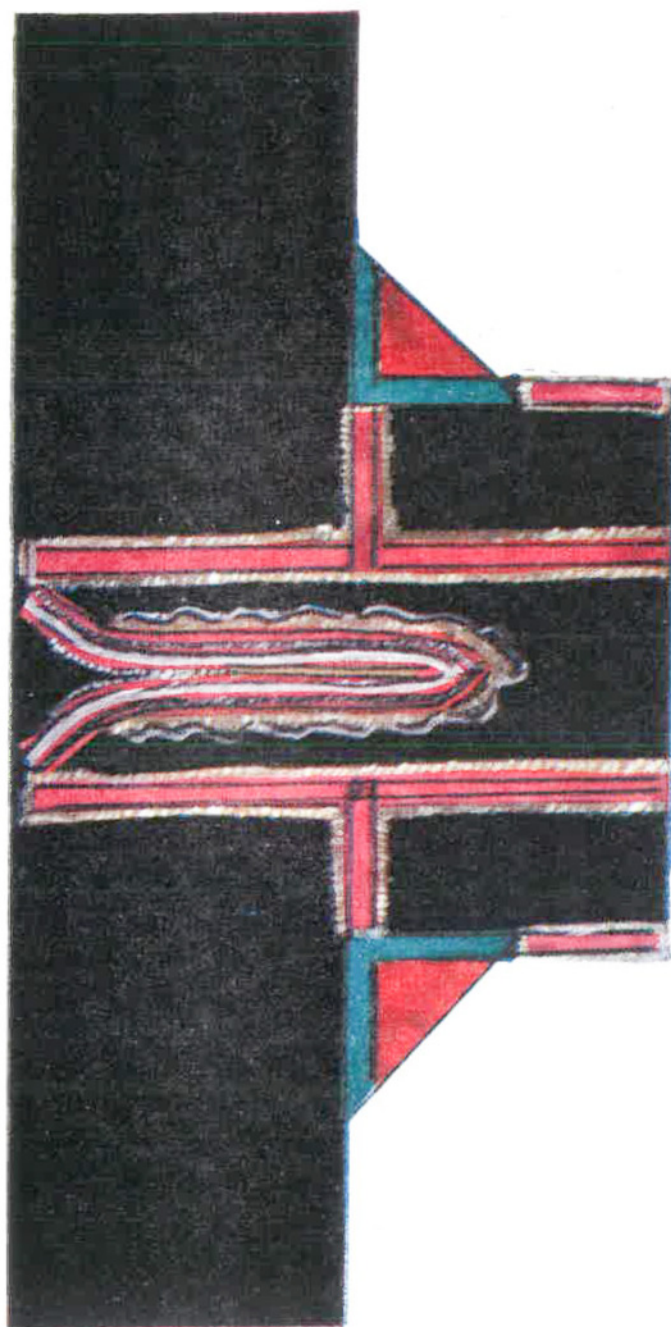
(شکل ۱۵۷) روسری بانوان بندری .

(که رویهم به ردیف انباشته و برکناره‌های روسری و کلاهک دوخته است) اضافه کنیم ، بانوان بندری را در هیئت مطبوعتر بومی خود می‌توانیم مجسم کنیم (شکل‌های ۱۵۹ و ۱۶۰) .

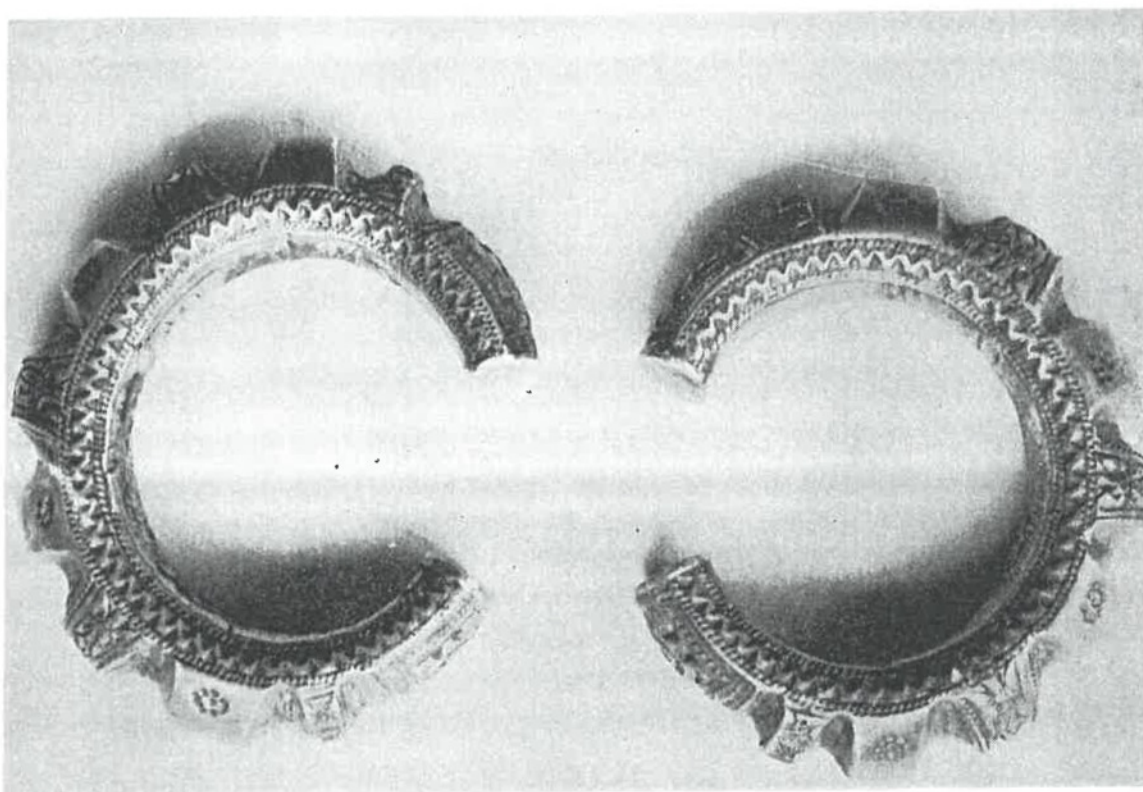
شلوار بانوان بندری

شلوار بانوان بندری (نظیر شلوار بانوان کُرد و ترکمان) از دو ساق دمپا تنگ و یک میانساق پهن لوزی شکل (که از قطر درازش تا زده و لچکی میشود) تشکیل شده و مانند شلوار آنان ، نیز از دو رنگ و دو جنس پارچه تهیه میگردد (شکل ۱۶۱) .

معمولاً ، بخش بالائی شلوار از جنس چیت‌های گلدار و بخش پائینی (میانساق و ساق‌ها) از پارچه‌های مرغوب و لطیف اطلسی و ساتن گلدار و رنگین تهیه میشود .

(شکل ۱۵۸) نقاشی پیراهن بانوان بندری .

(شکل ۱۵۹) خلخال (زیوریکه بانوان بندری نیز در میچ پا دارند) .

کمر شلوار ، لیفهایست ، و کمپای آن بطرف داخل دو پا ، چاک دارد ، و بر دوره‌ی آن و چاک‌ها زر دوزی و نوار دوزی میکنند (شکل ۱۶۲) .

کفش بانوان بندری

کفش بانوان بندری ، از نوع صندل است (و کفشی است معمولاً دارای چند تسمه که در لای انگشتان شست قرار میگیرد) . بانوان بندری از کفش‌های بانوان بلوچ نیز استفاده میکنند .

چادر بانوان بندری

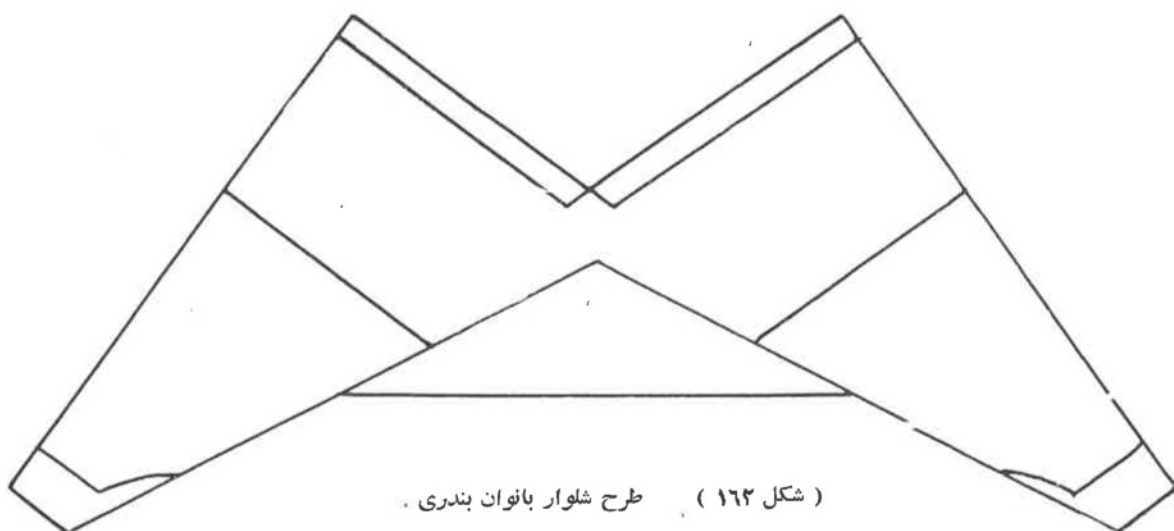
بانوان بندری ، گاه چادری از جنس توری روشن و گلداری یا تیره و زیوردار

(شکل ۱۶۰) دستبند بانوان بندری .

(شکل ۱۶۱) نقاشی شلوار بانوان بندری

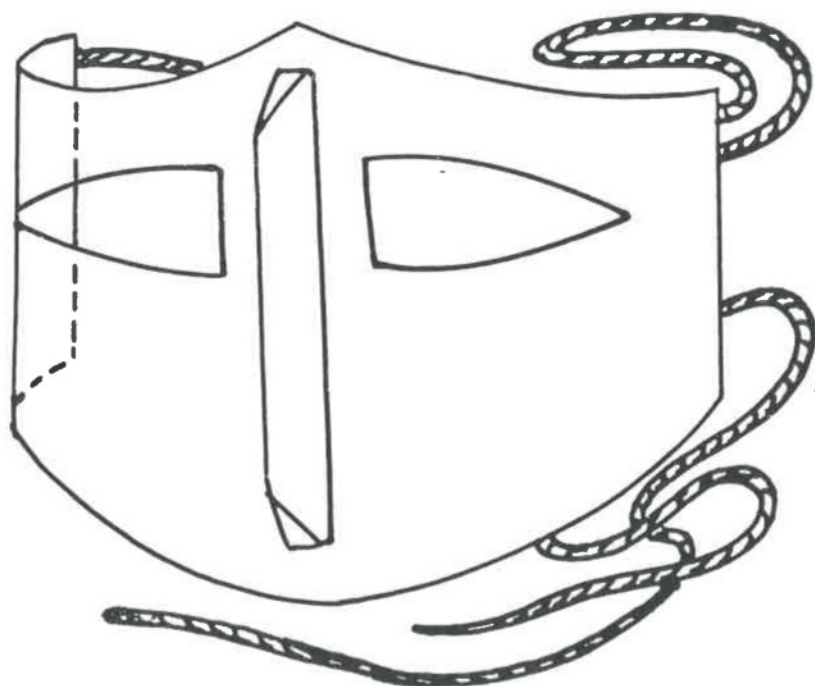

مستطیل شکل و گاه نیمگرد دارند که درمواقع لزوم از آن استفاده میکنند . یکی از طرق استفاده از چادر (علاوه بر پوشش) اینست : زنان کارگر ، مقداری از يك گوشه‌ی چادر مستعمل خود را گرد هم می‌پیچند و بر سر می‌نهند ، و کوزه های آب و اشیاء سنگین را (که با سروگردن حمل میکنند) بر روی گوشه‌ی گرد کرده‌ی چادر (که بر سر است) میگذارند . (و گاه میشود که پارچه‌ای را گرد کرده بجای چادر بر سر بگذارند) .

نقاب بانوان بندری

بانوان بندری ، برای پوشاندن چهره‌ی خود از بیگانه ، نقابی دارند از جنس پارچه‌ی مشکی (و گاهی چرمی و ظریف) بشکل نیم گرد و به اندازه‌ای که پهنای روی صورت را می‌پوشاند . انحنا‌ی این نیم گردی بیابین قرار میگیرد ، و دو گوشه‌ی

این انحنا بخط مستقیم بریده است . جای دو چشم را در این نقاب درآورده‌اند و بر راستای بینی ، جوفی بدرازی ده سانت و پهنای در حدود دو سانت کمتر ، تعبیه کرده‌اند و چوبی بصورت تیغه در آن نهاده‌اند (شکل‌های ۱۶۳ و ۱۶۴) .
در بالا و دو گوشه‌ی طرفین نقاب ، قیطانهای در دوجای نزدیک بهم دوخته‌اند که با گره زدن آنها در پشت سر ، نقاب را در چهره ، استوار نگاه میدارند .

(شکل ۱۶۳) طرح نقاب بانوان بندری .

(شکل ۱۶۴) بانوان بندری در پوشاک بومی و نقاب مخصوص بخودشان .

پوشاك بلوچها

منطقه‌ی بلوچ نشین ، منطقه‌ایست وسیع که در گذشته‌ی نزدیک ، به دو منطقه‌ی بلوچ ایران و انگلیس (و اکنون ایران و پاکستان) قسمت شده است . مردم این سامان که زمانی به شجاعت و بی‌باکی زیاتر بوده‌اند ، امروزه قسمت اعظم منطقه‌ی جنوب شرقی ایران را زیر سکونت دارند ، و دارای قبیله‌های فراوان (با نامهای فراوانترند) و از نظر اجتماعی و زبان دارای خصایص قابل مطالعه میباشند .

پوشاك آنان به تبعیت از رسم و تأثیر همجواری پوشاکی است که معمول سراسر منطقه‌ی جنوب شرقی و مناطق بلوچ‌نشین ایران (چون سیستان و جنوب خراسان) و در غرب تا بسوی بنادر و مرز کرمان است (و ضمناً ، چون پوشاك نواحی شرقی خراسان یادآور پوشاك باستانی ما در پیش از اسلام است) .

بانوان بلوچ در اینمیان ، در تهیه‌ی پوشاك بسیار جالب و باشکوه (از طریق سوزندوزی بر پارچه‌ها) بی‌نظیرند . قباها‌یی که تهیه میکنند (گاه برای خاطر سوزندوزی سرتاسری بر آنها) چند سال وقت صرف می‌کنند . ولی اینك ، دیگر آن فرصت و حوصله‌ی درخور چنین کارها (نظیر کار شکل‌های ۱۶۵ و ۱۶۶ برای آنان نیست و فقط به تهیه‌ی قطعاتی کوچکتر (چون سر دست‌ها ، پیش‌سینه‌ها و پیش‌دامنها اکتفا میکنند .

پوشاک بانوان بلوچ

پوشاک اساسی بانوان بلوچ ، عبارتست از : سربند ، پیراهن ، شلوار ، قبا ، چادر و کفش (شکل ۱۶۷) .

سربند بانوان بلوچ

بانوان بلوچ ، سربندی دارند از پارچه یا مخمل ، که کلاهکی شبیه نیمتاج است ، و بر بالای پیشانی روی سر قرار میدهند و دنباله یا دو گوشه‌اش را در پشت سر ، گره میزنند .

بخش جلوی سربند را (که بر پیشانی است) سکه دوزی میکنند ، و نیز زیورهای بر دو پهلوی صورت از آن می‌آویزند (شکل ۱۶۸) .
بانوان بلوچ ، گیسوان خود را می‌بافند و مانند بانوان کُرد و ترکمان ، آنها را در لای گیسوبندهای نقره‌ای قرار میدهند (شکل‌های ۱۶۹ و ۲۳) .
و در منخرین خود گاهی زینتی بنام پُلَک^۱ نصب میکنند که اغلب دانه‌شان و گوه‌ری است (شکل ۱۶۷) .

پیراهن بانوان بلوچ

پیراهن بانوان بلوچ ، معمولاً از پارچه‌های تیره (مانند مشکی ، مخطط و گاهی هم با زمینه‌ی روشن ساده) انتخاب میشود ، و دارای پهنائی نسبتاً گشاد و قدی بلند است (و گاه ، تا به پشت پا هم میرسد) . بُرش آن راسته میباشد و آستینش در حوالی مچ دست به تنگی می‌گراید ، و جلوی سینه ، چاک دارد . سر دست و بخش سینه و جلوی دامن پیراهن را اغلب سوزندوزی میکنند (شکل‌های ۱۷۰ و ۱۶۷) .

۱- پُلَک Poilaque شاید همان پولک باشد که از پول مشتق است و درگیلکی نیز به دگمه گفته میشود .

(شکل ۱۶۵) نقاشی سوزندوزی بر قباى بانوان بلوچ . نماى دهانه‌ی جیب در پهلوى قبا

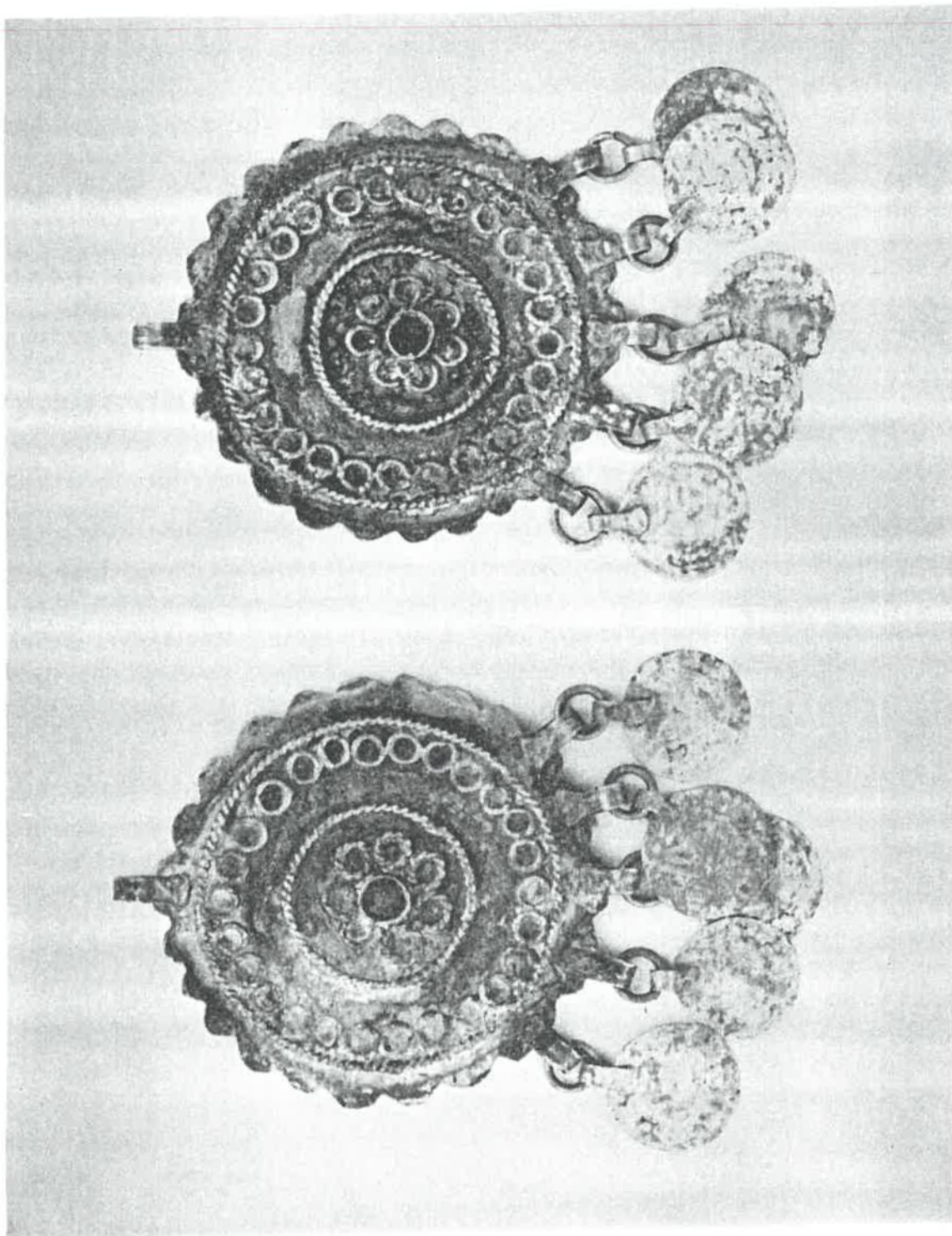
.

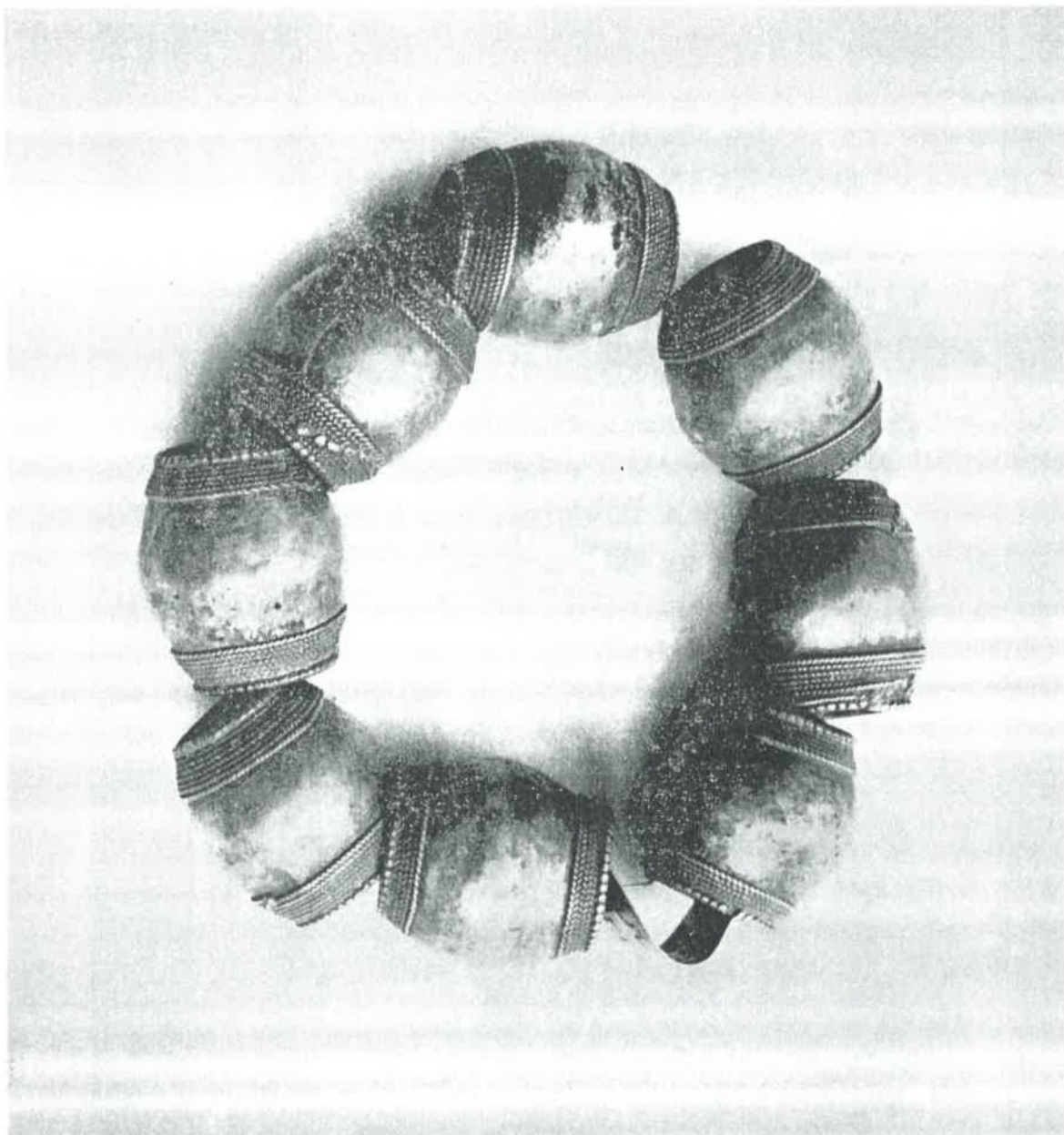
(شکل ۱۶۶) نقاشی سوزندوزی بخشی از قبای بانوان بلوچ .

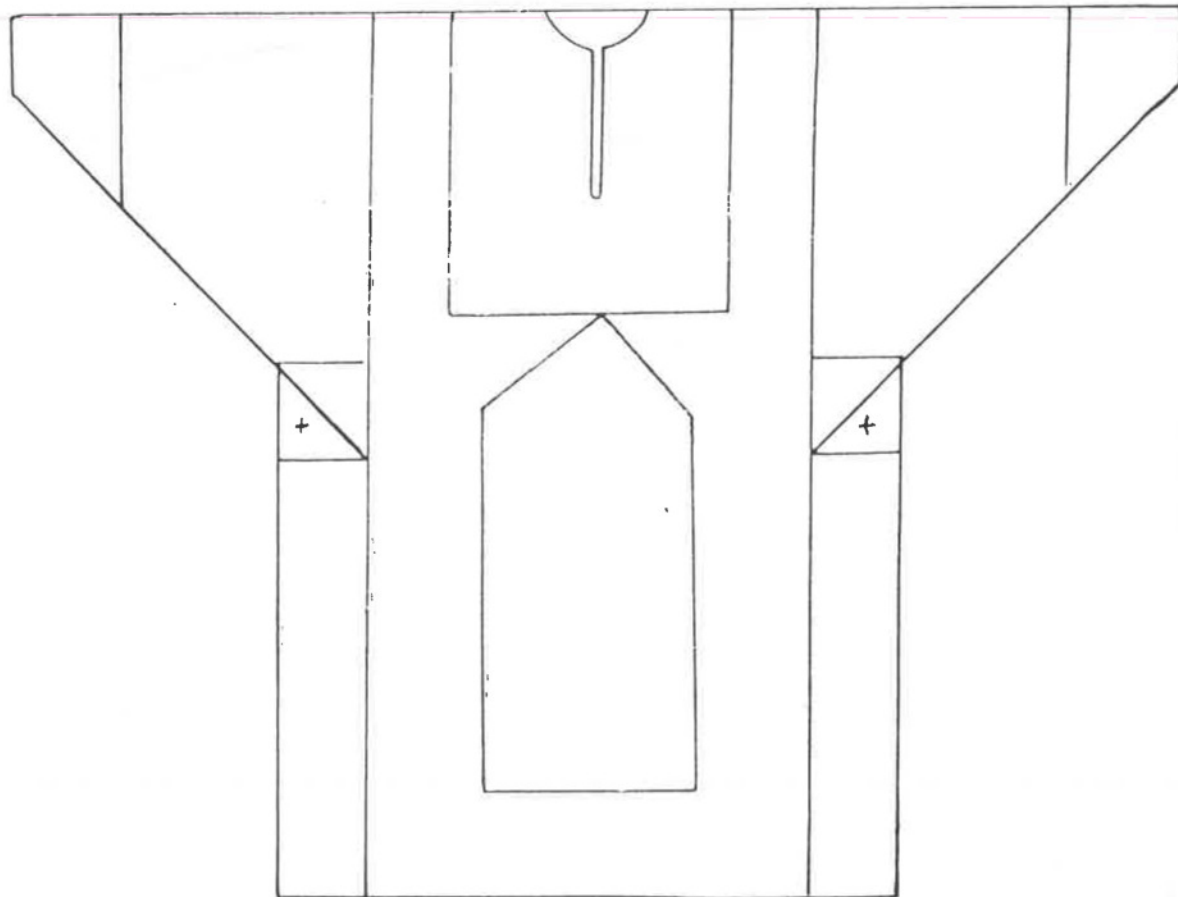
(شکل ۱۶۷) نقاشی پوشاک بانوان بلوچ .

(شکل ۱۶۸) زیور چپ و راسته‌ی بانوان بلوچ .

(شكل ۱۶۹) گیسویندهای بانوان بلوچ .

(شکل ۱۷۰) طرح پیراهن بانوان بلوچ .

سه‌گوشی زیر بغلی پیراهن را گاهی از رنگی دیگر انتخاب میکنند (رجوع شود به شکل ۱۷۰ به علامت +) .

شلوار بانوان بلوچ

شلوار بانوان بلوچ ، نظیر شلوار بانوان بندری در شکل‌های (۱۶۱ و ۱۶۲) است ، و گاه ، میشود که آنرا فراخ نیز بگیرند (نظیر شلوار مردم شرق خراسان ، که خواهد آمد) ولی در هر حال دمپای شلوارها را تنگ میگیرند ، و بر آن معمولاً سوزندوزی ، نوار دوزی و زری دوزی میکنند .

پارچه‌های شلوار را از جنس مرغوب و لطیف، و برای تزئین کردن به میل خود آنرا ساده و بدون گل و بوته میگیرند.

بانوان بلوچ، در میچ پای خود خلخال دارند، و معمولاً در جوف خالی آن سنگریزه میریزند تا در حین راه رفتن و حرکت (چون النگوی مجوف و سنگدارشان « که بزبان محلی سنگه مینامند ») سروصدا و آهنگ ایجاد کند (خلخال و النگوی سنگدار را مخصوصاً مورد استفاده‌ی کودکان « حین حفاظت آنان » قرار میدهند تا در راه رفتن کودکان، صداها را بشنوند و مسیرشان را تشخیص بدهند) (شکل ۱۷۱).

قبای بانوان بلوچ

قبای بانوان بلوچ، شاهکار سلیقه، دقت، حوصله، پشتکار و ذوق و شوق است (شکل‌های ۱۷۳ - ۱۶۷ - ۱۶۶ و ۱۶۵).

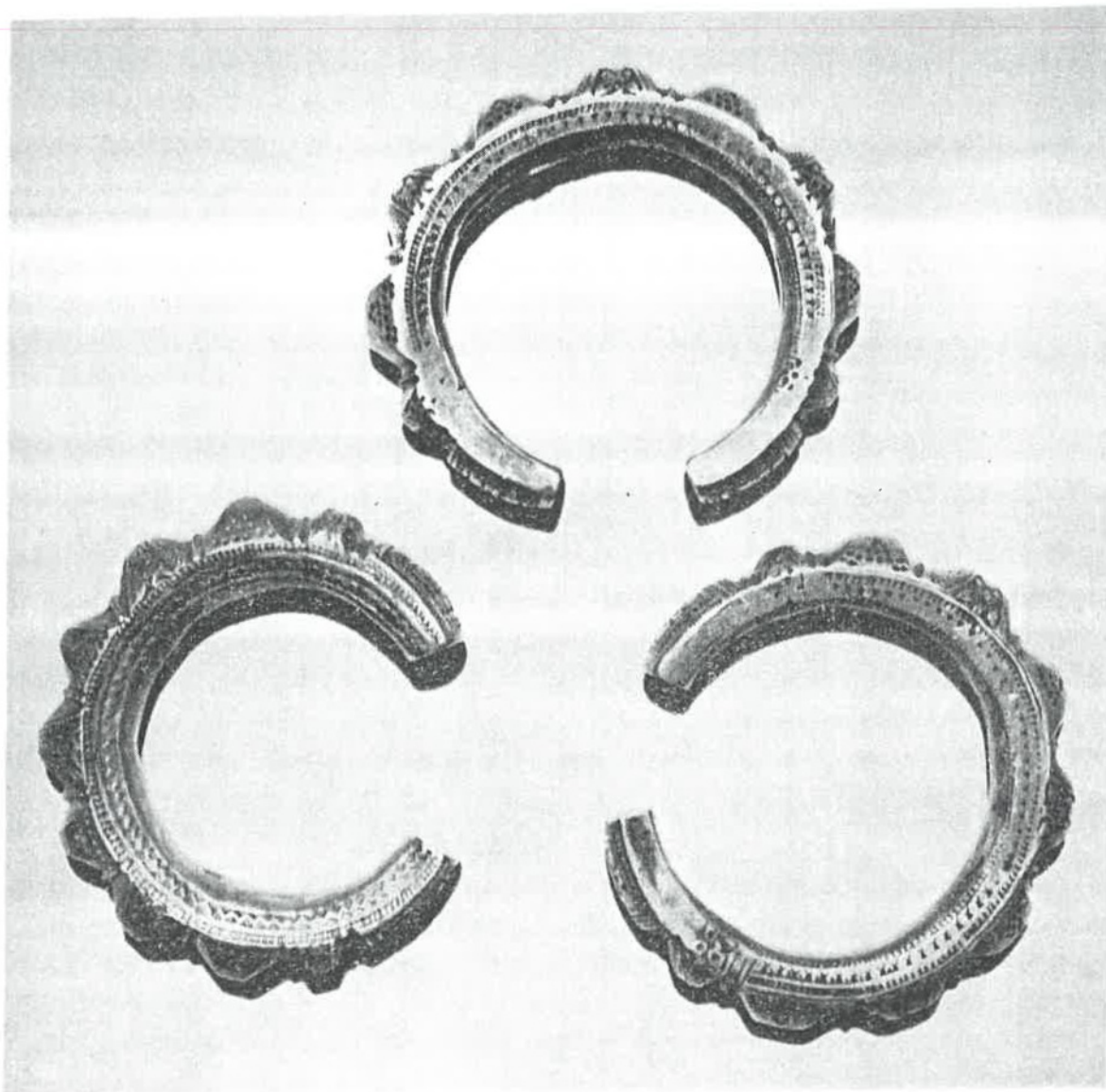
شکل عمومی آن طرحی است راسته و ساده، با آستین‌های بلند و یقه‌ی گرد و بدون برگردان. جلوی قبا، راست پپائین می‌آید و در جلوی گردن و کمر به وسیله‌ی دو دگمه نخ‌ی گرد کرده، بسته میشود (شکل ۱۷۲).

پائین دامن قبا را در دو پهلوی به اندازه‌ی ده سانت چاک میدهند (شکل‌های ۱۷۴ و ۱۷۲).

و دو جیب‌نما نیز در حوالی کمرگاه در پهلوها میسازند (شکل ۱۷۲) (جیب‌نما، تنها نمای چاک جیب است و کیسه جیب ندارد).

چادر بانوان بلوچ

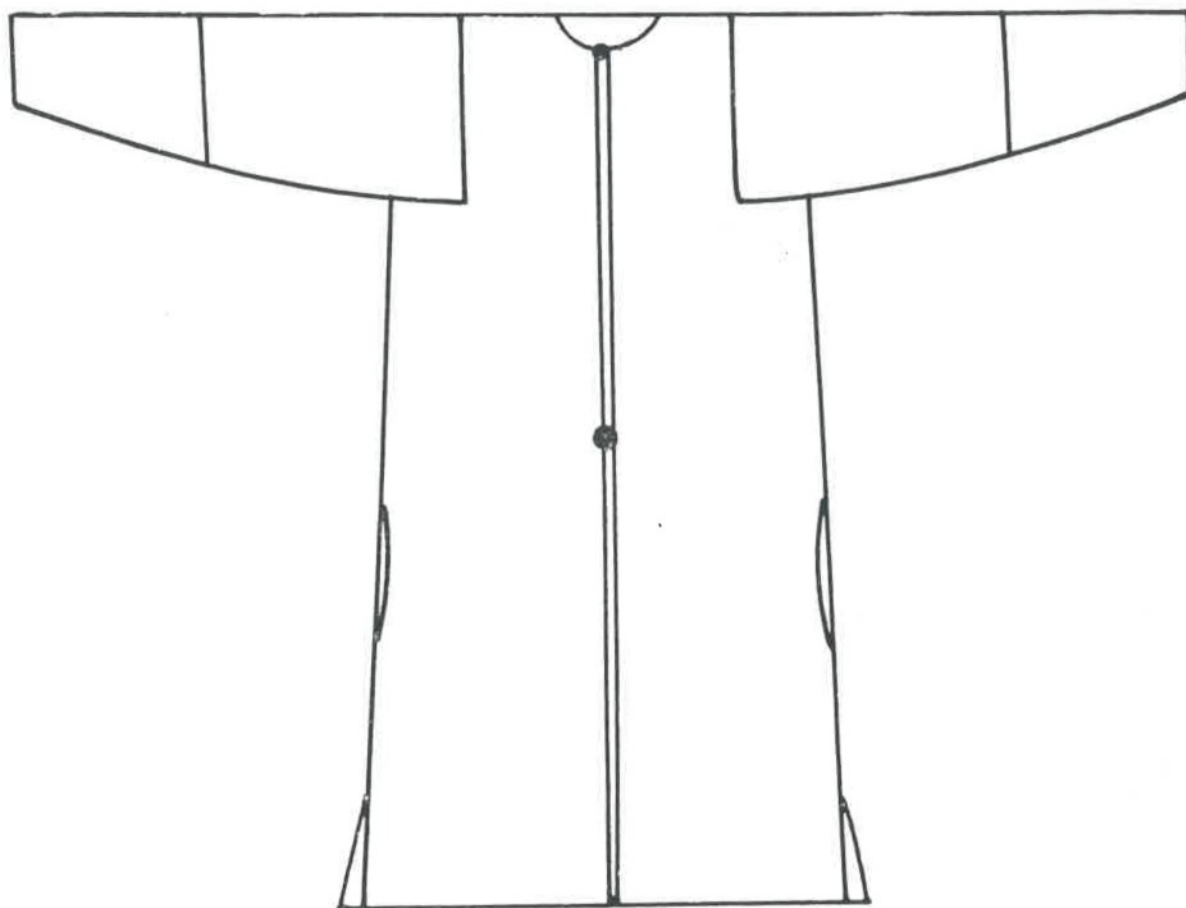
بانوان بلوچ، بر روی همه‌ی پوشاک خود، چادری نیز بکار می‌برند که مستطیل‌شکل است و از جنس پارچه‌های توری و نازک میباشد (شکل ۱۷۵).

(شکل ۱۷۱) خلخال (زینت مچ پای بانوان بلوچ) .

کفش بانوان بلوچ

بانوان بلوچ (علاوه بر کفش بومی خود که از لیف گیاه « خاصه گیاهی صحرائی بنام پوَرگ » تهیه میکنند) دو نوع دیگر نیز دارند که یکیش از نوع صندل است و چرمی میباشد و معمول بانوان بندری نیز هست (که گفته آمد) ؛

(شکل ۱۷۲) طرح قبای بانوان بلوچ .

و نوع دیگر ، کفشی است با پاشنه‌ی چرمی و رویه‌ی زربفت و گلدوزی شده (که البته تزئینات سابق را اکنون کمتر در آن بکار می‌برند ، و باری زر دوزی شده و نقشین است) و در برخوردهای با همسایگان نیز ، از آن بدست می‌آورند (شکل ۱۷۳) .

(شکل ۱۷۳) نقاشی سوزندوزی بر آستین قبای بانوان بلوچ .

(شکل ۱۷۴) نقاشی چاک دامن قبا و سوزن‌دوزی بانوان بلوچ بر آن

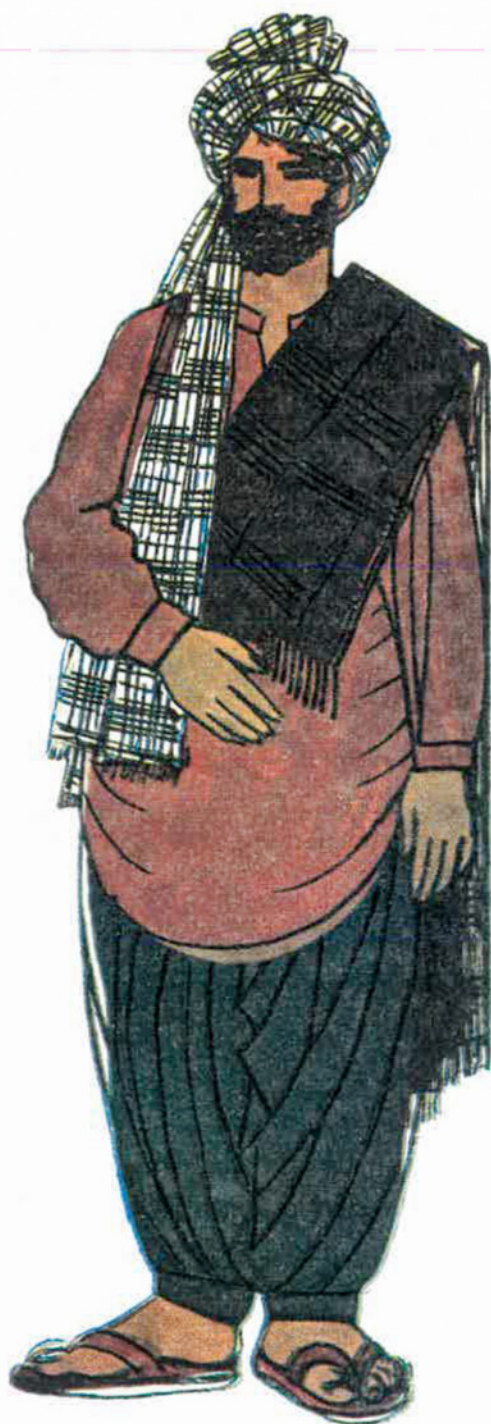
(شکل ۱۷۵) بانوی بلوچ با چادرش .

زيور بانوان بلوچ

زيور دوستي در نزد زنان ، امري نيست كه خاص مردمي محدود باشد . بانوان بلوچ نيز از همه گونه وسايل تزئيني براي جلوه گري استفاده ميكنند و با اشتياق تمام به خود آرائي مي پردازند . گوشواره هاي خوش تركيب ، انگشترها ، خالخالها ، النگوهاي مختلف ، گردن بندها و سينه ريزها ، وسايل تزئيني عادي بانوان بلوچ است . نبودن اين وسايل جلوه گري ، فقر اساسي آنان را بيشتر جلوه گر مي سازد . (شکل های ۱۷۷ و ۱۷۸) .

(شکل ۱۷۶) نقاشی کنش بانوان بلوچ .

(شکل ۱۷۹) نقاشی پوشاک مردان بلوچ .

پوشاک مردان بلوچ

مردان بلوچ دارای سربند، پیراهن، شلوار و کفش میباشند. قیافه‌ی سوخته و خشن آنان در زی این پوشاک ساده، خشن‌تر و محکم‌تر جلوه می‌کند (شکل ۱۷۹).

سربند مردان بلوچ

سربند مردان بلوچ (که در محل به آن، پاک می‌گویند) پارچه‌ایست به طول از سه متر بیشتر و معمولاً ساده و نازک می‌باشد، و آن را چون عمامه به دور سر می‌پیچند. یکسر آن را در پشت سر تا حدود کمر و گاه پائین‌تر می‌آویزند، و سر دیگر را (که اندک است) چون تاجی بر بالای عمامه در لای پاک استوار می‌کنند. (این طریق، معمولاً برای مواقعی است که حوصله‌ای در کار است و مناسبات به آنان امکان خودآرائی را بدهد، و گرنه بهمان دنباله، اکتفا می‌کنند و سربند را نیز باری بهر جهت بر روی سر و امیدارند).

سربند را، از پارچه‌های به رنگ سفید یا نخودی و گاهی هم از انواع چهارخانه‌ها فراهم می‌کنند (شکل ۱۸۰).

پیراهن مردان بلوچ

مردان بلوچ از دو نوع پیراهن استفاده می‌کنند: نوعی از آن، با آستین بلند مچ‌دار و یقه‌ی برگردان است که چاک‌ی نسبتاً بلند در دوپهلو دارد (شکل ۱۸۰). و نوع دیگر، با آستین کوتاه سه ربعی، و یقه‌ی بدون برگردان است (شکل ۱۸۱). بر این پیراهن‌ها، معمولاً جیبی تعبیه می‌کنند. جنس پارچه‌ی پیراهنی بلوچ از نوع کتان و به رنگ‌های اغلب سفید و همچنین قهوه‌ای و قرمز است.

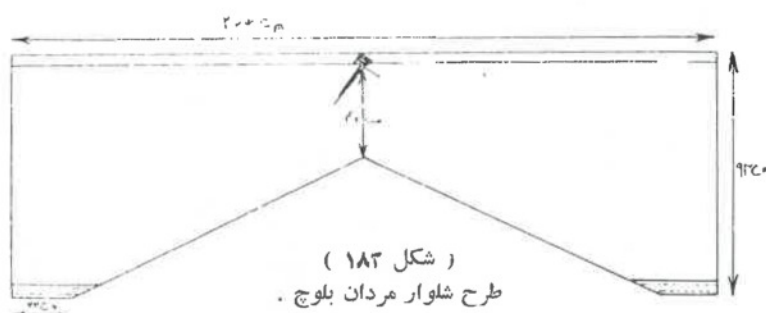
(شکل ۱۸۰) مرد بلوچ (که سربند چهارخانه بر سر دارد) .

(شکل ۱۸۱) مردان بلوچ با پیراهن‌های آستین کوتاه‌شان .

شلوار مردان بلوچ

مردان بلوچ ، چون مردان کُرد ، شلواری فراخ با کمپای تنگ دارند . دور کمر شلوارشان نیز چون شلوار کُردها لیفته‌ای است و دور کمر ، در حدود پنج متر و گاه کمتر یا اندک بیشتر است ، و بهر جهت به پای فراخی شلوار مردان شرق خراسان نمی‌رسد . بُرش ساقهای آن از دو سوی بیرونی قائم ، و دو سوی داخلی (از میانساق تا بُمچ پا) مایل است (شکل ۱۸۲) .

کفش مردان بلوچ

کفش مردان بلوچ ، چون کفش بانوانشان سه نوع می‌باشد : نوعی از آن ، همان کفش بافته از گیاه است که معمول مردان بندری و بلوچ بی‌بضاعت و بیابان گردان است . نوع دوم ، چرمی و از نوع صندل و تسمه دار است که گاهی مردم بی‌چیز از چرم پاره‌ای تخت کفش درست کرده و با طناب ، پاگیری بر آن می‌سازند (شکل ۱۸۳) . نوع سوم ، از کفش‌های بسیار مجلل و باشکوه است که با نخهای ابریشمی الوان روی آنرا نقش‌بندی میکنند . (شکل ۱۸۴) .

*

مردان بلوچ ، در سابق از سرداری برای رو لباسی استفاده میکردند ، ولی اینک جای آنرا پالتوهای معمولی گرفته است .

(شکل ۱۸۳) نوازندگان بلوچ با کفش از نوع صندل .

پوشاک بانوان شرق خراسان

بانوان شرق خراسان (بی توجه به استثنایها) دارای شش تکه پوشاک اساسی میباشند که عبارتند از : روسری و کلاغی ، پیراهن ، جلپتقه ، شلوار ، چادر و کفش (شکل ۱۸۵) .

روسری بانوان شرق خراسان

روسری بانوان در این سامان ، چارقدی است سفید و بزرگ که آنرا سه گوش و لچکی و گاه درازخانه تا زده بر سر میگذارند . بر لبه‌ی آن مانند قیطان نازک نواری میدوزند و به گوشه‌هایش نیز منگوله‌هایی از نخهای ابریشمی الوان وصل میکنند . این روسری را با دستمالی کلاغی ، روی پیشانی ، بر سر وامیدارند (شکل ۱۸۶) .

پیراهن بانوان شرق خراسان

پیراهن بانوان ، با بالاتنه‌ای کوتاه و دامنی از سینه بپائین ، پرچین و بلند است . آستین آن معمولی است و دارای سر دست میباشد . بر روی سینه‌ی پیراهن : و همچنین دورهی دامن آن ، گاه نقش‌بندی میکنند . یقه‌ای باز تا بحوالی سینه دارد رنگ پارچه را اغلب از نوع قرمز و فقا ئی و بدون گل و بوته انتخاب میکنند (شکل ۱۸۷)

شلوار بانوان شرق خراسان

آنچه از میان پوشاک بانوان این سامان جالب است ، شلوارشان است (که دوز کمر آن شش متر است و همه‌ی این شش متر ، در موقع پوشیدن به وسیله‌ی بندی به دور کمر جمع میشود) .

پوشاك خراسانی‌ها

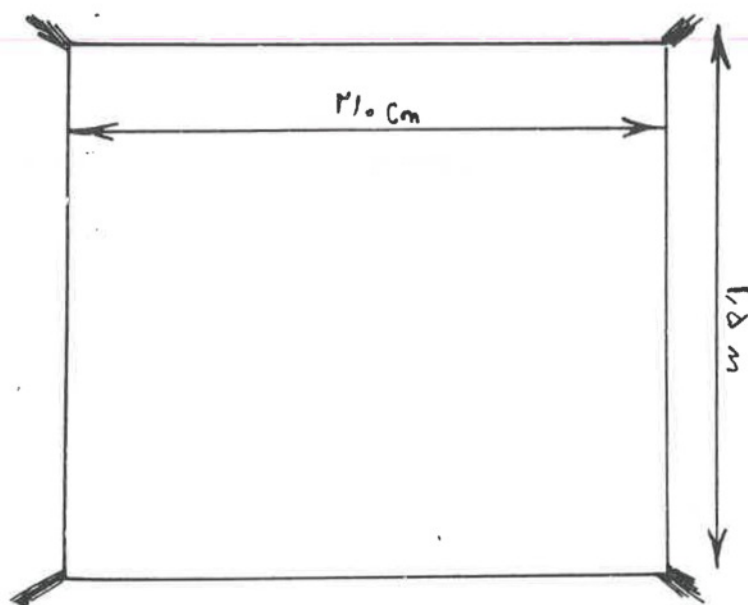
مردم ما ، در سرزمین خراسان (بویژه در نوار وسیع مرزی ، از حوالی سیستان شمالی تا به تربت‌جام) پوشاکی دارند که در نخستین نگاه ، با پوشاك همجوار جنوبی‌شان بلوچ‌ها شباهتی بنظر میرساند ، ولی درواقع از نظر بُرش فرق کلی در میانشان هست . اصیلترین پوشاك خراسانیها را همان مردم شرق خراسان (ازخواف تا تربت‌جام) دارند و بقیه‌ی ساکنان این سرزمین (چون بیشتر مردم سبزوار، نیشابور ، کاشمر ، گناباد و قاینات) از پوشاك مذکور فقط عَمّامه را برداشته‌اند و با کُت و شلوار معمول روز ، پوشاکی میانه و رابط بوجود آورده‌اند و بانوانشان نیز ، یا چارقدی بسر دارند (که بوسیله‌ی دستمالی از نوع یزدی آنرا از پیش روی سر بعقب « چون بانوان سبزواری » بسته دارند) و یا ، کم ویش پیرو مَد روزند .

(شکل ۱۸۴) نقاشی کفش نقشدار مردان بلوچ .

(شكل ١٨٥) نقاشی پوشاك بانوان شرق خراسان

(شکل ۱۸۶) روسری بانوان شرق خراسان .

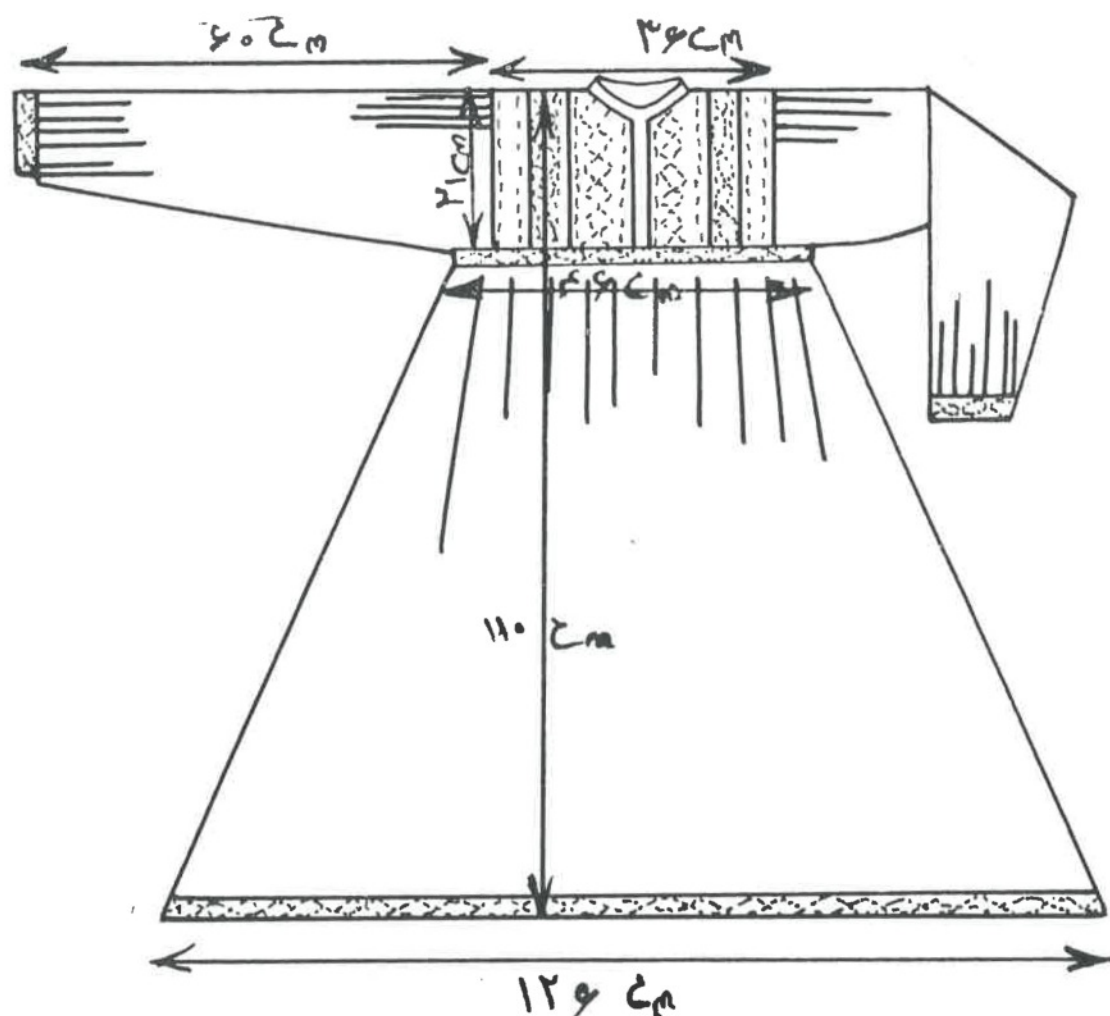
از لحاظ شکل عمومی (مانند شلوار مردان بلوچ است) : بُرش بیرونی ساقهای شلوار قائم است ، و بُرشهای داخلی ، از میانساق ، اوریب به کُمپای تنگ ۱۵ سانتی می پیوندد . رنگ شلوار را معمولاً الوان و اغلب قرمز و سفید میگیرند (رجوع شود به شکل ۱۸۲) .

جلینتقهای بانوان شرق خراسان

بانوان شرق خراسان ، جلینتقهای نیز از مخملهای الوان و زربفت دارند که هنگام سرمای احتمالی جای یل ، ارخالق ، یا کُت را میگیرد (شکل ۱۸۸) .

کفش بانوان شرق خراسان

کفش بانوان ، از نوع نعلین است ، و پاشنه‌ی آن بجای اینکه در زیر تخت کفش

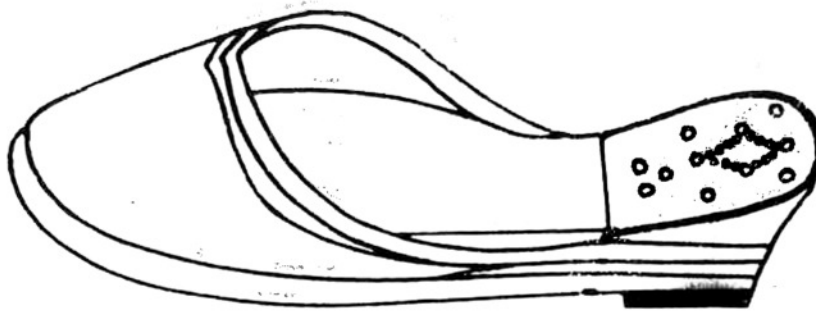

(شکل ۱۸۷) طرح پیراهن بانوان شرق خراسان .

باشد ، بر روی تخت (زیر پاشنه‌ی پا) کار گذارده شده است .
چرم این کفش‌ها ، الوان است و تزییناتی از چرم‌های رنگی به آن اضافه
میکنند . بر رویه‌ی پاشنه‌ی آن بشکل پاشنه ، صفحه‌ای از استخوان شتر میخکوب
میکنند . زیر پاشنه‌ی کفش را نعل می‌کوبند (شکل ۱۸۹) .
این نوع کفش را ، بیشتر در بیرجند میدوزند .

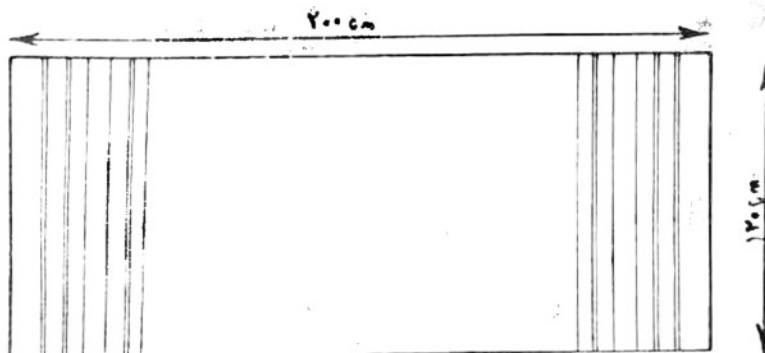
(شکل ۱۸۸) نقاشی جلیتقه‌ی بانوان شرق خراسان .

(شکل ۱۸۹) کفش بانوان شرق خراسان .

چادر بانوان شرق خراسان

بانوان این سامان ، از چادری کوتاه و نخی ، به رنگ روئاسی روشن یا نخودی روشن استفاده میکنند (شکل آن مستطیل است و حاشیه‌ای بر یک یا دو کناره‌ی آن دارد) . موقع بر سر نهادن ، مقداری از آنرا ، تا میزنند و سپس بر سر می‌نهند (شکل ۱۹۰ و رجوع شود بشکل ۱۸۵) .

(شکل ۱۹۰) چادر بانوان شرق خراسان .

پوشاک مردان شرق خراسان

پوشاک مردان این سامان ، عبارت است از : عمامه و کلاه ، پیراهن ، شلوار ، کفش ، و گاه جلیتقه ، و در مواقع سرما لباده‌ای راسته و ساده (که پارچه‌ی آن از پشم شتر تهیه می‌شود و در شهر کمتر مورد استعمال دارد و اغلب ، شبانان به‌مراهی شولای نمدی خود از آن استفاده می‌کنند) (شکل ۱۹۱) .

کلاه مردان شرق خراسان

مردان این سامان کلاهی استوانه‌ای ، کم ارتفاع و با کتلی‌ای اندک برآمده دارند (که با مقوا ساخته می‌شود) و با مخمل‌های لوان چند رج آنرا زینت می‌کنند و نخ‌های زری بر آن کار می‌زنند (شکل‌های ۱۹۲ و ۱۹۳) .
بر دور این کلاه ، پارچه‌ای از جنس توری و لطیف با رنگهای سفید یا نخودی روشن ، به درازای در حدود شش تا ۹ متر می‌پیچند ، و دنباله‌اش را تا بحوالی کمر گاه رها می‌کنند . در این سامان بر خلاف بلوچ‌ها ، عمامه را مرتب و از زوی حوصله و ، با چین‌های خوش‌نما بر دورسر و کلاه استوار می‌کنند و ، گاه دنباله‌ی عمامه را بجلو آورده از روی سینه می‌آویزند (شکل ۱۹۴) .

پیراهن مردان شرق خراسان

پیراهن مردان دارای بُرشی مخصوص است ، بلندی آن تا بزانو است ، بالاتنه‌ی آن کم‌پهنا ، و دامن آن پُرچین و ترکدار است : یقه‌ی آن سوراخی است بیضی‌شکل که درازای آن بر راستای دو شانه قرار می‌گیرد . پیش‌سینه و پشت پیراهن ، صاف و بدون چین است و برای دوام ، دولا انتخاب می‌شود . از حدود کمر بپائین ، شاترده ترک دارد

(شکل ۱۹۱) پوشاک مردان شرق خراسان .

و به این طریق ، دامنی فراخ ، پُرچین و قیفی شکل بدست می‌آید (این پیراهن ، از نوع پیراهن گذشتگان ما ، اشکانیان است) .

آستین پیراهن ، با داشتن زیر بغلی ، کشاد است و به ملایمت تا مچ دست به تنگی می‌گراید . سردست آستین ، ساده است و روی آن چرخدوزی میکنند (شکل ۱۹۵) .

شلوار مردان شرق خراسان

شلوار مردان ، نظیر شلوار بانوانشان ، و همان شلوار مردان بلوچ ، با همان مشخصات و اندازه‌ها است .

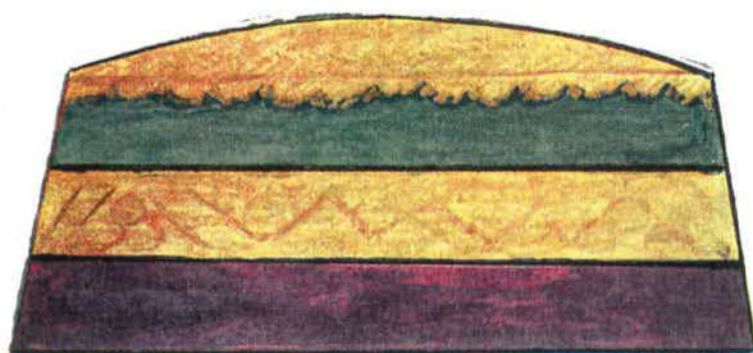
(شلواری است که مورد استفاده‌ی مردم ما در زمان اشکانیان بوده است)
(شکل ۱۸۲) .

کفش مردان شرق خراسان

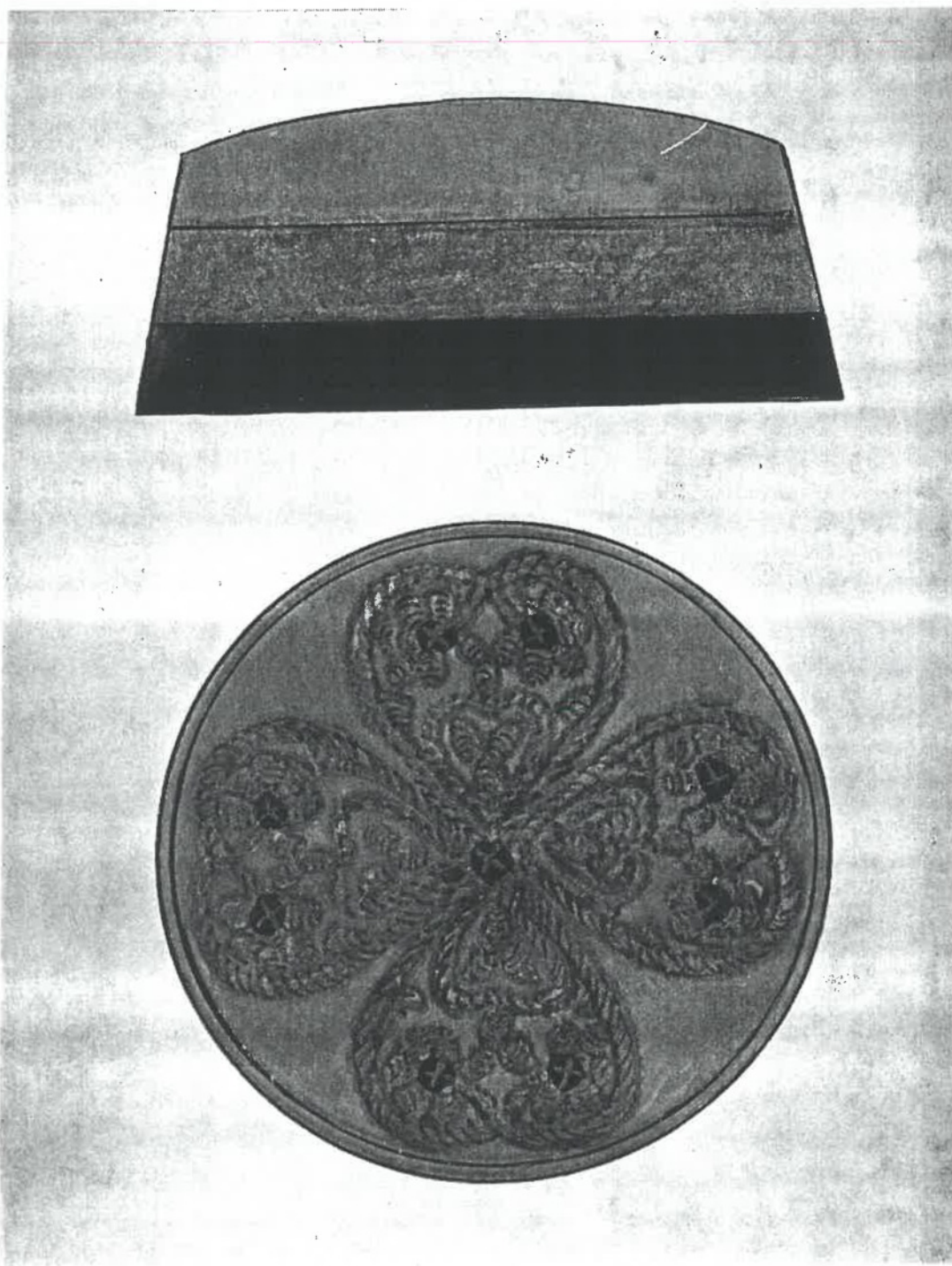
کفش مردان این سامان ، از نوع صندل است ، گاه ، دو تسمه‌ای و گاه چند تسمه‌ای و بافته بهم است (شکل ۱۹۶) .

و بعلاوه‌ی این نوع ، نوعی دیگر دارند که چوپانان و بیابانگردان خراسان (مخصوصاً بربری‌های آن سامان) از آن استفاده میکنند ، ازینرو به کفش بربری موسوم شده است . و آن ، کفشی است ستبر و ضخیم و سنگین ، از چرم خام ، با تختی کلفت و گاه دو تخته ، با ساختی کاملاً بومی و خشن . برای استفاده از این کفش ، لازم است جورابی پشمین و ضخیم بپا کرد ، و نمدی در کف آن نهاد و پا را داخل آن کرد و سپس تسمه‌ای آنرا بهم آورد و بست ، و بندهای آنرا (که جفتی است و بر بالای پشت پاشنه‌ی کفش تعبیه میکنند) به دور مچ و ساق پا پیچید .

بر دوره‌ی دهانه‌ی این کفش ، تزئیناتی چرمی و نخ‌ی (با دوخت و دوز فراوان) فراهم میکنند . بر جلوی دهانه و سینه‌ی کفش نیز ، چرمی ریشه‌دار میدوزند

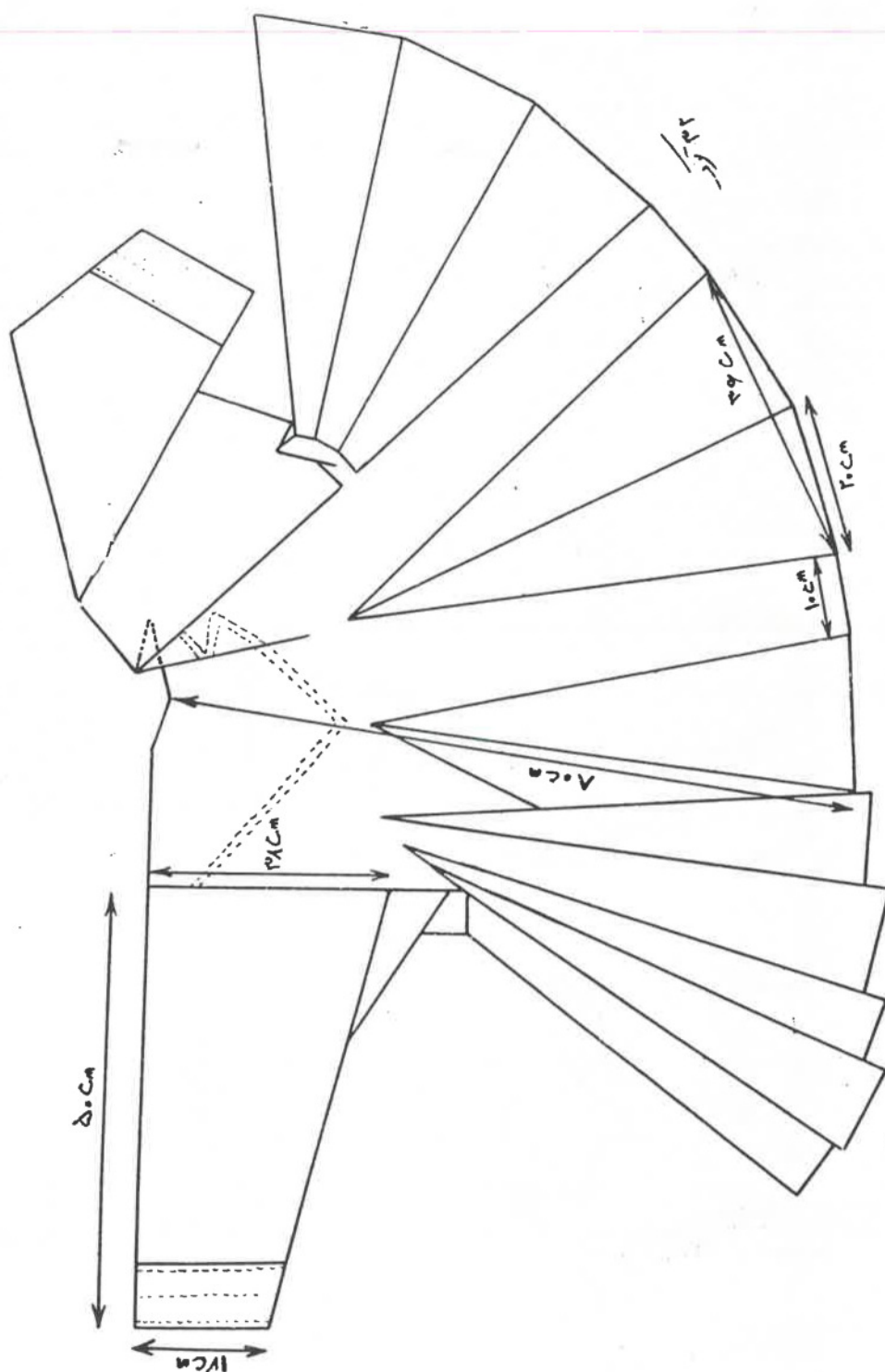
(شکل ۱۹۴) نقاشی نما و کلتی کلاه مردان شرق خراسان .

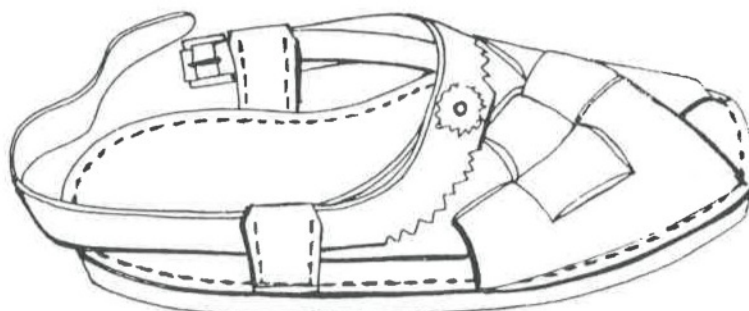
(شکل ۱۹۳) نما و کتگی کلاه مردان شرق خراسان .

(شکل ۱۹۴) نوازنده‌ای چیدست ، از مردم باختر خراسان در پوشاک بومی .

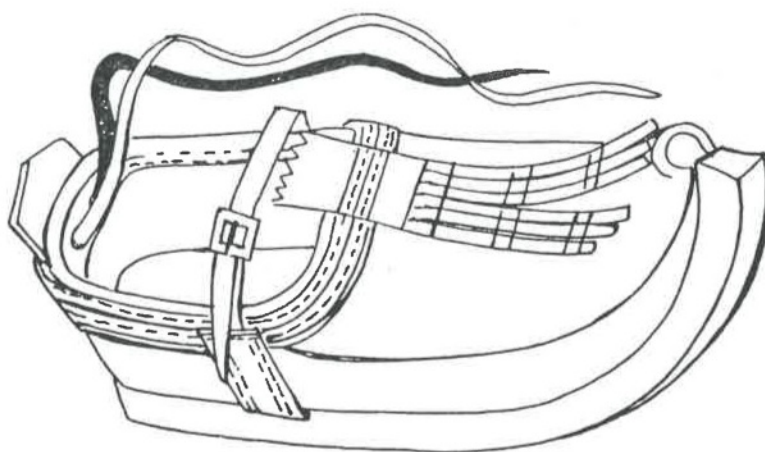
(شکل ۱۹۵) طرح پیراهن مردان شرق خراسان .

(شکل ۱۹۶) کفش از نوع صندل مردان شرق خراسان .

و آنرا بنحوی میگذارند که ریشه‌ها بسوی پنجه و سر دیگرش (که کنگره‌دار است) بر جلوی میچ پا قرار بگیرد (شکل ۱۹۷) .

(و بعلاوه ، چوپانان و دامداران تربت جام و ساکنان مرزی شرق خراسان ، از پوست بز ، پای‌پوشی شبیه پای‌پوش (موسوم به چوموش مردم ساکن جنوب دریای مازندران تهیه میکنند که با بندهائی پیا نگاهداشته میشود و شرح آن در جای خود که مناسبتر است خواهد آمد .

(شکل ۱۹۷) طرح کفش بربری .

پوشاك تر كمان‌ها

در بخش شمال‌غربی خراسان ، و مشرق گرگان (استرآباد سابق) ایل‌هائی از ترکمانان با نامهای گوناگون زندگانی میکنند که پوشاك و تزیینات مخصوص دارند . پوشاكشان از لحاظ بُرش ساده ولی چشم‌گیر ، است و بیش از پوشاك ، تزیینات بانوان ترکمن است که شگفت‌آور میباشد . بانوان ترکمن ، در میان زنان ایران ، از زمره‌ی زنان شایسته (در پیشه‌ی قالی‌بافی) میباشند . پوشاك آنان عبارتست از : کلاهی پرطنطنه ، پیراهنی با بُرش ساده ، شلوار و قبائی سوزندوزی شده . يك روسری بزرگ . جوراب پشمی و كفش (شکل ۱۹۸) .

(شکل ۱۹۸) نقاشی پوشاک بانوان ترکمان

کلاه بانوان ترکمن

کلاه آنان، شکلی استوانه دارد و بالایش نسبت به پائین اندک فراخ است. بلندی آن، گاه به دو برابر معمول میرسد. روی این کلاه را با پارچه‌ای ساده، ابریشمین (اغلب قرمز) با دنباله‌ای چین‌دار و بلند، می‌پوشانند (شکل ۱۹۹).

و بر روی آن، زیورهای نقره‌ای و زری فراوان، و گاه در مواقع عروسی نیمتاجی مزین بجواهر نصب میکنند (شکل ۲۰۰).

و گاه از انواع زیورهای آویزه‌دار و آماده (چنانکه سلیح سرپوش کلاه را یکپارچه بپوشاند) بر کلاه می‌گذارند (شکل ۲۰۱).

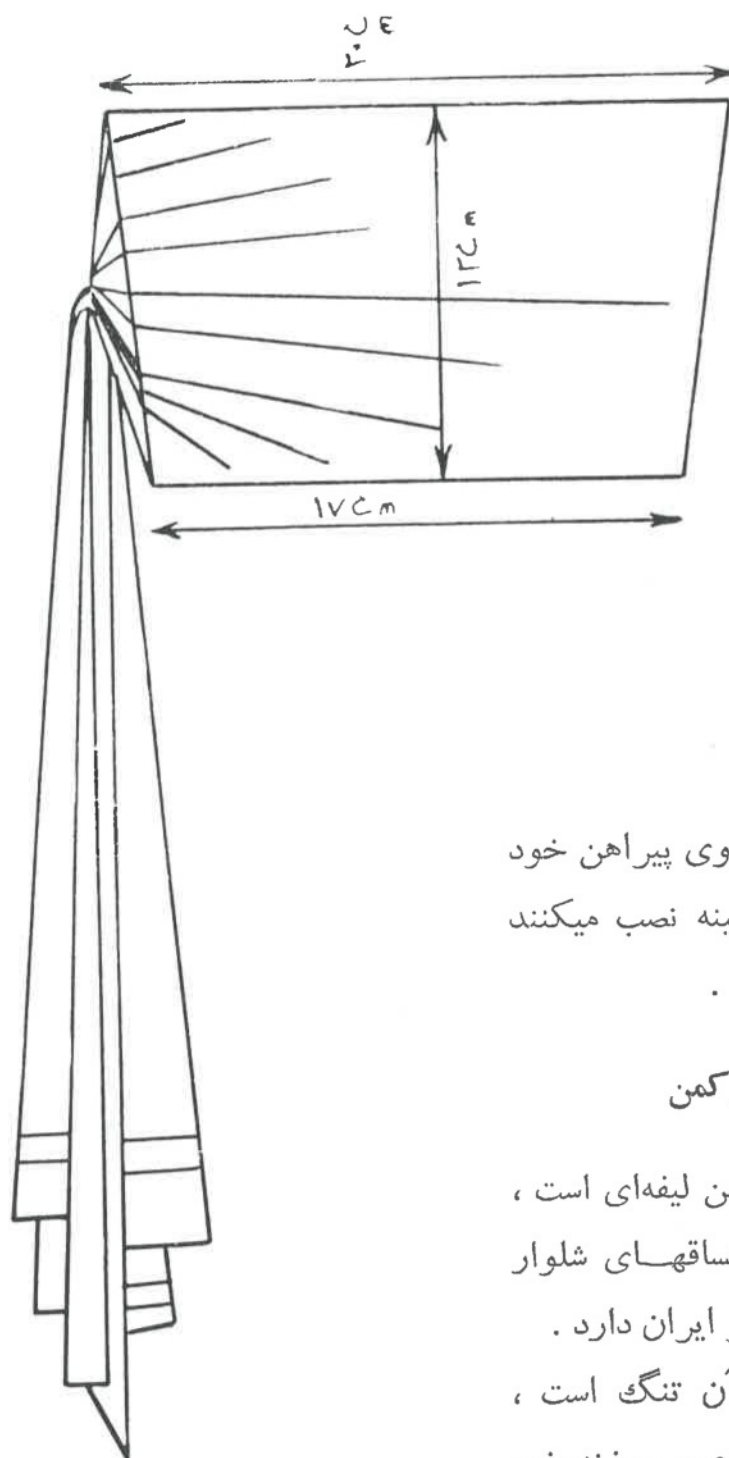
و آویزهای آن پیرامون و بر کلاه را می‌پوشاند و در موقع استفاده، هیمندای بعاحب آن میدهد (شکل ۲۰۲).

بانوان ترکمن، گیسوان خود را می‌بافند و گیسوان بافته را، از لای گیسوبندهای نقره‌ای (چنانکه گفته آمده است) (شکل ۲۳) می‌گذرانند، و گاه، شقه‌های بلندی از آنها را از دوسوی گردن در جلوی بدن رها میکنند، و همچنین زیورهای مجلل و خوش ساخت، وصل به کلاه، از دو پهلوی چهره‌ی خود می‌آویزند. (شکل ۲۰۳).

پیراهن بانوان ترکمن

پیراهن بانوان ترکمن، برشی ساده دارد، و آنرا اغلب به رنگ زرشکی و بنفش و قرمز و گاهی گلداز انتخاب میکنند (یا بدون گل که فقط راهها و طرحهای مستقیم داشته باشد) آستینی فراخ با زیر بغلی دارد، و اوریب بسوی مچ دست تنگ میشود. یقه‌ی آن گرد و بدون برگردان است و از جلو تا زیر سینه چاک دارد.

دامن پیراهن، از زیر بغل تا پائین (در پهلوی) بتدریج فراختر میشود (شکل ۲۰۴).

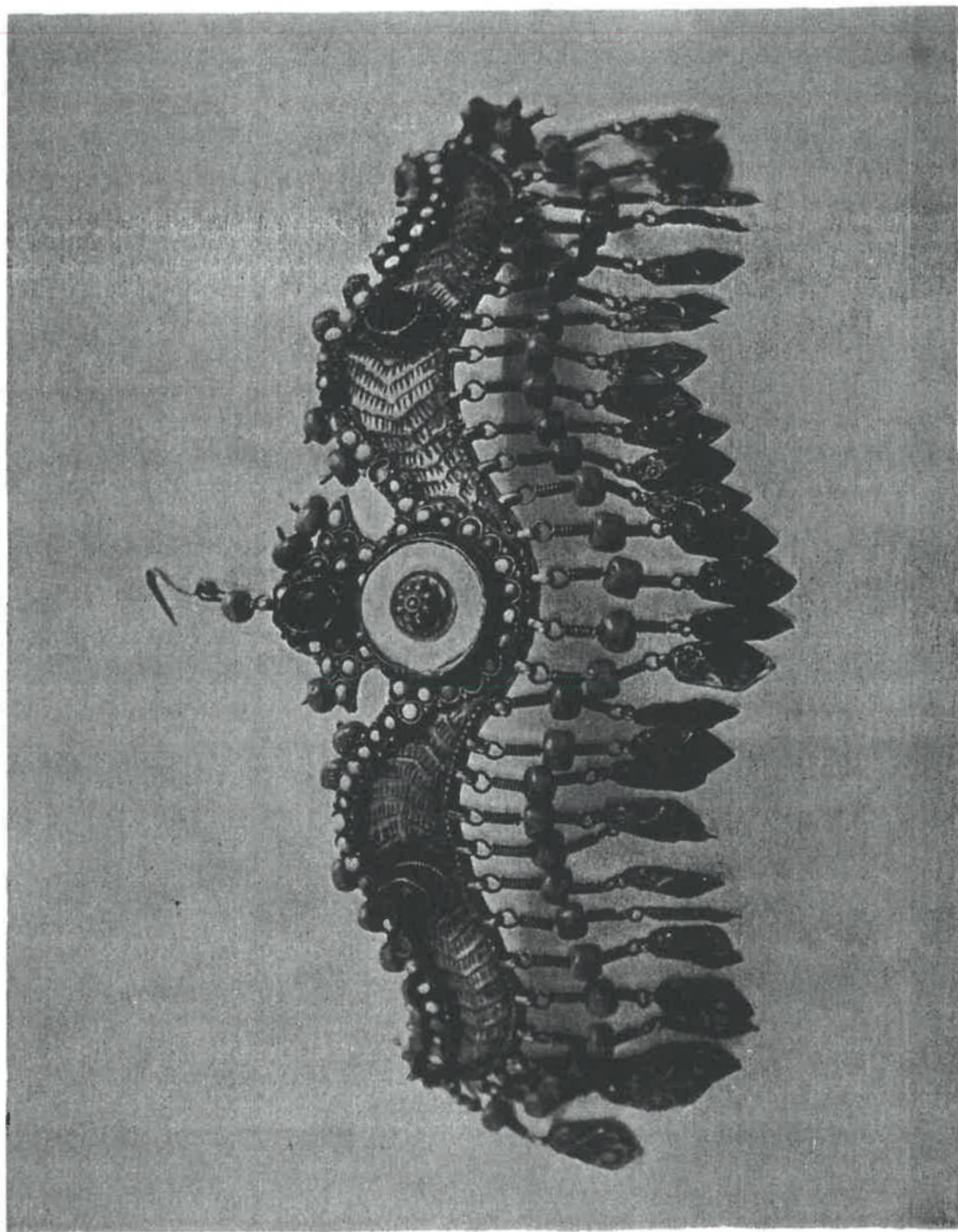

(شکل ۱۹۹)
طرح کلاه بانوان ترکمن .

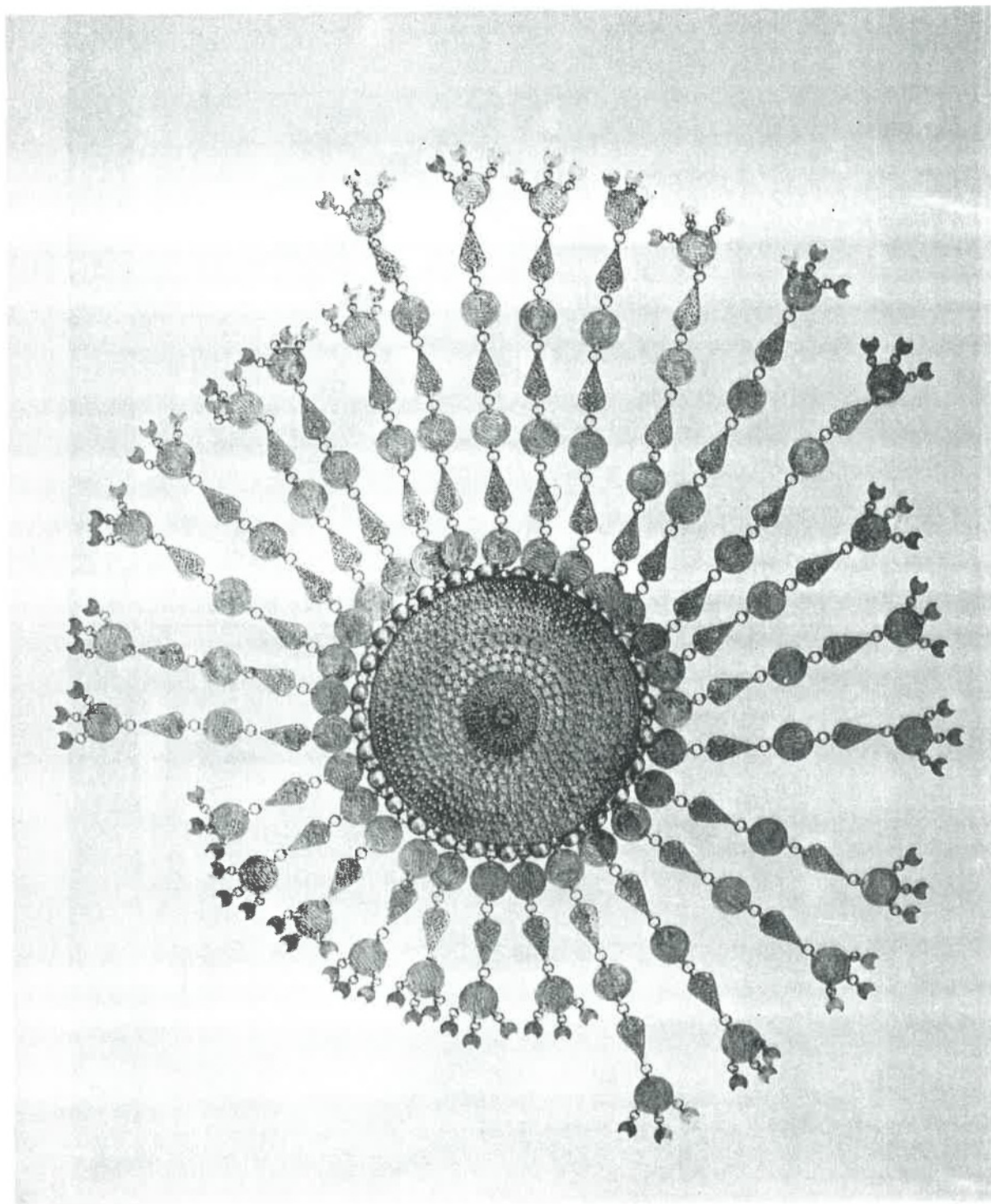
بانوان ترکمن بر روی پیراهن خود
تزئیناتی از قبیل گل سینه نصب میکنند
(شکل های ۲۰۵ و ۲۰۶) .

شلوار بانوان ترکمن

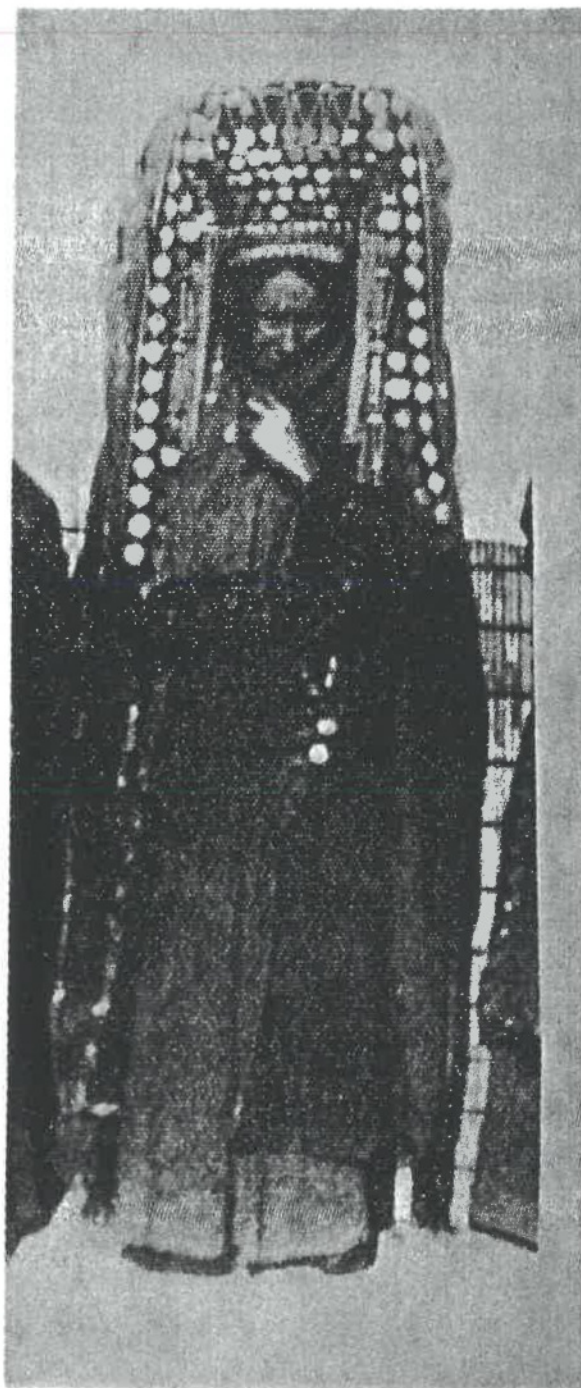
شلوار بانوان ترکمن لیفه ای است ،
و میانساقی فراختر از میانساقهای شلوار
معمول در میان بانوان دیگر ایران دارد .
دمپای دو ساق آن تنگ است ،
و براین دمپا معمولاً نقشبندی و سوزندوزی
ماهرانه و دقیق میکنند . (شکل ۲۰۷) .

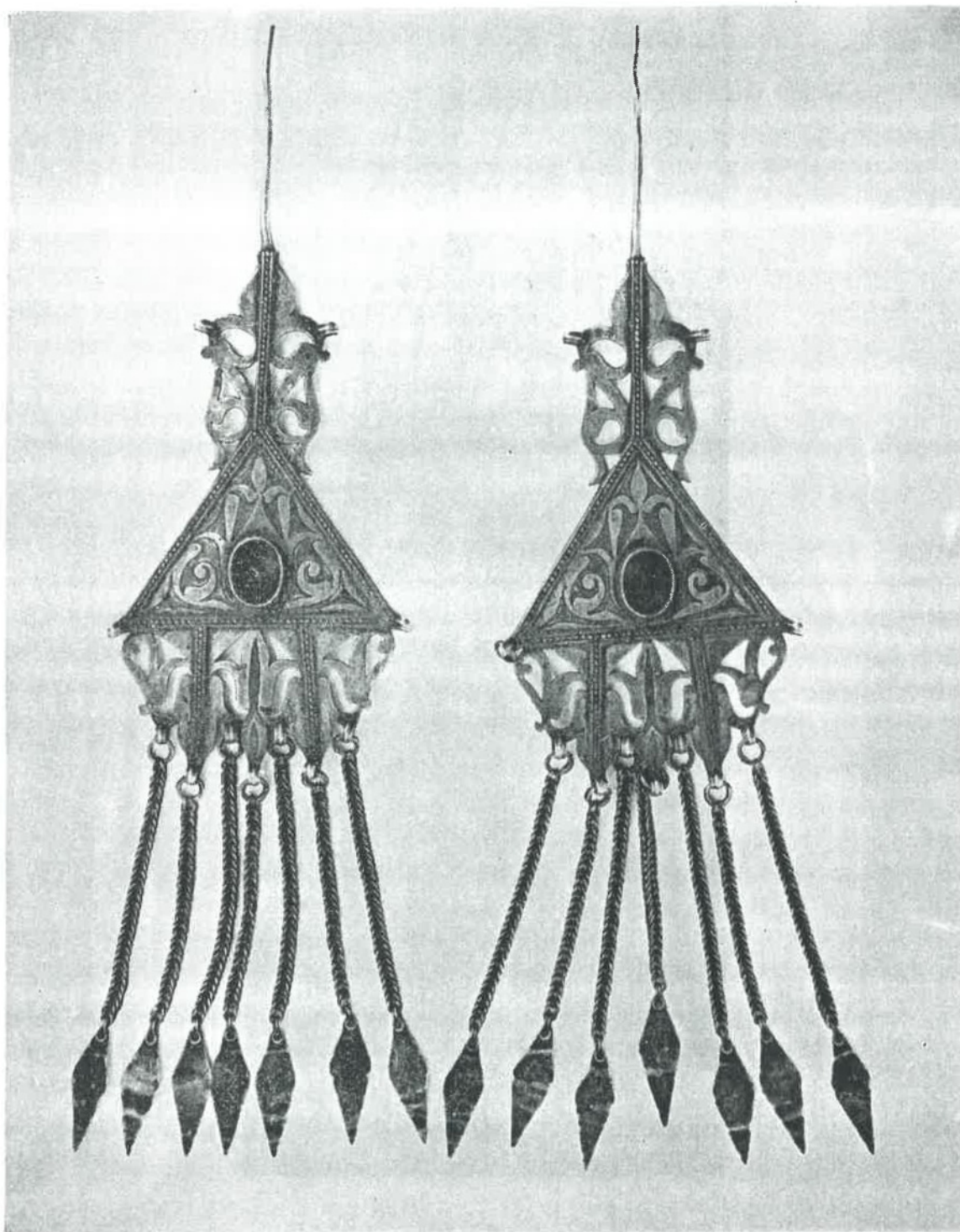
(شکل ۲۰۰) نیمتاجی ترکمنی ، مزین به مرجان و گوهرهای دیگر .

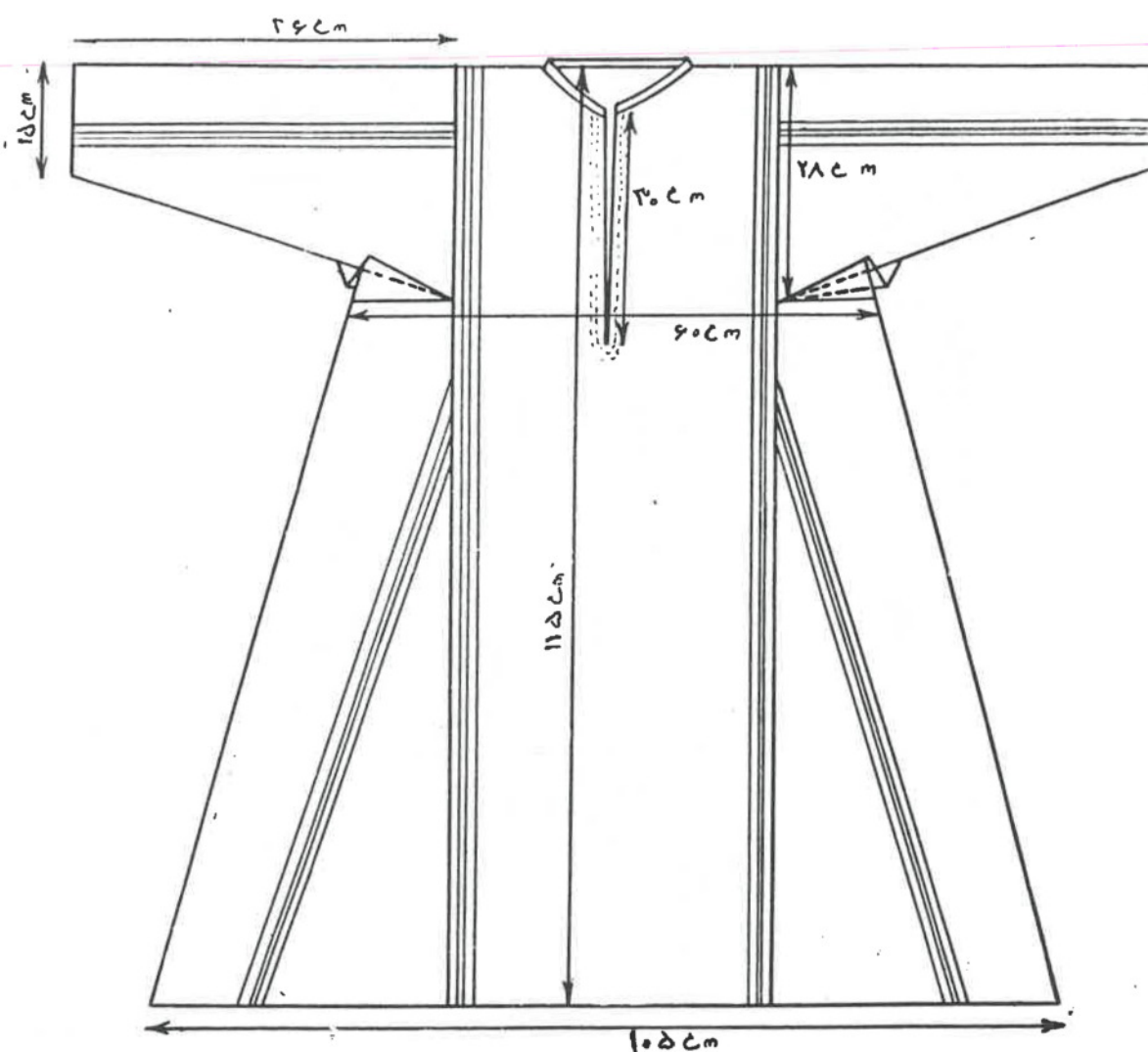
(شکل ۲۰۱) زیوری از زیورهای کلاد بانوان ترکمن .

(شکل ۴۰۲) بانوئی ترکمنی در پوشاک ایلی خود .

(شکل ۲۰۳) آویزه‌های نقره‌ای ومطلای بانوان ترکمن .

(شکل ۲۰۴) طرح پیراهن بانوان ترکمن .

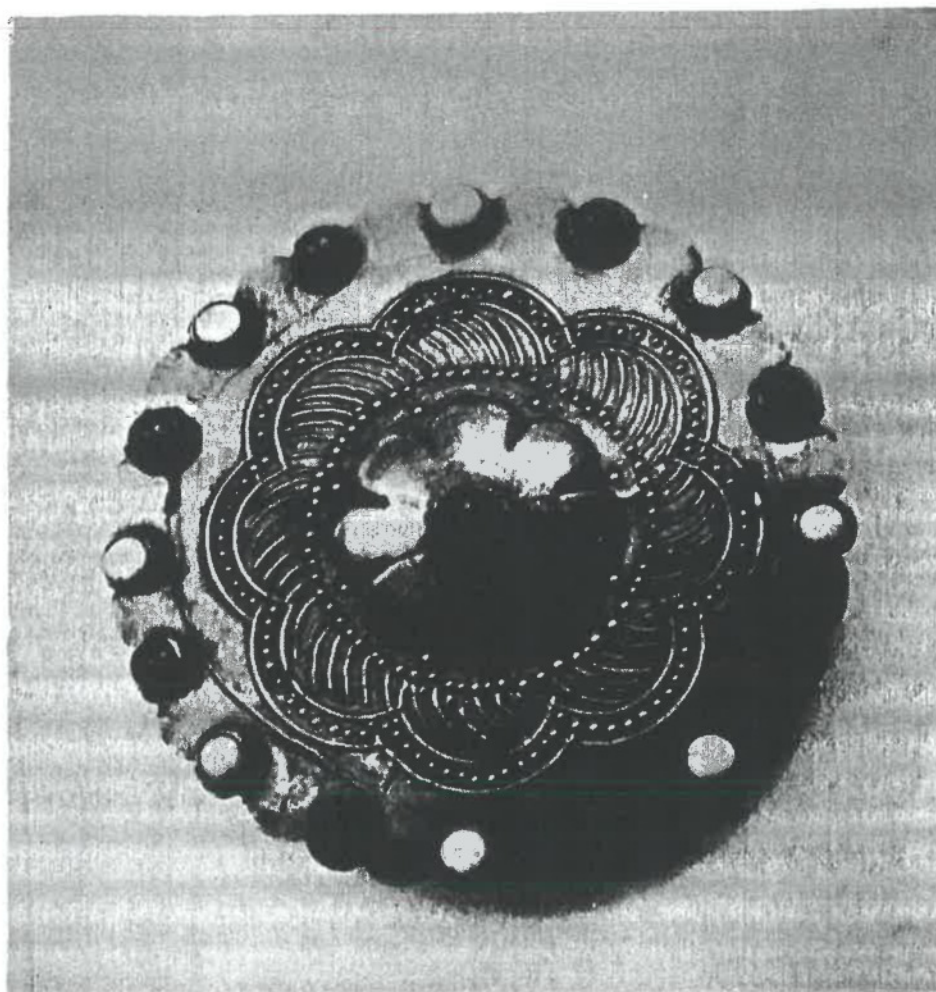
جنس و رنگ پارچه‌ی شلوار را مخصوص میگیرند و بالاتنه‌ی آنرا از جنس کرباسی و مدخال و به رنگ سفید انتخاب میکنند (شکل ۲۰۸) .

(شکل ۴۰۵) دختری ترکمن در پوشاک بومی و باگل سینه‌ی موصوف .

قبا‌ی بانوان ترکمن

قبا‌ی بانوان ترکمن، از پارچه‌های ابریشمی و گاه مخملی است و آستر دارد. قد آن، بلند و تا بالای ساق پا می‌باشد. دو بَرِ آن، راسته و آزاد است. یقه‌ای ساده و بدون برگردان دارد. فراخی آستینش میانه است (و از زیر

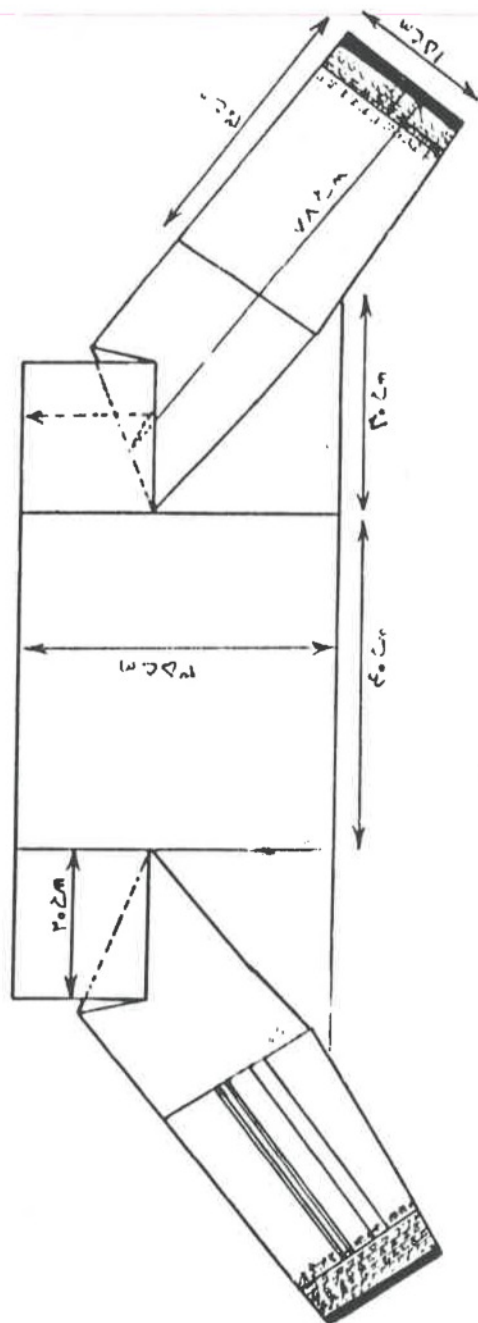

(شکل ۲۰۶) گل سینه‌ی بانوان ترکمن .

بغل تا معج دست به ملایمت باریک میشود) .
 در زیر بغل قبا ، زائده‌ای سه گوش (از پارچه‌ای جز جنس پارچه‌ی قبا) به آن
 می‌پیوندند (و گاه است که برای قشنگی چنین کاری میکنند) .

(شکل ۴۰۷) دمپای شلوار بانوان ترکمن .

(شکل ۴۰۸) طرح شلوار باقوان ترکمن .

قبا، از حدود کمر بیائین اندکی بفراخی میگراید. دوپهلوی قبا چاک دارد. برمیچ آستین و پیرامون یقه‌ها و کناره‌های آن (در جلوی سینه) تا منتهای دامنش و پیرامون آن (همچنین بر دوره‌ی چاک پهلوها) نقشبندی مفصل میکنند، ولی اینهمه کارهای مفصل کم‌کم از حوصله‌ی امروزی بانوان ترکمن (چون خواهران بلوچی آنان) بیرون شده است و بتدریج صورت اختصار بخود گرفته است (شکلهای ۲۰۹ و ۲۱۰).

روسری بانوان ترکمن

روسری آنان، دستمالی (چون کلاغی‌های بانوان لُر) در زمینه‌ای مشکی با نقش‌های درشت زرد و نارنجی میباشد (و با گوشه‌ی آن، جلوی دهان خود را اغلب می‌پوشانند).

بر روی این روسری از دستمالهای وسیعتری، باندازه‌ی یک چادر بنام چارقد استفاده میکنند که دارای ریشه‌های بلند و مجلل است (شکلهای ۲۱۱ و ۲۰۵).

جوراب پشمی و کفش بانوان ترکمن

بانوان ترکمن چون اغلب زنان ایران، جورابهایی از پشم‌های الوان و ابریشمی گرانبها برای خود و مردانشان می‌بافند و گاه بیازار نیز عرضه میکنند. کفش این بانوان خشن است و از چرم خام و با تزئینات مختصر بومی تهیه میشود (شکل ۲۱۲).

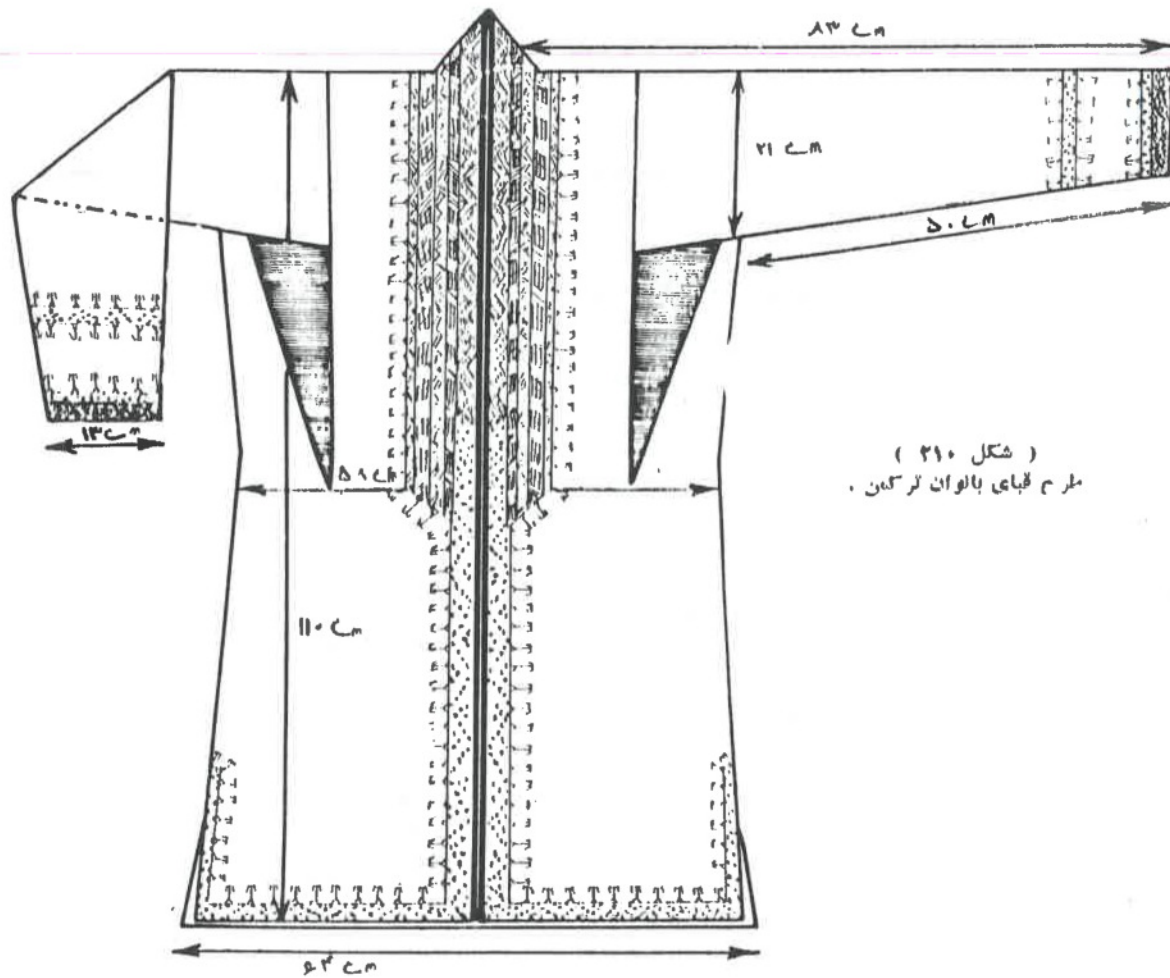

(شکل ۳۰۹) نقاشی سوزندوزی کناره‌ی قبای بانوان ترکمن

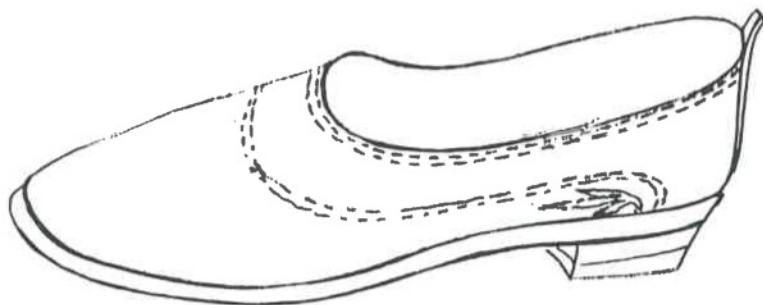

Handwritten text in Persian script, possibly a signature or a note.

(شکل ۴۱۰)
مدرج قلابی بالوان ترکمن .

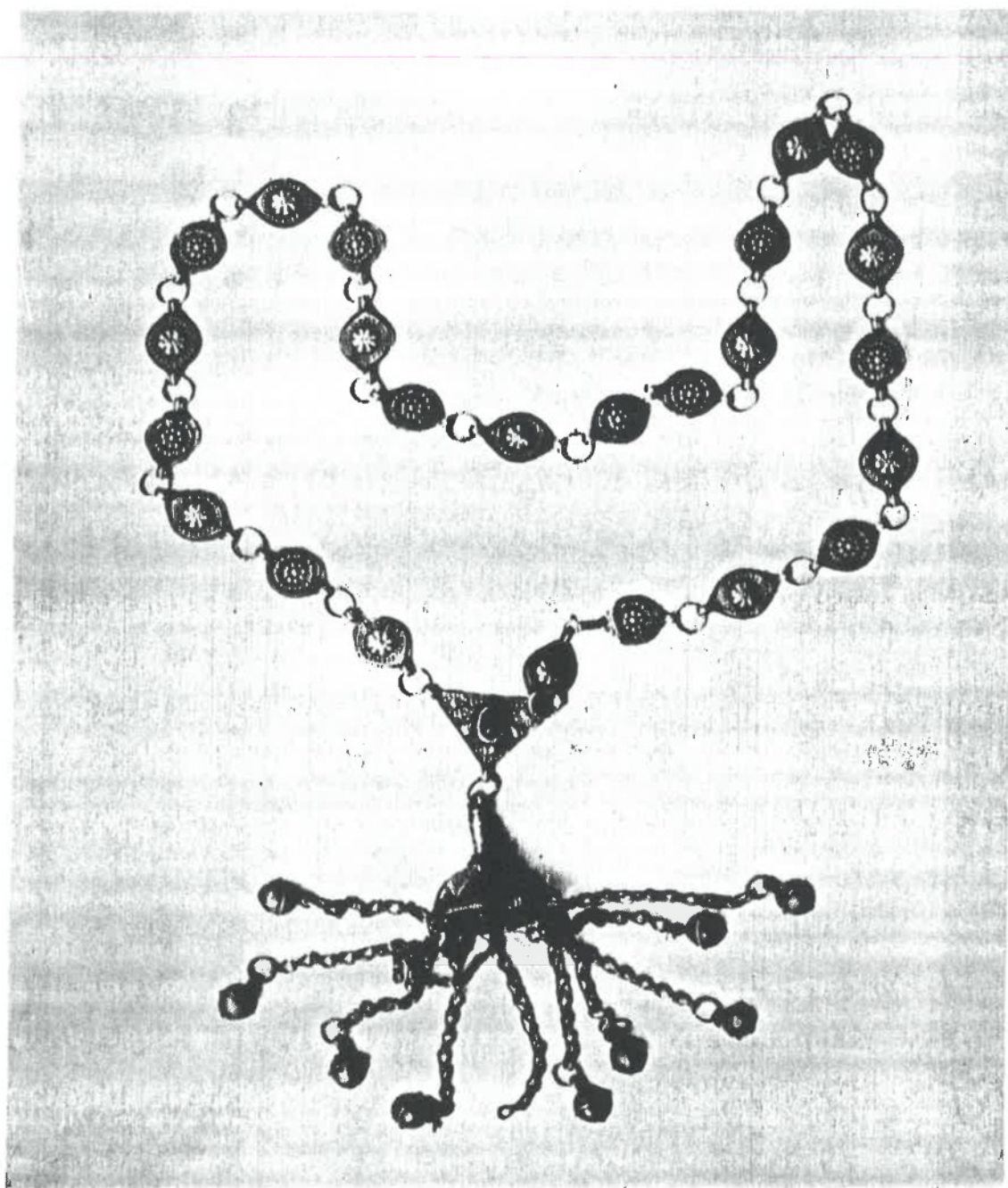

(شکل ۴۱۲)
مدرج کلش بالوان ترکمن .

(شکل ۴۱۱) بانوان ترکمن (که روسریهای موصوف را بر سر نهاده‌اند) .

(شکل ۲۱۳) گردنبندی زنگوله‌دار از بالوان ترکمن .

پوشاك مردان تركمن

آنچه در پوشاك مردان تركمن ، جالب و هيئت آور است كلاه پوستي آنانست (كه چون گنبدي بر سر دارند) ديگر ، پيراهن و شلواري با بُرش ساده ، كفش و قبا ، و يك پالتوي معمولي بلند است (شكل ۲۱۴) .

كلاه مردان تركمن

كلاه مردان تركمن ، دو نوع است و هر دو پوستي ميباشد :
نوعي از آن ، نيمگرد است . همهي سرپوش گرد و پيرامون آن از پشمهاي بلند و مشكي و پيچ پيچ ، و پُرپشت گوسفند انباشته است (و گاه ، آنرا چنان برسرميگذارند كه ريشههاي آويخته به اطرافش ، چشم و ابروي مرد تركمن را مي پوشاند و او جهان را از لابلای آنها مي بيند (شكل ۲۱۵) .

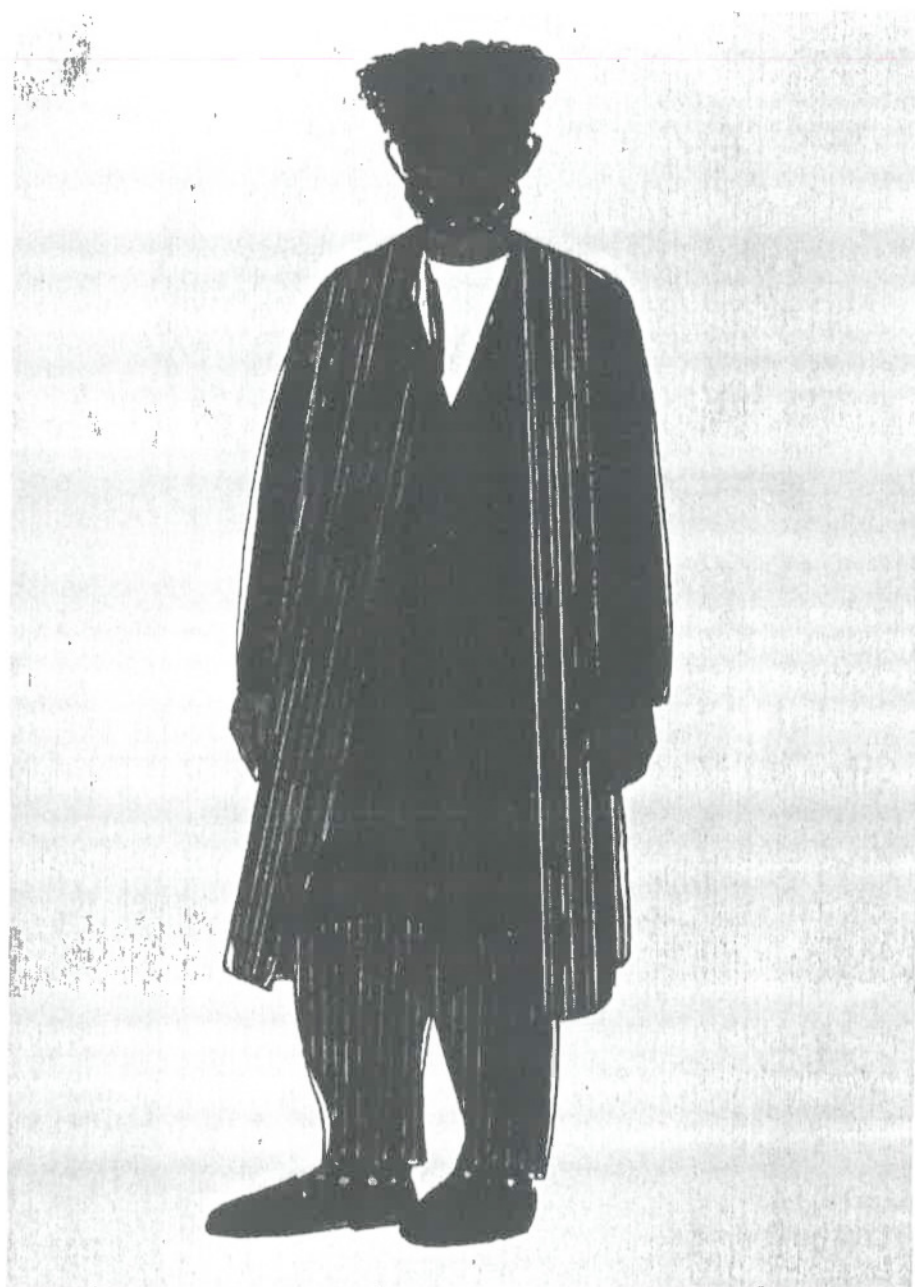
شكل نوع دوم كلاه ، با اولي فرق دارد . اين يك ، به مخروطي ناقص مانند است كه بخش فراخ آن در بالا قرار گرفته باشد . اين كلاه ، سرپوشي مسطح دارد و آنرا اغلب با پارچه‌ي خوشرنگي از قرمز مي پوشانند و نوارهائي بشكل علامت (+) بعنوان زينت ، روي آن ميدوزند (شكل ۲۱۶) .

هر دو كلاه مردان تركمن ، آسترदार و پنبه دوزي شده و لفافدار است .
(در اينميان ، گاهي مردان تركمن از دستار مشهور به شيرشكري « كه پارچه‌اي سفيد با گلهاي نخودي رنگ است ») چون عمامه‌اي استفاده مي كنند (شكل ۲۱۷) .

پيراهن مردان تركمن

پيراهن مردان تركمن (چون پيراهن كُردهاي قوچاني يا مردان قشقائي

(شکل ۲۱۴) پوشاک مردان ترکمن .

(شکل ۲۱۵) طرح کلاه پستی نیمگرد مردان ترکمن .

(شکل ۲۱۶) کلاه پستی از نوع دوم بر سر پسری ترکمن .

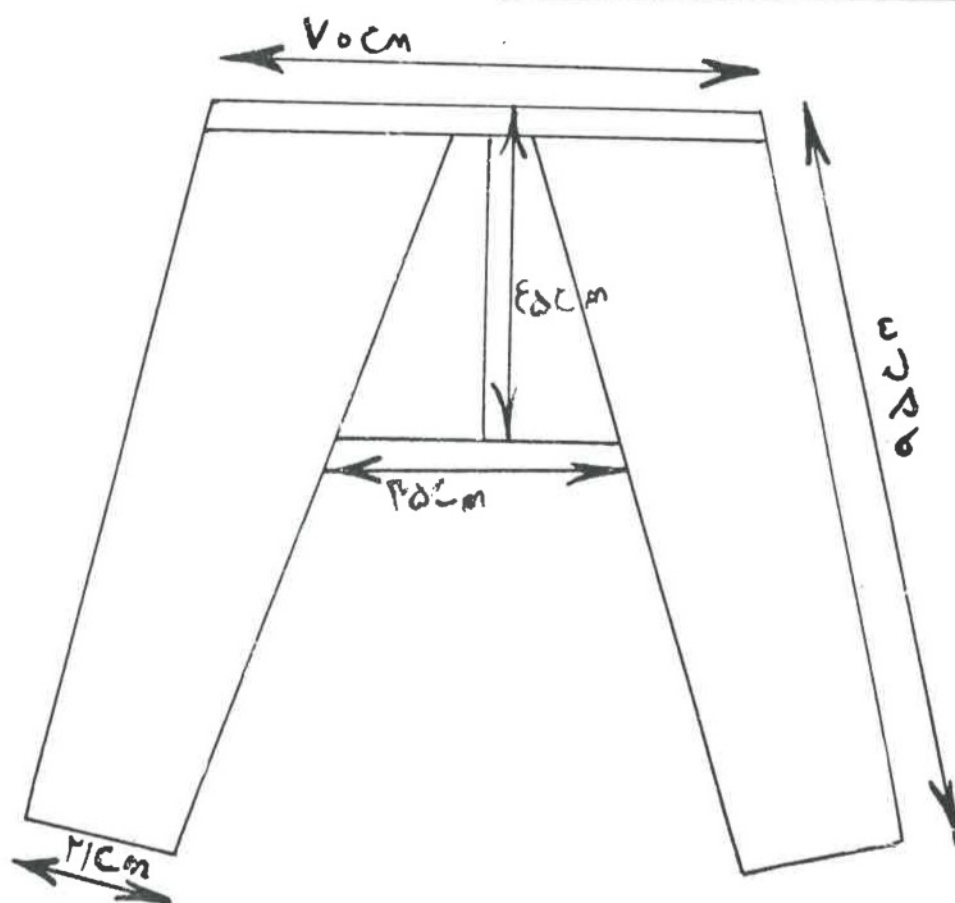
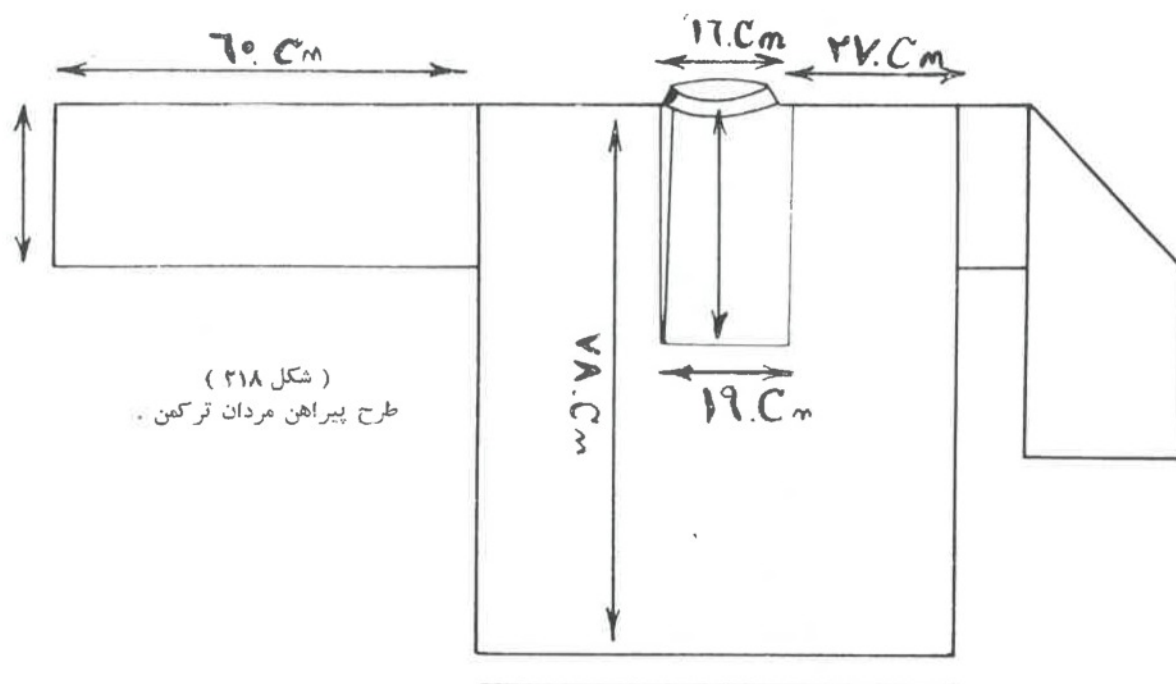

(شکل ۲۱۷) مردان ترکمن با کلاه یوسنی و شالوای شیرشکری .

و بختیاری) با آستین ساده و راسته ، و قد معمولی و یقه‌ی گرد بدون برکردن است ، و در پهلوی گردن ، با دگمه بسته میشود ، و چاک پیراهن نیز در پهلوی راست سینه قرار میگیرد (شکل ۲۱۸) .

شلوار مردان ترکمن

شلوار مردان ترکمن از لحاظ شکل و بُرش معمولی است و چون شلوار مردان کرد قوچان یا گیلان و مازندران دارای لیفه و میانساق است (جز اینکه مردان ترکمن ، دمپای شلوار خود را در پتاوه یا جوراب نمی‌پوشانند) جنس شلوار را معمولاً از پارچه‌های وطنی و راه راه انتخاب میکنند (شکل ۲۱۹) .

قبای مردان ترکمن

لباده یا قباى مردان ترکمن ، براساس قباهاى گذشته‌ى نزديك ماست ، و همان است که مردان کنونى ما (قشقائى‌ها ، بختيارىها و لرها و نیز مردان کُرد قوچان » باکمی اختلاف) از آن استفاده میکنند .

این قبا ، پوشاکى است ساده ، بدون یقدى برگردان ، با آستین‌هاى راسته (بدون زیر بغلى) که بجای آن ، در انتهای آستین و بالاتنه (محل اتصال آستین و تنه) چاک داده شده است .

دو بَر قبا بر رویهم قرار میگیرد و با بستن " و گاه با دَر بندى چرمى و پهن نگاه داشته میشوند .

پارچه‌ى قبا را معمولاً مخطط و گاه ساده میگیرند ولى اینك همگى از پالتوهای معمول روز استفاده میکنند (شكل ۲۲۰) .

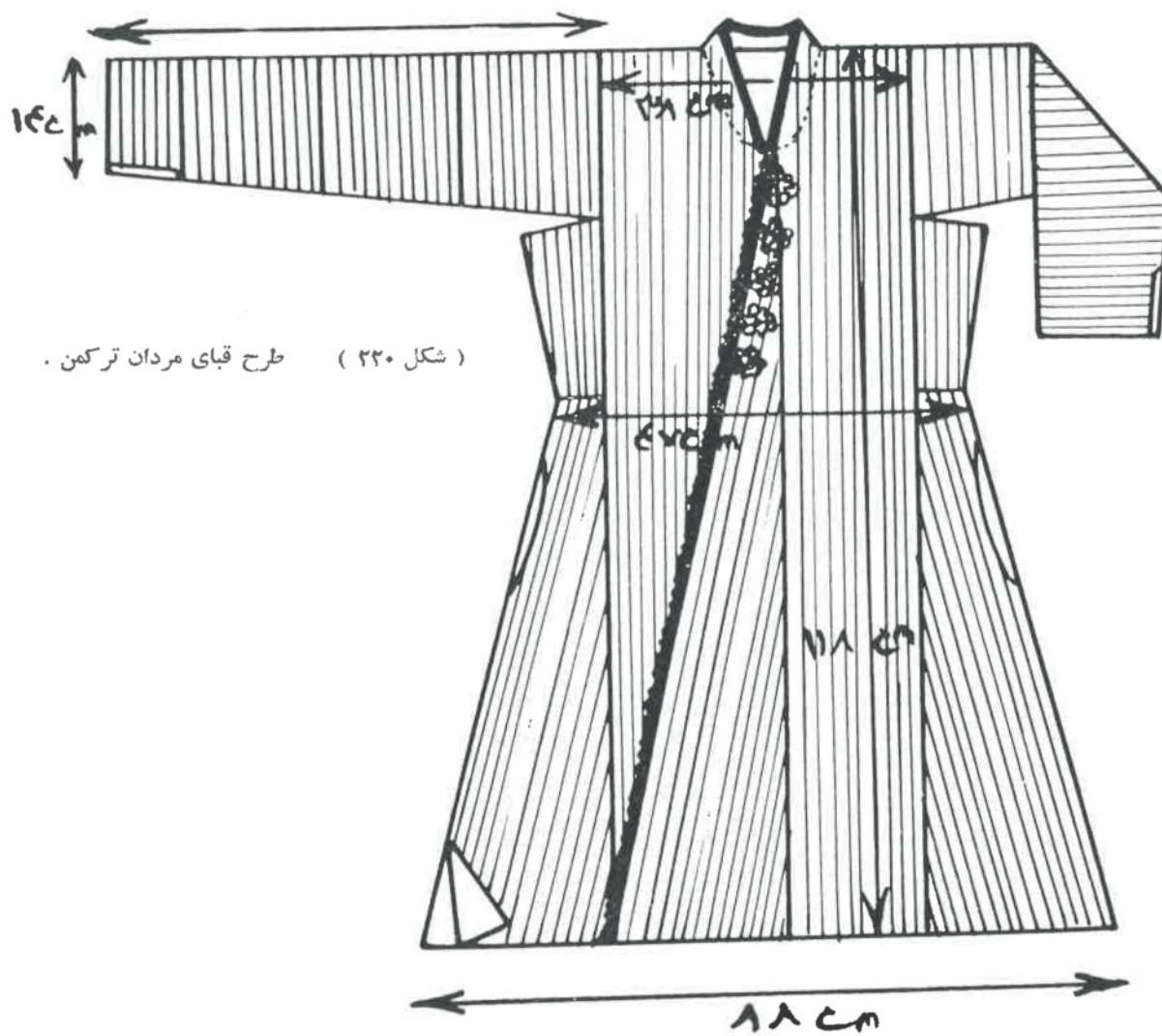
کفش مردان ترکمن

مردان ترکمن ، کفشى مخصوص ندارند ، در گذشته ، علاقمند به نوعى کفش موسوم به (گبرى) بودند که در شكل ۲۱۴ پىای مرد ترکمن میباشد .

امروزه ، مانند همەى پيروان دیگر از کفش‌هاى معمول ولايات پیشرفته و پایتخت استفاده میکنند .

جوراب مردان ترکمن ، بافت بالوان ترکمن میباشد ، و چنانکه آمد ، گاه ، جورابهای ابریشمى بسیار اعلا (از لحاظ بافت و نقوش دلچسب) فراهم میکنند که بر حسب تصادف بیازار نیز عرضه میگردد .

(شکل ۲۴۰) طرح قبای مردان ترکمن .

پوشاك مردم گیلان و مازندران

مردمی که در کناره‌ی جنوبی دریای مازندران سکونت دارند ، بعلت مراوده و نقل وانتقال فراوان ، روی همدیگر اثر گذاشته‌اند . با يك نگاه عمومی به اوضاع و احوال آنان (خاصه در پوشاك) معلوم میشود که در برخی از نقاط ساحلی (باینکه همه‌ی مردمش از لحاظ پوشاك در يك ردیف و شبیه هم‌اند) انواع دیگری از پوشاك وجود دارد که برخی از همان مردم مشترك ، فاقد اند .

از میان پنج منطقه‌ی گرگان و مازندران و تنکابن و گیلان و طالش (که به ترتیب از شرق بغرب در ساحل جنوبی دریای مازندران سکونت دارند) دو منطقه‌ی مازندران و گیلان (که يك در میان واقع شده‌اند) بطرفین خود سلیقه‌ی پوشاك داده‌اند . چون به این دو ، با توجه لازم نگاه کنیم و مقایسه در پیش بگیریم ، مردم گیلان را در اینمیان از لحاظ تنوع پوشاك و بروز سلیقه ، شاخص می‌یابیم .

پوشاک عمومی مردم ساحل جنوبی دریای مازندران

در پوشاک عمومی مردم این سامان، وجوه اشتراکی (بیرون از اختصاصات) هست که آنها را بهم می پیوندند: مانند اینکه پوشاک همگی بانوان ساکن سرتاسری جنوب این دریا، عبارتست از لچک و روسری، پیراهن، جلیقه، شاپته، پتاوه (یا، پاتابه)، چاروق و چوموش.

و از آن مردان نیز کلاه نمدی یا کلاه پارچه‌ای پشمی ترکدار، پیراهن، شلوار، جوراب پشمی، چاروق و چوموش.

در این پوشاک همه‌ی ساکنان ساحل (از کرکان تا حوالی طالش) یکسانند، یعنی همان روسری و لچک، که بانوی مازندرانی دارد، همان را بانوان تنکابنی و گیلک دارند. همان پیراهن آستین بلند با میچ، یا، بی‌میچ را که بانوی مازندرانی یا کرگانی می‌پوشد، همان را بانوی گیلک و تنکابنی به تن دارد. همچنین است پوشاک مردان که شبیه هم است. یا، پوشاک مردم کوهپایه‌ی جنوب دریای مازندران که همه یکسان است، ازینرو، نخست از پوشاک مشترک سخن خواهد رفت (شکل ۲۲۱).

پوشاک بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پوشاک بانوان، عبارت است از: لچک، روسری، پیراهن، جلیقه، شاپته، کوتاه، شلوار، جوراب پشمی، کنش و چادر.

لچک بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

لچک، عبارت است از پارچه‌ای سه‌گوش و معمولاً سفید، که بخش جلوی آنرا (که بالای پیشانی و جلوی سر قرار می‌گیرد) نواردوزی میکنند (ولی عمومیت

ندارد). این لچک را همه‌ی بانوان ساکن کنار دریا به این طریق می‌بندند: وسط خط جلوی لچک را بر بالای پیشانی قرار میدهند. دو گوشه‌ی آنرا به پشت سر برده از زیر گوشه‌ی سوم، رد میکنند، و دوباره بجلو آورده روی پیشانی گره میزنند (گاه، میشود که گوشه‌ی پشت سری را نیز در لای پهلوی لچک فروکنند و یا، دو گوشه‌ی آنرا پس از رد کردن از زیر گوشه‌ی پشت سری، بر روی همین گوشه آورده گره بزنند).

روسری یا چارقد بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

چارقد، پارچه‌ای است چهار گوش و معمولاً سفید که آنرا دولا و لچکی کرده بر سر می‌نهند (و گاه، بر روی لچک می‌بندند) و دو کناره‌ی آن را در زیر گلو با سنجاقهای ساده یا منجوق‌دار و زیوردار بند میکنند (برخی مواقع زیوری رشته‌دار را از روی چارقد بزرگلو آورده ضمن زینت‌دادن، محل سنجاق زدن را نیز می‌گیرند و از همین محل دنباله‌ی زیور را می‌آویزند و اینکار، بیشتر معمول بانوان مازندرانی در کوهپایه می‌باشد) (شکل ۲۲۲).

گوشه‌های آویخته‌ی چارقد را بجلو یا در پشت بر روی گرده رها میکنند و گاهی نیز آنرا به دور گردن می‌پیچند (شکل ۲۲۳).
بستن روسری میان تمام بانوان ساحلی و کوهپایه معمول است.

پیراهن بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پیراهن بانوان، راسته، با آستین بلند و سردست (یا بدون آن) یقه‌ی جلو باز و گاه سه گوش، با دامنی افقی و گاهی اندک قوسدار است که در پهلوها چاک دارد. بلندی آن تا اواسط ران بیشتر نیست و گاهی نیز کمتر است. (شکل ۲۲۴).

(شکل ۳۳) نمایی پوشاک بانوان ساحر عراقی -

(شکل ۲۲۲) دختری مازندرانی با چارقال و ملرز استفاده از آن .

(شکل ۲۲۳) بانوئی مازندرانی در پوشاک موصوف .

(شکل ۲۲۴) دختر مازنی (در شکل ۲۲۳) و در اهنگ .

جلینقه‌ی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پوشیدن جلینقه ، بطور کلی معمول تمام بانوان ساحلی میباشد و برای ساکنین کوهپایه (که سرما در آنجا کارگر است) پوششی مطبوع است (خاصه از نظر بانوان که زمینه‌ای برای آرایش زیورها و سکه‌ها است) .

شلوار بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

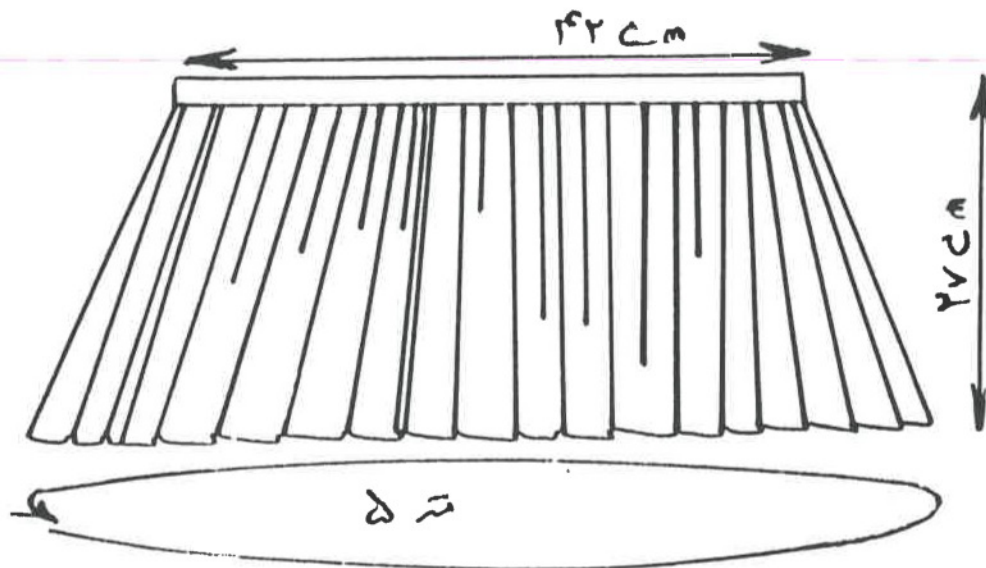
شلینته‌ی بانوان ساحلی ، عبارت است از مقداری پارچه‌های گلدار یا ساده با قدی کوتاه در حدود ۳۰ سانت و کمتر ، که پُرچین است و بر کمر ، پارچه‌ای اضافه دارد که چین‌های شلینته در لای آن (باندازه‌ی کمر هر زنی) جمع است . پوشیدن شلینته در مازندران و تنکابن و بخش بزرگی از گیلان معمول است (شکل‌های ۲۲۵ و ۲۲۶) .

شلوار بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

بانوانی که شلینته‌ی کوتاه را می‌پوشند ناگزیر شلواری راسته و مشکی بپا میکنند که در نزد برخی‌ها بلند تا به پشت پا است و در نزد برخی دیگر کوتاه و تا میان ساق پا میباشد (معمولاً مازندرانی‌ها از شلوار بلند و گیلانی‌ها از شلوار کوتاه استفاده میکنند) .

جوراب و کفش بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

پوشیدن جوراب پشمی ، میان بانوان ساکن کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران بیشتر معمول است . کوتاه آن را بانوان و بلندها را معمولاً مردان استفاده میکنند و جوراب‌های پشمی را بانوان این سامان با سلیقه و نقش‌های متنوع می‌بافند ، و بانوان طالش ، ابریشمی آنرا نیز (چون بانوان ترکمن) با سلیقه‌ی خاصی می‌بافند (شکل ۲۲۷) .

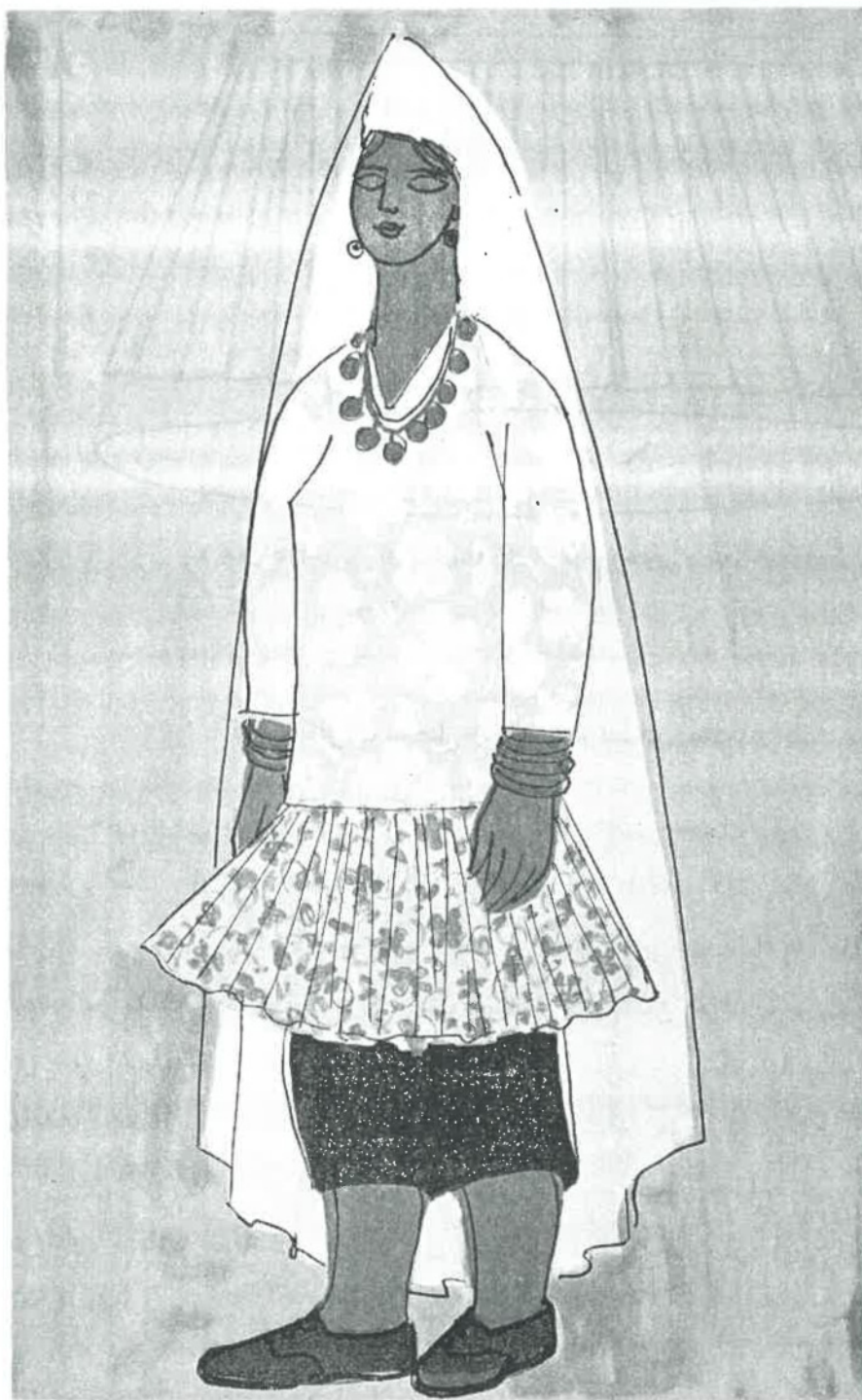

(شکل ۲۲۵) طرح شلیته‌ی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران .

کفش بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

کفش بومی بانوان کناره ، گذشته از کفش‌های معمول روز ، دونوع بنام چاروق و چوموش است . اولی ، تقلید ناشیانه و خالی از سلیقه‌ی کفش‌های معمول روز است ، و دومی ، پاره پوستی است ، با پشم و مو ، که از زیر کف پا به اطراف دیواره‌ی آن بالا آمده در پشت پا و قوزک‌ها و پشت سینه‌ی آن بشکل مناسب بریده میشود و سپس با تعبیه‌ی سوراخهائی در آن بوسیله‌ی بندها به کردن و ساق پا بسته میشود . زنان کوهپایه‌های شمال و همچنین مردان ، از آن استفاده میکنند (شکل ۲۲۸) .

این کفش مخصوص بیلاق است و در مناطق خشک از آن استفاده میشود (چوپانان شمال خراسان بویژه در حوالی تربت جام از این نوع کفش استفاده میکنند) .

(شکل ۲۳۶) نوعی پوشاک بانوان ساحل گیلان با شلیته‌ی کوتاه .

(شکل ۲۳۷) جوراب پشمی ، بافته‌ی بانوان ساکن کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران .

(شکل ۲۳۸) چوبوش ، ورد استناده‌ی بانوان و مردان کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران .

چادر بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران

بانوان کناره ، از چادری نیز استفاده میکنند که بُرش آن نیمگرد است و مشهور به چادر نماز میباشد .

این چادر باندازه‌ی قد ، بلند است و وسط قطر نیمگردی چادر را بر بالای پیشانی قرار میدهند و آنرا به انواع مختلف مورد استعمال قرار میدهند (گاه پس از بر سر گذاردن ، دو گوشه‌ی آنرا از پشت از زیر بغل بجلو آورده پس از رد کردن از یکدیگر به پشت برده گره میزنند ، و گاه ، پس از بر سر گذاردن ، بقیه را بر روی دوش و جلوی بدن آورده ، همه جای اندام را با آن می‌پوشانند ، و نیز در موقع کار کردن ، پس از گره زدن گوشه‌های چادر به پشت کمر ، بالاتنه را از سر رها کرده بر پشت اندام می‌افکنند تا راحت‌تر بکار بپردازند .

استفاده از چادر نماز ، معمول بانوان ساکن سراسر مناطق ساحلی جنوب دریای مازندران است (رجوع شود به شکل ۲۶۶) .

(بانوان ساحلی ، علاوه بر پیراهن و شلیته‌ی کوتاه ، دارای پیراهن و شلیته‌ی بلند نیز میباشند . از نظر ساختمان ، پیراهن بلند فرقی با کوتاه آن ندارد ، و نیز ، شلیته‌ی بلند (که فقط به آن تنبان اطلاق میشود) همان است که کوتاه آن (شکلهای ۲۲۹ و ۲۳۰) . ولی در مناطق کوهپایه و قلب کوهستان گیلان پوشاکی خاص بانوان وجود دارد که مناطق دیگر ، آنرا به آن طریق ندارند و در سراسر مناطق کوهستانی از دیلمان و اسبیلی گرفته تا مَرَبُثو ، اومام ، سومام ، شوئیل و اَشْکُورْ بالا و پائین ، از آن می‌پوشند و نمونه‌ی ناچیزی از آن پوشاک ، در جاده‌ی کناره ، مشهور به (قاسم آبادی) بیچشم میخورد (شکل ۲۳۱) .

این پوشاک بانوان شامل ده تکه میباشد و عبارتند از : لچک ، چارقد ، پیراهن ، جلیتقه ، یل و کُت ، تنبان یا شلیته ، جوراب ، چاروق ، چادر کمر و عرقچین .

(شکل ۲۳۹) بانوی مازندرانی با پیراهن و شلیهی بلند

لچک و چارقد

لچک و چارقد ، همان است که معمول همگی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران است ، مگر لچک این سامان (از نظر رنگ) که سیاه است و تزئیناتی از نوارهای رنگی بجلو دارد . بستن این لچک نیز مطابق معمول جاهای دیگر نیست . در این جا ، کوشدهای لچک را در جلوی پیشانی پس از کمر زدن ساده ، یکدور بهم می پیچند و سپس هریک از کوشدها را در لای لچک پهلوی سر فرو میکنند . (شکل های ۲۳۲ و ۲۳۳) .

پیراهن بانوان کوهستان گیلان

پیراهن بانوان جاافتاده و پاباستن در این سامان ، بلند است و لای پیراهن جوانسالان کوتاه میباشد . قد پیراهن ها کوتاه تا نیمه اندام است و یقه ای کوتاه بدون برگردان

دارد . در جلوی سینه‌ی پیراهن ، چین‌های موازی عمودی تعبیه میکنند و در زیر آن نیز نوارهایی چند رنگ افقی میدوزند . آستین پیراهن تا مچ دست میرسد و دارای سردست است و با دگمه بسته میشود .

در انتهای قد پیراهن ، پارچه‌ای بقدر ده سانت ، پُرچین ، (برای جلوه‌ی بیشتری به آن دادن) میدوزند (پیراهن بانوان شیرده در جلوی سینه تا زیر پستان‌ها چاک دارد ولی از آن دختران بسته میباشد (شکل ۲۳۴) .

یکل بانوان کوهستان گیلان

یکل معمول در میان بانوان این سامان ، از مخمل الوان تهیه میشود . قد آن کوتاه است و فقط تا حدود زیر پستانها و بالای کمرگاه میرسد . یقه ندارد و یکسر به دو بیریکل ممتد است ، و جلوی یکل از هم باز میماند .

آستین یکل ، بلند است و سنبوسه‌ای کوتاه دارد (شکل ۲۳۵) . ولی یکل در این زمان ، کمتر معمول است و جای آنرا جلیتقه (که عمومیت دارد) گرفته است (البته جلیتقه‌ها ، نظیر جلیتقه‌های کُردی و خوافی زردوزی و یراقدوزی نمیشود ولی هرگز از سکه‌های فراوان خالی نمی‌ماند (شکل ۲۳۶) .

کُت بانوان کوهستان گیلان

بانوان گیلان از کُت نیز استفاده میکنند . کُت را معمولاً از مخمل‌های الوان و ساده تهیه میکنند و چون کُت‌های مردان ، دارای آستین بلند و یقه‌ی برگردان است .

تَنبان یا شلیته‌ی بلند بانوان گیلان

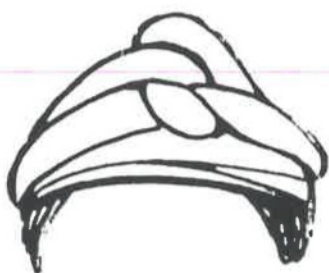
در میان بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان ، شلیته‌ی بلند و پُرچین (چون

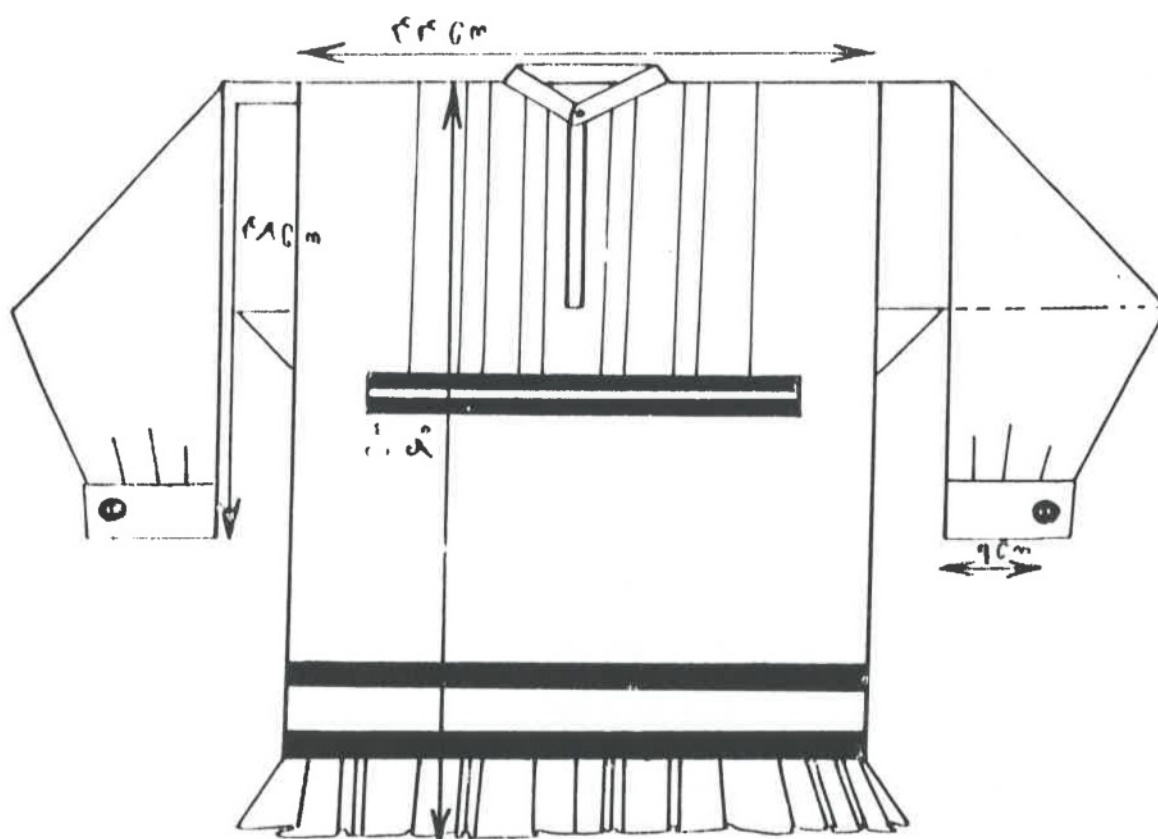
(شکل ۴۳۰) نقاشی پوشاک بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان و مازندران

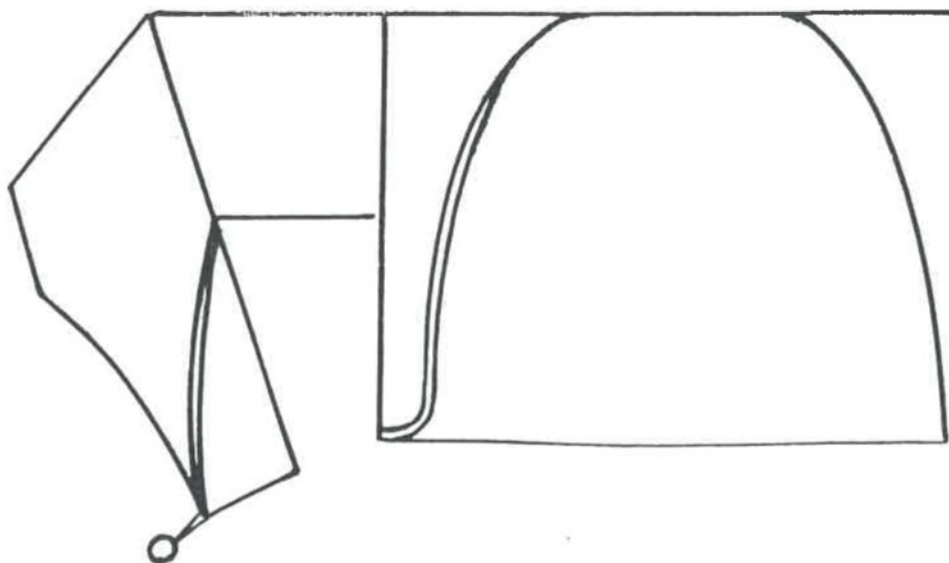
(شکل ۴۳۱) نقاشی پوشاک کوهستانی بانوان گیلان .

(شکل های ۴۳۳ و ۴۳۴) تناسل مردم روستای لجان

(شکل ۴۳۵) طرح پیراهن بانوان کوهستان کیلان

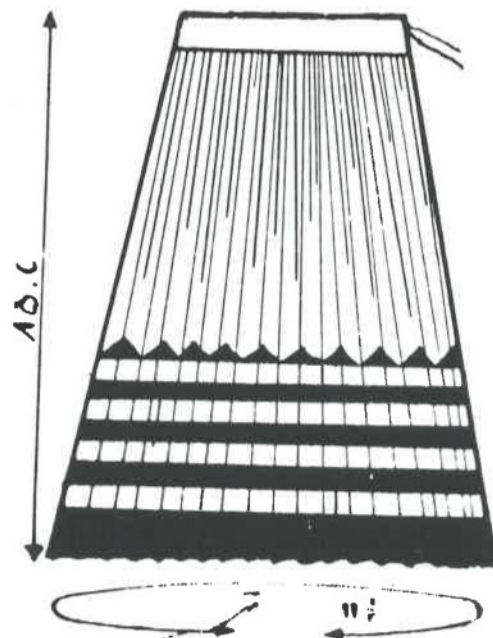

(شکل ۲۳۵) طرح یل بانوان کوهستان گیلان .

(شکل ۲۳۶) دختران محله‌ی دتورسر و کلکاموس در اشکور .

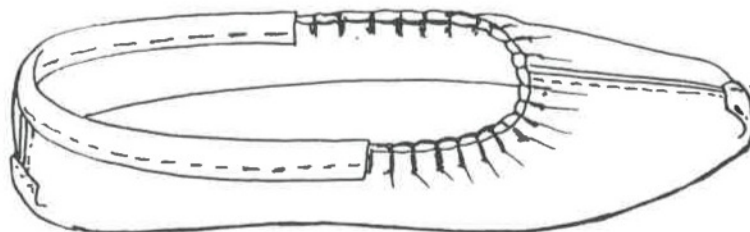
شلیتدهای بانوان قشقایی و بختیاری) معمول است، با این تفاوت که: اولاً تنبانیهای بانوان گیلان، مانند شلیتدهای کوتاهشان (در کمر گاه و جای لیتند) کمری اضافه دارد و از میان آنست که بند میگذرانند، ثانیاً، از پایین دامن بیالا، در فاصلههای کم، نوارهایی رنگین، تا اواسد قد تنبان تعبیه میکنند. (رنگ و نحوه درپوشهای ۲۳۷ و ۲۳۹).

(شکل ۲۳۷) طرح شلیت بانوان اوشانه و اوشسای گیلانی.

کفش بانوان گیلان

بانوان گیلان علاوه بر کفش های معمول روز ، دارای دو نوع کفش بومی هستند که یکی را چاروق مینامند و دیگری را چوموش .
چاروق بانوان ، کفشی است بنددار و تقلید از کفش های بنددار معمول مردان ، و آنرا در محل از چرم های الوان میدوزند .
چوموش کفشی است که اغلب آنرا از چرم خام و با رنگ های قرمز ، تهیه میکنند : تکه چرمی را یکپارچه می بُرنند و دهانه ی آنرا بر میچ پا بوسیله ی قیطان چرمی از سوراخ هایی (که بر لبه ی دهانه ی کفش تعبیه کرده اند) جمع میکنند . براین کفش ، دو درز هست (یکی بر رویه ی آن ، و دیگری در پشت آن در محل پشت پا) .
برای راحتی پا ، بر روی لبه ی دهانه ی چوموش ، از پهلویی تا پهلوی دیگر ، یک مغزی میخوابانند و میدوزند که تیزی بُرش لبه ی چوموش را خنثی کند . پوشیدن چوموش از نوع پوستی آن با پشم و مو و همچنین از نوع چرمی الوانش ، میان بانوان و مردان گیلان کوهپایه و کوهستان رایج و معمول است (شکل ۲۳۸) .

(شکل ۲۳۸) طرح چوموش موصوف .

چادر کمر بانوان کوهپایه گیلان

یکی از پوشاک جالب بانوان کوهستان گیلان چادری است (جز از نوع چادر نماز « که نیز معمولاً بکمر می‌بندند ») این پارچه‌ی چادری را بانوان می‌بافند ، و نمونه‌ی آن را در قاسم‌آباد گیلان (که علی‌الرسم در هر خانه‌اش یک کارگاه بافندگی هست) میتوان دید . چادر را با نخ پنبه و همچنین ابریشم می‌بافند و نقش‌هایی بومی با طرح‌هایی جالب در آن کار می‌زنند .

این چادر چهار گوش است ، ولی در اصل قطعاتی به پهنای در حدود سی سانت است که پهلوی هم می‌دوزند و اندازه‌ای در حدود ۲×۲ متر آماده می‌کنند و بکمر می‌بندند. بانوان ، آنرا دوتا وسه گوش می‌کنند و در محل کمر ، روی پشت می‌گذارند و دو گوشه‌ی آنرا بجلو آورده مثل علامت ضرب در (x) از هم رد میکنند و دوباره به پشت می‌برند و روی کمرگاه ، گره درشت می‌زنند (شکل‌های ۲۳۹ و ۲۴۰) .

کلاهاک یا عرقچین بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان

بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان ، چون خواهران کُرد و دیگر بانوان ، عرقچین بر سر می‌گذارند . این عرقچین (که اغلب بافته است و گاهی از پارچه‌های سوزندوزی شده آماده میشود) وسیله‌ی دیگری برای جاودگری و زیورآرائی است ، و بانوان گیلان در سراسر نواحی کوهستانی (خامه دیلمان ، مُربُو ، اساک ، اومام و شوئیل از آن استفاده میکنند) (شکل‌های ۲۴۱ ، ۲۴۲ و ۲۴۳) .

اگر بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان ، عرقچین بکار نبرند و لیچک بر سر بسته باشند ، در جلوی آن رشته‌ها و سکه‌های تزئینی خود را عرضه میکنند (شکل ۲۴۴) .

(شکل ۴۳۹) دختران قاسم آباد در پوشاک بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان با چادر کمر موصوف .

(شکل ۴۴۰) نقاشی قسمتی از چادر کمر بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان

(شکل ۲۴۳) بانوی از سادات
آباد قصبه و سادات و زوروش .

(شکل ۲۴۶) دختری از میرانوی آباد
با قصبه و سادات .

(شکل ۲۴۳) بانوی از کیاسر
با قصبه و سادات .

(شکل ۲۴۴) بانوی دیلمانی با زیور
روی لاج .

پوشاک مردان ساکن جنوب دریای مازندران

پوشاک بومی مردان این سامان (که عمومیت دارد) عبارت است از: پیراهن، شلوار، جوراب، پتاه، چاروق و چوموش، کت، شال کمر و کلاه (شکل ۲۴۵).

پیراهن مردان

پیراهن مردان با بُرش ساده و یقه‌ی بدون برگردان و آستین راسته‌ی با مچ (و یا بدون آن) است. چاک پیراهن، گاهی در پهلوی سینه و گاه در جلو و زیر گردن تعبیه می‌شود. قد آن کوتاه است و همینقدر است که بشود داخل کمر شلوار قرار داد. پارچه‌ی پیراهنی مردان، اغلب سفید (و گاه قرمز یا قهوه‌ای نیز) انتخاب می‌شود (شکل ۲۴۶).

شلوار مردان

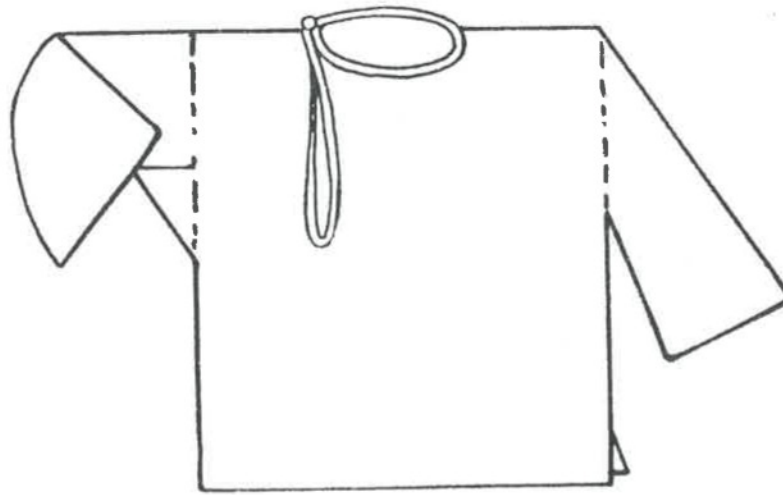
شلوار مردان، نظیر شلوار مردان کرد خراسان، دارای دو ساق بلند و دمپائی تنگ و میانساقی متوسط است، لیفه‌ای، و اغلب با رنگ سیاه است (شکل ۲۴۷).

جنس آن را معمولاً از نوع پارچه‌های بافته‌ی محل (که پشم یا ابریشم «کج» است) انتخاب می‌کنند.

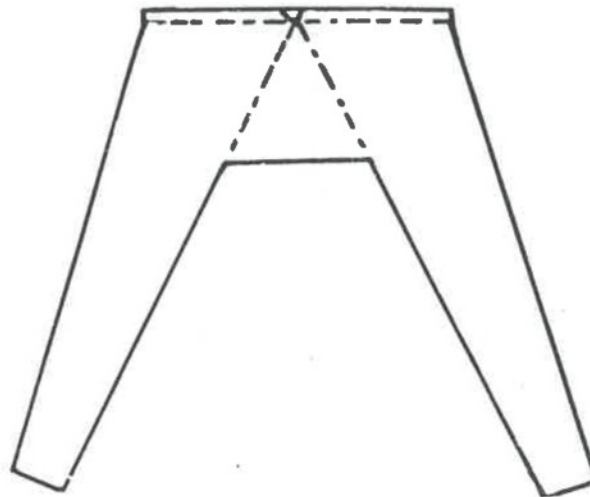
دمپای این شلوار را، همیشه داخل ساق جورابهای پشمی (که کوتاه و گاه بلند تا به زانو است) می‌کنند، یا بر روی آن پتاه می‌بندند (شکل‌های ۲۴۸ و ۲۴۹).

(شکل ۴۴۰) پوشاک مردان ساکن کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازنیان .

(شکل ۲۴۶) طرح پیراهن مردان ساکن جنوب دریای مازندران .

(شکل ۲۴۷) طرح شلوار مردان ساکن جنوب دریای مازندران .

(شکل ۴۴۸) مردی کرگانی با پوشاک گیلانی مازندرانی (چوبوش و شلوار) .

(شکل ۲۴۹) مردی گیلک .

پَتاوِه و جوراب مردان

پَتاوِه (یا پاتابه) که بمعنی پا پیچ است ، در اینجا منظور میچ پیچ نظامی سابق است که از میچ پا ، تا زیر زانو بدور ساق می پیچند . (پارچه ایست نخی ، بدرازای در حدود ۲ متر و پهنای ۱۰ تا ۱۲ سانتیمتر) در محل ، آنرا از پشم نیز میبافند (شکل ۲۵۰) . در گیلان زمین ، بجای پَتاوِه ، اغلب از جوراب بلند پشمی و همچنین بندهای ابریشمی کلفت استفاده میکنند .

این بندهای ابریشمی را بر روی جوراب ، در امتداد ساق پا ، دوره بر رویهم می چینند و مقداری از انتهای بند را که بمنگوله ای ختم است (پس از محکم کردن در لای بندها) می آویزند . (شکل ۲۵۱) .

(شکل ۲۵۰) مردی دیلمانی با پتاوهِی نخی .

(شکل ۲۵۱) نقاشی پوشاک مردان گیلک و پتاوه‌ی موصوفشان .

(شکل ۲۵۲) نقاشی چوموش ویژه مردم گیلان

چاروق و چوموش

چاروق ، کفش تقلیدی و بومی ساخت (از روی کفش‌های معمول روز) است . ولی چوموش ، کفشی کاملاً بومی است که معمول ساکنین سراسر مناطق کوهستانی و حتی ساحلی جنوب دریای مازندران است . مردم این سامان ، در استفاده‌ی نوعی از آن (که پوستی و با پشم و مو است) مشترکند و زنان و مردان تمام کوهپایه‌ها از آن می‌پوشند . (نظیر شکل ۲۲۸ که گذشت) .

ولی دو نوع دیگر هست که خاص ساکنین گیلان زمین است (در استفاده‌ی از این دو نوع ، زنان و مردان هردو سهیم‌اند) از دو نوع گیلانی ، نوعی همان چوموش شکل ۲۳۸ میباشد که در قاسم‌آباد گیلان بیشتر معمول است .

و دیگری چوموشی است نوک برگشته ، و در اصل از چرم خام یکپارچه که به وسیله‌ی بندهای ابریشمی و نخ‌ی رنگین آنرا زینت میکنند .

رویه‌ی چوموش را از بندهائی پُر میکنند که از لای سوراخهای تعبیه شده در بخش جلو و پهلوی چوموش رد شده و بر روی پا جمع میشوند و چوموش را به پا می‌چسبانند (شکل ۲۵۲) .

این چوموش در قسمت غربی و جنوبی گیلان بیشتر معمول است و کُردهای آذربایجان غربی نیز از این نوع چوموش با سلیقه و تزییناتی سبکتر استفاده میکنند . (رجوع شود به شکل ۵۱) .

جلیتقه‌ی مردان

جلیتقه‌ی مردان گیلان ، چون دیگر مناطق از نظر اساس بُرش یکی است (همچنان ، بی‌آستین و با قد کوتاه است ، و در جلو با دگمه بسته میشود . در پشت

« محل کمر » چین دار و یا ساده است « که با سگک یا به سیله‌ی دو بند ساده از جنس آستری جلितقه بسته میشود » ().
 گوشه‌های این جلितقه در بخش پائین ، معمولاً تیز و بُرش گرفته است .
 پارچه‌ی جلितقه را گاهی از پارچه‌های پشمی دست‌باف فراهم میکنند (شکل ۲۵۳) .

کُت مردان

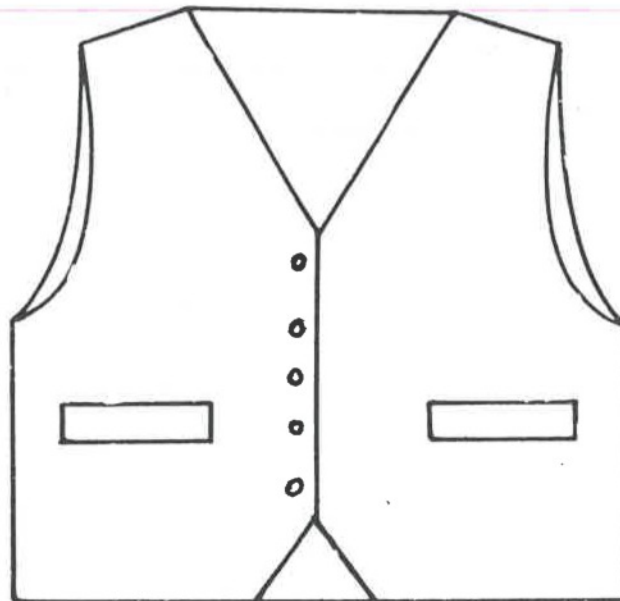
مردان گیلان درمواقع لزوم از کُتی بنام چوخاب استفاده میکنند که از پارچه‌ی پشمی دست‌باف تهیه میشود و شکل آن معمولی است و نظیر کُت در شکل (۲۴۸) میباشد .

شال کمر مردان

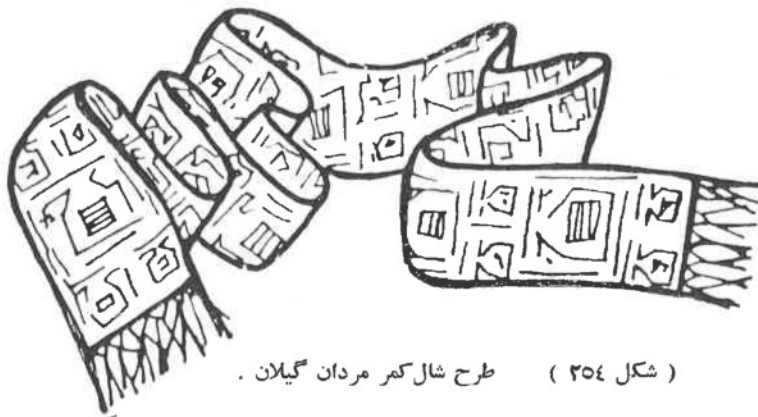
مردان شمال ، بر روی شلوار و کمر خود ، شال می‌بندند . شال کمر ، دارای پهنائی در حدود سی سانت و درازائی در حدود ۳ متر است . جنس آن پشمی است و به رنگهای قهوه‌ای و سفید انتخاب میشود (و گاه ، آنرا چون جوراب می‌بافند) ولی در گیلان ، علاوه بر این نوع شال کمر ، شالهای ابریشمی و گلداري (که دست‌باف و کار بانوان است) معمول است و اغلب ، جوانان کوهپایه از آن استفاده میکنند (شکل‌های ۲۵۴ و ۲۵۱) .

کلاه مردان

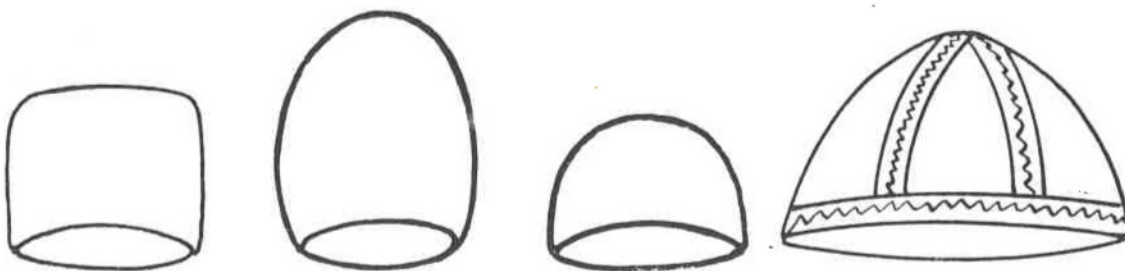
کلاه مردان ، اساساً از نمد است و بشکل‌های مختلف تهیه میشود (نظیر شکل ۲۵۵ و شکل‌های ۲۵۰ و ۲۴۹) .
 ولی نوعی نیز از پارچه‌های بومی و ترک‌دار تهیه میکنند که بیشتر معمول مردان ساکن گیلان و آذربایجان شرقی میباشد (شکل ۲۵۶) .

(شکل ۲۵۳) طرح جلیتغهی مردان گیلان .

(شکل ۲۵۴) طرح شال کمر مردان گیلان .

(شکل ۲۵۵) انواع کلاه نمئی مردان گیلان .

(شکل ۲۵۶) کلاه ترکدار .

پوشاک در آذربایجان شرقی

پوشاک در این سامان اختلاطی از پوشاک همه‌ی ساکنین ایران است . مردان این منطقه ، پوشاک اختصاصی ندارند . کت و شلوار معمول روز و کلاه معروف به کپی ، یا کلاه ترکداری نظیر کلاه مردان گیلان زمین است که هیئت عمومی مردان این سامان را مینمایاند ، و پوشاک بانوانشان هریک یادآور گوشه‌ای از پوشش مردم سامان دیگر ایران ما است :

روسی آنان ، چارقدی است نظیر چارقد های مناطق دیگر که با یک کلاغی بسته میشود . این چارقد ها گاهی گلدار انتخاب میشوند (شکل ۲۵۷) .

پیراهن روئی آنان یادآور پیراهن بانوان قشقائی و بختیاری است (شکل ۲۵۸) . پیراهن زیری آنان یادآور پیراهن بانوان کُرد کرمانشاهان و کردستان است (شکل ۲۵۹) .

تنبان یا شلیته‌ای که بپا دارند نظیر تنبانهای بانوان گیلان ، بختیاری و قشقائی میباشد (شکل ۲۶۰) .

و گاه ، شلواری بلند و سیاه بپا میکنند که نظیر شلوار بانوان مازندرانی تا پشت پا میرسد (شکل ۲۶۱) .

جلیتقه‌ی آنان ، همان جلیتقه‌ی مردان ، ولی پر از سکه‌های نقره و طلا است (رجوع شود به شکل ۲۵۷) .

و کفش ، همان کفش‌های بومی ساخت معمول روز میباشد که سراسر منطقه‌ی شرقی و جنوب شرقی آذربایجان از آن استفاده میکنند (از چوموش‌های پوستی نیز که در گیلان زمین معمول است می‌پوشند) .

آنچه در باره‌ی پوشاک این سامان باید افزود پیروی بانوان آذربایجانی از پوشاک از مد روز افتاده‌ایست که متناسب با میل و سلیقه‌ی خود آنها را انتخاب میکنند و مورد استفاده قرار میدهند (شکل ۲۶۲) .

(شکل ۲۵۷) بانوان شاهسون در آذربایجان شرقی .

(شکل ۲۵۸) نقاشی پوشاک بانوان بومی در آذربایجان شرقی .

(شکل ۲۵۹) دو بانوی شاهسون با پیراهن‌های بلند زیری و روئی .

(شکل ۳۶۰) بانوئی شاهسون با تنبان معمول بانوان آذربایجان شرقی

(شکل ۳۶۱) بانوان آذربایجان شرقی با شوار بلند مشکی .

(شکل ۲۶۲) نوعی پوشاک انتخابی بانوان آذربایجان شرقی .

وضعیت پوشاك مردم ما ، در خوزستان

طبق تحقیقات تاریخی و نوشته‌ها ، سرزمین خوزستان از برای موقعیت خاص خود از قدیم معبر اقوام دور و نزدیک و بارانداز طوایف مختلف بوده است . امروز نیز مسکن بازماندگان باستانی ما (چون عیلامیها و ایرانیان دیگر ، خاصه مسکن لرها) است ؛ و بعلت اینکه مردمش از جانب شمال و مشرق با کُردها و لرها ، و از جنوب با قشقائیها و بندریها ، و از مغرب با عربها (چون امروز) تماس داشته‌اند ، مانند همه‌ی مردم مناطق دیگر ایران آمیخته‌ای از مردم مختلف میباشند ، ازینرو ، و تحت این وضعیت ، پوشاك آنان دائماً در حالت تقلید و تبدیل بوده و نیز چه بسا که بعلت فعالیت‌های وسیع نساجی (که در شهرهای مهم این سرزمین وجود داشته) نفوذ سلیقه داشته‌اند .

در کتاب حجة الحق ابوعلی سینا بنقل از ابن حوقل نوشته شده است که :
(در شوشتر دیبا میبافته‌اند و بتمام دنیا حمل میکرده‌اند ، و پوشش خانه‌های کعبه را میبافته‌اند ، و در آنجا طرازی برای پادشاه بوده است) : (که مقصود ، کارگاه بافندگی می باشد) .

در کتاب تاریخ جغرافیائی خوزستان ، بنقل از یاقوت نوشته شده است :
(سمعانی گفته ، دستوا شهری است بخوزستان و جمعی از علماء بدان منسوبند و ثياب دستوائی را بآن نسبت دهند) .

این موضوع میرساند که جامه‌های این ناحیه ازخوزستان ، مشهور بوده است ، و همچنین است در شوش ، رامهرمز و نهرتیری (دشت میشان) که کتابهای مذکور بنقل از مورخین قدیم (چون اصطخری ، ابن حوقل ، یاقوت و ابن بطوطه و دیگران) در اینکه سرزمین خوزستان در تهیه پارچه‌های مرغوب و پوشاک ، اهمیت جهانی داشته است ، نوشته‌هایی دارند .

با این وصف باید توجه داشت که ساکنان سراسر این سامان در شهرهای بزرگ ، امروزه از پوشاک معمول روز استفاده میکنند و از خود ، پوشاک مشخص ندارند و پوشاک روستائیان و چوپانان و ایلها نیز ، مخلوطی از پوشاک کُردها و لُرها (بختیاری و قشقایی) بندریها و عربهای مجاور است ، و در این میان رخنهی پوشاک لُرها بیشتر از آن دیگران است .

بانوان خوزستان نیز ، بعلت گرمای منطقه ، از میان همه‌ی پوشاک معمول مردم خود ، اغلب به يك پیراهن بلند و فراخ ، شلوار و سربند اکتفا میکنند .

پوشاك اقليت‌های میهن ما

برای فروگذار نکردن از اشاره‌ای لااقل بپوشاك برخی از مردم ما ، از پوشاك زردشتیان و ارامنه نیز (که در گذشته‌ی نزدیک دارای پوشاك بالنسبه مشخص بوده‌اند) به اختصار ذکری بمیان می‌آید :

زردشتیان ما (که مسکن اکثریت آنان تهران و یزد و کرمان و پیرامون این نقاط است) چون دیگر شهرنشینان ، امروزه تابع پوشاك معمول روزند (چه آنان که در شهرها سکنی دارند و چه آنان که در روستاها هستند) اینك پوشاك مشخصی ندارند (مگر برخی از بانوان سالخورده‌ی شهری « که چون بانوان ساکن روستاها » تابع پوشاك معموله‌ی خود میباشند) .

این پوشاك که بانوان زردشتی از آن استفاده میکنند شباهتی بسیار نزدیک بپوشاك بانوان نقاط دیگر ما دارد (چنانکه روسری آنان از نظر شکل و طرز استفاده ، نظیر روسری بانوان بختیاری و طرز استفاده‌ی آنانست و پیراهن ، شبیه پیراهن بانوان لُر در گذشته‌ی نزدیک است و شلوار ، از لحاظ شکل و برش ، همان شلوار بانوان کُرد آذربایجان غربی است و کلاهك ، همان کلاهك بانوان بندری میباشد) .

با این تذکر ، پوشاکی که بانوان زردشتی با اندکی ساده‌کردن و با گرایش تدریجی بسوی مَد روز از آن استفاده میکنند عبارت از : کلاهك ، پیراهن زیر ، پیراهن روئی ، روسری ، شلوار و کفش (که بتقلید از کفشهای شهری تهیه میشود) (شکل ۲۶۳) .

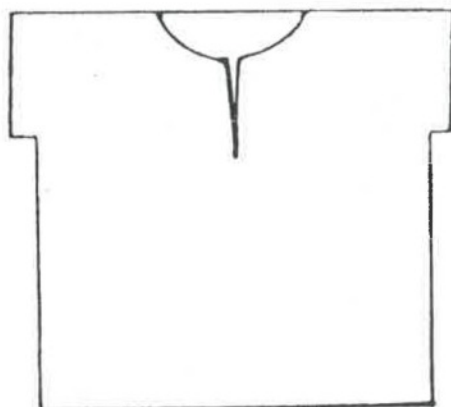
(شکل ۴۶۳) پوشاک عمومی بانوان زردشتی .

کلاهک بانوان زردشتی

کلاهک بانوان زردشتی از پارچه‌های الوان و زری تهیه میشود و از لحاظ ساختمان و ترکیب و تزئین همانست که بانوان بندری ما دارند (رجوع شود به شکل ۱۵۶) .

پیراهن زیر بانوان زردشتی

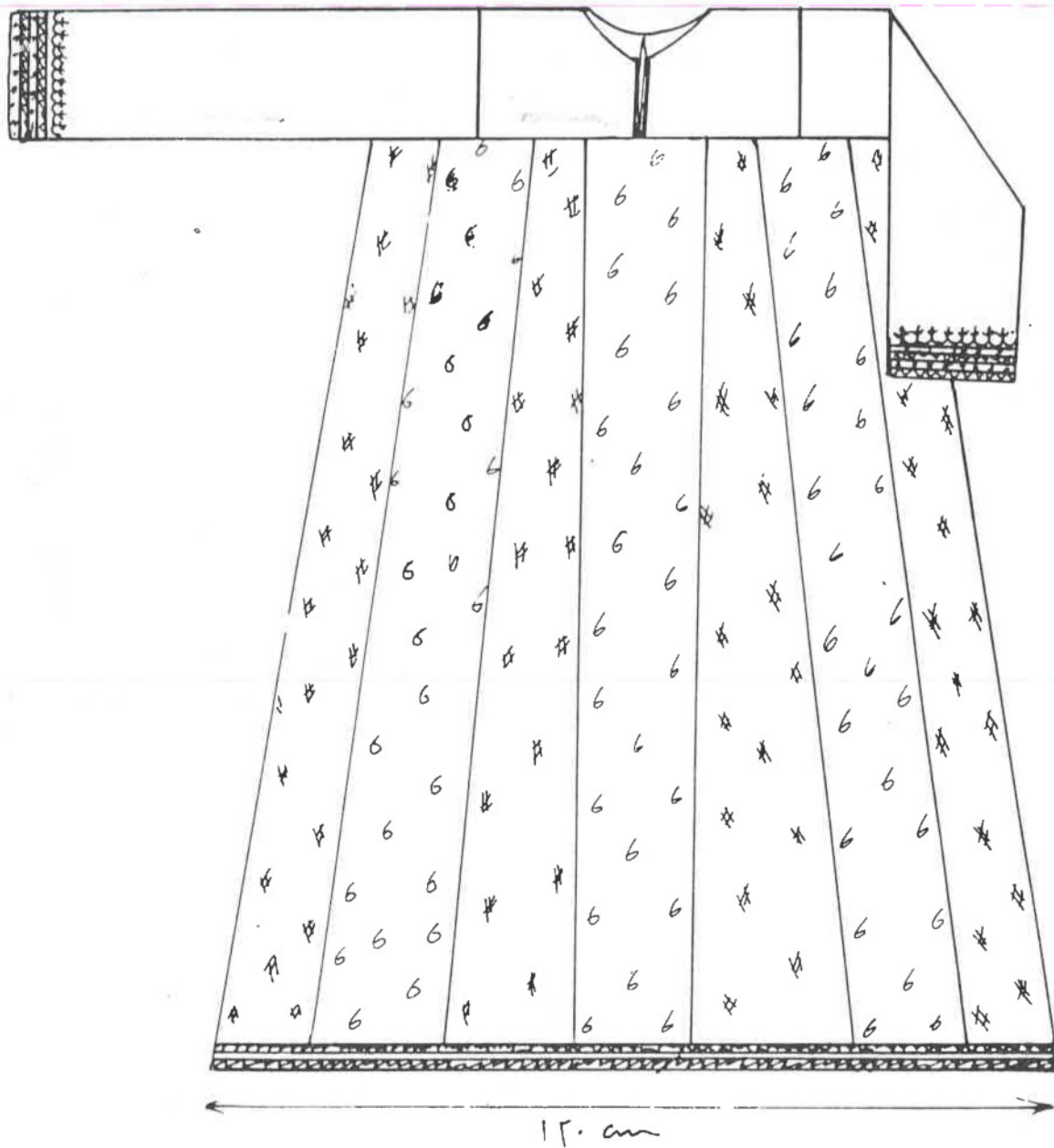
پیراهن زیر ، از پارچه‌ی سفید کتان و با آستین و قد کوتاه تهیه میشود . یقه‌ی آن در جلو نیمگرد است و چاک‌ی دارد و به سدره معروف است (شکل ۲۶۴) .

(شکل ۲۶۴ - سدره)

پیراهن روئی بانوان زردشتی

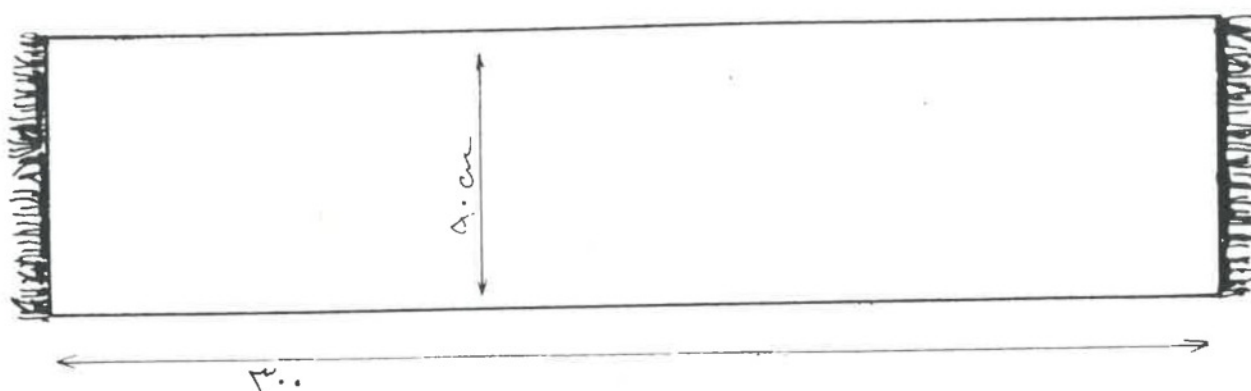
پیراهن روئی ، پیراهنی است فراخ با آستین‌های راسته و با سر آستین حاشیه‌دار و یقه‌ی گرد (که معمولاً چاک‌ی کوتاه از جلو و عقب دارد . دامن پیراهن ، فراخ است و گاه در پائین و گرداگرد دامن را چون سر آستین حاشیه میدهند ، و قد آن بطور عمودی از زیر سینه تا پائین با تکه‌های مختلف ترکیب میشود (شکل ۲۶۵) .

(شکل ۳۶۵) طرح پیراهن روئی بانوان زردشتی .

روسری بانوان زردشتی

روسری پارچه‌ایست رنگین و با نقش و نگار و بطول در حدود ۳ مترونیم و عرض يك متر که بطرز بانوان بختیاری روی کلاهک می‌گذارند و برای استوار ماندن بر سر، با دستمالی کلاغی روی آنرا می‌بندند (شکل‌های ۲۶۶ و ۲۶۳ . همچنین رجوع شود به شکل ۲۶۷) .

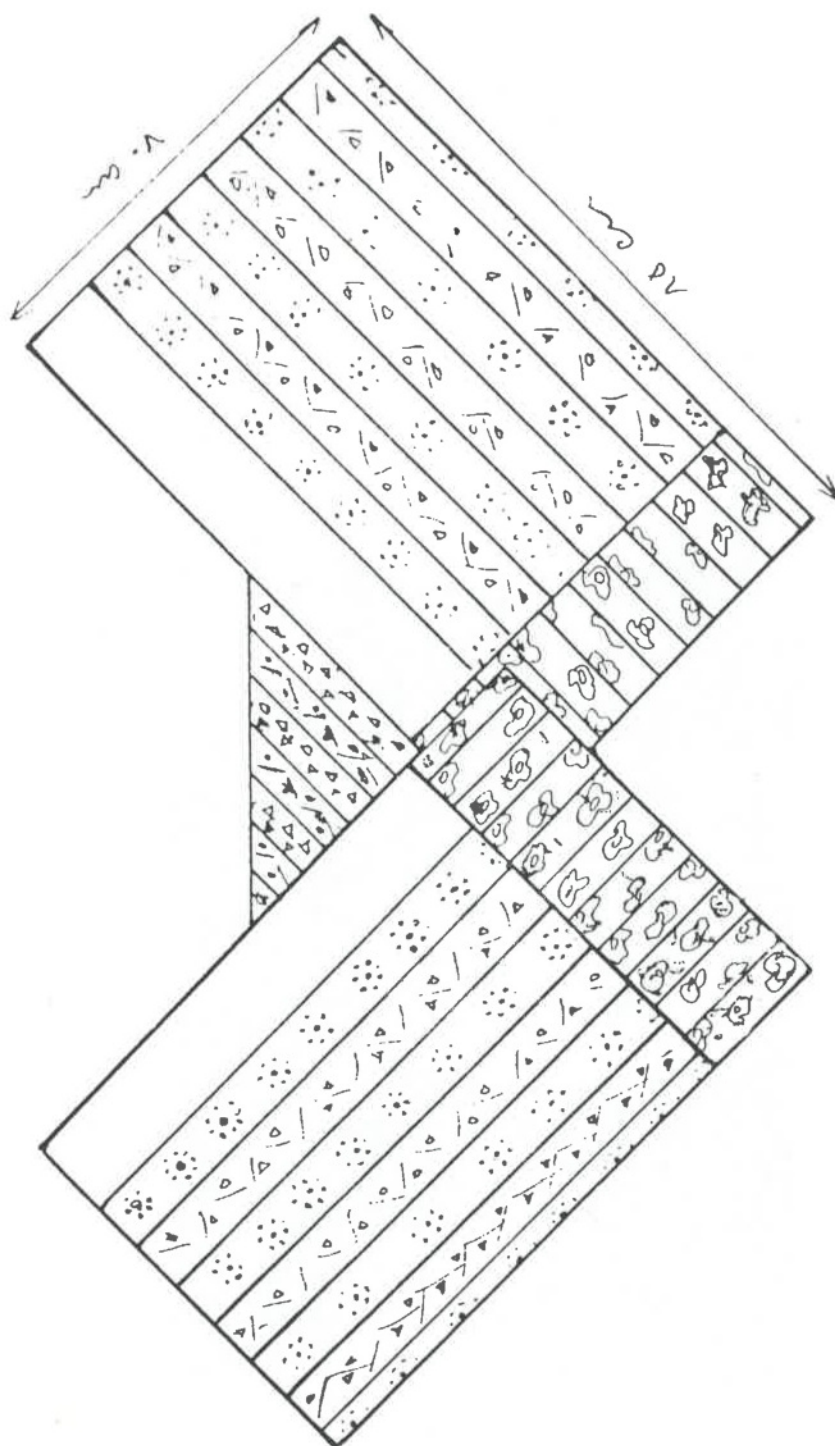
(شکل ۲۶۶) روسری بانوان زردشتی .

شلوار بانوان زردشتی

شلوار بانوان، از لحاظ برش با شلوار بانوان کُرد آذربایجان غربی یکسان است، جز اینکه ساقه‌های شلوار را (بجای يك تکه بودن) از تکه‌های باریک و الوان و نقش و نگاردار ترکیب کرده پهلوی هم میدوزند و سپس بشکل ساقه درمی‌آورند، و به این طریق جلوه‌ی خاص و مشخص بآن میدهند. کمپای شلوار را نیز بوسیله‌ی بند بدور ساق و میچ پا جمع میکنند و کمر آن نیز لیفی میباشد (شکل ۲۶۸) .

(شکل ۳۶۷) پوشاک عمومی یک بانوی زردشتی مربوط به گذشته‌ی نزدیک .

(شکل ۲۶۸) طرح شلوار بانوان زردشتی .

پوشاك آرامنه

اقلیت آرامنه که امروزه در سراسر مناطق ایران بکوشش و کار مشغولند ،
اکثراً از طریق جلفای ارس به جلفای اصفهان رسیده به اطراف پخش شده‌اند .
اینان اقلیتی فعال و پیشرو میباشند و خود را با زندگانی معمول روز وفق
میدهند ، و همه‌ی آنان که اینک در شهرهای بزرگ و کوچک سکونت دارند ، از لحاظ
پوشاك تابع مڈ روزند ، و آنان که در روستاها بسر میبرند ، از پوشاك ساده شده‌ی
نیم قرن پیش خود استفاده میکنند ، و در جشن‌ها نیز با زیورهای متعلق بگذشته‌ی
نزدیک ، خود را می‌آرایند .

مادام دیولافوآ (که در حدود هشتاد سال پیش به ایران آمده و با ارمنه تماس یافته است) می‌نویسد : (زنان ارمنی لباسهای ابریشمی بر تن دارند که بشکل ردنکت بلندی است ، و دارای کمربندی نقره‌ای میباشند که با هنرمندی زرگری شده و تقریباً بر روی ران آنها افتاده است . این لباس نسبتاً آراسته است و ترکیب خوبی دارد اما يك چیز از آراستگی و قشنگی آنها میکاهد و آن اینست که قسمت زیرین صورت را با پارچه‌ی سفید ضخیمی می‌پوشانند و بواسطه‌ی فشار دائم آن ، صورت بدترکیب میشود . این روبند را زنان ارمنی در موقع بیرون رفتن از خانه به قسمت زیرین صورت می‌بندند و چون شوهر اختیار کردند در خانه نیز باید آنرا دائماً بصورت داشته باشند .

روپوشی هم از ململ یا چلوار سفید بر روی لباس دارند که در موقع رفتن بکوچه و کلیسا می‌پوشند و اگر بخواهند هیکل بلند بالای خود را خوب جلوه دهند چین‌هائی هم به این روپوش می‌افزایند « سفرنامه دیولافوآ صفحه‌ی ۲۲۱ سطر ۶ » .

در حدود پنجاه سال پیش ، هانری رنه دالمانی به ایران سفر کرد و در باره‌ی پوشاک ارمنه چنین نوشت : (لباس مردان ارمنی بسیار ناجور است و نمیتوان نمونه‌ی کاملی از آن نمایش داد زیرا که اقلّاً دو نفر دیده نمیشوند که از حیث لباس یکسان باشند « سفرنامه‌ی از خراسان تا بختیاری صفحه‌ی ۹۶۵ ») .

اما درباره‌ی پوشاک بانوان ارمنی می‌نویسد : (. . . هنوز هم لباس چند قرن پیش را که در جلفای نزدیک قفقاز داشته‌اند از خود دور نکرده‌اند . زنان ارمنی چادری سفید بخود پیچیده و در زیر آن لباسهای رنگارنگ زرد و قرمزی دارند و بر عکس زنان شهر اصفهان صورت آنها پوشیده نیست ، مع هذا سر خود را با کلاه نازکی پوشیده و بر روی کلاه پارچه‌ای سفید می‌اندازند . لباس

آنها بیشتر برنگ قرمز است ، و ساق پا را با شلوارهای رنگین گشاد پوشانده اند .
روپوشی از پارچه‌ی پنبه‌ای ، قرمز یا سفید بر تن دارند که دارای چینهای
زیادی است و دامن آن تا بزانو میرسد ، اما جلوی سینه باز است .

عموم زنان از غنی و فقیر ، تمام دارای همین لباس هستند ، فقط جنس پارچه‌ی
گرانها و جواهراتی که برای زینت بکار برده‌اند موجب تشخیص زنان ثروتمند میشود .
زنان ارمنی هر قدر هم که فقیر باشند ، کمر بندی نقره‌ای که از حلقه‌های
بزرگ تشکیل یافته بکمر بسته‌اند و به ندرت دیده میشود که زنی کمر بند نداشته
باشد . این کمر بند بمنزله‌ی جواهراتی است که نسل اندر نسل به وراثت آنان میرسد
و معمولاً آنها را طوری می‌بندند که قسمت جلوی آن در زیر شکم واقع میگردد .

زنان ارمنی کلاه ظریفی از ماهوت یا پارچه‌ی ابریشمی گلدوزی شده بر سر
دارند و زینت‌های طلا و نقره که بیشتر مسکوکات است بآن آویخته دستمالی از
ململ سفید بر روی کلاه انداخته‌اند .

در پائین صورت هم پارچه‌ای بسته‌اند که دهان و چانه‌ی آنها را پوشانده است
« سفرنامه‌ی از خراسان تا بختیاری صفحه‌ی ۸۹۴ » () .

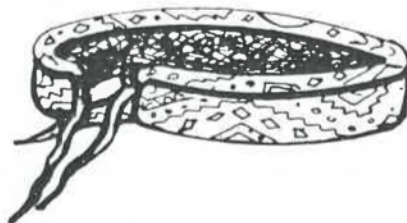
.....

با این تفصیل ، میتوان توجه داشت که پوشاک مردان ارمنه درخور گفت نیست
ولی از آن بانوان ، دست‌کم چندین تکه‌ی تازه دارد که قابل ذکر است .

پوشاک بانوان ارمنی برحسب آنچه تحقیق نشان داده و در موزه‌ی مردم‌شناسی
نیز موجود است شامل : کلاه و عرقچین ، چانه‌پوش ، روسری و روسینه‌ای ، پیراهن
زیر ، پیراهن رو ، روپوش یا قبا و شلوار است که اینک (چنانکه گفته‌اند) ساده
شده‌ی این پوشاک در ولایات ، کم و بیش مورد استعمال دارد .

کلاه و عرقچین بانوان ارمنی

کلاه بانوان ارمنی بشکل استوانه از لفافی کلفت یا مقواست که بلندی آن در حدود ۴ تا ۵ سانتیمتر میباشد. روی آنرا با پارچه‌ای گلدار و جنس مخمل یا زری می‌پوشانند. این استوانه دو سر آزاد دارد که بوسیله‌ی بند یا دنباله‌ی پارچه‌های تزئینی متصل بکلاه جمع شده کوچک یا بزرگ میشود و متناسب با سر استعمال‌کننده‌ی آن میگردد. بر لبه‌ی بالائی کلاه، نواری لوله‌شده از پارچه استوار میکنند (شکل ۲۶۹).

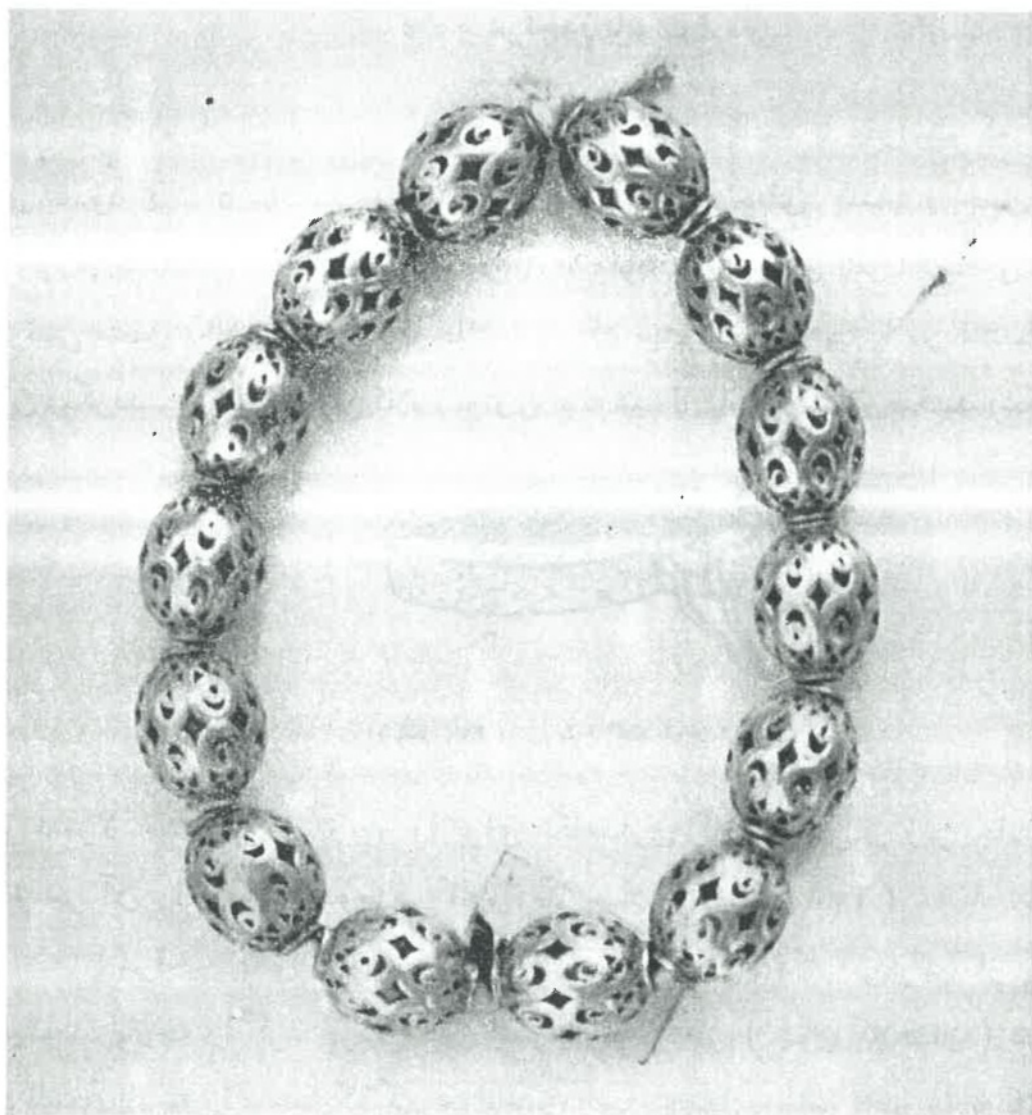
(شکل ۲۶۹) طرح کلاه بانوان ارمنی .

و معمولاً رشته‌هایی از زیور را برای نگاهداری کلاه بر سر از زیر چانه رد کرده دو سر آن را به بالای دوطرف کلاه وصل میکنند (شکل ۲۷۰).

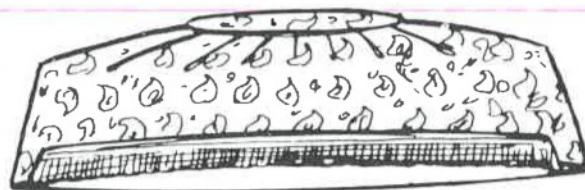
عرقچین بانوان ارمنی (که اغلب دخترها آنرا بکار می‌برند) از پارچه تهیه میشود. پارچه را گرد کرده بشکل استوانه‌ی کوتاهی (چون کلاهشان) درمی‌آورند و بلندی پارچه را بر محل کستگی خوابانده، روی چینهای پدید آمده را با یک پارچه‌ی گِرد بریده می‌پوشانند. پارچه‌ی عرقچین را معمولاً از پارچه‌های زربفت و مخمل انتخاب میکنند و پائین و جلوی عرقچین را نوار دوزی نموده داخل آنرا نیز آستر میدهند (شکل ۲۷۱).

چانه پوش بانوان ارمنی

چانه پوش، پارچه‌ای چهارگوش در حدود نیم‌متر در نیم‌متر از ململ یا چلوار

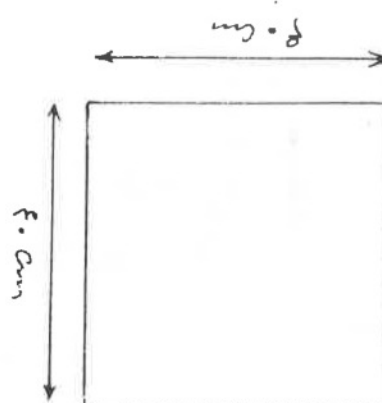

(شکل ۳۷۰) دانه‌هایی نقره‌ای از زیور بانوان ارمنه که کلاهک را بوسیله‌ی آن بر سر نگاه میدارند .

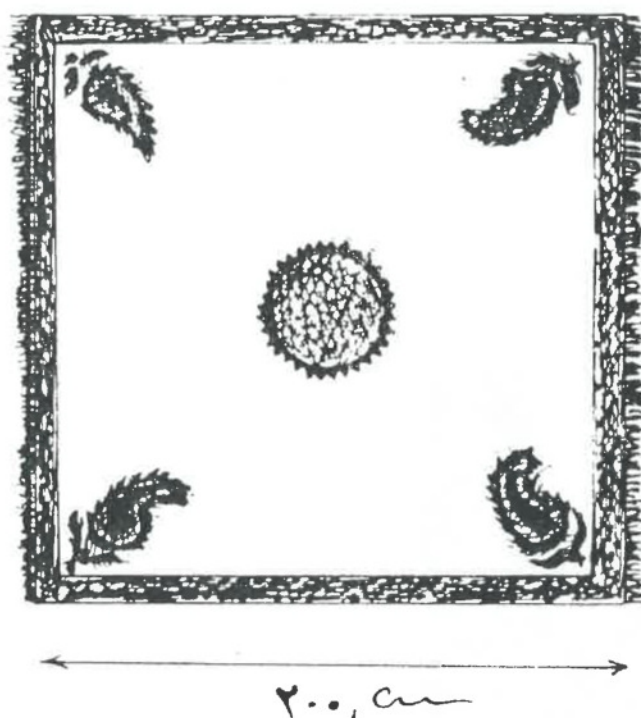
(شکل ۲۷۱) طرح عرقچین دختران ارمنی .

سفید است که آنرا سه گوش چندتا زده بر روی چانه و دهان میکشند و دو گوشه‌ی آنرا از روی کلاه یا عرقچین بی‌الا برده بند میکنند و در مواقع لزوم مقداری از چانه‌بند را از روی چانه بر روی دهان و بینی برده آنها را می‌پوشانند « و همین کار را بانوان آذربایجان شرقی با چارقد خود میکنند » (شکل‌های ۲۷۲ و ۲۷۳).

(شکل ۲۷۳) عده‌ای از بانوان ارمنی
پیرامون شهرستان اصفهان(شکل ۲۷۲)
طرح چانه‌بند بانوان ارمنی .

روسری بانوان ارمنی

روسری بانوان ارمنی ، پارچه‌ای سفید و چهار گوش است که وسعت آن در حدود ۲×۲ متر میباشد و معمولاً روی آنرا با نخهای زری نقشبندی میکنند . در موقع استفاده ، آنرا دوتا و سه گوش کرده بر روی کلاه میگذارند و گوشه‌های آنرا از زیر چانه رد کرده دوباره بیالا می‌برند و در بالای سر گره میزنند (شکل ۲۷۴).

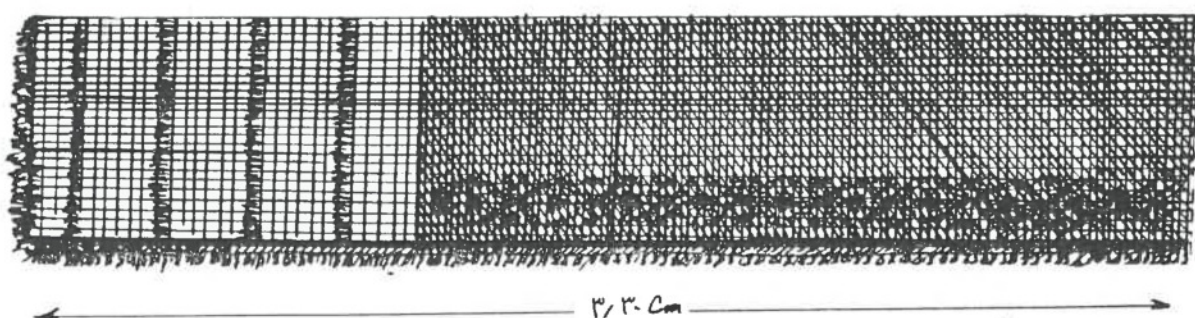

(شکل ۲۷۴) طرح روسری بانوان ارمنی .

روسینه‌ای بانوان ارمنی

روسینه‌ای ، پارچه‌ای از جنس ظریف و رنگین ، حاشیه دوزی شده ، بطول در حدود سه متر و نیم و عرض در حدود ۹۰ سانتیمتر است که دو انتهای آنرا بطول

در حدود ۴۰ سانتیمتر ریشه درآورده جا بجا با بندهای زری جمع و لوله‌ای میکنند و صورت آویز ریشه‌دار را پیدا میکند. این روسینه‌ای را بر روی سینه افکنده دوطرف آنرا از روی شانه‌ها به پشت برده گره میزنند و می‌آویزند، و گاه آنرا بر روی کلاه و روسری افکنده پس از پیچیدن بدور گردن به پشت می‌برند (شکل‌های ۲۷۵ و ۲۷۳).

(شکل ۲۷۵) طرح روسینه‌ای بانوان ارمنی .

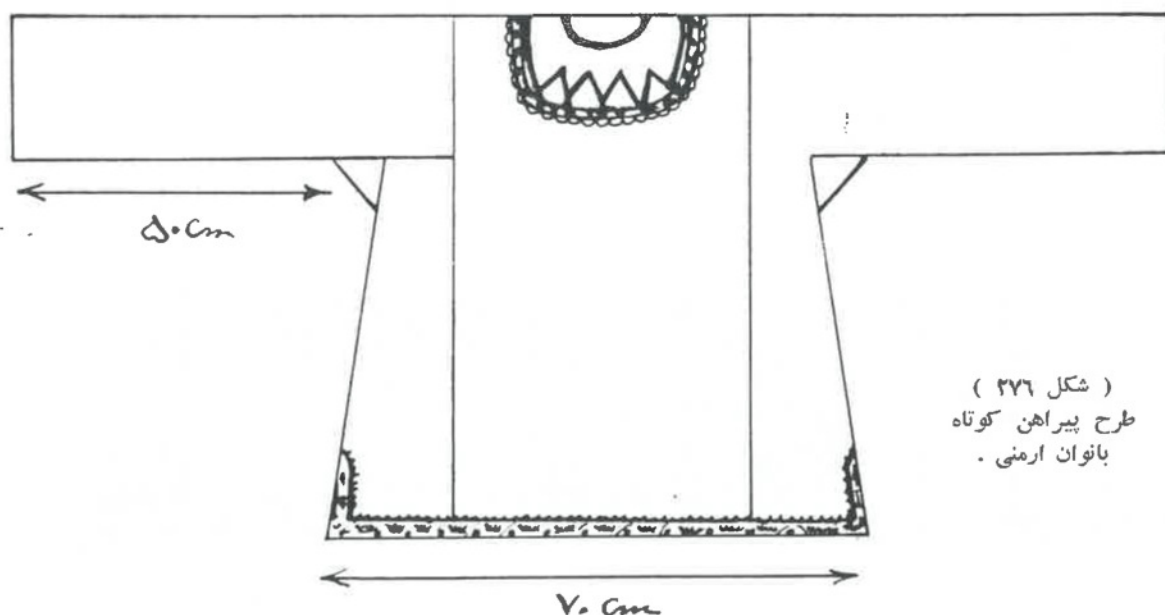
پیراهن زیری و روئی بانوان ارمنی

پیراهن زیر بانوان ارمنی، پارچه‌ای سفید و کتانی است. بُرش آن ساده، آستینش کوتاه و قد آن نیمه بلند است.

پیراهن روئی، اغلب از پارچه‌های رنگین و مجلل انتخاب میشود. یقه‌اش گرد و زیوردار است، و آستینش بُرش راسته دارد. دم آستین و قسمت جلوی دامن پیراهن را نیز نواردوزی و زردوزی میکنند. قد پیراهن معمولاً بلند است ولی گاهی کوتاه هم میگیرند (شکل ۲۷۶).

روپوش یا قبای بانوان ارمنی

قبای بانوان ارمنی از پارچه‌های مختلف انتخاب میشود و بهر جهت، شکل آن مانند سرداری ساده‌ی کمر تنگ بدون چین یا چین‌دار است. جلوی آن سرتاسر

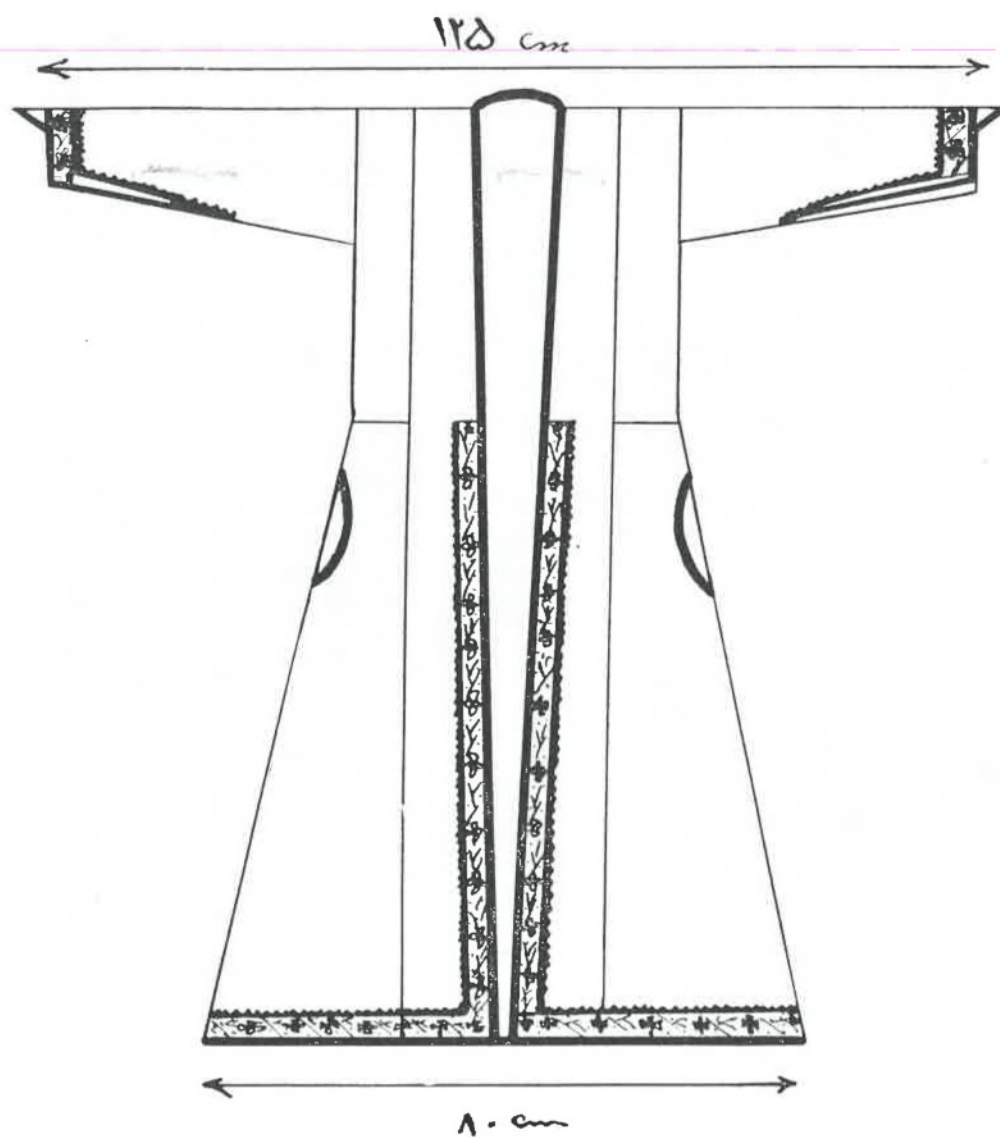

باز است و دو جیب بر دو پهلوی دارد . بر کناره‌های دو بر قبا و گرداگرد دامن آن ، و دم آستین آن (که سنپوسه‌ی کوچک دارد) و نیز بر دوری چاک دم آستین نوار دوزی و زر دوزی میکنند (شکل‌های ۲۷۷ و ۲۷۸) . بانوان ارمنی بر روی قبا کمر بند نقره‌ای می‌بندند (شکل‌های ۲۷۹ و ۲۸۰) .

شلوار بانوان ارمنی

شلوار بانوان ارمنی ، شلواری است در زمینه‌ی شلوار بانوان بندری (شکل ۱۶۲) با کمر لیفه‌ای و کمپای تنگ بدون لیفه ولی نوار دوزی شده . دارای میانساقی وسیع است . پارچه‌ی آن الوان و اغلب مخطط و دوری کمر از جنس گلدار و محل لیفه‌ی کمر از جنس مدغال ، و همچنین جنس میانساق را از پارچه‌ی گلدار انتخاب میکنند و مانند بانوان دیگر ایرانی در ترکیب‌بندی آن سلیقه بروز میدهند . (شکل‌های ۲۸۱ و ۲۸۲) .

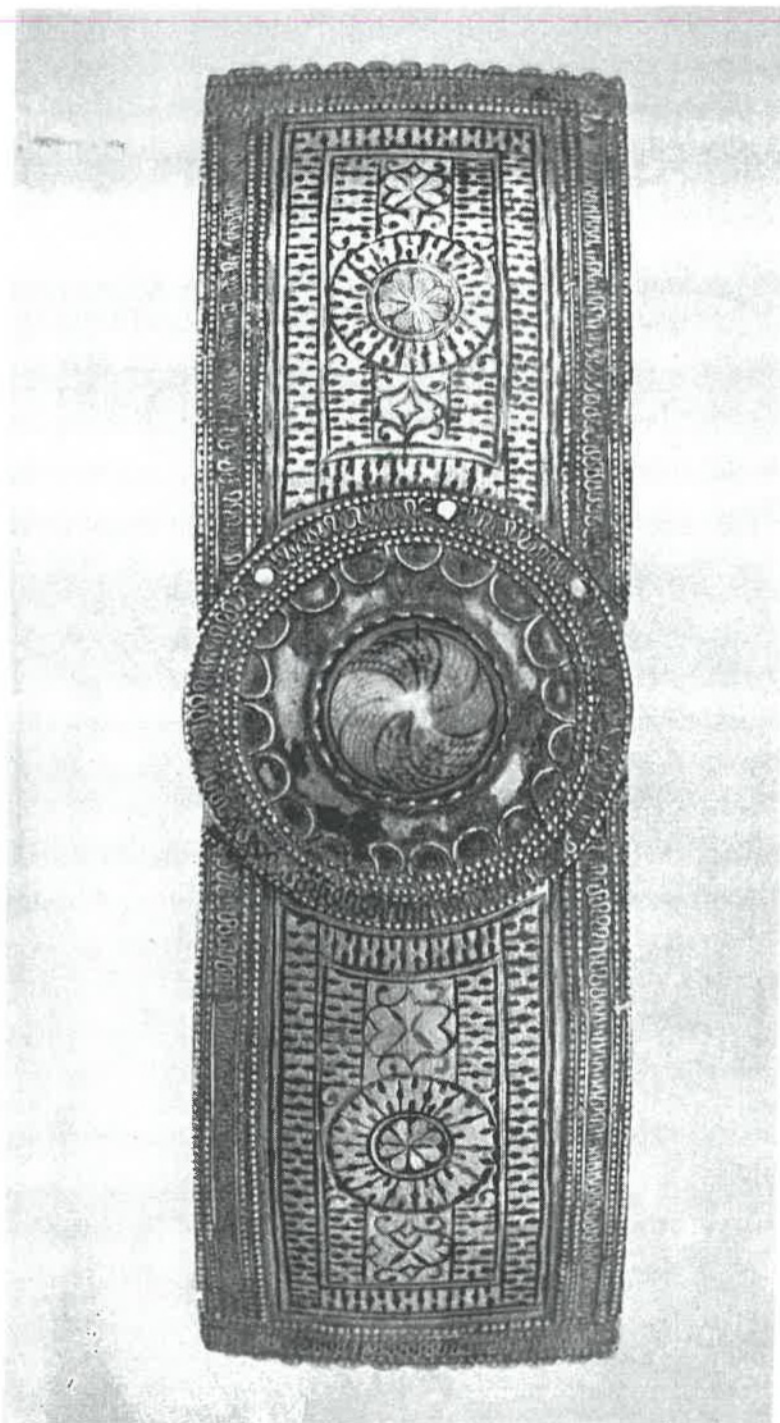
پایان

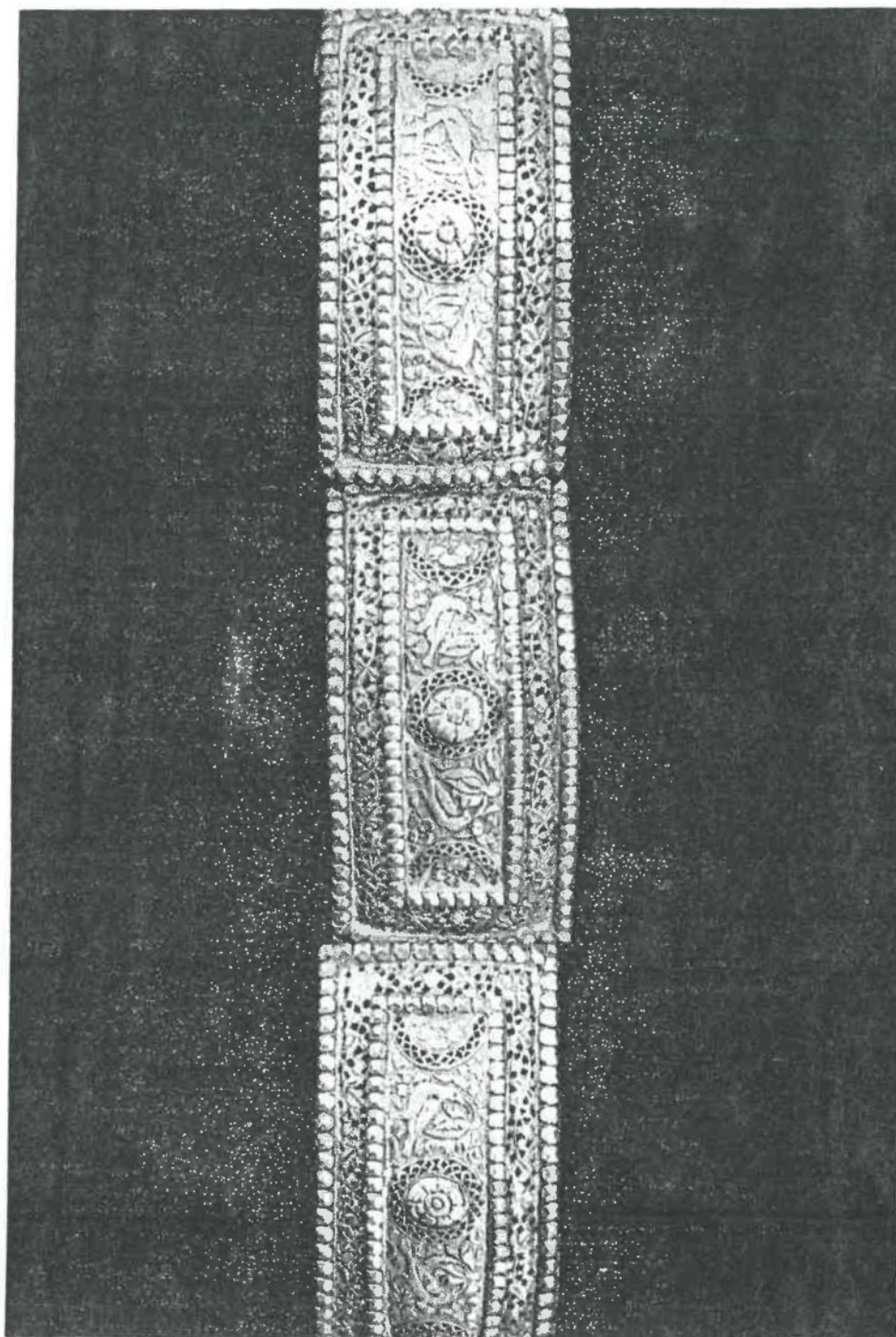
(شکل ۲۷۷) طرح قبای بانوان ارمنی .

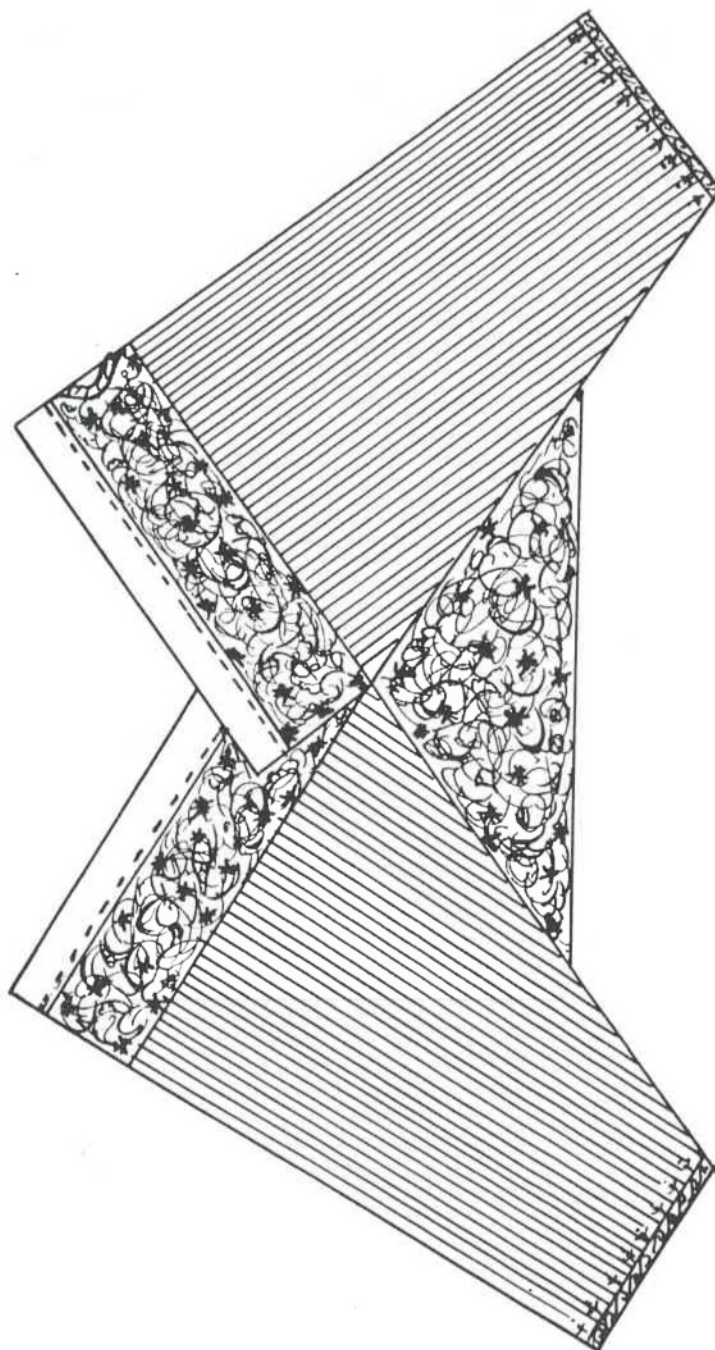
(شکل ۴۷۸) خانواده‌ای ارمنی (و دختری که قبای چین‌دار پوشیده ، و عرقچین بر سر دارد) .

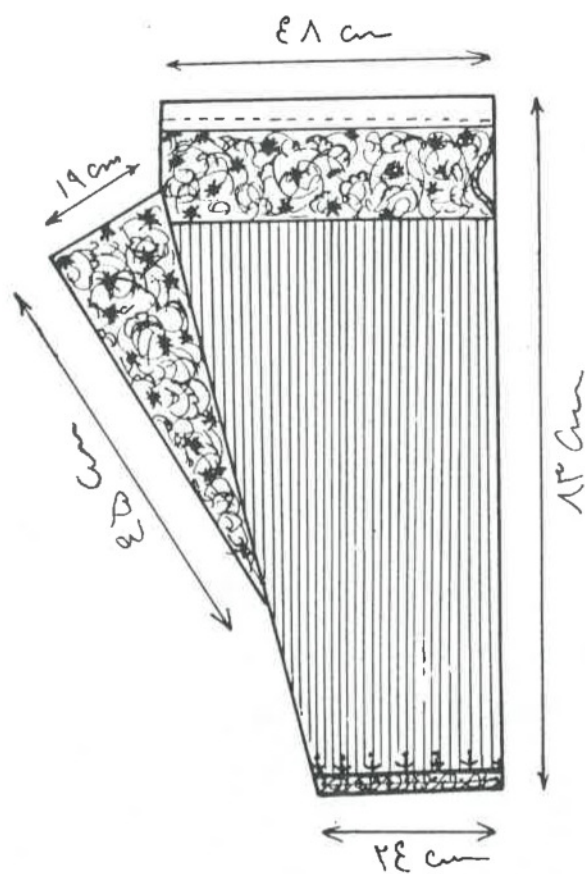
(شکل ۲۷۹) کمربندی از انواع کمربندهای نقره‌ای بانوان ارمنی .

(شکل ۴۸۰) . کمربندی از انواع کمربندهای نقره‌ای بانوان ارمنی .

(شکل ۴۸۱) طرح شلوار بانفوان ارمنی (از رویرو) .

(شکل ۲۸۲) طرح شلوار بانوان ارمنی (از نیمرخ) .

این کتاب دارای چهل و چهار نقاشی رنگی
و دویست و سی و هشت طرح و نقش و عکسهای
سیاه - سپید است . عکسها از بایگانی فرهنگ
عامه‌ی اداره‌ی کل موزه‌ها (و همچنین از روی
اشیاء و لوازم موزه‌ی مردم شناسی) انتخاب و تهیه
شده ، و همه‌ی نقشها و طرحها نیز بوسیله‌ی
هنرمندان موزه‌ی مردم شناسی با راهنمایی نویسنده‌ی
این کتاب فراهم شده است .

پیرس نوشته‌ها

شماره‌ی صفحات	پیرس نوشته‌ها
۲	پیش‌گفتار
۹	چگونگی و چند گونه‌ی پوشاک مردم ما
	
۱۳	پوشاک کُردها
۱۴	پوشاک بانوان کردستان
۲۷	پوشاک بانوان کرمانشاهان
۴۳	پوشاک بانوان کُرد آذربایجان غربی
۵۷	پوشاک بانوان کُرد شمال خراسان
	
۶۵	پوشاک مردان کُرد
۹۰	پوشاک مردان کُرد قوچان
	
۹۷	لُر‌ها و لرستان بزرگ
۹۸	پوشاک بانوان لُر
	

۱۱۱	پوشاك مردان لُر
۱۱۷	پوشاك بختياريه‌ها
۱۱۸	پوشاك بانوان بختیاری
۱۲۵	پوشاك مردان بختیاری
۱۳۳	پوشاك قشقائيه‌ها
۱۳۴	پوشاك بانوان قشقائی
۱۴۹	پوشاك مردان قشقائی
۱۵۷	بندريه‌ها
۱۵۹	پوشاك بانوان بندری
۱۶۹	پوشاك بلوچها
۱۷۰	پوشاك بانوان بلوچ
۱۸۱	پوشاك مردان بلوچ
۱۸۷	پوشاك خراسانيه‌ها

۱۸۸	پوشاک بانوان شرق خراسان
۱۹۲	پوشاک مردان شرق خراسان
۲۰۰	پوشاک ترکمانها
۲۰۱	پوشاک بانوان ترکمن
۲۱۶	پوشاک مردان ترکمن
۲۲۴	پوشاک مردم گیلان و مازندران
۲۲۵	پوشاک بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران
۲۳۵	پوشاک بانوان کوهستان و کوهپایه‌ی گیلان
۲۴۴	پوشاک مردان ساکن جنوب دریای مازندران
۲۵۳	پوشاک در آذربایجان شرقی
۲۶۰	وضعیت پوشاک مردم ما ، در خوزستان
۲۶۲	پوشاک اقلیت‌های میهن ما (زردشتی‌ها)
۲۷۰	پوشاک ارامنه

ردیف شکلها	شماره‌ی صفحات	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	نقاشان
۱	۱	عکس دختری کُرد ، از حوالی قصر شیرین .	—
۲	۵	عکس بانوئی از کُردهای شادلو .	—
۳	۶	عکس گوشواره‌ی بانوان ساکن جنوب ایران .	—
۴	۷	عکس کمر بند ایلی بچگانه .	—
۵	۸	عکس پیشانی‌بند بانوان کُرد .	—
۶	۱۱	طرح سرزمین ایزان .	عارف اسفندیاری
۷	۱۲	عکس طبیعی ایران زمین .	—
۸	۱۴ - ۱۵	نقاشی پوشاک بانوان کردستان .	عارف اسفندیاری
۹	۱۵	طرح کفش بانوان کردستان .	«
۱۰	۱۷	طرح شلوار بانوان کردستان در حالت پوشیده .	«
۱۱	۱۸	طرح شلوار بانوان کردستان در حالت باز شده .	«
۱۲	۱۹	طرح پیراهن بانوان کردستان .	«
۱۳ ۱۴ ۱۵	۲۰	طرح‌های مختلف سنبوسه‌های آستین .	«
۱۶	۲۲ - ۲۳	نقاشی جلیتقه‌ی بانوان کردستان .	«
۱۷	۲۳	طرح قبای بانوان کردستان .	«
۱۸	۲۴	طرح دستمال زینتی .	«
۱۹	۲۴ - ۲۵	نقاشی عمامه‌ی بانوان کردستان .	کلارا آبکار و عارف اسفندیاری
۲۰ و ۲۱	۲۵	طرح‌های عمامه‌ی بانوان کردستان .	بهنام سیف‌الهی
۲۲	۲۶	طرح روسری بانوان کردستان .	عارف اسفندیاری

ردیف شکله‌ها	شماره‌ی صفحات	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	نقاشان
۲۳	۲۸	عکس گیسوبند بانوان کُرد و ترکمان .	—
			
۲۴	۲۸ - ۲۹	نقاشی پوشاک بانوان کُرد کرمانشاهان .	عارف اسفندیاری
۲۵ و ۲۶	۲۹	طرح‌های مختلف کلاهک‌های کُردی .	بهنام سیف‌الهی
۲۷	۳۰	عکس دو بانوی کُرد کرمانشاهانی .	—
۲۸	۳۱	عکس نمای جلوی سربند یک بانوی کرمانشاهی .	—
۲۹	۳۲	عکس کلاهک منجوق‌دوزی شده از پشت سر .	—
۳۰	۳۳	عکس کلاهک منجوق‌دوزی شده از روبرو .	—
۳۱	۳۵	طرح پیراهن بانوان کُرد کرمانشاهان .	عارف اسفندیاری
۳۲	۳۶	عکس بانوان کُرد کرمانشاهان .	—
۳۳	۳۷	عکس جلپتقه‌ی بانوان کُرد کرمانشاهان .	—
۳۴	۳۸	عکس یک بانوان کُرد کرمانشاهان .	—
۳۵	۴۰	طرح قبای بانوان کُرد کرمانشاهان .	عارف اسفندیاری
۳۶	۴۱	عکس بانوئی کرمانشاهانی با روپوش .	—
۳۷	۴۲	عکس شلوار دو بانوی کُرد سقزی .	—
۳۸	۴۲ - ۴۳	نقاشی کفش بانوان کُرد کرمانشاهان .	عارف اسفندیاری
			
۳۹	۴۴ - ۴۵	نقاشی پوشاک بانوان ایل زرزا	
		در آذربایجان غربی .	«
۴۰	۴۴ - ۴۵	نقاشی کلاه بانوان کُرد آذربایجان غربی .	کلارا آبکار
۴۱	۴۵	عکس بانوان کُرد آذربایجان غربی .	—

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۴۲	۴۶	نقاشی کلاه بانوان کُرد آذربایجان غربی .	کلارا آبکار
۴۳	۴۸	نقاشی بانوی کُرد آذربایجان غربی .	عارف اسفندیاری
۴۴ و ۴۵	۴۹	طرح روسری و پیراهن بدون سنبوسه‌ی بانوان کُرد آذربایجان غربی .	«
۴۶	۵۰	طرح پیراهن سنبوسه‌دار بانوان کُرد آذربایجان غربی .	«
۴۷ و ۴۸	۵۱	طرح شال کمر بسته‌شده و باز بانوان کُرد آذربایجان غربی .	«
۴۹	۵۳	طرح ارخالق بانوان کُرد آذربایجان غربی .	«
۵۰	۵۴	طرح شلوار بانوان کُرد آذربایجان غربی .	«
۵۱	۵۵	نقاشی کفش بانوان کُرد آذربایجان غربی .	کلارا آبکار
۵۲	۵۶	عکس قبای ویژه‌ی بانوان و دختران کُرد آذربایجان غربی .	—
			
۵۳	۵۸ - ۵۹	نقاشی پوشاک بانوان کُرد قوچان .	عارف اسفندیاری
۵۴	۵۹	طرح کفش کومُخ بانوان کُرد قوچان .	بهنام سیف‌الهی
۵۵	۶۰ - ۶۱	نقاشی خوراب پشمی بانوان کُرد قوچان .	عارف اسفندیاری
۵۶	۶۱	طرح شلیته‌ی بانوان کُرد قوچان .	بهنام سیف‌الهی
۵۷	۶۲	طرح پیراهن بانوان کُرد قوچان .	«
۵۸	۶۲ - ۶۳	نقاشی جلیتقه‌ی بانوان کُرد قوچان .	عارف اسفندیاری
۵۹ و ۶۰	۶۳	طرح‌های روسری و چادر بانوان کُرد قوچان .	بهنام سیف‌الهی

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۶۱	۶۴	عکس زیور رو کلاهی بانوان کُرد .	—
۶۲	۶۶	عکس یکی از مردان متشخص کُرد پیرامون مهآباد .	—
۶۳	۶۸	نقاشی عرقچین دستباف بانوان کُرد .	کلارا آبکار
۶۴	۶۹	طرح کلاه مخروطی مردان کُرد .	بهنام سیف‌الهی
۶۵	۷۰	عکس یکی از مردان متشخص کُرد با سربند .	—
۶۶	۷۱	طرح روسری یا سربند مردان کُرد .	عارف اسفندیاری
۶۷	۷۲	طرح پیراهن سن‌بوسه‌دار مردان کُرد .	«
۶۸	۷۳	طرح پیراهن سن‌بوسه‌دار مردان کُرد از نوع دوم .	«
۶۹	۷۴	طرح کُت مردان کُرد (از نوع اول) .	«
۷۰	۷۵	عکس یکی از مردان کُرد کشاورز .	—
۷۱	۷۶	طرح کُت مردان کُرد (از نوع دوم) .	عارف اسفندیاری
۷۲	۷۷	طرح کُت مردان کُرد (از نوع سوم)	«
۷۳	۷۸ - ۷۹	نقاشی پوشاک عمومی مردان کُرد .	«
۷۴	۷۹	عکس دو مرد کُرد که یکی از کُتِ پنبه‌دوزی شده دربر دارد .	—
۷۵	۸۰	عکس مردی کُرد که پَسْتَنک دربر دارد .	—
۷۶	۸۱	طرح پَسْتَنک مردان کُرد .	عارف اسفندیاری
۷۷	۸۲	طرح شلوار مردان کُرد .	«

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۷۸	۸۳	نقاشی پوشاک عمومی مردان کرد .	عارف اسفندیاری
۷۹	۸۴	نقاشی جوراب مردان کرد .	«
۸۰ و ۸۱	۸۴	طرحهای کفش بومی مردان کرد .	بهنام سیفالهی
۸۲	۸۵	نقاشی پوشاک تابستانی مردان کرد ایل	عارف اسفندیاری
		هرکی .	
۸۳ و ۸۴	۸۷	طرحهای شلوار تابستانی مردان کرد .	«
۸۵	۸۸	طرح کت تابستانی مردان کرد ایل	
		هرکی .	«
۸۶	۸۹	عکس مردان کرد هرکی در پوشاک	
		تابستانی .	—
.			
۸۷	۹۰ - ۹۱	نقاشی پوشاک مردان کرد قوچان .	عارف اسفندیاری
۸۸ و ۸۹	۹۱	طرحهای کلاه مردان کرد قوچان .	بهنام سیفالهی
۹۰	۹۲	طرح پیراهن مردان کرد قوچان .	عارف اسفندیاری
۹۱	۹۳	طرح شلوار مردان کرد قوچان .	«
۹۲	۹۴ - ۹۵	نقاشی پتاهوی مردان کرد قوچان .	کلارا آبکار
۹۳	۹۴ - ۹۵	نقاشی چاروق مردان کرد قوچان .	عارف اسفندیاری
۹۴	۹۵	طرح قبای مردان کرد قوچان .	«
.			
۹۵	۹۸ - ۹۹	نقاشی پوشاک عمومی بانوان لر .	عارف اسفندیاری
۹۶	۱۰۰	نقاشی یکنوع از روسریهای بانوان لر .	کلارا آبکار

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۹۷	۱۰۰ - ۱۰۱	نقاشی نوعی دیگر از روسریهای بانوان لُر .	کلارا آبکار
۹۸	۱۰۱	عکس بانوئی لُر با وضعیت سربند و زیور	
		گیسوهای بافتهاش .	—
۹۹	۱۰۲	عکس دختری لُر با سربندش .	—
۱۰۰	۱۰۳	عکس بانوئی لُر با سربندش .	—
۱۰۱	۱۰۴	عکس دوبانوی لُر با سربندهایشان .	—
۱۰۲	۱۰۵	طرح پیراهن بانوان لُر .	عارف اسفندیاری
۱۰۳	۱۰۶	عکس بانوئی لُر با پیراهن گلدار .	—
۱۰۴	۱۰۶ - ۱۰۷	نقاشی پوشاک عمومی و پیراهن چندرنگی	
		بانوان لُر .	عارف اسفندیاری
۱۰۵	۱۰۸	طرح شلوار بانوان لُر .	«
۱۰۶	۱۰۸ - ۱۰۹	نقاشی کمپای شلوار بانوان لُر .	بهنام سیفالهی
۱۰۷	۱۱۰	طرح سرداری بانوان لُر .	عارف اسفندیاری
			
۱۰۸	۱۱۲	نقاشی پوشاک مردان لُر .	«
۱۰۹			
۱۱۰	۱۱۴	طرحهای پیراهن، کلاه و شلوار مردان لُر .	بهنام سیفالهی
۱۱۱			
۱۱۲	۱۱۶	عکس شولای چوپانان لُر .	—
			
۱۱۳	۱۱۸ - ۱۱۹	نقاشی پوشاک بانوان بختیاری .	عارف اسفندیاری

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۱۱۴	۱۱۹	طرح کلاھک بانوان بختیاری .	بهنام سیفالهی
۱۱۵	۱۱۹	عکس زیور جلوی کلاھک بانوان بختیاری .	—
۱۱۶ و ۱۱۷	۱۲۱	طرحهای روسری و پیراهن بانوان بختیاری .	بهنام سیفالهی
۱۱۸	۱۲۲	طرح تنبان بانوان بختیاری .	«
۱۱۹	۱۲۳	طرح یک بانوان بختیاری .	«
۱۲۰	۱۲۴	طرح چادر بانوان بختیاری .	«
.			
۱۲۱	۱۲۶	نقاشی پوشاک عمومی مردان بختیاری .	عارف اسفندیاری
۱۲۲ و ۱۲۳	۱۲۷	طرحهای کلاه و پیراهن مردان بختیاری .	بهنام سیفالهی
۱۲۴	۱۲۸	طرح سرداری مردان بختیاری از روبرو .	«
۱۲۵	۱۲۹	طرح سرداری مردان بختیاری از پشت .	«
۱۲۶	۱۳۰	عکس شولای نازک چوپانان بختیاری .	—
۱۲۷	۱۳۱	عکس چادرنشینی از لڑهای بختیاری با شولای نازک .	—
۱۲۸	۱۳۲	طرح شولای نازک چوپانان بختیاری .	عارف اسفندیاری
.			
۱۲۹	۱۳۴ - ۱۳۵	نقاشی پوشاک بانوان قشقایی .	«

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۱۳۰ و ۱۳۱	۱۳۵	طرحهای کلاهاک و روسری بانوان	
		قشقائی .	عارف اسفندیاری
۱۳۲	۱۳۶	عکس دختری قشقائی با روسری توری.	—
۱۳۳	۱۳۷	عکس دستمال کلاخی بانوان قشقائی .	—
۱۳۴	۱۳۸	عکس بانوی قشقائی با روسری توری	
		از نیمرخ .	—
۱۳۵	۱۳۹	طرح پیراهن بانوان قشقائی .	عارف اسفندیاری
۱۳۶ و ۱۳۷	۱۴۰	نقاشی پیش سینه‌ی پیراهن و نقش	
		گوشه‌ی دامن پیراهن بانوان قشقائی .	بهنام سیفالهی
۱۳۸	۱۴۱	عکس بانوان قشقائی با پیراهنهای	
		گلداز .	—
۱۳۹	۱۴۲	عکس دختران قشقائی در پوشاک یومی .	—
۱۴۰	۱۴۴	طرح ارخالق بانوان قشقائی .	عارف اسفندیاری
۱۴۱	۱۴۵	عکس بانوان قشقائی با بچه‌هایشان .	—
۱۴۲ و ۱۴۳	۱۴۶	طرح دامن روئی و نقش نوارهای	
		تنبان بانوان قشقائی .	بهنام سیفالهی
۱۴۴	۱۴۷	نقاشی گیوه‌ی مشهور به ملکی بانوان	
		قشقائی .	عارف اسفندیاری
.			
۱۴۵	۱۵۰ - ۱۵۱	نقاشی پوشاک مردان قشقائی .	عارف اسفندیاری
۱۴۶ و ۱۴۷	۱۴۹	طرح کلاه قشقائی از پهلوی و روبرو .	بهنام سیفالهی

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۱۴۸	۱۵۰	عکس مردی قشقائی با کلاه بومی .	—
۱۴۹	۱۵۲	طرح پیراهن مردان قشقائی .	عارف اسفندیاری
۱۵۰	۱۵۳	طرح شلوار مردان قشقائی .	«
۱۵۱	۱۵۴	طرح لباده‌ی مردان قشقائی .	«
۱۵۲	۱۵۵	عکس مردی قشقائی با کلاه بومی .	—
۱۵۳	۱۵۸	عکس بانوان بندری (بندرعباس) .	—
۱۵۴	۱۵۹	طرح کفش بافته‌ی از گیاه .	بهنام سیف‌الهی
.			
۱۵۵	۱۶۰ - ۱۶۱	نقاشی پوشاک بانوان بندری .	عارف اسفندیاری
۱۵۶	۱۶۱	طرح کلاهک بانوان بندری .	بهنام سیف‌الهی
۱۵۷	۱۶۲	طرح روسری بانوان بندری .	«
۱۵۸	۱۶۲ - ۱۶۳	نقاشی پیراهن بانوان بندری .	عارف اسفندیاری
۱۵۹	۱۶۳	عکس خلخال (زیور مچ پای بانوان) .	—
۱۶۰	۱۶۴	عکس دستبند بانوان بندری .	—
۱۶۱	۱۶۴ - ۱۶۵	نقاشی شلوار بانوان بندری .	بهنام سیف‌الهی
۱۶۲	۱۶۵	طرح شلوار بانوان بندری .	عارف اسفندیاری
۱۶۳	۱۶۶	طرح نقاب بانوان بندری .	بهنام سیف‌الهی
۱۶۴	۱۶۷	عکس بانوان بندری در پوشاک بومی .	—
.			
۱۶۵	۱۷۰ - ۱۷۱	نقاشی سوزندوزی بخشی از قبای بانوان بلوچ .	کلارا آبکار

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۱۶۶	۱۷۰ - ۱۷۱	نقاشی سوزندوزی بخشی دیگر از قبای بانوان بلوچ .	کلارا آبکار
۱۶۷	۱۷۰ - ۱۷۱	نقاشی پوشاک بانوان بلوچ .	عارف اسفندیاری
۱۶۸	۱۷۱	عکس زیور چپ و راستی بانوان بلوچ .	—
۱۶۹	۱۷۲	عکس گیسوبندهای بانوان بلوچ .	—
۱۷۰	۱۷۳	طرح پیراهن بانوان بلوچ .	بهنام سیفالهی
۱۷۱	۱۷۵	عکس خلخال (زیور مچ پای بانوان بلوچ) .	—
۱۷۲	۱۷۶	طرح قبای بانوان بلوچ .	بهنام سیفالهی
۱۷۳	۱۷۶ - ۱۷۷	نقاشی سوزندوزی آستین قبای بانوان بلوچ .	کلارا آبکار
۱۷۴	۱۷۶ - ۱۷۷	نقاشی سوزندوزی چاک دامن قبای بانوان بلوچ .	«
۱۷۵	۱۷۷	عکس بانوئی بلوچ در چادر بومی .	—
۱۷۶	۱۷۸ - ۱۷۹	نقاشی کفش بانوان بلوچ .	عارف اسفندیاری
۱۷۷	۱۷۹	عکس النگوی بانوان بلوچ .	—
۱۷۸	۱۸۰	عکس دستبند بانوان بلوچ .	—
			
۱۷۹	۱۸۲ - ۱۸۳	نقاشی پوشاک مردان بلوچ .	عارف اسفندیاری
۱۸۰	۱۸۲	عکس مردی بلوچ .	—
۱۸۱	۱۸۳	عکس مردان بلوچ با پیراهنهای آستین کوتاه .	—

ردیف شکلها	شماره‌ی صفحات	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	نقاشان
۱۸۲	۱۸۴	طرح شلوار مردان بلوچ .	بهنام سیف‌الهی
۱۸۳	۱۸۵	عکس مردان بلوچ با کفش‌های چرمی تسمه‌دار .	—
۱۸۴	۱۸۶ - ۱۸۷	نقاشی کفش نقش‌دار مردان بلوچ .	عارف اسفندیاری
۱۸۵	۱۸۸ - ۱۸۹	نقاشی پوشاک بانوان شرق خراسان .	«
۱۸۶	۱۸۹	طرح روسری بانوان شرق خراسان .	بهنام سیف‌الهی
۱۸۷	۱۹۰	طرح پیراهن بانوان شرق خراسان .	«
۱۸۸	۱۹۰ - ۱۹۱	نقاشی جلیتقه‌ی بانوان شرق خراسان .	عارف اسفندیاری
۱۸۹ و ۱۹۰	۱۹۱	طرح‌های کفش و چادر بانوان شرق خراسان .	بهنام سیف‌الهی
۱۹۱	۱۹۳	نقاشی پوشاک مردان شرق خراسان .	عارف اسفندیاری
۱۹۲	۱۹۴ - ۱۹۵	نقاشی نما و کلتگی کلاه مردان شرق خراسان .	کلارا آبکار
۱۹۳	۱۹۵	نقاشی نما و کلتگی کلاه دیگری از مردان شرق خراسان .	«
۱۹۴	۱۹۶	عکس نوازنده‌ای با خنجر در پوشاک بومی .	—
۱۹۵	۱۹۷	طرح پیراهن مردان شرق خراسان .	بهنام سیف‌الهی

ردیف شکلها	شماره صفحات	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	نقاشان
۱۹۶ و ۱۹۷	۱۹۸	طرح کفشهای از نوع صندل و بربری مردان شرق خراسان .	بهنام سیف‌الهی
			
۱۹۸	۲۰۰ - ۲۰۱	نقاشی پوشاک بانوان ترکمانی .	عارف اسفندیاری
۱۹۹	۲۰۲	طرح کلاه بانوان ترکمان .	بهنام سیف‌الهی
۲۰۰	۲۰۳	عکس نیمتاجی متعلق به بانوان ترکمن .	—
۲۰۱	۲۰۴	عکس زیور رو کلاهی بانوان ترکمن .	—
۲۰۲	۲۰۵	عکس بانوئی ترکمن با کلاه پُر زیورش .	—
۲۰۳	۲۰۶	عکس آویزهای نقره‌ای و مطلقای بانوان ترکمن .	—
۲۰۴	۲۰۷	طرح پیراهن بانوان ترکمن .	بهنام سیف‌الهی
۲۰۵	۲۰۸	عکس دختری ترکمن در پوشاک بومی .	—
۲۰۶	۲۰۹	عکس گل سینه‌ای از بانوان ترکمن .	—
۲۰۷	۲۱۰	نقاشی دمپای شلوار بانوان ترکمن .	کلارا آبکار
۲۰۸	۲۱۱	طرح شلوار بانوان ترکمن .	عارف اسفندیاری
۲۰۹	۲۱۲ - ۲۱۳	نقاشی سوزندوزی کناره‌ی قبای بانوان ترکمن .	کلارا آبکار
۲۱۰	۲۱۳	طرح قبای بانوان ترکمن .	عارف اسفندیاری
۲۱۱	۲۱۴	عکس بانوان ترکمن .	—
۲۱۲	۲۱۳	طرح کفش بانوان ترکمن .	بهنام سیف‌الهی

ردیف شکلها	شماره صفحات	پی‌رس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرحها	نقاشان
۲۱۳	۲۱۵	عکس گردن‌بندی زنگوله‌دار از از بانوان ترکمن .	—
۲۱۴	۲۱۷	نقاشی پوشاک مردان ترکمن .	عارف اسفندیاری
۲۱۵	۲۱۸	طرح کلاه پوستی مردان ترکمن .	بهنام سیف‌الهی
۲۱۶	۲۱۸	عکس پسری ترکمانی با کلاه پوستی .	—
۲۱۷	۲۱۹	عکس مردان ترکمن .	—
۲۱۸ و ۲۱۹	۲۲۰	طرحهای پیراهن و شلوار مردان ترکمن .	بهنام سیف‌الهی
۲۲۰	۲۲۲	طرح قبای مردان ترکمن .	عارف اسفندیاری
۲۲۱	۲۲۶ - ۲۲۷	نقاشی پوشاک بانوان ساحل جنوبی .	عارف اسفندیاری
۲۲۲	۲۲۷	عکس دختری مازندرانی .	—
۲۲۳	۲۲۸	عکس بانویی مازندرانی .	—
۲۲۴	۲۲۹	عکس دختر بشماره‌ی ۲۲۲ (تمام قَد) .	—
۲۲۵	۲۳۱	طرح شلیته‌ی بانوان ساحل جنوبی دریای مازندران .	بهنام سیف‌الهی
۲۲۶	۲۳۲	نقاشی پوشاک بانوان گیلانی .	عارف اسفندیاری
۲۲۷	۲۳۳	عکس جورابه‌های پشمی .	—

ردیف شکلها	شماره‌ی صفحات	پیرس نقش‌ها ، عکس‌ها و طرح‌ها	نقاشان
۲۲۸	۲۳۳	عکس چوموش مورد استفاده‌ی مردان و بانوان کوهپایه و کوهستان جنوب دریای مازندران .	—
۲۲۹	۲۳۵	عکس بانوئی مازندرانی با پیراهن و شلیته‌ی بلند .	—
۲۳۰	۲۳۶ - ۲۳۷	نقاشی پوشاک بانوان کوهپایه و کوهستان گیلان و مازندران .	عارف اسفندیاری
۲۳۱	۲۳۶ - ۲۳۷	نقاشی پوشاک بانوان کوهستان گیلان .	«
۲۳۲	۲۳۷	طرح‌های لچک و پیراهن بانوان	}
۲۳۳		کوهستان گیلان .	
۲۳۴		طرح یکل بانوان کوهستان گیلان .	
۲۳۵	۲۳۸	عکس دختران دتورسر و کلکاموس .	بهنام سیفالهی
۲۳۶	۲۳۸	طرح تنبان بانوان کوهپایه و کوهستان	—
۲۳۷	۲۳۹	گیلان .	بهنام سیفالهی
۲۳۸	۲۴۰	طرح چوموش .	«
۲۳۹	۲۴۲	عکس دخترانی از قاسم‌آباد گیلان .	—
۲۴۰	۲۴۲ - ۲۴۳	نقاشی بخشی از چادرکمر بانوان قاسم‌آباد .	کلارا آبکار
۲۴۱	۲۴۳	عکس دختری از املش .	—

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۲۴۲	۲۴۳	عکس بانوئی از مُربّو .	—
۲۴۳	۲۴۳	عکس بانوئی از کیاسر .	—
۲۴۴	۲۴۳	عکس بانوئی دیلمانی .	—
۲۴۵	۲۴۵	نقاشی پوشاک مردان ساکن کوهپایه و کوهستان گیلان .	عارف اسفندیاری
۲۴۶ و ۲۴۷	۲۴۶	طرحهای پیراهن و شلوار مردان ساکن جنوب دریای مازندران .	بهنام سیف‌الهی
۲۴۸	۲۴۷	عکس مردی گرگانی با چوموش و شلوار بومی .	—
۲۴۹	۲۴۸	عکس مردی گیلک .	—
۲۵۰	۲۴۸	عکس مردی دیلمانی با پَتاوهِی نخی .	—
۲۵۱	۲۴۸ - ۲۴۹	نقاشی پوشاک مردان گیلک .	عارف اسفندیاری
۲۵۲	۲۵۱ - ۲۵۰	نقاشی چوموش و پیراهن مردم گیلان .	«
۲۴۵	۲۵۱	طرحهای جلیتنقه ، شال کمر ، کلاه ترکدار و انواع کلاه نمدی مردم گیلان .	بهنام سیف‌الهی
۲۵۳			
۲۵۵			
۲۵۶			
۲۵۷	۲۵۴	عکس بانوئی از شاهسون (آذربایجان شرقی) .	—

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۲۵۸	۲۵۴ - ۲۵۵	نقاشی پوشاک بانوان بومی در آذربایجان شرقی .	عارف اسفندیاری
۲۵۹	۲۵۵	عکس دو بانوی شاهسون .	—
۲۶۰	۲۵۶	عکس بانوی شاهسون (سوار براسب) .	—
۲۶۱	۲۵۷	عکس بانوان آذربایجان شرقی .	—
۲۶۲	۲۵۸	نقاشی پوشاک بانوان آذربایجان شرقی .	عارف اسفندیاری
			
۲۶۳	۲۶۳	طرح پوشاک عمومی بانوان زردشتی .	«
۲۶۴	۲۶۴	طرح پیراهن (سُدَرَه °) .	«
۲۶۵	۲۶۵	طرح پیراهن روئی بانوان زردشتی .	«
۲۶۶	۲۶۶	طرح روسری بانوان زردشتی .	«
۲۶۷	۲۶۷	عکس بانوئی زردشتی مربوط به گذشتهی نزدیک .	—
۲۶۸	۲۶۸	طرح شلوار بانوان زردشتی .	عارف اسفندیاری
۲۶۹	۲۷۳	طرح کلاه بانوان ارمنی .	«
۲۷۰	۲۷۴	عکس دانههای نقره‌ای (زیور بانوان ارامنه) .	—
۲۷۱ و ۲۷۲	۲۷۵	طرحهای عرقچین دختران و چانه‌بند بانوان ارمنی .	عارف اسفندیاری
۲۷۳	۲۷۵	عکس عده‌ای از بانوان ارمنی .	—
۲۷۴	۲۷۶	طرح روسری بانوان ارمنی .	عارف اسفندیاری

ردیف شکلها	شماره صفحات	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها	نقاشان
۲۷۵	۲۷۷	طرح روسینه‌ای بانوان ارمنی .	عارف اسفندیاری
۲۷۶	۲۷۸	طرح پیراهن کوتاه بانوان ارمنی .	«
۲۷۷	۲۷۹	طرح قبای بانوان ارمنی .	«
۲۷۸	۲۸۰	عکس خانواده‌ای ارمنی از گذشته‌ی تزدیک .	—
۲۷۹	۲۸۱	عکس کمربندی از انواع کمربندهای بانوان ارمنی .	—
۲۸۰	۲۸۲	عکس دیگری از کمربند بانوان ارمنی .	—
۲۸۱	۲۸۳	طرح شلوار بانوان ارمنی از روبرو .	عارف اسفندیاری
۲۸۲	۲۸۴	طرح شلوار بانوان ارمنی از پهلو .	«
	۲۸۵	شرح نقاشی‌ها و مدارك .	—
	۲۸۷	پیرس نوشته‌ها .	—
	۲۹۱	پیرس نقشها ، عکسها و طرحها .	—

